

DPU

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต40th
Anniversary

วารสารสุทธปริทัศน์

ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๖๗ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๑ ISSN 0857-2670

DHURAKIJ PUNDIT UNIVERSITY JOURNAL

บทความวิจัย (Research Articles)

ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพของบริษัทที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 ในประเทศไทย

The Success of Quality Costing Implementation in ISO 9000 Certified Companies in Thailand

ปริเปรม นนทลีรักษ์ 1
Preeprem Nonthaleerak

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี ในประเทศไทย

Factors that Affect the Service Quality of Accounting Firms in Thailand

เพ็ญธิดา พงษ์ธานี 17
Pentida Pongtanee

ผลกระทบของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีต่อลักษณะคุณภาพกำไรและภาพลักษณ์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Affect of Implementing Accounting Standards on Earnings Quality and Corporate Image of Thai Listed Companies

รัชดาภรณ์ เสมาชินธ์ และ ชุตินันท์ ดิษฐ์สันเทียะ 37
Rachadapon Samaksun and Chutinan Ditsantia

แนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ : กรณีศึกษาอำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย

Guidelines for Development of Border Trades between Thailand and Southern China : A Case Study of Chiangsaen District, Chiangrai Province

สุธีรา อะทะวงษา 55
Sutheera Atawongsa

บทความวิชาการ (Academic Articles)

หลักฐานและวิธีการทางประวัติศาสตร์

Historical Sources and Historical Method

ธีระ นุชเปียม 75
Theera Nuchpiam

จิตวิญญาณของความต้องการเป็น "ที่หนึ่งในโลก" ของญี่ปุ่น

The Spiritual Mind to be Number One in the World of Japan

วรินทร์ ววงค์ 91
Warintorn Wuwongse

ข้างเท้าหน้า — ข้างเท้าหลัง : ข้อเสนอจากหลักฐานเชิงประจักษ์

Cháng táo nǎo - Cháng táo lǎng : A Proposal from the Empirical Evidence

กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ 107
Kittisak Jemsittiparsert

ความสวยบนส้นสูง : อัตลักษณ์ของผู้หญิงแห่งสมัย

The Beauty on High-heeled Shoes : The Identity of Women in Trend

ชิตาภา สุขพล่า 127
Chitapha Sookplam

หนังสืออ่าน (Book Review)

ภูเบศร์ สมุทรจักร 147
Bhubate Samutachak

สุทธิปริทัศน์

ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๖๗ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๑

➤ เจ้าของ

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
110/1-4 ถนนประชาชื่น
เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทร. 02-954-7300
(อัตราฉบับ 30 หมายเลข) ต่อ 361
E-mail Address : dpujournal@hotmail.com

➤ คณะที่ปรึกษา

ศ. ดร. บุญเสริม วิสกุล
รศ. ดร. อรุณมณฑล ศิริเวทิน
ศ. ดร. ไพฑูรย์ สินลารัตน์
รศ. ดร. สมบูรณ์วัลย์ สัตยารักษ์วิทย์
คณบดีทุกคณะ

➤ บรรณาธิการ

ผศ. ดร. กุลทิพย์ ศาสตราวุฒิ

➤ กองบรรณาธิการนิตยสารนอก

ศ. ดร. ทวีป ศิริวิศรี
รศ. ดร. พรทิพย์ ดิสมโชค
รศ. ดร. ปรีชา วิบูลย์เศรษฐ์
ผศ. ดร. วิโรจน์ อรุณมานะกุล

➤ กองบรรณาธิการ

รศ. พินิจ ทิพย์มณี
ผศ. ดร. นิธย์ เพ็ชรรักษ์
ผศ. ดร. พิรุณา พลศิริ
ดร. คม คัมภีรานนท์
ผศ. ดร. ณัฐวุฒิ ศรีภักดิ์
ดร. นพพร ศรีวรรวิไล
ดร. อติสร ณ อุบล
ดร. เกียรติกำจร มีชนอน
ผศ. ดร. ดิเกะ บุญนา

➤ กองจัดการและสมาชิก

สิริภรณ์ เพชรรัตน์

➤ ออกแบบปกเล่ม-จัดหน้า

นันทกา สิริพิทักษ์
ปัทมาภรณ์ เส็งแก้ว

➤ กำหนดออก

ราย 4 เดือน ฉบับละ 80 บาท

➤ จัดจำหน่าย

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
โทร 02-9547-300 ต่อ 445

➤ พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
โทร 02-9547-300 ต่อ 540
[http : // www.dpu.ac.th/dpuprinting](http://www.dpu.ac.th/dpuprinting)

ทัศนะข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสารสุทธิปริทัศน์ เป็นทัศนะวิจารณ์อิสระ ทางคณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับทัศนะข้อคิดเห็นเหล่านั้นแต่ประการใด ลิขสิทธิ์บทความของผู้เขียนและวารสารสุทธิปริทัศน์ และได้รับการสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

SUTHIPARITHAT

Volume 22 Number 67 May – August 2008

➤ **Owner**
Dhurakij Pundit University
110/1-4 Prachachuen Road
Laksi, Bangkok 10210
Telephone 02-954-7300
(Automatic 30 Number) # 361
E-mail Address : dpujournal@hotmail.com

➤ **Editorial Consultant**
Prof. Dr. Boonserm Weesakul
Assoc. Prof. Dr. Anumongkol Sirivedhin
Prof. Dr. Paitoon Sinlarat
Assoc. Prof. Dr. Somboonwan Satyarakwit
Dean of all DPU Faculty

➤ **Editor-in - Chief**
Asst. Prof. Dr. Kullatip Satararuji

➤ **Editorial Consultant Board**
Prof. Dr. Taweep Sirirassamee
Assoc. Prof. Porntip Desomchok
Assoc. Prof. Preeya Vibulsresth
Asst. Prof. Wirote Aroonmanakun

➤ **Editorial Board**
Assoc Prof. Pinit Tipmanee
Asst. Prof. Dr. Nit Petcharak
Asst. Prof. Dr. Piruna Polsiri
Dr. Kom Campiranon
Asst. Prof. Dr. Natthawut Srikatanyoo
Dr. Nopporn Srivoravilai
Dr. Adisorn Na Ubon
Dr. Keatkhamjorn Meekanon
Asst. Prof. Dr. Kita Bunnag

➤ **Assistant Editors**
Miss. Siriporn Petcharak

➤ **Cover Design**
Miss. Nunthaga Sitthipruk
Miss. Pattamaporn Sengkaew

➤ **Periodicity**
4 month per year issue 80 baht

➤ **Distribute**
Dhurakij Pundit University
Telephone 02-954-7300 # 445

➤ **Printed by**
Dhurakij Pundit University Printing
Telephone 02-954-7300 # 540
[http :// www.dpu.ac.th/dpuprinting](http://www.dpu.ac.th/dpuprinting)

The View Expressed in each Article are Solely those of Author (s) .

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความภายนอก (Peer Review)

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีป ศิริรัมย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ คีสมโชค	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร. ภาณี อธิชัยกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ปริยา วัฒนสุพรรณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อรุณมานะกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. ประสิทธิ์ ทัพพะภูมิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. วาทีต เบญจพลกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.นพภาพร พานิช	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ดร. คารินท์ ประดิษฐ์ทัศน์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ประยูร คาศรี	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ดร.พณวิทย์ บุญนา	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
ดร.ธนากร มาเสถียร	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
รศ.ดร. ปทุกันต์ อุตสาหะวานิชกิจ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Prof. Dr. Bema Kirkulak	Dokuz Eylul University

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความภายใน (Peer Review)

ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สีนลรัตน์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร. อุปลักษณ์ สายแสงจันทร์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.คม คัมภีรานนท์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.เกียรติกำจร มีขนอน	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.รังสิต ศรีจิตติ	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.นพพร ศรีวรรวิไล	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ดร.ดนุวัศ สาคกริก	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
อาจารย์ราศี เพชรสุข	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

สารบัญ

บทความวิจัย

ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพของบริษัทที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการบริหาร งานคุณภาพ ISO 9000 ในประเทศไทย ปรีเปรม นนทสิทธิ์	1
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี ในประเทศไทย เพ็ญธิดา พงษ์ธานี	17
ผลกระทบของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีต่อลักษณะคุณภาพกำไรและภาพลักษณ์ของบริษัทจดทะเบียน ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รัชดาภรณ์ เสมามันท์ และ ชุตินันท์ คิชฌ์สันเทียะ	37
แนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ : กรณีศึกษาอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สุธีรา อะทะวงษา.....	55

บทความวิชาการ

หลักฐานและวิธีการทางประวัติศาสตร์ ธีระ นุชเปี่ยม	75
จิตวิญญาณของความต้องการเป็น "ที่หนึ่งในโลก" ของญี่ปุ่น วรินทร์ ววงศ์	91
ช้างเท้าหน้า – ช้างเท้าหลัง : ข้อเสนอจากหลักฐานเชิงประจักษ์ กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ	107
ความสวบนบนสั้นสูง : อัตลักษณ์ของผู้หญิงแห่งสมัย ชิตาภา สุขพล้ำ	127

หนังสืออ่าน

ภูเบศร์ สมุทรจักร	147
-------------------------	-----

CONTENTS

Research Articles

The Success of Quality Costing Implementation in ISO 9000 Certified Companies in Thailand Preeprem Nonthaleerak.....	1
Factors that Affect the Service Quality of Accounting Firms in Thailand Pentida Pongtanee.....	17
The Affect of Implementing Accounting Standards on Earnings Quality and Corporate Image of Thai Listed Companies Rachadapon Samaksun and Chutinan Ditsantia	37
Guidelines for Development of Border Trades between Thailand and Southern China : A Case Study of Chiangsaen District, Chiangrai Province Sutheera Atawongsa	55

Academic Articles

Historical Sources and Historical Method Theera Nuchpam	75
The Spiritual Mind to be Number One in the World of Japan Warintorn Wuwongse	91
Cháng táo nǎa - Cháng táo lǎng : A Proposal from the Empirical Evidence Kittisak Jernsittiparsert	107
The Beauty on High-heeled Shoes : The Identity of Women in Trend Chitapha Sookplam	127

Book Review

Bhubate Samutachak	147
--------------------------	-----

ลงทะเบียน 27 ก.พ. 2552

ออกบริการ - 9 มี.ค. 2552

บทบรรณาธิการ

วารสารสุทธิปริทัศน์ ฉบับที่ 67 ปีที่ 22 กองบรรณาธิการขอเสนอบทความวิจัยในสาขาบัญชี จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพของบริษัทที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 ในประเทศไทย ของ ดร.ปรีเปรม นนทสิริรักษ์ เรื่องที่ 2 คือ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี ในประเทศไทย ของอาจารย์เพ็ญธิดา พงษ์ธานี และ บทความที่สามได้แก่ ผลกระทบของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีต่อลักษณะคุณภาพกำไรและภาพลักษณ์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ของอาจารย์รัชดาภรณ์ เสมอจันทร์ และอาจารย์ชุตินันท์ ดิษฐ์สันเทียะ ส่วนอีกหนึ่งบทความเป็นทางด้านการบริหารธุรกิจได้แก่ แนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ : กรณีศึกษาอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ของอาจารย์สุธีรา อะทะวงษา

นอกจากนี้ยังมีบทความวิชาการที่มีคุณค่าทางด้านวิชาการจำนวน 4 บทความ เรื่องแรกจาก ผศ.ดร.ธีระ นุชเปี่ยม เรื่อง หลักฐานและวิธีการทางประวัติศาสตร์ ส่วนอีก 3 บทความเป็นบทความทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันได้แก่ จิตวิญญาณของความต้องการเป็น "ที่หนึ่งในโลก" ของญี่ปุ่น โดย รศ.วรินทร์ ววงค์ ต่อด้วยเรื่อง ช้างเท้าหน้า – ช้างเท้าหลัง : ข้อเสนอจากหลักฐานเชิงประจักษ์ ของคุณกิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ นิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และความสวยงามบนสันสูง : อัตลักษณ์ของผู้หญิงแห่งสมัย ของคุณชิตาภา สุขพลำ สำหรับหนังสือที่น่าสนใจฉบับนี้ ขอเสนอเรื่อง “The Age of Heretics : A History of the Radical Thinkers Who Reinvented Corporate Management” ที่แนะนำ โดย ผศ.ดร.ภูเบศร์ สมุทรจักร ขอเชิญท่านผู้อ่านเลือกสรรบทความตามความนิยม

บรรณาธิการ

ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพของบริษัทที่ได้รับรอง
มาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 ในประเทศไทย

The Success of Quality Costing Implementation in ISO 9000
Certified Companies in Thailand

* ปรีเปรม นนทลีรักษ์
Preeprem Nonthaleerak

บทคัดย่อ

ระบบการบริหารงานคุณภาพได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของภาคธุรกิจที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการ เพื่อให้ธุรกิจเกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน สำหรับต้นทุนคุณภาพ (Cost of Quality: CoQ) เป็นเครื่องมือทางการเงินที่สำคัญและใช้ในระบบการบริหารงานคุณภาพ เพื่อให้มีการจัดเก็บข้อมูลและมีการจัดทำรายงานข้อมูลต้นทุนคุณภาพในหลายรูปแบบสำหรับผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจด้านคุณภาพ ในทางวิชาการด้านบัญชีบริหารสมัยใหม่ ได้เริ่มให้ความสนใจกับบทบาทของนักบัญชีในการให้ข้อมูลด้านต้นทุนคุณภาพและการจัดทำรายงาน โดยเน้นให้นักบัญชีเข้าไปมีบทบาทในการรายงานต้นทุนคุณภาพที่เป็นตัวเงินเสนอแก่ผู้บริหารนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการปฏิบัติงาน (Operation Control) ดังนั้นงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพและปัญหาในทางปฏิบัติ โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหารฝ่ายบัญชีของบริษัทที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 จาก 7 กลุ่มอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถามระดับความคิดเห็น 5 ระดับ Likert Scale และคำถามปลายเปิด ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าความพร้อมขององค์กรในการรับเอาและประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพ การจัดสรรทรัพยากร และการสนับสนุนด้านกายภาพและการดำเนินงาน มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ นอกจากนี้งานวิจัยยังให้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติจริงในภาคธุรกิจเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการนำเอาการบัญชีต้นทุนคุณภาพมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ภาคธุรกิจ รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไปในอนาคต

Abstract

Quality management has long been established as an important management strategy of business for achieving competitive advantage. Cost of quality plays a vital role as financial measures in quality management system. Its process is to collect and report cost of quality to support the management in decision-making process. Recently, the managerial accounting profession has turned their interests to the usefulness of quality costing in providing relevant quality cost information for operation control. Thus, the aims of this paper are to study the critical success factors on the quality costing implementation as well as to study the obstacles and problems of the implementation. The survey research was carried out in the ISO 9000 certified companies in 7 strategic industries in Thailand. The results reveal that three factors, which are i) the readiness in adopting and implementing the quality management system; ii) the appropriateness of resources allocation in quality management activities; and iii) the supporting in physical facilities and operation for quality management program, show significant positive relationship with the success of implementing quality costing. In addition, the study provides practitioners' opinions on problems and obstacles when implementing quality costing and areas of future research are discussed.

คำสำคัญ : การบัญชีต้นทุนคุณภาพ, ต้นทุนคุณภาพ, ระบบการบริหารงานคุณภาพ

Keywords : Quality cost accounting, Cost of Quality, Quality Management System

บทนำ

ระบบการบริหารงานคุณภาพจัดได้ว่าเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางการบริหารที่กิจการนำมาใช้เพื่อให้สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจ ในปัจจุบันภาคธุรกิจมีการนำเอาระบบการบริหารงานคุณภาพสมัยใหม่ต่างๆมาใช้ อาทิ มาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 ระบบการบริหารงานคุณภาพแบบครบวงจร (Total Quality management: TQM) และระบบการบริหารงานคุณภาพแบบ Six Sigma เป็นต้น เพื่อการพัฒนาและเพิ่มคุณภาพของสินค้าและบริการ ผลที่ได้จากการมีระบบการบริหารงานคุณภาพที่ดีก็คือต้นทุนหรือความผิดพลาดในกระบวนการทำงานลดลง จึงมีงานวิจัยที่ศึกษาผลของการนำเอาระบบการบริหารงานคุณภาพเหล่านี้มาใช้และมีผลต่อผลประโยชน์ของการของธุรกิจ (เช่น Maiga and Jacobs, 2006) อีกนัยหนึ่งจึงกล่าวได้ว่าความสำเร็จของระบบการบริหารงานคุณภาพทำให้ผลกำไรในกิจการเพิ่มขึ้นนั่นเอง สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพในรูปตัวเงินที่เรียกว่าต้นทุนคุณภาพ (Cost of Quality : CoQ) นั้น มีการนำเสนอรูปแบบ วิธีการวัด และการรายงานข้อมูลต้นทุนคุณภาพในหลายแนวคิดด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางคุณภาพและหาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพ อันถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในระบบการบริหารงานคุณภาพ

การเก็บรวบรวมและจัดทำรายงานข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นแนวคิดทางการบัญชีบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้บริหารได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ (Atkinson, et al., 1997) Sjoblom (1998) ได้กล่าวถึงบทบาทของนักบัญชีบริหารขององค์กรที่ต้องจัดทำข้อมูลคุณภาพที่เป็นตัวเงินให้แก่ผู้บริหารใช้เพื่อการตัดสินใจ และสรุปประโยชน์ของการนำเอาสารสนเทศทางการบัญชีมาใช้ในการตัดสินใจด้านการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งมีอยู่ 3 ประการที่สำคัญได้แก่ ข้อมูลที่เป็นตัวเงินช่วยชี้ปัญหาทางด้านคุณภาพอย่างชัดเจน ช่วยเลือกและจัดลำดับความเร่งด่วนในการปรับปรุงคุณภาพ และช่วยประเมินทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพ นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังเสนอประเด็นที่น่าสนใจว่า ในทางปฏิบัติบริษัทส่วนใหญ่ (77% ของกลุ่มตัวอย่าง) ไม่มีการประยุกต์ใช้ CoQ และเนื่องจากไม่พบงานวิจัยใดในประเทศไทยที่ศึกษาเรื่องดังกล่าว จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าบริษัทในประเทศไทยมีความเข้าใจและมีการประยุกต์ใช้อย่างไร

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพในบริษัทที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 ในประเทศไทย โดยทำการทดสอบว่าปัจจัยใดที่ส่งผลและสัมพันธ์กันในลักษณะอย่างไร โดยเก็บข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารฝ่ายบัญชี

ของกลุ่มบริษัทเหล่านี้ ผลที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลแก่ภาคธุรกิจในการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพมาใช้ให้เกิดประสิทธิผล ก่อให้เกิดการพัฒนา สร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในวิชาการบัญชีบริหารให้มีความทันสมัย

ต้นทุนคุณภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำนิยามและองค์ประกอบของต้นทุนคุณภาพ (Cost of Quality: CoQ) นั้นถูกกำหนดโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านคุณภาพไว้หลายแง่มุม อาทิเช่น Juran(1951) อธิบายว่าต้นทุนคุณภาพขององค์กรคือต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน (Prevention) การชี้บ่ง (Identification) การซ่อมแซม(Repair) และการทำให้ถูกต้อง (Rectification) ตลอดจนรวมถึงต้นทุนเสียโอกาส (Opportunity) ที่เกิดขึ้นจากการที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้หรือจากการสูญเสียยอดขายซึ่งเป็นผลมาจากคุณภาพไม่ดี (Blocher et al, 2008) Dale and Plunkett (1990) ให้คำนิยามของต้นทุนคุณภาพว่าประกอบด้วยต้นทุนที่เกิดขึ้นในการออกแบบ จากการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพ จากทรัพยากรที่ใช้ไปในการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง จากต้นทุนที่เกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดของสินค้าและบริการ รวมทั้งต้นทุนของกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อให้สินค้าและบริการได้คุณภาพ และ Feigenbaum (1961) เป็น

ผู้จัดประเภท CoQ ออกเป็น 4 ประเภท หรือเรียกว่า P-A-F model ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอันประกอบด้วย ต้นทุนการป้องกัน (Prevention Cost) คือต้นทุนที่ใช้ไปในการปรับปรุงคุณภาพโดยการป้องกันข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น หรือป้องกันข้อผิดพลาดที่อาจเกิดจากกระบวนการที่ไม่ถูกต้องตัวอย่างเช่นค่าออกแบบผลิตภัณฑ์ ค่าฝึกอบรมพนักงาน เป็นต้น ต้นทุนการตรวจสอบ (Appraisal Cost) คือต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเฝ้าติดตามความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น และยังไม่สามารถขจัดออกไปจากการป้องกันข้อผิดพลาด เช่น ค่าตรวจสอบ ค่าเครื่องมือการตรวจสอบ เป็นต้น ต้นทุนที่เกิดจากความผิดพลาด (Failure Cost) คือต้นทุนที่เกิดจากผลเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกองค์กร (Internal Failure Cost และ External Failure Cost) เช่นของเสียจากการผลิต ค่าปรับปรุงชิ้นงานใหม่ (Rework) ค่ารับประกันสินค้าแก่ลูกค้า การเรียกร้องค่าเสียหายจากลูกค้าจากการขนส่งสินค้า และการเรียกคืนสินค้าที่ด้อยคุณภาพจากลูกค้า เป็นต้น

นอกจากนี้ American Society for Quality Control (ASQC) ได้กำหนดต้นทุนคุณภาพเป็น 2 ประเภทได้แก่ ต้นทุนที่เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด (Cost of Conformance) และต้นทุนที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนด (Cost of Non - Conformance) ซึ่ง Cost of Conformance เทียบเท่าได้กับ Prevention Cost และ Appraisal Cost

สำหรับ Cost of Non-Conformance คือ Failure Cost จากคำนิยามเหล่านี้จะสามารถสรุปได้ว่า CoQ ครอบคลุมต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ในการประกอบธุรกิจไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์หรือให้บริการ

ถึงแม้ว่าแนวความคิดเรื่องคุณภาพและต้นทุนคุณภาพจะเป็นที่ใช้กันในภาคธุรกิจอย่างกว้างขวางและเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ในด้านการบัญชีนั้นเพิ่งจะเกิดการตื่นตัวในแนวความคิดต้นทุนคุณภาพในช่วงหลังทศวรรษ 80 ที่ผ่านมา ในอดีต CoQ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของบัญชีค่าใช้จ่ายในการผลิต (Manufacturing/Factory Overhead Account) และไม่มีการจัดทำบัญชีแยกประเภทไว้อย่างชัดเจน ต้นทุนเหล่านี้จึงมักรวมอยู่ในต้นทุนการผลิต ทำให้ผู้บริหารไม่เห็นสาระสำคัญของรายการที่เกิดขึ้นและไม่สามารถใช้สารสนเทศทางบัญชีในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงคุณภาพ (Blocher et al, 2008, Chaidamrong, 2003) ด้วยเหตุนี้แนวความคิดการบัญชีบริหารยุคใหม่จึงได้มีการกล่าวถึงเรื่องของความสำคัญของระบบการบริหารงานคุณภาพ ต้นทุนคุณภาพ การจัดทำรายงานต้นทุนคุณภาพ และบทบาทของนักบัญชีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพไว้ในตำราเรียนทางด้านการบัญชีบริหารที่มีชื่อเสียงหลายเล่มด้วยกัน เช่น Garrison and Noreen (1997) และ Horngren et al. (1996) ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงให้คำนิยามของระบบการ

บัญชีต้นทุนคุณภาพ (Quality Costing System) โดยอิงจากความหมายของกระบวนการทางบัญชี การบัญชีเข้ากับกระบวนการรายงานข้อมูลต้นทุนคุณภาพว่า “เป็นกระบวนการในจัดประเภทรวบรวมและประมวลข้อมูลต้นทุนคุณภาพ (Cost of Quality: CoQ) ในรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็น P-A-F model หรือในรูปแบบอื่นที่เหมาะสม และจัดทำเป็นรายงานต้นทุนคุณภาพที่เป็นตัวเงิน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเงินอีกตัวหนึ่งให้กับผู้บริหารนำไปใช้ในการระบุปัญหาการตัดสินใจแก้ปัญหาคุณภาพ และประเมินวิธีการแก้ไขปัญหาค่าคุณภาพอย่างเหมาะสมและทันเวลา”

ระบบการบัญชีต้นทุนคุณภาพ

งานวิจัยที่ศึกษา CoQ นั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางและมุ่งเน้นในการระบุชนิดของ CoQ วิธีการบัญชีในการรวบรวมข้อมูล และการรายงาน CoQ งานวิจัยของ Schiffauerova และ Thomson (2006) แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่หลากหลายและแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) จากการสำรวจบริษัทชั้นนำในประเทศสหรัฐอเมริกา และยังพบว่าการเก็บรวบรวมข้อมูล CoQ มีความแตกต่างกันในแต่ละบริษัท แนวคิดของรูปแบบ CoQ ที่หลากหลายนั้น มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้อง (Relevance) กับการตัดสินใจให้กับผู้บริหาร ตัวอย่างเช่น แนวคิดรูปแบบของ CoQ ที่เป็น P-A-

F model ที่นำเสนอโดย Armand Feigenbaum ซึ่งยังคงเป็น Model ที่ใช้ในการระบุ CoQ และการรายงานอย่างแพร่หลาย (Schiffauerova and Thomson, 2006) อีกรูปแบบหนึ่งของ CoQ ที่มีการเสนอคือ Economic Quality Cost Model (Chaidamrong, 2003) ซึ่งเสนอรูปแบบของการคิด CoQ แบบใหม่ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับระบบต้นทุนทางบัญชีทั่วไปโดยใช้วิธี Simulation ในระบบการผลิตจำลอง ผลการวิจัยนี้พบว่าระบบบัญชีต้นทุนโดยทั่วไปไม่สามารถให้ข้อมูลทางด้านคุณภาพที่เป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารได้อย่างเพียงพอ ซึ่งพบงานวิจัยที่มากมายที่สนับสนุนแนวคิดนี้เช่นกัน เช่น Plunkett and Dale (1987) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการศึกษาการนำเอาระบบการคิดต้นทุนแบบ Activity-Based Costing (ABC) มาใช้ในการรายงาน CoQ ด้วย และรายงานว่าเหมาะสมกว่าการใช้ระบบบัญชีต้นทุนทั่วไป (Jorgenson and Enkerlin, 1992) และยังมีการเก็บข้อมูล CoQ ในแบบ Process Cost Model ซึ่งกล่าวว่าเหมาะกับการนำเอาไปใช้ในระบบการบริหารงานคุณภาพแบบครบวงจร (TQM) (Porter and Raynor, 1992) งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่กิจการจำเป็นต้องมีระบบบัญชีที่ดีในการจัดเก็บข้อมูล การรายงาน และการวิเคราะห์ CoQ ให้กับผู้บริหารเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

ตัววัดความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ (Measures of the Success of Quality Costing Implementation)

จากที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าคุณภาพของสินค้าและบริการส่งผลโดยตรงกับผลประกอบการของกิจการ จึงอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพจึงควรส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อผลประกอบการของกิจการ มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาผลของการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพต่อผลประกอบการของกิจการ โดยมีการรายงานผลการศึกษาว่า การที่กิจการนำเอาระบบการบริหารงานคุณภาพมาประยุกต์ใช้ จะส่งผลในเชิงบวกต่อผลประกอบการหรือผลกำไรของกิจการ Easton และ Jarrell (1998) พบว่ากลุ่มบริษัทที่มีระบบการบริหารงานคุณภาพที่ก้าวหน้ากว่า เช่น ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพแบบครบวงจร (TQM) จะมีผลประกอบการที่ดีกว่ากลุ่มบริษัทที่ไม่ได้ใช้ TQM ยังมีงานวิจัยของ Maiga และ Jacobs (2006) ศึกษาในลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยวิจัยกิจการที่มีระบบการบริหารงานคุณภาพ (เช่น ISO9000, TQM) จะมีกิจกรรมการปรับปรุงคุณภาพ (Quality Improvement Activities) ซึ่งมีผลทำให้ต้นทุนมีการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น (Cost Improvement) และในที่สุดจะส่งผลทำให้ผลการประกอบการของกิจการดีขึ้นด้วย ดังนั้น

จึงกล่าวได้ว่าการวัดความสำเร็จของระบบการบริหารงานคุณภาพโดยใช้ตัววัดเป็น Cost Improvement เช่น มูลค่าของเสียจากการผลิต (Scrap) และมูลค่าสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพ (Defects) ฯลฯ จึงน่าจะเป็นตัววัดที่สมเหตุผล ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงใช้ Cost Improvement เป็นตัววัดความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพด้วยเช่นกัน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังไม่มีงานวิจัยใดศึกษาในแง่มุมดังกล่าว

ปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ

สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพนั้น ไม่พบว่ามีงานวิจัยใดที่ทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นจึงทำการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยความสำเร็จ (Critical Success Factors – CSFs) ในการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพ พบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในระบบการบริหารงานคุณภาพ (เช่น Easton and Jarrell, 2001, Caulcutt, 2001, Byrne, 2003, Mehrtens, Gragg and Mills, 2001, Nonthaleerak and Hendry, 2007, Tata, J., Prasad, S., 1998) ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 ปัจจัยหลักได้แก่ การตระหนักของผู้บริหาร (Management Awareness : Aware)

การจัดสรรทรัพยากรในองค์กร (Resource Allocation: Resource) ความพร้อมในการรับเอาและการประยุกต์ใช้ (Adoption and Implementation: Adopt) และการสนับสนุนทางด้านกายภาพและการดำเนินงาน (Infrastructure and Operation: Infra) จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบเชิงบวกกับความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพในองค์กร ซึ่งสามารถกำหนดสมมุติฐานการวิจัยได้ดังนี้

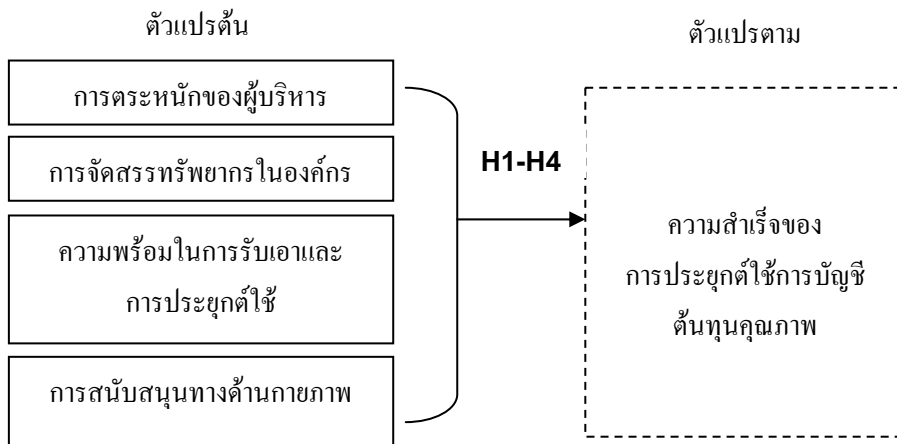
สมมุติฐานการวิจัย 1 (H1): การตระหนักของผู้บริหาร มีผลกระทบเชิงบวกต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ

สมมุติฐานการวิจัย 2 (H2): การจัดสรรทรัพยากรในองค์กร มีผลกระทบเชิงบวกต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ

สมมุติฐานการวิจัย 3 (H3): ความพร้อมในการรับเอาและการประยุกต์ใช้ มีผลกระทบเชิงบวกต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ

สมมุติฐานการวิจัย 4 (H4): การสนับสนุนทางด้านกายภาพและการดำเนินงาน มีผลกระทบเชิงบวกต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ

**รูปภาพ 1 แผนภาพความสัมพันธ์ปัจจัยความสำเร็จ
และความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ**

ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกบริษัทจาก 7 กลุ่มอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศไทย (กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : 2551) ได้แก่กลุ่มอาหารและเกษตร กลุ่มยานยนต์ กลุ่มอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มแฟชั่น เครื่องนุ่งห่ม กลุ่มพลังงาน กลุ่มสุขภาพและการแพทย์ และกลุ่มเครื่องจักรกล โดยใช้วิธีกำหนดโควตาจำนวน 500 บริษัทและเลือกจากกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน พบว่ามีแบบสอบถามติดกลับเนื่องกิจการย้ายที่อยู่และเลิกกิจการจำนวน 23 ฉบับ เมื่อครบกำหนดการเก็บแบบสอบถามได้รับแบบสอบถามทั้งสิ้น 104 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 102 ฉบับ จึง

สรุปว่ามีอัตราผลตอบแทนร้อยละ 21 ซึ่งสอดคล้องกับ (Aaker, Kumar and Say, 2001) ที่นำเสนอว่าการส่งแบบสอบถามต้องได้รับอย่างน้อยร้อยละ 20 จึงเป็นที่ยอมรับได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยออกแบบสอบถามระดับความคิดเห็นโดยใช้ Likert Scale ระดับ 1-5 และมีคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในการทดสอบแบบสอบถามได้ให้ผู้ชำนาญการจำนวน 2 ท่านสอบทานคำถาม และทำ pilot test แบบสอบถามจำนวน 6 ฉบับเพื่อทดสอบ Content Validity โดยส่งให้ผู้บริหารฝ่ายบัญชีและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคุณภาพตอบ

แบบสอบถามและปรับปรุงก่อนส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

ความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง (Reliability and Validity)

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของคำถาม โดยการวัด Dimensionality ด้วยวิธี Factor Analysis และทดสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีครอนบาค (Cronbach) ซึ่งสรุปได้ว่าตัวแปรมีระดับความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงที่ยอมรับได้ โดยมีค่าอำนาจจำแนกตามตารางที่ 1 สอดคล้องกับ Nunnally (1978) ที่ได้เสนอว่าการทดสอบค่าอำนาจจำแนกเกินกว่า 0.4 เป็นค่าที่ยอมรับได้ สำหรับค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ทดสอบมีค่าสัมประสิทธิ์มากกว่า 0.7 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้เช่นกัน

สถิติที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยแบบเส้นตรง ทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปร ได้แก่ การตระหนักรู้ของผู้บริหาร (Aware) การจัดสรรทรัพยากรในองค์กร (Resource) ความพร้อมในการรับเอาและการประยุกต์ใช้ (Adopt) การสนับสนุนทางด้านกายภาพและการดำเนินงาน (Infra) และตัวแปรควบคุมอีก 3 ตัวแปร ได้แก่ ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ (Year) จำนวนและตัวแปรควบคุมอีก 3 ตัวแปร ได้แก่ ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ (Year) จำนวนพนักงาน (Employee) และทุนจดทะเบียน (Capital) กับตัวแปรตามคือความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ ซึ่งวัดโดยผล การปรับปรุงต้นทุน (Cost Improvement: Cost) ซึ่งเขียนเป็นสมการการทดสอบได้ 5 สมการดังนี้

ตารางที่ 1 ผลทดสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของตัวแปร

ตัวแปร	ค่าอำนาจจำแนก	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
Aware	0.906 – 0.930	0.9615
Resource	0.888 – 0.889	0.8719
Adopt	0.679 – 0.899	0.9097
Infra	0.793 – 0.834	0.9283
Cost Improvement	0.682 – 0.897	0.8177

สมการ 1: ทดสอบตัวแปรอิสระทุกตัว

$$\text{Cost Improvement} = a_1 + b_1 \text{Aware} + b_2 \text{Resource} + b_3 \text{Adopt} + b_4 \text{Infra} + b_5 \text{Year} + b_6 \text{Employee} + b_7 \text{Capital} + \text{Error}$$

สมการ 2: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Aware

$$\text{Cost Improvement} = a_2 + b_8 \text{Aware} + b_9 \text{Year} + b_{10} \text{Employee} + b_{11} \text{Capital} + \text{Error}$$

สมการ 3: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Resource

$$\text{Cost Improvement} = a_3 + b_{12} \text{Resource} + b_{13} \text{Year} + b_{14} \text{Employee} + b_{15} \text{Capital} + \text{Error}$$

สมการ 4: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Adopt

$$\text{Cost Improvement} = a_4 + b_{16} \text{Adopt} + b_{17} \text{Year} + b_{18} \text{Employee} + b_{19} \text{Capital} + \text{Error}$$

สมการ 5: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Infra

$$\text{Cost Improvement} = a_5 + b_{20} \text{Infra} + b_{21} \text{Year} + b_{22} \text{Employee} + b_{23} \text{Capital} + \text{Error}$$

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ตัวแปร	Cost	Aware	Resource	Adopt	Infra	VIF
X	3.804	4.396	4.193	4.009	3.901	
S.D.	0.680	0.609	0.504	0.506	0.540	
Cost		0.096	0.390*	0.528*	0.544*	
Aware			0.490*	0.397*	0.353*	1.334
Resource				0.791*	0.653*	2.996
Adopt					0.773*	3.888
Infra						2.534

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของการตระหนัก การจัดสรรทรัพยากร การรับเอาและประยุกต์ใช้ และการสนับสนุนด้านกายภาพ กับความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ แสดงให้เห็นว่ามีเพียงตัวแปรการตระหนัก (-Aware) ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม ส่วนตัวแปรอิสระที่เหลือมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม โดยมีค่าสหสัมพันธ์

ระหว่าง 0.353 – 0.791 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 จากนั้นทำการทดสอบ Multicollinearity พบว่าค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.334 – 3.888 ซึ่งน้อยกว่า 10 แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรอิสระไม่ถึงขั้นก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity ซึ่ง Lee et al., 2000 เสนอว่าเมื่อค่า VIF ของตัวแปรอิสระน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความถดถอย ตามสมการที่ 1-5

ตัวแปรอิสระ	Models ^a				
	1	2	3	4	5
Aware	-0.137 (0.094)	0.104 (0.099)			
Resource	-0.035 (0.141)		0.391 *** (0.092)		
Adopt	0.318 ** (0.160)			0.522 *** (0.085)	
Infra	0.368 *** (0.129)				0.542 *** (0.083)
Year	-0.152 * (0.079)	-0.186 * (0.096)	-0.178 * (0.088)	-0.155 * (0.082)	-0.175 * (0.080)
Employee	-0.069 (0.122)	-0.010 (0.147)	-0.063 (0.137)	-0.075 (0.126)	-0.043 (0.124)
Capital	0.075 (0.087)	0.080 (0.106)	0.066 (0.098)	0.059 (0.090)	0.075 (0.088)
Adjusted R ²	0.333	0.016	0.161	0.285	0.310

* $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$ ^a แสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยและแสดงความคลาดเคลื่อนมาตรฐานไว้ในวงเล็บ

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความถดถอยของความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักของผู้บริหาร การจัดสรรทรัพยากรความพร้อมในการรับเอาและการประยุกต์ใช้การสนับสนุนทางด้านกายภาพและการดำเนินงาน กับความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพ ในการศึกษาวิจัยนี้แสดงผลที่น่าสนใจว่า การตระหนักของ

ผู้บริหาร ไม่สัมพันธ์กับความสำเร็จ ($b_8 = 0.104$, $p < 0.299$) ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่ได้ศึกษาและรายงานว่าการตระหนักของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกๆของการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพ (เช่น Corodano and Antony, 2002) ผลที่เกิดขึ้นให้ทางตรงข้ามนี้ น่าจะมีสาเหตุหลักมาจากตัวผู้ตอบแบบสอบถาม-ผู้บริหารฝ่ายบัญชีซึ่งมีมุมมองในเรื่องของการเก็บ

ข้อมูลว่าต้องเกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ และผู้บริหารฝ่ายบัญชียังมองเรื่องการบัญชีต้นทุนคุณภาพเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ วิธีการ และเป็นที่หน่วยงานที่มีบทบาทในการกำกับดูแลวิชาชีพเช่นสภาวิชาชีพบัญชีแห่งประเทศไทย หรือกรมสรรพากร ควรลงมาเกี่ยวข้องและจะเห็นได้จากผู้ตอบแบบสอบถามบางท่านยังให้ข้อคิดเห็นว่า ควรให้สภาวิชาชีพบัญชีแห่งประเทศไทยกำหนดเป็นมาตรฐานและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับต้นทุนคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้นจึงไม่ยอมรับความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน 1

การจัดสรรทรัพยากร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญ ($b_{12} = 0.391, p < 0.01$) การจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านกำลังคนและงบประมาณที่เหมาะสมกับกิจกรรมด้านคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานด้านปรับปรุงคุณภาพมีความต่อเนื่องเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพและการรวบรวมข้อมูลด้านคุณภาพจากสารสนเทศทางการบัญชี (Nonthaleerak and Hendry, 2007, Yasin et al., 2005) ดังนั้นจึงยอมรับความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน 2

ความพร้อมในการรับเอาและการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญ ($b_{16} = 0.522, p < 0.01$) Yasin et al.,

(2005) เสนอให้องค์กรมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านการโครงสร้างองค์กรและบุคลากร โดยเฉพาะนักบัญชีขององค์กรให้มีความเข้าใจในเรื่องคุณภาพ นอกจากนี้ยังแนะนำให้มีการจัดองค์กรแบบข้ามสายงาน cross functional team เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ได้จากงานวิจัยนี้และยังมีความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่เห็นความสำคัญของการร่วมมือกันในองค์กรเช่น “ความร่วมมือของทุกแผนกยังมีน้อยยังขาดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการบริหารต้นทุน” และ “ความไม่เข้าใจในระบบของพนักงานทำให้มีการเสนอข้อมูลไม่ถูกต้องและไม่ตรงประเด็น” เป็นต้น ดังนั้นจึงยอมรับความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน 3

การสนับสนุนทางด้านกายภาพและการดำเนินงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญ ($b_{20} = 0.542, p < 0.01$) จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากคำถามปลายเปิดพบว่าผู้บริหารฝ่ายบัญชีให้ความสำคัญกับการจัดให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดีที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yasin et al., (2005) ที่รายงานว่าระบบสารสนเทศทางการบัญชีแบบเดิมไม่สามารถสนับสนุนการเก็บข้อมูลด้านคุณภาพและเสนอรูปแบบของระบบสารสนเทศทางการบัญชีใหม่ที่เหมาะสมนอกจากนั้นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นถึงปัญหาของการทำบัญชีต้นทุนคุณภาพในองค์กร

ของคนว่า เกิดจากการที่กิจการมีปัญหาที่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น “ระบบคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการคำนวณมีความผิดพลาดและแก้ไขไม่ได้” และ “ควรมีการออกแบบระบบในการบันทึกประมวลผลรายงานให้มีประสิทธิภาพมากกว่านี้” ดังนั้นจึงยอมรับความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

การนำเอาบัญชีต้นทุนคุณภาพเข้ามาใช้เพื่อจัดทำรายงานข้อมูลต้นทุนคุณภาพเสนอต่อผู้บริหารนำไปใช้ในการตัดสินใจในการปรับปรุงคุณภาพ จะเป็นประโยชน์ต่อกิจการอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลต้นทุนคุณภาพจะช่วยให้กิจการมีการจัดการที่ดีในด้าน Conformance Quality (Sjoblom, 1998) ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจในคุณภาพของสินค้า/บริการที่ให้กับลูกค้า จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการบริหารงานคุณภาพ จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารฝ่ายบัญชีสำหรับปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้ภาคธุรกิจนำไปพิจารณา โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนทางด้านระบบกายภาพ โดยเฉพาะการจัดให้มีระบบสารสนเทศทางการบัญชีที่มีความเหมาะสม จะช่วยให้การจัดเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างถูกต้อง ทันเวลา และสร้างความเชื่อมั่น

ให้กับผู้ใช้ข้อมูล ในส่วนนี้จากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต้องการให้มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี เช่น มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการบูรณาการทั้งระบบมาใช้ในการรวบรวมข้อมูล และต้องการให้มีการกำหนดมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการเก็บรวบรวมและรายงานผลเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในข้อมูลส่วนการจัดสรรทรัพยากร และการเตรียมความพร้อมขององค์กรในการรับเอาระบบการบริหารงานคุณภาพมาใช้นั้นจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเข้าใจ และให้ความร่วมมือแก่ฝ่ายบัญชีในการจำแนกข้อมูลและช่วยให้มีการเก็บข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และทันเวลาแก่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับงานวิจัยต่อไป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมผลได้จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจกับความสำเร็จเนื่องจากระยะเวลาการดำเนินธุรกิจมีความแตกต่างจากระยะเวลาในการนำเอาระบบการบริหารงานคุณภาพมาประยุกต์ใช้ ข้อมูลที่ได้มาเป็นระยะเวลาการทำธุรกิจจึงยังไม่เพียงพอที่จะสรุปผลได้จึงเสนอให้นำเอาระยะเวลาในการประยุกต์ใช้ระบบการบริหารงานคุณภาพมาใช้เป็นตัวแปรเพื่อการวิเคราะห์ทดสอบในงานวิจัยต่อไป นอกจากนี้ยังควรที่จะมีการศึกษาและวิเคราะห์ผลความสำเร็จระหว่าง

กลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อให้มีความเข้าใจในลักษณะธุรกิจที่อาจมีผลต่อความสำเร็จ เช่นระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรมและกลุ่มบริการ สำหรับการศึกษาปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กรก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจว่าจะแสดง ผลในลักษณะที่เป็นตัวแปรอิสระหรือตัวแปรปรับที่มีผลต่อความสำเร็จ รวมทั้งการศึกษาในเชิงลึกลงไปในองค์ประกอบย่อยของแต่ละปัจจัย และการศึกษาความแตกต่างในบางคุณลักษณะของกิจการ เช่น บริษัทที่มีระบบการบริหารงานคุณภาพที่ก้าวหน้ากว่า จะมี

ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การบัญชีต้นทุนคุณภาพมากกว่าบริษัทที่มีเพียงระบบมาตรฐานการบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 หรือไม่ หรืออาจศึกษาในเชิงการวิเคราะห์ต้นทุนเช่นบริษัทที่มีการใช้ระบบต้นทุนที่ก้าวหน้าอย่าง ABC จะสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุนคุณภาพได้อย่างไร งานวิจัยเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในวิชาการด้านบัญชีบริหารและเป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจที่จะนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไป

บรรณานุกรม

- Aaker, A., Kumar, V. and Say, S. (2001), **Marketing research**, John Wiley and Son, New York.
- Atkinson, A., Balakrishnan, R., Booth, P., Cote, J., et al. (1997), "New Directions in Management Accounting research" **Journal of Management Accounting Research**, Vol. 9, pp.79-106
- Blocher, E., Stout, D., Cokins, G. and Chen, K., (1999) **Cost Management – A Strategic Emphasis**, 4th Edition. McGraw-Hill, New York, USA
- Brewer, C. (2004), "Six Sigma help a company create a culture of accountability", **Journal of Organizational Excellence**, Vol.23, No. 3, 2004, pp.45-60.
- Caulcutt, R. (2001), "Why is Six Sigma so successful?" **Journal of Applied Statistics**. 28 (3/4) 301-306
- Chaidamrong,N. (2003), "The development of an economic quality cost model", **TQM & Business Excellence**, Vol. 14, No.9, 2003, pp. 999-1014.
- Coronado, R. B., Antony, J. (2002) "Critical success factors for the successful implementation of six sigma projects in organizations", **The TQM Magazine**, Vol 14 (2), pp. 92-99.
- Crom, S. (2000), "Implementing Six Sigma in Europe", **Quality Progress**, Vol. 33 (10) pp. 73-76.

- Carnell, M. (2004), **“The Six Sigma Mambo”**, *Quality Progress*, Vol. 37 (1), pp. 87-89
- Dales and Plunkett (1990) **Managing Quality**, Phillip Alan.
- Deming, W. E. (1986), **Out of the crisis: Quality, Productivity and Competitive Position: Cambridge University Press.**
- Easton, G. and Jarrell, S. (1998), **“The Effects of Total Quality Management on Corporate Performance: An Empirical Investigation”**, *Journal of Business*, Vol 71, no. 2, pp.253-306.
- Feigenbaum, A.V. (1961) **Total Quality Control**, McGraw-Hill, New York, USA
- Garrison, R. and Noreen, E. (1997), **Managerial Accounting**, 8th Edition, Chicago, IL, USA
- Horngren, C., Foster, G. and Datar, S(1996), **Cost Accounting – A Managerial Emphasis**, 9th Edition, Englewood Cliffs, NJ., Prentice Hall.
- Juran, J.M. (1951), **Quality Control Handbook**, 1st edition, McGraw-Hill, New York
- Lee, F., Lee, C. and Lee, A (2000), **Statistics for Business and Financial Economics**, 2nd Ed., World Scientific, Singapore.
- Maica, A and Jacobs, F., (2006), **“Assessing the Impact of Benchmarking Antecedents on Quality Improvement and its Financial Consequences”**, *Journal of Management Accounting Research*, Vol. 18, pp.97-123.
- Mehrtens, Gragg and Mills (2001), **“A model of Internet adoption by SME”**, *Information & Management*, Vol. 39, Iss. 3
- Nonthaleerak and Hendry (2006), **“Six Sigma: Literature review and key future research areas”**, *International Journal of Six Sigma and Competitive Advantages (IJSSCA)*, Vol 2 No. 2,
- Nunnally, C. (1978), **Psychometric theory**, McGraw-Hill, New York
- Plunkett, JJ., and Dale, B.G. (1987), **“A review of the literature on quality-related costs”**, *International Journal of Quality and reliability Management*, Vol. 4, No. 1, p.40.
- Schiffauerova, A. and Thomson, V. (2006), **“A review of research on cost of quality model and best practices”** *International Journal of Quality and Reliability Management*, Vol. 23, No. 4.
- Sjblom, L. (1998), **“Financial Information and Quality management – Is there a Role for Accountants?”** *Accounting Horizons*, Vol. 23, No. 4, 1998, p.363-373
- Yasin, M., Bayes, P., Czuchry, A. (2005), **“The Changing Role of Accounting in Supporting the Quality and Customer Goals of Organizations: An Open System Perspective”** *International Journal of Management*, Vol. 22, No. 3, p.323-331

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของ
สำนักงานบัญชี ในประเทศไทย

Factors that Affect the Service Quality of
Accounting Firms in Thailand

*เพ็ญธิดา พงษ์ธานี
Pentida Pongtanee

* อาจารย์ประจำคณะการบัญชี หมวดบัญชีการเงิน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีในประเทศไทย ซึ่งนโยบายของสำนักงานบัญชี จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี กระบวนการของสำนักงานบัญชี และคุณสมบัติผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีเป็นตัวแปรอิสระและเป็นตัวกำหนดคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าสำนักงานบัญชีในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายของสำนักงานบัญชีในทุก ๆ ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบของผู้บริหาร ด้านการสื่อสารภายในองค์กร และด้านการทบทวนการบริหาร มีผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี 2) จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชีในทุก ๆ ด้าน ประกอบด้วย ด้านความโปร่งใส อิสระ เที่ยงธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรู้ความสามารถ ด้านความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการ ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี 3) กระบวนการของสำนักงานบัญชีในทุก ๆ ด้าน ประกอบด้วย ด้านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการติดตาม และตรวจสอบ และด้านการจัดการเอกสาร ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี 4) คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในด้านความรู้ในวิชาชีพ และ ด้านคุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพ ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี นอกจากนี้ประโยชน์ของการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคตได้นำเสนอในบทความวิจัยนี้ด้วย

Abstract

The research is designed to test the effects of the selected factors on the service quality of accounting firms in Thailand. The independent variables are the policies, the professional ethics, the operational processes of the accounting firms, and the qualification of accountants in those firms, whereas the dependent variable is the service quality of the firms. Data were collected from the questionnaires. The respondents of those questionnaires are the heads of the accounting firms. The findings of the research are that 1) the policies of the firms, in all aspects, that consist of accountability of the executives, organizational communication, ongoing self-review, positively affect the service quality of the firms; 2) the professional ethics, in all aspects, that include transparency, independence, integrity, competence, responsibility for clients, positively affect the service quality of the firms; 3) the operational processes of the firms, in all aspects, that are resources management, operation, follow-up procedures, and document filing positively affect the service quality of the firms, 4) the qualification of the accountants in the firms inturns of professional knowledge and professional values and ethics positively affect the service quality of the firms. This research also presents the concepts and the recommendation for future research.

คำสำคัญ : คุณภาพการบริการสำนักงานทำบัญชี, จรรยาบรรณ

Keywords : Service Quality , Ethics

บทนำ

ปัจจุบันคุณภาพของสินค้าและบริการ เป็นเรื่องที่สำคัญมากและมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าการอยู่รอดของธุรกิจในฐานะทางเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันค่อนข้างรุนแรงขึ้นอยู่กับพอใจของลูกค้าในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการต่างก็พยายามที่ใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการครอบครองส่วนแบ่งในตลาดให้มากที่สุด ซึ่งรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้เป็นที่พึงพอใจและตรงกับความ ต้องการของลูกค้า

คุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี เป็นปัจจัยหนึ่งในการเลือกซื้อบริการของลูกค้า เนื่องจากข้อมูลการบัญชีและรายงานทางการเงิน ที่สำนักงานบัญชีจัดทำให้ลูกค้าจะส่งผลต่อการตัดสินใจและการวางแผนกลยุทธ์ ที่จะสามารถทำให้ลูกค้าประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจได้ การบริหารจัดการเกี่ยวกับคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สำนักงานบัญชีต้องพยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้นภายในสำนักงานบัญชีเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านคุณภาพการบริการที่ให้กับลูกค้า โดยปัจจัยหลักมีอยู่ด้วยกัน 3 ด้าน (ประกาศกรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2550) ประกอบด้วย ด้านนโยบายของสำนักงานบัญชี ด้านจรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี และด้านกระบวนการของสำนักงานบัญชี โดยปัจจัย

เหล่านี้จะส่งผลให้เกิดกระบวนการที่มีคุณภาพต่อการให้บริการของสำนักงานบัญชีต่อไปในอนาคต

คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี เป็นกลไกหลักที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี และทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นในความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ทำบัญชีในสำนักงานบัญชี จัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ของธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งคุณสมบัติของผู้ทำบัญชีที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 3 ด้าน (International Accounting Education Standard: IES) ได้แก่ ด้านความรู้ในวิชาชีพ ด้านทักษะในวิชาชีพ และ ด้านคุณค่า จรรยาบรรณ ในวิชาชีพ ดังนั้นคุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชีจึงเป็นตัวกำหนดความน่าเชื่อถือของข้อมูลการบัญชี และรายงานทางการเงินของลูกค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

คุณภาพการบริการสามารถวัดได้จากความพึงพอใจของลูกค้าซึ่งเกิดจากการรับรู้ของลูกค้านอกจากนั้นยังสามารถวัดได้จากการรับรู้ของธุรกิจถึงผลสำเร็จของการทำงานให้ลูกค้า (Parasuraman et al., 1985) สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวัดคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีจากการรับรู้ของธุรกิจถึงความครบถ้วนในการปฏิบัติงานตามกระบวนการของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี ซึ่งประกอบด้วย ความครบถ้วนในการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านนโยบายของสำนักงาน

บัญชี ความครบถ้วนในการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านจรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี และความครบถ้วนในการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านกระบวนการของสำนักงานบัญชี ซึ่งความครบถ้วนในการปฏิบัติงานตามข้อกำหนดของนโยบาย จรรยาบรรณและกระบวนการของสำนักงานบัญชีจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าสำนักงานบัญชีมีคุณภาพในการให้บริการมากน้อยเพียงใด

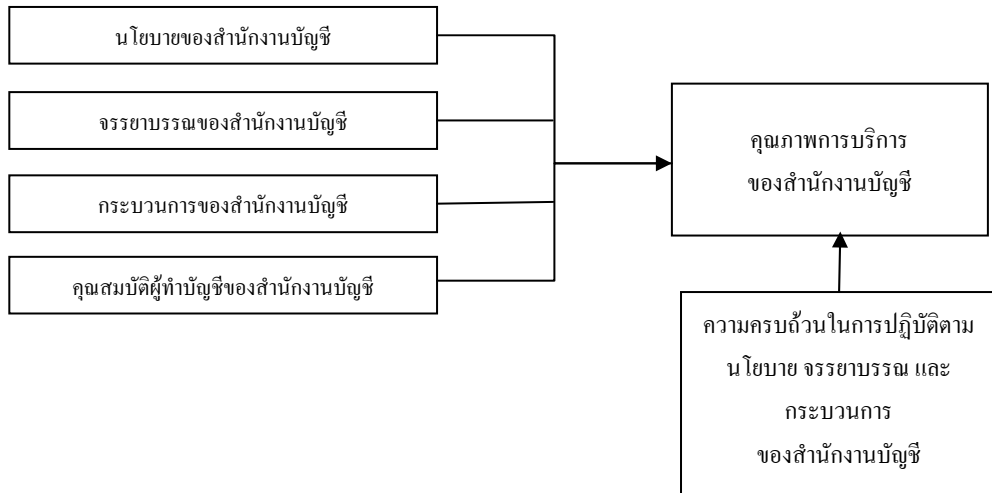
จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทดสอบว่า นโยบายของสำนักงานบัญชี จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี กระบวนการของสำนักงานบัญชี และคุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีในประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าสำนักงานบัญชีในเขต

กรุงเทพมหานครและปริมณฑลในประเทศไทย ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชี เพื่อนำไปสู่การและพัฒนาและยกระดับคุณภาพสำนักงานบัญชีให้มีความมาตรฐานสากลสามารถเข้าไปแข่งขันในเวทีโลกได้ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมภายใต้การใช้ข้อมูลที่สำนักงานบัญชีจัดทำให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้บริการทั้งในและนอกประเทศ และที่สำคัญคือการดำเนินงานที่ยั่งยืนของสำนักงานบัญชีในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาคุณสมบัติของสำนักงานบัญชี
2. ศึกษาคุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี
3. ศึกษาคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี
4. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดในการวิจัย

คุณภาพการบริการ (Service Quality)

คุณภาพการบริการเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ มีคุณภาพไม่คงที่ โดยเฉพาะลูกค้าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตบริการด้วย ดังนั้นในการวัดคุณภาพการบริการจึงมักจะวัดจากความพึงพอใจและความต้องการของลูกค้า (Cronin and Taylor, 1992:55-68; Parasuraman et al., 1988,1985) โดยปัจจัยที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีก็คือ นโยบาย จรรยาบรรณ และกระบวนการการของสำนักงานบัญชีที่ใช้เป็นแนวทางในการ

ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อลูกค้าในด้านคุณภาพของงาน ความรับผิดชอบต่อลูกค้า การทำงานให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด การรักษาความลับของลูกค้า ความจริงใจต่อลูกค้า และการดูแลเอาใจใส่ลูกค้า (ศิริรัฐ โชติเวชการ, 2546) โดยตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมทางธุรกิจ รวมไปถึงความโปร่งใสในเรื่องของความถูกต้องครบถ้วนของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี (ชลลดา ชาติสุทธิ, 2549) โดยมีสมมุติฐานของการวิจัยดังนี้

สมมุติฐานการวิจัย 1: นโยบายของสำนักงานบัญชีส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

สมมุติฐานการวิจัย 2: จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชีส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

สมมุติฐานการวิจัย 3: กระบวนการของสำนักงานบัญชีส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

คุณสมบัติผู้ทำบัญชี (The qualification of accountants)

คุณสมบัติของผู้ทำบัญชี หมายถึง ความรู้ความสามารถของผู้ทำบัญชีซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (International Accounting Education Standard : IES) ได้แก่ 1) ความรู้ในวิชาชีพบัญชี ซึ่งประกอบด้วยความรู้ด้านบัญชีและการเงิน ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ ความรู้และสมรรถภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) ทักษะในวิชาชีพบัญชี ซึ่งประกอบด้วย ทักษะเชิงปัญญา ทักษะเชิงวิชาการ เชิงปฏิบัติและหน้าทำงาน ทักษะทางคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ทักษะทางการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร และทักษะทางองค์การและการจัดการ ธุรกิจ และ 3) คุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพบัญชี ซึ่งประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความใส่ใจและการรักษาความลับ การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ และความรับผิดชอบต่อสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กระบวนการและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสำนักงานบัญชีในประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสำนักงานบัญชีที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ และมีสถานประกอบการอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยหัวหน้าสำนักงานบัญชีเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด จากจำนวนสำนักงานบัญชีทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 2,551 แห่ง โดยใช้วิธี Probability Proportional to Size ในกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติของความเป็นนิติบุคคล และบุคคลธรรมดา ซึ่งได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 110 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 27.5 ของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวัดคุณลักษณะของตัวแปร

นโยบายของสำนักงานบัญชีเป็นตัวแปรอิสระซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้าน

สมมุติฐานการวิจัย 4:

คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี

ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี

ความรับผิดชอบของผู้บริหาร ประกอบด้วย คำถาม 4 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับ การกำหนด นโยบายคุณภาพ การจัดทำแผนธุรกิจ การจัดสรรทรัพยากร และการกำหนดหน้าที่ความ รับผิดชอบของพนักงาน 2) ด้านการสื่อสาร ภายในองค์กร ประกอบด้วยคำถาม 3 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับการสื่อสารถึงความสำคัญ ระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี ความต้องการของลูกค้า และหน้าที่ความ รับผิดชอบของบุคคล 3) ด้านการทบทวนการ บริหาร ประกอบด้วยคำถาม 3 คำถาม ครอบคลุม เกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน การ ทบทวนนโยบายบริหาร การเก็บบันทึกผลการ การทบทวนการบริหาร

จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชีเป็นตัว แปรอิสระซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความโปร่งใสความเป็นอิสระเที่ยงธรรมและ ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบด้วย 5 คำถาม ครอบคลุม เกี่ยวกับ ความเป็นอิสระในการจัดโครงสร้าง องค์กรและการรับงาน ความครบถ้วนและเป็น ปัจจุบันของข้อมูลที่น่ามาใช้ การควบคุมการ ให้บริการภายใต้กรอบจรรยาบรรณของวิชาชีพ และความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติงาน 2) ด้าน มาตรฐานในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 8 คำถาม ครอบคลุมกฎเกณฑ์และมาตรฐานในการ ปฏิบัติงาน การพัฒนาความรู้ความสามารถของ ผู้ทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาความรู้ ความสามารถของผู้ทำบัญชีที่สอดคล้องกับธุรกิจ

ของลูกค้า 3) ด้านความรับผิดชอบต่อผู้ให้บริการ ประกอบด้วย 4 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับระบบ การรักษาความลับของลูกค้า การติดตามงานที่ได้รับ จากลูกค้า วิธีปฏิบัติกับลูกค้า

กระบวนการของสำนักงานบัญชีเป็นตัว แปรอิสระซึ่งจำแนกได้ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้าน กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า ประกอบด้วย 5 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับ ข้อกำหนดหลักเกณฑ์ ในการปฏิบัติงานให้ลูกค้า 2) ด้านการจัดการ ทรัพยากรของสำนักงานบัญชี ประกอบด้วย 8 คำถามครอบคลุมเกี่ยวกับ เครื่องมือและอุปกรณ์ และทรัพยากรบุคคล 3) ด้านการปฏิบัติงานของ สำนักงานบัญชี ประกอบด้วย 7 คำถามครอบคลุม เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีตามมาตรฐานการบัญชี การฝึกอบรมพนักงานให้เข้าใจความต้องการของ ลูกค้า การกำกับดูแลความคืบหน้าของงาน การ ทบทวนผลงานก่อนส่งมอบให้ลูกค้า 4) ด้านการ ติดตาม ตรวจสอบ ของ สำนักงาน บัญชี ประกอบด้วย 7 คำถามครอบคลุมเกี่ยวกับ กระบวนการในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของ สำนักงานบัญชี การดำเนินการวิเคราะห์หา สาเหตุในการแก้ไขปัญหาลูกค้า กระบวนการ รับข้อร้องเรียนจากลูกค้า การเก็บรักษาเอกสารที่ เกี่ยวข้อง 5) ด้านการจัดการเอกสารของสำนักงาน บัญชี ประกอบด้วย 6 คำถามครอบคลุมเกี่ยวกับ วิธีการในการติดตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ วิชาชีพบัญชีให้เป็นปัจจุบัน การจัดเก็บข้อมูลของ ลูกค้าไม่ให้เกิดความเสียหาย การสำรองข้อมูล

คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชีเป็นตัวแปรอิสระ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ในวิชาชีพของผู้ทำบัญชี ประกอบด้วย 14 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับความรู้ด้านบัญชี และการเงิน ความรู้ด้านองค์กร และธุรกิจ และความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 2) ด้านทักษะในวิชาชีพของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีประกอบ ด้วย 22 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับทักษะเชิงปัญญา ทักษะเชิงวิชาการ เชิงปฏิบัติและหน้าที่งาน ทักษะทางคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ทักษะทางการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร และทักษะทางองค์การและการจัดการธุรกิจ
- 3) ด้านคุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชี ประกอบด้วย 6 คำถาม ครอบคลุมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ความใส่ใจและการรักษาความลับ การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ และ ความรับผิดชอบต่อสังคม

คุณภาพสำนักงานบัญชีเป็นตัวแปรตาม ครอบคลุมเกี่ยวกับความครบถ้วนในการปฏิบัติตามนโยบาย จรรยาบรรณ และกระบวนการของสำนักงานบัญชี

3. ความเชื่อถือได้ของเครื่องมือที่ใช้วัดค่าตัวแปร

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) โดยใช้วิธีองค์ประกอบหลัก (Principle Components) ในการหาค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) เป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค Item-total Correlation ซึ่งสามารถจัดกลุ่มปัจจัยของตัวแปรนโยบายของสำนักงานบัญชี จรรยาบรรณบรรณของสำนักงานบัญชี กระบวนการของสำนักงานบัญชี และคุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชีตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 1 โดยมีค่า Factor Loading ของปัจจัยย่อยทุกตัวสูงกว่า 0.4 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ (Nunnally, 1978) และปัจจัยแต่ละกลุ่มมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) สูงกว่า 0.6 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือที่ใช้วัดค่าตัวแปรมีความน่าเชื่อถือ (Gliem and Gliem, 2003)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ใช้เป็นเครื่องมือวัดค่าตัวแปรคุณภาพการบริการของ
สำนักงานบัญชี และ คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี

ตัววัด	% of variance	Factor loading	Reliability (Cronbach's Alpha)
ปัจจัย 1: นโยบายของสำนักงานบัญชี			
ความรับผิดชอบของผู้บริหาร	62.626	0.642 - 0.863	0.7720
การสื่อสารภายในสำนักงานบัญชี	64.929	0.731 - 0.855	0.7033
การทบทวนการบริหารของสำนักงานบัญชี	69.749	0.775 - 0.883	0.7615
ปัจจัย 1: จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี			
ความโปร่งใสความเป็นอิสระเที่ยงธรรมและซื่อสัตย์สุจริต	58.768	0.643 - 0.835	0.8045
มาตรฐานในการปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชี	66.951	0.674 - 0.903	0.8881
ความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการของสำนักงานบัญชี	61.908	0.721 - 0.845	0.7658
ปัจจัย 3: กระบวนการของสำนักงานบัญชี			
กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าของสำนักงานบัญชี	61.045	0.589 - 0.890	0.8222
การจัดการทรัพยากรของสำนักงานบัญชี	51.717	0.580 - 0.777	0.8216
การปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชี	61.350	0.739 - 0.829	0.8609
การติดตาม ตรวจสอบของสำนักงานบัญชี	66.243	0.574 - 0.916	0.8965
การจัดการเอกสารของสำนักงานบัญชี	61.049	0.591 - 0.846	0.7994
ปัจจัย 4 : ความรู้ในวิชาชีพผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี			
ความรู้ด้านบัญชีและการเงิน	62.761	0.707 - 0.836	0.8480
ความรู้ด้านองค์กรและธุรกิจ	68.599	0.7362 - 0.859	0.9071
ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	76.360	0.835 - 0.943	0.8309
ปัจจัย 5: ทักษะในวิชาชีพผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี			
ทักษะทางปัญญา	78.031	0.846 - 0.917	0.9037
ทักษะเชิงวิชาการเชิงปฏิบัติและหน้าทำงาน	78.716	0.843 - 0.917	0.9091
ทักษะทางคุณลักษณะเฉพาะบุคคล	70.793	0.823 - 0.861	0.9166
ทักษะทางการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสาร	71.126	0.802 - 0.896	0.8976
ทักษะทางองค์กรและการจัดการธุรกิจ	84.598	0.917 - 0.925	0.9089
ปัจจัย 6: คุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพผู้ทำบัญชีของสำนักงาน	64.700	0.711 - 0.851	0.8870

ตารางที่ 3 วิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อนเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการ กับนโยบายของสำนักงานบัญชี

นโยบายของสำนักงานบัญชี	คุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี			
	Beta	Std. Error	t	Sig.
Constant		0.187	7.306	0.000**
ความรับผิดชอบของผู้บริหาร	0.245	0.068	2.349	0.021 *
การสื่อสารภายในองค์กร	0.236	0.066	3.240	0.002**
การทบทวนการบริหาร	0.476	0.066	5.000	0.000**
Sig = 0.000 AdjR ² = 0.738				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากผลการทดสอบในตารางที่ 3 พบว่า นโยบายของสำนักงานบัญชีในด้านความรับผิดชอบต่อผู้บริหาร ด้านการสื่อสารภายในองค์กร และด้านการทบทวนการบริหาร มีผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี เนื่องจากนโยบายของสำนักงานบัญชีขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของผู้บริหาร ในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของสำนักงานบัญชีได้อย่างชัดเจน มีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับพนักงานอย่างเหมาะสม ตรงกับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน ใช้วิธีการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและรวดเร็วทันเวลารวมไปถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดในอดีตจะถูกนำมาทบทวนเพื่อวิเคราะห์หาวิธีแก้ไขให้เกิดผลดีต่อสำนักงานบัญชีและลูกค้า ซึ่งจะช่วยให้พนักงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนได้

เสียของสำนักงานบัญชีปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายสำนักงานบัญชีตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ (Djerdjour and Patel, 2000) ที่กล่าวไว้ว่าความสำเร็จของการนํานโยบายคุณภาพมาใช้ในองค์กรขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ (Kanji, 2001) โดยพวกเขาเหล่านี้มีหน้าที่ในการสร้างและสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมคุณภาพขึ้นในองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (อ้างอิงจริญญา ปานเจริญ, 2548) ดังนั้นหากสำนักงานบัญชีมีการกำหนดนโยบาย และวางแผนธุรกิจได้อย่างเหมาะสมก็จะนำพาให้ผู้ปฏิบัติงานของสำนักงานบัญชีสามารถปฏิบัติได้ตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสำนักงานบัญชี กระบวนการต่างๆ ก็จะขับเคลื่อนไปด้วยกันได้อย่างมีคุณภาพ

ตารางที่ 4 วิเคราะห์สหสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับจรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี

ตัวแปร	คุณภาพ การบริการ	ความโปร่งใส ความเป็นอิสระ เที่ยงธรรมและ ซื่อสัตย์สุจริต	มาตรฐานใน การปฏิบัติงาน	ความ รับผิดชอบต่อ ผู้ใช้บริการ	VIF
$\overline{X}$	4.10	4.30	4.18	4.12	
S.D.	0.544	0.560	0.607	0.671	
คุณภาพการบริการ		0.726**	0.814**	0.744**	
ความโปร่งใสความเป็นอิสระเที่ยงธรรมและซื่อสัตย์สุจริต			0.769**	0.657**	2.579
มาตรฐานในการปฏิบัติงาน				0.724**	3.077
ความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการ					2.214

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการบริการ โดยมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง 0.726 – 0.814 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยทำการทดสอบ Multicollinearity

ปรากฏว่าค่าVIF อยู่ระหว่าง 2.214 -3.077แสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระไม่ก่อให้เกิดปัญหาMulticollinearity สอดคล้องกับ (Lee and ather,2000:704) ได้เสนอว่า ค่า VIF น้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 5 วิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการกับจรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี

จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี	คุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี			
	Beta	Std. Error	t	Sig.
Constant		0.221	2.958	0.004**
ความโปร่งใสความเป็นอิสระ เที่ยงธรรมและซื่อสัตย์สุจริต	0.173	0.080	2.114	0.037 *
ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน	0.472	0.080	5.278	0.000**
ความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการ	0.289	0.062	3.805	0.000**
Sig = 0.000 AdjR ² = 0.717				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากผลการทดสอบในตารางที่ 5 พบว่า จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี ในด้านความ โปร่งใสความเป็นอิสระ เทียบธรรม และซื่อสัตย์ สุจริต ด้านความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติงาน และด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้ใช้บริการ มีผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการ บริการของสำนักงานบัญชี เนื่องจาก จรรยาบรรณของสำนักงานบัญชี เป็นตัวผลักดัน ให้สำนักงานบัญชีทำงานให้ลูกค้าอย่าง ตรงไปตรงมาไม่รับทำงานให้ลูกค้าโดยขาดความ อิสระในการพิจารณาเนื้อหาที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำ ให้ลูกค้าได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน นำไปใช้ ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้น ให้สำนักงานบัญชีมีจิตสำนึกที่ดีต่อวิชาชีพ ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบัญชี และ กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี ไม่เห็นแก่ประโยชน์ หรือผลตอบแทนจนไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถ ที่จะทำงานให้ลูกค้าได้ ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดความ

เสียหายให้กับลูกค้าในภายหลัง สอดคล้องกับ (ธวัช ภูมิธโยชัย, 2550) ซึ่งกล่าวไว้ว่าความ โปร่งใสเป็นหัวใจของการดำเนินธุรกิจมี ความชอบธรรม และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ไม่ มีการปิดบังซ่อนเร้น บิดเบือน หรือเอาแต่ ประโยชน์ส่วนตน โดยผู้บริหารต้องปฏิบัติให้ เห็นเป็นแบบอย่างเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการ ปฏิบัติงาน (สุจิต เจนนพกาญจน์, 2549:1) สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานแต่ละด้าน ภายใต้อำนาจและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและ นโยบายหลัก ดังนั้นผู้บริหารของสำนักงานบัญชี ควรพิจารณาการรับทำงานให้ลูกค้าด้วยความ เป็น อิสระ และคำนึงถึงความรู้ความสามารถของ สำนักงานบัญชีและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ บัญชีให้เหมาะสมกับงานของลูกค้า โดยไม่รับ ทำงานให้ลูกค้าเกินกำลังความสามารถของ สำนักงานบัญชี

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับกระบวนการของสำนักงานบัญชี

ตัวแปร	คุณภาพ การ บริการ	กระบวนการ ที่เกี่ยวข้องกับ ลูกค้า	การจัดการ ทรัพยากร	การ ปฏิบัติงาน	การ ติดตาม ตรวจสอบ	การ จัดการ เอกสาร	VIF
$\overline{X}$	4.10	4.27	4.20	3.91	4.05	4.21	
S.D.	0.544	0.742	0.630	0.839	0.687	0.607	
คุณภาพการบริการ		0.617**	0.821**	0.874**	0.831**	0.821**	
กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า			0.478**	0.391**	0.318**	0.406**	1.342
การจัดการทรัพยากร				0.639**	0.651**	0.653**	2.299
การปฏิบัติงาน					0.722**	0.685**	2.578
การติดตามตรวจสอบ						0.685**	2.624
การจัดการเอกสาร							2.430

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการของสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการบริการโดยมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง 0.617 – 0.874 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยทำการทดสอบ Multicollinearity

ปรากฏว่าค่าVIFอยู่ระหว่าง 1.342 -2.624 แสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity สอดคล้องกับ (Lee and ather,2000:704) ได้เสนอว่า ค่า VIF น้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพ
การบริการกับกระบวนการของสำนักงานบัญชี

กระบวนการของสำนักงานบัญชี	คุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี			
	Beta	Std. Error	t	Sig.
Constant		0.074	3.611	0.000**
กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า	0.228	0.014	11.907	0.000**
การจัดการทรัพยากร	0.208	0.022	8.307	0.000**
การปฏิบัติงาน	0.345	0.0175	13.012	0.000**
การติดตามตรวจสอบ	0.244	0.021	9.124	0.000**
การจัดการเอกสาร	0.189	0.023	7.325	0.000**
Sig = 0.000 AdjR ² = 0.970				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากผลการทดสอบในตารางที่ 7 พบว่า กระบวนการของสำนักงานบัญชีในด้านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการติดตามตรวจสอบ และด้านการจัดการเอกสารมีผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี เนื่องจากกระบวนการของสำนักงานบัญชีเป็นแนวทางที่ทำให้สำนักงานบัญชีสามารถทำงานให้ลูกค้าได้ตามข้อตกลง และสัญญาที่ให้ไว้กับลูกค้าได้อย่างครบถ้วน มีระบบการตรวจสอบและรับข้อร้องเรียนจากลูกค้า ซึ่งจะทำให้สำนักงานบัญชีสามารถแก้ปัญหาให้ลูกค้าแต่ละรายได้อย่างทันเวลา มี

ระบบการจัดเก็บเอกสารที่ปลอดภัยและสะดวกในการเรียกดู และที่สำคัญคือในกระบวนการเหล่านี้จำเป็นต้องมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย และสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ (Zeithaml et al., 1990:176; Brensinger and Lambert, 1990, Crompton and MacKay, 1989) ปัจจัยในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการของลูกค้า คือคุณภาพการบริการซึ่งเกิดจากความพึงพอใจของลูกค้าประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ 1) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ซึ่งเกิดจากการที่ลูกค้าได้รับบริการตามที่ตกลงกันไว้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน 2) ความไว้วางใจ (Assurance) ซึ่งเกิดจากความเชื่อมั่นของลูกค้าในประโยชน์ของ

สินค้าหรือบริการที่ลูกค้าจะได้รับ 3) การดูแลเอาใจใส่ลูกค้า (Empathy) เกิดจากการที่ลูกค้าแต่ละรายได้รับการแก้ปัญหาอย่างทันเวลา 4) การตอบสนอง (Responsiveness) เกิดจากการที่ลูกค้าได้รับบริการด้วยความเอาใจใส่และรวดเร็วทันเวลา และ 5) ภาพลักษณ์ของธุรกิจ (Tangibles) เกิดจากการจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของธุรกิจ ดังนั้นสำนักงานบัญชีควรจัดเตรียมสถานที่ในการปฏิบัติงานให้ลูกค้าอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการ

ปฏิบัติงานให้พร้อมเพรียง เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสำนักงานบัญชี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความพึงพอใจในการที่ลูกค้าจะเข้ามาใช้บริการ นอกจากนี้สำนักงานบัญชียังต้องจัดทำเอกสารสัญญาต่าง ๆ กับลูกค้าในการทบทวนการปฏิบัติงานว่าครบถ้วนตามสัญญาหรือไม่เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้กับลูกค้า โดยสำนักงานบัญชีต้องเปิดโอกาสให้ลูกค้าสามารถติดต่อได้ตลอดเวลาที่ทำงานให้ลูกค้าเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 8 วิเคราะห์สหสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการกับคุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี

ตัวแปร	คุณภาพการบริการ	ความรู้ในวิชาชีพ	ทักษะในวิชาชีพ	คุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพ	VIF
$\bar{X}$	4.10	3.53	3.88	4.47	
S.D.	0.544	0.556	0.538	0.543	
คุณภาพการบริการ		0.537**	0.510**	0.442**	
ความรู้ในวิชาชีพ			0.763**	0.465**	2.401
ทักษะในวิชาชีพ				0.635**	3.157
คุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพ					1.680

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการบริการ โดยมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง 0.442 – 0.537 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยทำการทดสอบ Multicollinearity ปรากฏว่าค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.680 – 3.157

แสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity สอดคล้องกับ (Lee and ather,2000:704) ได้เสนอว่า ค่า VIF น้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อนเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการกับ
คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี

คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชี	คุณภาพการบริการสำนักงานบัญชี			
	Beta	Std. Error	t	Sig.
Constant		0.378	4.017	0.000**
ความรู้ในวิชาชีพ	0.365	0.120	2.980	0.004**
ทักษะในวิชาชีพ	0.098	0.142	0.699	0.486
คุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพ	0.211	0.103	2.058	0.042 *
Sig = 0.000 AdjR ² = 0.383				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากผลการทดสอบในตารางที่ 9 พบว่า คุณสมบัติผู้ทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในด้านความรู้ในวิชาชีพ และคุณค่าจรรยาบรรณในวิชาชีพของผู้ทำบัญชี มีผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการบริการ เนื่องจากความรู้ในวิชาชีพบัญชี ทำให้ผู้ทำบัญชีสามารถจัดทำบัญชีให้ลูกค้าได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตามมาตรฐานการบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี ภายใต้กรอบจรรยาบรรณของนักบัญชีที่พึงปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบต่อกู้ค้าและสาธารณะชน ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของสุวรรณ หวังเจริญเดช (บทความ, 2548) ซึ่งกล่าวไว้ว่าผู้ทำบัญชีต้องสามารถให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานของผู้บริหารให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ดังนั้นสำนักงานบัญชีควรจัดหาผู้ทำบัญชีที่มีความรู้ความสามารถในมาตรฐาน และกฎหมายที่

เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี หรือจัดการให้มีการอบรมพัฒนาความรู้ของผู้ทำบัญชีอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานการบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจของประเทศ

สรุปผลการวิจัย

นโยบาย จรรยาบรรณ กระบวนการของสำนักงานบัญชี และคุณสมบัติผู้ทำบัญชี มีผลกระทบต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชี ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนากลยุทธ์ของสำนักงานบัญชีในการกำหนดนโยบายและแผนงานของสำนักงานบัญชี และปรับปรุงกระบวนการในการให้บริการลูกค้าภายใต้กรอบจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ รวมไปถึง

การพิจารณาถึงความรู้ความสามารถของผู้ทำ
บัญชีให้สอดคล้องกับลักษณะงานของลูกค้า เพื่อ
ประโยชน์สูงสุดของลูกค้า อีกทั้งยังเป็นการ
สร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้าและสร้างความ
ได้เปรียบทางการแข่งขัน และสามารถใช้เป็น
แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบริการให้กับ
ธุรกิจให้บริการในกลุ่มอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

**ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต
และประโยชน์ของการวิจัย**

**1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยใน
อนาคต**

เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา
คุณภาพการบริการของสำนักงานบัญชีจาก
นโยบายและกระบวนการของสำนักงานบัญชี
ซึ่งเกิดจากการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน
บัญชี โดยไม่ได้ศึกษาจากความพึงพอใจของ
ลูกค้าหรือผู้ใช้บริการของสำนักงานบัญชี ดังนั้น
ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับคุณภาพการบริการของ
สำนักงานบัญชี สามารถนำไปศึกษาต่อในด้าน
ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อนโยบายและ
กระบวนการของสำนักงานบัญชี เพื่อนำข้อมูล
จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการ
ให้กับสำนักงานบัญชีได้อย่างมีประสิทธิภาพ
และเกิดประสิทธิผล นอกจากนั้นควรศึกษา

เพิ่มเติมเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้าในด้าน
ความเหมาะสมของราคาค่าบริการกับคุณภาพการ
บริการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการนำ
ข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาสำนักงานบัญชีต่อไปใน
อนาคต

2. ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปพัฒนาการ
บริหารจัดการของสำนักงานบัญชี ให้มีแบบแผน
ที่เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน โดยจะส่งผล
ให้สำนักงานบัญชีมีความน่าเชื่อถือ เป็นที่
ไว้วางใจของลูกค้าที่มาใช้บริการซึ่งส่วนใหญ่เป็น
ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่มีสัดส่วนใน
การยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล
มากที่สุดประมาณกว่าร้อยละ 85 ของภาคธุรกิจ
ตามรายงานของกรมสรรพากร ถือได้ว่าเป็นกลุ่ม
พลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
เนื่องจากธุรกิจเหล่านี้ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทั้ง
ในภาคเกษตร บริการ และอุตสาหกรรม ดังนั้น
หากธุรกิจเหล่านี้ได้รับข้อมูลการบัญชีที่ถูกต้อง
ครบถ้วนการจัดทำของสำนักงานบัญชี ก็ย่อมจะ
เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการของธุรกิจ ซึ่ง
เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ
นอกจากนี้ธุรกิจให้บริการในลักษณะอื่นอาจ
นำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะการ
ให้บริการเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันเชิง
ธุรกิจ

บรรณานุกรม

จริญญา ปานเจริญ.(2548).ผลกระทบของลักษณะองค์การต่อการนำระบบการจัดการคุณภาพไปใช้:

การศึกษาในประเทศไทย,(วิจัย) กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ชวัช ภูมิตโกยไคย.(2551).ความโปร่งใส จะเป็นจริงได้อย่างไร,(บทความ) กรุงเทพมหานคร: สมาคม

ผู้ตรวจสอบภายในแห่งประเทศไทย

ประกาศกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ (2550). หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองคุณภาพ

สำนักงานบัญชี 2550,กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ.(2541). การวิจัยธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร:ดวงกมลสมัย

สรชัย พิศาลบุตร.(2544). วิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์

สุวรรณ หวังเจริญเดช.(2548) . ปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในเขตพื้นที่ภาค

ตะวันออก เชียงเหนือตอนล่าง,(วิจัย).กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Brensinger,R.P. and Lambert, D.M. (1990), “Can the SERVQUAL Scale be Generalized to Business-to-Business Services? , in Knowledge Development in Marketing, AMA’s Summer Educations’ Conference Proceedings, American Marketing Association, Chicago, IL, p.289.

Crompton, J.L. and MacKay, K.J. (1989) , “ Users’ perceptions of the Relative Importance of Service Quality Dimensions in Selected Public Recreation Programs”, Leisure Sciences, Vol.11,pp. 367-75.

International Education Standard (2006), International Accounting Education Standard, NewYork : International Federation of Accounting

Parasuraman, A.,Zeithaml, V.A. and Berry, L.L.(1985), “A conceptual model of service quality and its implication” , Journal of Marketing,Vol.49,Fall, pp.41-50.

Zeithaml,V.A., Parasuraman, A. & Berry, L.L. (1990) , Delivering Quality Service:Balancing Customer Perceptions and Expectations, Free Press, USA.

ผลกระทบของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีต่อลักษณะคุณภาพกำไรและ
ภาพลักษณ์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Affect of Implementing Accounting Standards on Earnings
Quality and Corporate Image of Thai Listed Companies

*รัชดาภรณ์ เสมอจันทร์
Rachadapon Samaksun

ชุตินันท์ ดิษฐ์สันเทียะ
Chutinan Ditsantia

* อาจารย์ประจำคณะการบัญชี หมวดบัญชีการเงิน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

บทคัดย่อ

กระบวนการทางบัญชีก่อให้เกิดการนำเสนอสารสนเทศทางการเงินของกิจการอันเป็นประโยชน์แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย เพื่อใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ สารสนเทศทางบัญชีจึงต้องเข้าใจได้ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เชื่อถือได้ และสามารถเปรียบเทียบกันได้ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะเชิงคุณภาพของข้อมูลตามแม่บทการบัญชี สารสนเทศทางบัญชีจะมีคุณลักษณะดังกล่าวหรือไม่ขึ้นอยู่กับมาตรฐานการบัญชีที่กิจการใช้สำหรับจัดทำเป็นสำคัญ สารสนเทศทางการเงินถือเป็นสารสนเทศของกิจการที่ฝ่ายบริหารมีหน้าที่นำเสนอรายงานที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติงานของกิจการให้กับผู้ใช้งบการเงินภายนอก ฝ่ายบริหารจึงมีหน้าที่จัดทำบัญชีของกิจการโดยใช้มาตรฐานการบัญชีเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังนั้นงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีผลต่อคุณภาพกำไรในรายงานการเงิน และยังศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรในรายงานการเงินที่มีต่อภาพลักษณ์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหารฝ่ายบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถามระดับความคิดเห็น 5 ระดับ Likert Scale และคำถามปลายเปิด ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพกำไร และพบว่าคุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของกิจการ ผลการวิจัยยังให้ข้อเสนอแนะแก่สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการบัญชีนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนด และการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ ของธุรกิจ ให้ข้อมูลกับผู้ใช้งบการเงินถึงปัจจัยการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีของกิจการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินคุณภาพกำไร อันจะเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงิน และเป็นข้อมูลสำหรับผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีให้ตระหนักถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่จะส่งผลต่อคุณภาพกำไรและภาพลักษณ์ของกิจการ รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไปในอนาคต

Abstract

Accounting is a process that contributes to generating financial information that is useful to economic decision-making of the internal and external users. Such usefulness of financial information comes from its qualitative characteristics which include understandability, relevance, reliability, and comparability. All of these characteristics form the integral part of the accounting framework. The framework, one of the essences of the accounting standards, plays an important role in preparing and presenting financial reporting to all parties concerned. One of the financial information which is of high interest among investors especially in the Stock Exchange of Thailand is net income or earnings which reflects the operating performance of a business firm. Thus, the objective of the research is to study the effect of implementing accounting standards on earnings quality; and the effect of earnings quality on the corporate image of the companies listed on the Stock Exchange of Thailand. Data collection was made through the questionnaires completed mostly by the accounting executives of such listed companies. The findings of the research are as follows: the implementation of accounting standards is positively related to earnings quality. earnings quality is positively related to the corporate image of the listed companies. In addition, it is suggested that such findings would be of help to the Federation of Professional Accountancy under the Royal Patronage in that they will contribute to the improving the Thai accounting standards to meet with the ever-changing environment of business in Thailand.

คำสำคัญ : มาตรฐานการบัญชี, คุณภาพกำไร, ภาพลักษณ์ของกิจการ

Keywords : Accounting Standards , Earnings Quality , Corporate Image

บทนำ

ตามที่ได้มีประกาศพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 แล้วนั้น ถือเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญต่อวิชาชีพบัญชี โดยเฉพาะในมาตรา 20 ได้มีการกำหนดให้การจัดทำบัญชีของกิจการต้องให้เป็นไปตามมาตรฐานการบัญชี ดังนั้นการบังคับใช้ของพ.ร.บ.การบัญชีดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อผู้หน้าที่จัดทำบัญชี ผู้ทำบัญชี ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบัญชี ต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดและออกมาตรฐานการบัญชีที่ใช้สำหรับธุรกิจในประเทศไทย ได้ทำการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีของประเทศไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Financial Reporting Standards: IFRSs) อันส่งผลให้งบการเงินของกิจการในประเทศไทยมีมาตรฐานและเป็นสากลที่ยอมรับมาตรฐานการบัญชีแสดงถึงกฎเกณฑ์และวิธีปฏิบัติทางการบัญชีที่ไม่ว่าผู้ปฏิบัติจะเป็นผู้สอบบัญชี ผู้ทำบัญชีผู้บริหารควรรับทราบและนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันเพื่อให้ได้สารสนเทศทางการบัญชีที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงิน

จากงานวิจัยพบว่านักลงทุนให้ความสำคัญในกำไรของกิจการซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐาน (พรรณนิภา ครุวรรณพัฒน์, 2548) ในช่วงเวลาที่

ประกาศกำไรสุทธิรายไตรมาสว่าผลกำไรของบริษัทจะมีผลกระทบในทางบวกต่อการตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ (นิ่มนวล เขียวรัตน์, 2539) เมื่อมีการประกาศผลกำไรหรือขาดทุนสุทธิจะส่งผลกระทบต่ออัตราผลตอบแทนคิดปกติ (วรสิทธิ์ อภิวัฒน์เสวี, 2548) กำไรที่มีเสถียรภาพค่ามีความสามารถในการอธิบายผลตอบแทนหลักทรัพย์ที่น้อยกว่ากำไรที่มีเสถียรภาพสูง (ทิพวรรณ แซ่ล่อ, 2548) และ กำไรทางบัญชีมีความสามารถอธิบายราคาหลักทรัพย์ได้มากกว่ามูลค่าตามบัญชี (ปัญญา สัมฤทธิ์ประดิษฐ์, 2545) ถือว่างบกำไรขาดทุนเป็นงบการเงินที่แสดงผลการดำเนินงาน และให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นความสามารถของบริษัทในการทำกำไร ข้อมูลกำไรที่มีคุณภาพจะต้องสามารถสะท้อนผลการดำเนินงาน และ มูลค่าทางเศรษฐกิจของกิจการได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง การใช้ “กำไร” เพื่อการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของกิจการต้องเป็นกำไรที่มีคุณภาพ เพราะการตัดสินใจในการลงทุน หรือ ใช้ข้อมูลในการประเมินมูลค่าของกิจการ (มูลค่าหุ้น) ที่สนใจจะเข้าไปลงทุนนั้น จะต้องเป็นข้อมูลกำไรที่มีคุณภาพเท่านั้น ที่จะสามารถแสดงถึงความสามารถในการทำกำไรในอนาคตตามที่ประมาณการไว้ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นข้อมูลกำไรที่แสดงในงบการเงินจึงควรมีลักษณะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เชื่อถือได้ เข้าใจได้ และสามารถเปรียบเทียบกันได้ ซึ่ง

ลักษณะที่กล่าวนั้นเรียกว่าคุณภาพกำไร (Earnings Quality) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้มีการกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีตามที่สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ประกาศให้มีผลบังคับใช้ ดังนั้น รายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนจึงถือได้ว่าต้องมีการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีอย่างเหมาะสม

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีผลต่อลักษณะคุณภาพกำไรในรายงานการเงินของบริษัท และต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะคุณภาพกำไรในรายงานการเงินที่มีต่อภาพลักษณ์ของกิจการ โดยเก็บข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารฝ่ายบัญชีของกลุ่มบริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลแก่ภาคธุรกิจในการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีและเพิ่มคุณภาพกำไร อันก่อให้เกิดการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการจัดทำงบการเงินของบริษัทในประเทศไทยให้ก้าวสู่ความเป็นสากล และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในวิชาการบัญชีการเงินให้มีความทันสมัย

การประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Implementation of Accounting Standards and the Related Relevance Literatures)

มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีมีในหลายแง่มุม เช่น มีการศึกษาวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงค่าตอบแทนของกรรมการบริษัท โครงสร้างความเป็นเจ้าของแบบบุคคลภายนอกบริหาร กับการเปลี่ยนแปลงนโยบายบัญชีโดยสมัครใจ (เกษชนก ใจกระจ่าง , 2548) ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม การเปลี่ยนกรรมการผู้จัดการ และเงินลงทุนพบว่ามีความสัมพันธ์กับโอกาสและขนาดในการรับรู้การด้อยค่าของสินทรัพย์ (หนึ่งฤทัย นครพิน , 2548) อรพรรณ อรรถชัยภูษิต (2547) ศึกษาวิจัยต้นทุนในการจัดทำ ระยะเวลาในการจัดทำ และความยากง่ายในการจัดทำ พบว่ามีผลต่อการจัดทำงบกระแสเงินสด และสุภาพร แซ่มซ้อย (2548) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนโยบายการบัญชีที่สำคัญสำหรับธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ซึ่งได้แก่ ดัชนีทุนขาย การปฏิบัติตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป และหลักความระมัดระวัง

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงกำหนดคำนิยามของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีว่าเป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ หรือแนวคิดจากมาตรฐานการบัญชีไปปรับใช้ในภาคปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ของกิจการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลการเงินและรายงานทางการเงินเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้การเงิน และองค์ประกอบของการประยุกต์ใช้ประกอบด้วยการเลือกรายการเพื่อบันทึกบัญชีสินทรัพย์ หนี้สิน ทุน รายได้ หรือ ค่าใช้จ่าย การวัดมูลค่ารายการเพื่อกำหนดมูลค่าในการจัดบันทึก การพิจารณาว่า จะต้องวัดมูลค่าสินทรัพย์ หนี้สิน ทุน รายได้ หรือ ค่าใช้จ่ายด้วยมูลค่าเท่าใด และการจัดทำและนำเสนอรายงานการเงิน คือการพิจารณาถึงวิธีการนำเสนอข้อมูลทางการเงินในรายงานการเงิน (เมธากุล เกียรติกระจาย, 2544:89) เมื่อกิจการได้มีการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีจึงควรส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของข้อมูลทางการเงิน

คุณภาพกำไร (Earnings Quality)

คุณภาพกำไร หมายถึง ข้อมูลกำไรต้องมีลักษณะของความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้ และความสามารถเปรียบเทียบกันได้ (Schipper and Vincent, 2003) ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะเชิงคุณภาพของรายงานการเงินในแม่บทการบัญชี กล่าวคือข้อมูลทางการเงินจะมีประโยชน์

ต้องมีลักษณะเชิงคุณภาพ ได้แก่ ความเข้าใจได้ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้ และความสามารถเปรียบเทียบกันได้ ข้อมูลจะมีคุณสมบัติของความเชื่อถือได้หากปราศจากความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญและความลำเอียง เมื่อข้อมูลที่แสดงในงบการเงินมีความชัดเจนและสะท้อนภาพของเหตุการณ์ทางธุรกิจได้ใกล้เคียงความจริง จะทำให้ข้อมูลนั้นมีคุณภาพมากขึ้น คุณภาพของงบการเงินจะนำไปสู่คุณภาพของตัวเลขกำไร ซึ่งเป็นตัวชี้ผลการดำเนินงานของธุรกิจนอกจากนี้ คุณภาพกำไรยังหมายถึงความสามารถของตัวเลขกำไรในอดีตในการพยากรณ์ถึงความสามารถในการทำกำไรในอนาคต (Predictability of Earnings) ซึ่ง The Financial Accounting Standard Board: FASB ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณภาพกำไรไว้ใน FASB's Discussion Memorandum on "Materiality" ว่า "กำไรที่แท้จริง (Real earnings) หรือกำไรที่มีคุณภาพควรเป็นกำไรที่เกิดจากการดำเนินงานตามปกติ หรือเป็นกำไรที่ได้มาจากรายได้ที่เกิดขึ้นประจำ รวมทั้งกิจกรรมที่มีสาระสำคัญที่ก่อให้เกิดกำไรได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว และสามารถจะเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดที่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแทนสินทรัพย์ที่เสื่อมค่าได้"

จากงานวิจัยของ Schipper and Vincent (2003), Francis et al. (2004) และ Boonlert – U – Thai et al. (2006) เกี่ยวกับตัวชี้วัดคุณภาพกำไร

ซึ่งรายงานผลงานวิจัยที่สอดคล้องกันโดยพบว่า ตัวชี้วัดคุณภาพกำไร ประกอบด้วยโมเดลคุณภาพกำไรที่อาศัยข้อมูลทางบัญชีในการคำนวณ ได้แก่ รายการตามเกณฑ์คงค้าง (Accrual Quality) ความสามารถประมาณค่ากำไรของปีปัจจุบัน (Earning Persistence) ความสามารถพยากรณ์กำไรในอนาคต (Predictability) ตัวเลขกำไรที่สม่ำเสมอ (Earnings Smoothness) และกำไรที่ยืดหลักความระมัดระวัง (Conservatism) โมเดลคุณภาพกำไรที่อาศัยข้อมูลทางการตลาด ได้แก่ ความไวในการตอบสนองต่อข้อมูลกำไร (Timeliness) และความสามารถของตัวแปรทางบัญชีในการอธิบายความผันผวนของการเปลี่ยนแปลงราคาตลาดของหุ้นสามัญ (Value Relevance) นอกจากนี้งานวิจัยของ Leuz et. al. (2003) ยังพบว่าคุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์กับการมีการปกป้องนักลงทุน (Investor Protection) ของแต่ละประเทศกล่าวคือประเทศที่มีระบบ Investor Protection สูงส่งผลให้คุณภาพกำไรสูงตามด้วย

อาจสรุปได้ว่าคุณภาพกำไรเกิดจากวิธีการหรือมาตรฐานการบัญชีที่แต่ละกิจการเลือกใช้และแสดงออกมาเป็นรายการต่างๆ ในงบการเงิน ว่าสามารถแสดงถึงกำไรได้ใกล้เคียงกับประสิทธิภาพการดำเนินงานที่แท้จริงของกิจการมากน้อยเพียงใด ข้อมูลกำไรที่มีคุณภาพย่อมสามารถสะท้อนผลการดำเนินงาน

และมูลค่าทางเศรษฐกิจของกิจการได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ข้อมูลกำไรที่มีคุณภาพเท่านั้น ที่จะสามารถแสดงถึงความสามารถในการทำกำไรในอนาคตตามที่ประมาณการไว้ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีกับคุณภาพกำไรตามสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานการวิจัย 1 (H1) : การประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีมีผลกระทบต่อลักษณะคุณภาพกำไร

ภาพลักษณ์ของกิจการ (Corporate Image)

ภาพลักษณ์ หมายถึง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของคนที่เห็นหน่วยงานเป็นภาพในลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานนั้น ทั้งที่ประจักษ์และไม่ประจักษ์ (พรทิพย์ วรกิจโกทาทร, 2537)

จากการศึกษาวิจัยภาพลักษณ์ของกิจการ พบข้อมูลดังต่อไปนี้ Apisit Chattananon et al. (2007) พบว่าการตลาดด้านสังคมและการติดต่อสื่อสารของกิจการสามารถสร้างทัศนคติทางบวกต่อผู้บริโภค และสร้างภาพลักษณ์ให้กิจการ และยังพบว่าระดับการศึกษาและสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีผลกระทบต่อทัศนคติและภาพลักษณ์ของกิจการด้วย และยังมีงานวิจัยที่พบว่าภาพลักษณ์กิจการเป็นกระบวนการของความคิด จิตใจที่หล่อหลอมความรู้สึกรักของคนเราที่มีต่อสิ่งต่างๆ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ถือเป็นความรู้ที่บุคคลนำมาช่วยในการตีความ และให้ความหมายซึ่งจะประกอบเข้าเป็น ภาพลักษณ์ที่เรามีเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แก่โลกรอบๆ ตัว ซึ่งจะประกอบเข้าเป็นภาพลักษณ์ที่มีเกี่ยวกับ สิ่งต่างๆ ที่รับรู้ถือเป็นความรู้สึกเชิงตีความหมาย หรือความประทับใจต่อสิ่งที่ปรากฏ สำหรับการ ตีความหมายในสิ่งที่ขาดความแน่นอนและ ชัดเจนในตัวของมันเอง (Kenneth E. Boulding, 1975) การเกิดภาพลักษณ์ในเชิงการสื่อสาร ตามแนวคิดของ Boulding มุ่งเน้นในลักษณะของ การรับรู้ข่าวสารที่มีผลต่อองค์ประกอบต่างๆ ของภาพลักษณ์เป็นสำคัญ ลักษณะของการก่อตัว ของภาพลักษณ์มักก่อตัวขึ้นจากการผสมผสาน ขององค์ประกอบเชิงความรู้จนเกิดเป็นภาพที่ บุคคลนั้นเคยมีประสบการณ์ทั้งโดยทางตรงและ เรียนรู้ผ่านสื่อมวลชนและสื่ออื่นๆ (ศิริกุล ลิม ลัญจกร, 2535)

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัย ของ Apisit Chattananon et al. ได้สรุปปัจจัยที่ ส่งเสริมภาพลักษณ์กิจการสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ปัจจัยพฤติกรรม ปัจจัยทาง สัญลักษณ์ และการติดต่อสื่อสาร ปัจจัย พฤติกรรม หมายถึง การจัดการและพฤติกรรม ผู้บริโภค ความมีชื่อเสียงของกรรมการและ บทบาทของลูกจ้าง ปัจจัยทางสัญลักษณ์

หมายถึง สิ่งที่มองเห็น และจับต้องได้อื่นๆ เช่น สินค้า คุณภาพบริการ และความเป็นมาของบริษัท การ ติดต่อดสื่อสาร หมายถึง การโฆษณา และการ ส่งเสริมการตลาด และ นักลงทุนใช้รายงานทาง บัญชีประจำปีของกิจการและตอบสนองต่อ รายงานทางบัญชีประจำปีที่ประกาศด้วยการ กำหนดราคาซื้อขายหลักทรัพย์ แสดงให้เห็นว่า การประกาศรายงานทางบัญชีประจำปีมีคุณค่า ของข้อมูล โดยเฉพาะทางด้านราคาซื้อขาย หลักทรัพย์ ซึ่งให้นิพจน์ว่านักลงทุนได้ให้ความสำคัญ และใช้รายงานทางบัญชีประจำปี (อนุพนธ์ เพ็ง เป้น, 2548)

จากผลงานวิจัยในอดีตแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารข้อมูลของกิจการมีผลกระทบต่อ การสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร รายงานทางบัญชี เป็นการสื่อสารข้อมูลของกิจการในอีกรูปแบบ หนึ่งซึ่งมีผลต่อการกำหนดราคาซื้อขาย หลักทรัพย์และอยู่ในความสนใจของนักลงทุน ตามที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสนใจที่จะ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรใน รายงานการเงินกับภาพลักษณ์ของบริษัทตาม สมมติฐานดังต่อไปนี้

สมมติฐานการวิจัย 2 (H1) : ลักษณะ คุณภาพกำไรในรายงานการเงินมีผลกระทบเชิง บวกต่อภาพลักษณ์ของกิจการ

รูปภาพ 1 แผนภาพความสัมพันธ์ของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีที่มีต่อลักษณะ
คุณภาพกำไรและภาพลักษณ์ของกิจการ

ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามจำนวน 469 ชุด ปรากฏว่ามีแบบสอบถามคืนกลับเนื่องจากกิจการย้ายที่อยู่ใหม่ จำนวน 2 ชุด เมื่อครบกำหนดในการเก็บแบบสอบถาม ได้รับทั้งสิ้น 133 ชุด ซึ่งมีอัตราผลตอบแทน ร้อยละ 28.48 ซึ่งสอดคล้องกับ (Aaker , Kumar and Say , 2002) ได้นำเสนอว่า การส่งแบบสอบถามอย่างน้อยร้อยละ 20 เป็นที่ยอมรับได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยออกแบบสอบถามระดับความคิดเห็นโดยใช้ Likert Scale ระดับ 1-5 และมีคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในการทดสอบแบบสอบถามได้ให้ผู้ชำนาญการจำนวน 2 ท่านสอบทานคำถาม และทำ pilot test แบบสอบถามจำนวน 6 ฉบับเพื่อทดสอบ Content Validity โดยส่งให้ผู้บริหารฝ่าย

บัญชีและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคุณภาพตอบแบบสอบถามและปรับปรุงก่อนส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง

การวัดคุณลักษณะของตัวแปร

การประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชี เป็น **ตัวแปรอิสระ** จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1.การเลือกรายการเพื่อบันทึกบัญชี ประกอบด้วย 4 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับ การวิเคราะห์การบันทึก และการจำแนกรายการต่างๆ 2.การวัดมูลค่ารายการ เพื่อกำหนดมูลค่าในการจดบันทึก ประกอบด้วย 5 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์การวัดมูลค่า การใช้ประโยชน์จากมาตรฐานบัญชี การคำนึงถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และความสม่ำเสมอของการประยุกต์ใช้ 3.การจัดทำและนำเสนอรายงานทางการเงิน ประกอบด้วย 4 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับ การศึกษามาตรฐานการบัญชี การประยุกต์ใช้ การให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูล

คุณภาพกำไร เป็นตัวแปรกลาง คำถามครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1. ความสามารถเข้าใจได้ ประกอบด้วย 4 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลที่ช่วยให้เข้าใจได้ มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจ แสดงลักษณะความคงอยู่และผลการดำเนินงานอย่างชัดเจน 2. ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจประกอบด้วย 4 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับผลลัพธ์การตัดสินใจครั้งก่อน ช่วยคาดคะเนผลลัพธ์ในอนาคต พร้อมนำไปใช้ตัดสินใจนำเสนอโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน 3. ความเชื่อถือได้ประกอบด้วย 5 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับ ความสมเหตุสมผลตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป เน้นนำเสนอตามเนื้อหาและความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ นำเชื่อถือและปราศจากความลำเอียง ใช้ดุลพินิจตามหลักความระมัดระวัง แนะนำข้อมูลครบถ้วนโดยคำนึงถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับต้นทุนและประโยชน์ที่จะได้รับ 4. ความสามารถเปรียบเทียบกันได้ ประกอบด้วย 4 คำถาม โดยครอบคลุมเกี่ยวกับแสดงการเปรียบเทียบระหว่างงวดบัญชีหรือระหว่างกิจการ สามารถประเมินและคาดการณ์ฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน การเปรียบเทียบงบการเงินให้มีความสำคัญกับวิธีการทางการเงินบัญชี แสดงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการบัญชี

ภาพลักษณ์ของบริษัทเป็นตัวแทนตาม ประกอบด้วยคำถาม 13 ข้อ โดยครอบคลุมเกี่ยวกับการยอมรับจากลูกค้าและหน่วยงานอื่น เคยได้รับรางวัลต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ลูกค้าเพิ่มขึ้น ลูกค้ายินดีทดลองใช้สินค้าใหม่อย่างเต็มใจ ผู้บริหารได้รับการยอมรับ พนักงานมีความจงรักภักดี มีหลักเกณฑ์ทำงานชัดเจน พนักงานมีความภูมิใจในการทำงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีนโยบายแนวทางปฏิบัติในด้านความซื่อสัตย์ และจริยธรรมอย่างเป็นระบบ

ความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง (Reliability and Validity)

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของคำถาม โดยการวัด Dimensionality ด้วยวิธี Factor Analysis และทดสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีครอนบาค (Cronbach) ซึ่งสรุปได้ว่า ตัวแปรมีระดับความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงที่ยอมรับได้ โดยมีค่าอำนาจจำแนกตามตารางที่ 1 สอดคล้องกับ Nunnally (1978) ที่ได้เสนอว่าการทดสอบค่าอำนาจจำแนกเกินกว่า 0.4 เป็นค่าที่ยอมรับได้ สำหรับค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ทดสอบมีค่าสัมประสิทธิ์มากกว่า 0.7 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้เช่นกัน

ตารางที่ 1 ผลทดสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของตัวแปร

ตัวแปร	ค่าอำนาจจำแนก	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
Std Select	0.691 – 0.851	0.7700
Std Value	0.705 – 0.830	0.8165
Std Report	0.793 – 0.922	0.8944
Earnings Quality	0.870 – 0.887	0.9016
Image	0.632 – 0.814	0.9271

สถิติที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยแบบเส้นตรงทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ 3 ตัว ได้แก่ การประยุกต์ใช้มาตรฐานบัญชีด้านการเลือกรายการเพื่อบันทึบบัญชี (Std Select) การประยุกต์ใช้มาตรฐานบัญชีด้านการวัดมูลค่ารายการ (Std Value) การประยุกต์ใช้มาตรฐานบัญชีด้านการจัดทำและนำเสนองบการเงิน (Std

Report) และตัวแปรควบคุมอีก 3 ตัวแปรได้แก่ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ (Year) ทุนจดทะเบียน (Capital) รายได้ (Revenue) กับตัวแปรตามคือคุณภาพกำไร (Earnings Quality) และทำการทดสอบความสัมพันธ์ของคุณภาพกำไร (Earnings Quality) ที่มีต่อภาพลักษณ์ (Image) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเขียนเป็นสมการทดสอบได้ดังนี้

สมการ 1: ทดสอบตัวแปรอิสระทุกตัวกับ Earnings Quality

Earnings Quality = a₁ + b₁ Std select + b₂ Std value + b₃ Std report + b₄Year + b₅Capital + b₆Revenue+ Error

สมการ 2: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Std Select กับ Earnings Quality

Earnings Quality = a₂ + b₇ Std select + b₈Year +b₉Capital + b₁₀Revenue+ Error

สมการ 3: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Std valueกับ Earnings Quality

Earnings Quality = a₃ + b₁₁ Std value + b₁₂Year +b₁₃Capital + b₁₄Revenue+ Error

สมการ 4: ทดสอบตัวแปรอิสระเฉพาะ Std reportกับ Earnings Quality

Earnings Quality =a₄ + b₁₅ Std report + b₁₆Year+b₁₇Capital + b₁₈Revenue+ Error

สมการ 5: ทดสอบ Earnings Quality กับ Image

Image = a₅ + b₁₉ Earnings Quality + b₂₀ Year+ b₂₁Capital + b₂₂ Revenue + Error

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น ตัวแปรกลาง และตัวแปรตาม

ตัวแปร	Image	Earnings Quality	Std select	Std value	Std report	VIF
X —	3.99	4.29	4.23	4.23	4.42	
S.D.	0.537	0.414	0.515	0.438	0.454	
Image		0.613**	0.434**	0.474**	0.474**	
Earnings Quality			0.638**	0.689**	0.754**	2.718
Std select				0.717**	0.636**	2.293
Std value					0.694**	2.713
Std report						2.740

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการเลือกรายการ มาตรฐานการวัดมูลค่า มาตรฐานการรายงาน กับคุณภาพกำไร และภาพลักษณ์ของกิจการ พบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามโดยมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง 0.434-0.754 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จากนั้นทำการ

ทดสอบ Multicollinearity พบว่าค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.293 – 2.740 ซึ่งน้อยกว่า 10 แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรอิสระไม่ถึงขั้นก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity ซึ่ง Lee et al., 2000 เสนอว่าเมื่อค่า VIF ของตัวแปรอิสระน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความถดถอย ตามสมการที่ 1-5

ตัวแปรอิสระ	Models ^a				
	1	2	3	4	5
Std Select	0.156* (0.081)	0.620*** (0.068)			
Std Value	0.224** (0.091)		0.695 *** (0.068)		
Std Report	0.494*** (0.078)			0.739 *** (0.058)	
Earnings Quality					0.603*** (0.066)
Year	-0.055 (0.055)	-0.052 (0.069)	-0.042 (0.065)	-0.083 (0.059)	0.188*** (0.066)
Capital	0.012 (0.057)	0.102 (0.068)	-0.025 (0.067)	0.041 (0.059)	0.009 (0.067)
Revenue	0.001 (0.046)	0.007 (0.057)	-0.002 (0.055)	0.020 (0.049)	0.153*** (0.055)
Adjusted R ²	0.618	0.405	0.461	0.565	0.447

* p < 0.10 , ** p < 0.05, *** p < 0.01

^a แสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยและแสดงความคลาดเคลื่อนมาตรฐานไว้ในวงเล็บ

จากตารางที่ 3 โมเดล 1 ถึง 4 แสดงผล
การวิเคราะห์ความถดถอยของความสัมพันธ์
ระหว่างการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีด้าน
การเลือกรายการเพื่อบันทึกบัญชี การ
ประยุกต์ใช้ด้านการวัดมูลค่ารายการและการ
ประยุกต์ด้านการจัดทำและนำเสนองบการเงิน
ผลการศึกษาแสดงถึงการประยุกต์ใช้มาตรฐาน
บัญชีด้านการเลือกรายการมีความสัมพันธ์เชิง
บวกกับลักษณะคุณภาพกำไรอย่างมีนัยสำคัญ (b_7

$= 0.620, p < 0.01$) การประยุกต์ใช้มาตรฐานบัญชี
ด้านการวัดมูลค่ารายการมีความสัมพันธ์เชิงบวก
กับลักษณะคุณภาพกำไรอย่างนัยสำคัญ ($b_{11} =$
 $0.695, p < 0.01$) การประยุกต์ใช้มาตรฐานบัญชี
ด้านการจัดทำและนำเสนองบการเงินมี
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับลักษณะคุณภาพกำไร
อย่างมีนัยสำคัญ ($b_{15} = 0.739, p < 0.01$) ซึ่ง
สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย ตั้งบุญธินา
(2550) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อมั่นของบ

การเงินคือมาตรฐานการบัญชีที่มีประสิทธิภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่ามาตรฐานการบัญชีต้องไม่เอนเอียงเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานการบัญชีที่ใช้ในปัจจุบันของสภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศันสนีย์ สุริยเชิดชูสกุล (2548) พบว่าการรับรู้ค่าความนิยมและแสดงอยู่ในงบการเงิน ณ งวดปัจจุบันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการดำเนินงานในอนาคตทั้ง 3 ปี โดยที่ผลประโยชน์นี้ช่วยให้เกิดผลการดำเนินงานในภาพรวมผ่านรูปแบบของกำไรจากการดำเนินงานตามเกณฑ์คงค้าง นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ เดชอนันต์ บังกิโล (2548) ที่รายงานผลงานวิจัยว่าภายหลังจากการประกาศใช้มาตรฐานการบัญชีใหม่ตั้งแต่ปี 2542 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ที่ไม่ใช่กลุ่มบริษัททางการเงิน กำไรของกลุ่มบริษัทสะท้อนถึงการรับรู้ข่าวร้ายเร็วกว่าข่าวดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักความระมัดระวังทางบัญชีและตามลักษณะคุณภาพกำไร ส่วนงานวิจัยของ พรธนิภา ครุวรรณพัฒน์ (2548) พบว่ารายการคงค้างมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับกำไรในอนาคตซึ่งรายการคงค้างเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดคุณภาพกำไร

สำหรับโมเดลที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ความถดถอยของความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะคุณภาพกำไรที่มีต่อภาพลักษณ์ของกิจการ

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะคุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาพลักษณ์ของกิจการอย่างมีนัยสำคัญ ($b_{19} = 0.603, p < 0.01$) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของกิจการตามที่กล่าวไว้ในหัวข้อภาพลักษณ์ของกิจการ คุณภาพกำไรที่แสดงในงบการเงินเป็นข้อมูลที่เปิดเผยสำหรับสาธารณชน จึงถือได้ว่าเป็นการสื่อสารข้อมูลของกิจการในอีกลักษณะหนึ่ง งานวิจัยของ อนุพนธ์ เพ็งแป้น (2548) ซึ่งพบว่านักลงทุนใช้รายงานบัญชีและตอบสนองด้วยการกำหนดราคาซื้อขายหลักทรัพย์แสดงถึงควมมีคุณค่าของข้อมูลทางบัญชีที่มีต่อนักลงทุน งานวิจัยของพรธนิภา ครุวรรณพัฒน์ (2548) พบว่านักลงทุนให้ความสนใจในกำไรของกิจการซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยนี้สรุปได้ว่าคุณภาพของกำไรในรายงานทางการเงินมีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชี เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงิน มาตรฐานการบัญชีจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของกิจการและอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างกันในบริบทสถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่นๆ เพื่อให้รายงานทางการเงินสะท้อนฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินได้ใกล้เคียงกับสภาพที่แท้จริงของ

กิจการเพื่อให้ข้อมูลในรายงานการเงินมีลักษณะเชิงคุณภาพคือ เข้าใจได้ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เชื่อถือได้ และมีความสามารถเปรียบเทียบกันได้ เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงินอันจะนำมาสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผู้ใช้งบและผู้มีส่วนได้เสียกับกิจการ และสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับกิจการในที่สุด

ในปัจจุบันสภาวิชาชีพบัญชีอยู่ระหว่างการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานการบัญชีให้ตรงตามมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IFRS) ที่มีการแก้ไขใหม่และได้ทยอยประกาศใช้แล้วบางฉบับ ผลจากการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีเหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพกำไรโดยตรง ดังนั้นผู้ใช้งบการเงิน ผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี และผู้ทำบัญชีจะต้องทำความเข้าใจและนำมา

เข้าใจและนำมามาตรฐานเหล่านี้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจกับผู้ใช้งบและผู้มีส่วนได้เสียกับกิจการและจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับงานวิจัยต่อไปผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานการบัญชีไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IFRS) ที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ใช้งบการเงิน ผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี และผู้ทำบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ควรศึกษาในเชิงลึกถึงผลของการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีของแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบการประยุกต์ใช้ในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546). การคิดเชิงประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย.
- เกษชน ไจกระจำน (2548). วิทยานิพนธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับค่าตอบแทน และโครงสร้างความเป็นเจ้าของของคณะกรรมการบริษัทกับผลการดำเนินงานทางการเงินของบริษัทที่ไม่ใช่สถาบันทางการเงินในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชนันต์ บังกิโล (2548). วิทยานิพนธ์. ความระมัดระวังของกำไรทางบัญชี กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนที่ไม่ใช่กลุ่มบริษัททางการเงินในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ทิพวรรณ แซ่ล่อ (2548). วิทยานิพนธ์. เสถียรภาพของข้อมูลบัญชีกับความสามารถในการอธิบายผลตอบแทนหลักทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นในช่วงก่อนและหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของบริษัทในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิมนวล เขียวรัตน์ (2539). ดุษฎีนิพนธ์. ผลกระทบของการประกาศกำไรสุทธิทางบัญชีต่อราคาหลักทรัพย์ของบริษัท จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กรณีความแตกต่างในความพร้อมของข้อมูล. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หนึ่งฤทัย นครพิน (2548). วิทยานิพนธ์. ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการบริหารในการรับรู้การด้อยค่าของสินทรัพย์ของบริษัทที่ไม่ใช่สถาบันการเงินในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปัญญา สัมฤทธิ์ประดิษฐ์ (2545). วิทยานิพนธ์. การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถของกำไรทางบัญชีและมูลค่าตามบัญชีในการใช้อธิบายราคาหลักทรัพย์หุ้นสามัญในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรธมนิกา กรูวรรณพัฒน์ (2548). วิทยานิพนธ์. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างกับกำไรและผลตอบแทนของหุ้นในอนาคต.
- พรธมนิกา รอดวรรณะ (2539). ดุษฎีนิพนธ์. ผลกระทบต่อการตอบสนองในตลาดของมาตรการการเปลี่ยนแปลงการบัญชีเงินลงทุนในหุ้นทุนจากวิธีราคาทุนเป็นวิธีส่วนได้ส่วนเสีย : การศึกษาเชิงประจักษ์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ วรกิจโกศาทร .(2537).“ภาพพจน์กับการประชาสัมพันธ์” ใน ภาพพจน์นั้นสำคัญยิ่ง : การประชาสัมพันธ์กับภาพพจน์. คณะวารสารและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- เมธากุล เกียรติกระจำน (2544). ทฤษฎีการบัญชี. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรสิทธิ์ อภิวัฒน์เสวี (2548). การศึกษาอิสระ. ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่มีสาระสำคัญกับอัตราผลตอบแทนผิดปกติของบริษัทขนาดใหญ่. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุภาพร แหม่มช้อย (2548). วิทยานิพนธ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนโยบายการบัญชีที่สำคัญสำหรับธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกชัช ตั้งบุญธินา (2550). การศึกษาอิสระ. ปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อมั่นของงบการเงินในมุมมองของนักลงทุน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สันสนีย์ สุริยเชิดชูสกุล (2548). วิทยานิพนธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างค่าความนิยมกับผลการดำเนินงาน และกระแสเงินสดในขนาดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริกุล ลีมัญจกร (2535). วิทยานิพนธ์. กระบวนการสร้างภาพพจน์โดยผ่านสื่อมวลชนของรถยนต์บีเอ็มดับเบิลยูซีรีส์ 5 ใหม่. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพรรณ อรรถชัยภูมิ (2547). วิทยานิพนธ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำและการวิเคราะห์งบกระแสเงินสดของบริษัทจำกัดในเขตกรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุพนธ์ เฟื่องแป้น, (2548). วิทยานิพนธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของข้อมูลในการประกาศรายงานทางบัญชีกับราคาและปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Aaker, A., Kumar, V. and Say, S. (2001), **Marketing research**, John Wiley and Son, New York.
- Apisit Chattananon et al. (2007). Buiding corporate image through societal marketing programs. **Society and Business Review**. Bradford.Vol.2,Iss 3.
- Boonlert – U -Thai et al. (2006). Earnings attributes and investor-protection : International evidence. **International journal of Accounting ; Vol41 Issue 4**
- Boulding E. Kenneth.(1975). The Image. **Knowledge in life and society** . Ann Arbor : The University of Michican.
- Francis et al. (2004). Cost of Equity and Earnings Attributes. **The Accounting Review Vol.79.No4**.
- Lee, F., Lee, C. and Lee, A (2000), **Statistics for Business and Financial Economics**, 2nd Ed., World Scientific, Singapore.
- Leuz et. al. (2003). **Earning management and investor protection : an international comparison**. **Journal of Financial Economics 69.2003**.
- Nunnally, C. (1978), **Psychometric theory**, McGraw-Hill, New York
- Schipper and Vincent (2003). **Earning Quality**. Accounting Horizons ABI/INFORM Global

แนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ :
กรณีศึกษาอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

Guidelines for Development of Border Trades between
Thailand and Southern China : A Case Study of
Chiangsaen District, Chiangrai Province

*สุธีรา อะทะวงษา
Sutheera Atawongsa

*อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
นักศึกษานิพนธ์เอก สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการไทยที่ติดต่อกำขายกับประเทศจีนตอนใต้ และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่ ผู้ประกอบการด้านการนำเข้าและส่งออกสินค้าที่ผ่านกระบวนการศุลกากร จากด้านการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการด้านส่งออก 50 ราย ผู้ประกอบการด้านนำเข้า 50 ราย และผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดน 10 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการทั้งด้านการส่งออกและการนำเข้ามีรูปแบบการค้าที่คล้ายคลึงกันโดยการดำเนินงานโครงการเกี่ยวกับการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศจีนตอนใต้ในภาพรวมยังคงพบปัญหาและอุปสรรคในด้านการส่งออกโดยเฉพาะเรื่องขั้นตอนในการตรวจสอบสารพิษตกค้างที่มีระยะเวลานานและมีความซับซ้อน, การแลกเปลี่ยนแบบสินค้าไทย, การแข่งขันด้านราคาสินค้าในประเทศจีน, ระดับลำนํ้าในแม่น้ำโขงที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือในฤดูแล้ง, การส่งเสริมการขายกับพ่อค้าคนกลางในจีน, การติดต่อสื่อสาร และการเก็บภาษีในประเทศจีน โดยสินค้าที่มักพบปัญหามากที่สุดคือผลไม้สดพบปัญหาด้านพิธีการศุลกากร ราคา และการส่งเสริมการตลาดในประเทศจีน ลำไยอบแห้งพบปัญหาคูณภาพสินค้า และสินค้าอุปโภคและบริโภคพบปัญหาด้านการขนส่งและการกระจายสินค้า ในขณะที่การนำเข้าสินค้าพบปัญหาด้านความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการตรวจเช็คสินค้า, ระดับการแข่งขันสินค้าภายในประเทศโดยเฉพาะการแข่งขันด้านราคาสินค้า, ต้นทุนการขนส่งสินค้า, การส่งเสริมการขาย, การสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ และด้านอื่นๆ พบปัญหาด้านมาตรฐานและระบบการชำระเงินของจีน โดยสินค้าประมงและปศุสัตว์มักพบปัญหาด้านพิธีการศุลกากร การขนส่ง และการกระจายสินค้า และการส่งเสริมการตลาด ไม่และไม่แปรรูปพบปัญหาในด้านสินค้า และการส่งเสริมการตลาด ส่วนแร่ธาตุพบปัญหาด้านราคา และการส่งเสริมการตลาดเช่นกัน

ดังนั้นประเด็นแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้จะต้องได้รับความร่วมมือทั้งในส่วนของภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ตลอดจนผู้ประกอบการการค้าชายแดนในการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาจังหวัดเชียงรายให้ป็นศูนย์กลางทางการค้า และการขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงกับประเทศจีนตอนใต้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Abstract

This research project investigated the cross-border trade between Thailand and Southern China from the perspectives of the Thai entrepreneurs regarding trading management, and problems and obstacles.

The 110 respondents were chosen using the purposive sampling technique as well as the snowball sampling technique. The respondents included 50 export entrepreneurs, 50 import entrepreneurs, and 10 experienced cross-border traders. The research instruments included a survey questionnaire and an interview questionnaire. The data were systematically analyzed using frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and one way ANOVA. The findings showed several similarities between the cross-border trade patterns of problems and obstacles reported by import and export entrepreneurs. The key findings of the study were classified into two parts: export of Thai goods and products to China and import of Chinese goods and products.

For the export of Thai goods and products to Chinese, the problems and obstacles were the following:

1. There have been problems and obstacles with regard to the border trade between Thailand and Southern China. The export procedures were cited as a problem; in particular, the complex protocol for toxic examination which required the lengthy period of time, followed by the issues related to imitated Thai goods and products, and the fierce price competition.
2. The unstable water level of the Mekong River during the dry season has been cited as being an obstacle to the trading between the two nations.
3. There were problems related the lack of sales promotion to wholesalers, communication due to language differences, and high taxes on goods in Southern China.
4. Goods facing the problem the most were fresh fruits, as Thai exporters had to deal with Chinese customs rules and procedures.

5. There have been problems related to prices and marketability of the Thai goods and products in Southern China.

6. Export of dried longan was facing quality problem; export of consumer goods had to deal with problems related to transport and distribution.

For the import of Chinese goods and products to Thailand, the problems and obstacles were the following:

1. It was found that there have been problems related to the inspection and examination of Chinese goods and products, followed by the fierce competition of goods, especially price competition, the high cost of transportation, sales promotion.

2. Poor communication due to language differences was cited as a problem for traders.

3. According to the Thai traders, it was difficult to deal with the Chinese standard of payment.

4. With regard to the goods problems, it was found that the import of fishery goods and cattle often faced customs & duty problems, including problems related to transport and distribution.

5. For the import of wood and lumber, the problems cited by the samples were market-related problems; the import of minerals often faced price problems and problems related to market promotion.

Close cooperation between government agencies and entrepreneurs is needed to address the problems and obstacles related to the cross-border trade between Thailand and Southern China; such cooperation is the key to developing Chiangrai Province a commercial and transport centre linking Northern Thailand with Southern China.

คำสำคัญ : การค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้, การพัฒนาการค้าชายแดน, การค้าชายแดน, อำเภอเชียงแสน

Keywords : Border Trade between Thailand and Southern China, Guidelines for the Development of Border Trades, Border Trades, Chiangsaen District

บทนำ

จากการที่ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อาทิ ความร่วมมือของกลุ่มประเทศอาเซียนที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ได้ส่งผลให้ประเทศไทยมีการเจรจาข้อตกลงในการเปิดการค้าเสรี (Free trade Area) กับประเทศจีน และดำเนินโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ กัมพูชา - จีน - พม่า - ลาว - เวียดนาม - ไทย หรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ (Greater Mekong Sub-regional Economic Cooperation : GMS-EC) ซึ่งเป็นโครงการที่ธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ให้การสนับสนุนทางวิชาการและการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม การเกษตร การค้า การลงทุนและบริการ เพื่อให้เกิดการจ้างงาน และการยกระดับการครองชีพตลอดจนช่วยเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสการแข่งขันในเวทีการค้าโลกส่งผลให้มูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายในปีพุทธศักราช 2542 – 2548 มีมูลค่าการค้าชายแดนที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งในด้านการส่งออกและนำเข้า ซึ่งเมื่อพิจารณาการส่งออกพบว่าภาพรวมของการส่งออกมีมูลค่าการส่งออกที่สูงกว่าการนำเข้า ส่งผลให้ประเทศไทยได้ดุลการค้าจากการค้าชายแดนอย่างต่อเนื่องโดยใน

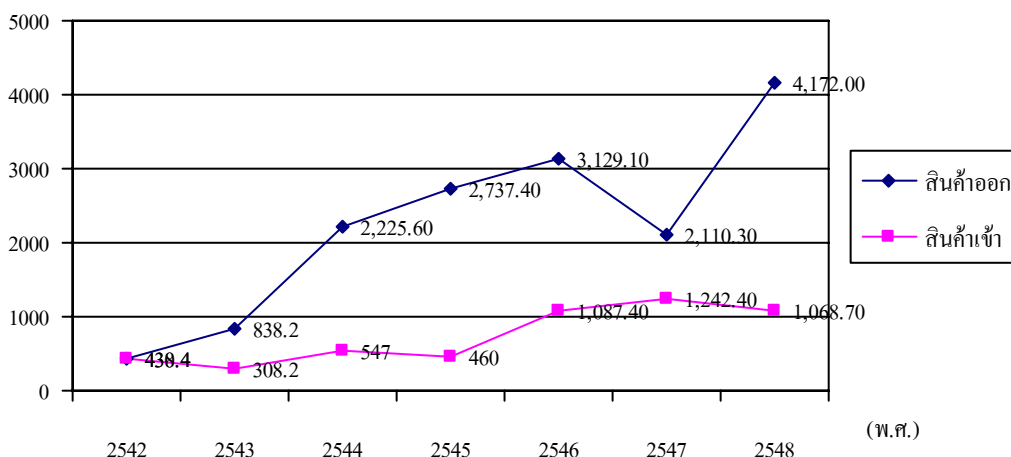
ปีพุทธศักราช 2548 พบว่าประเทศไทยได้ดุลการค้าถึง 3,103.3 ล้านบาท และเมื่อพิจารณาภาพรวมของการส่งออกพบว่าแนวโน้มการส่งออกมีอัตราการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถิติการค้าชายแดนในปีพุทธศักราช 2542 – 2548 พบว่าในปีพุทธศักราช 2548 มีมูลค่าการส่งออก 4,172.0 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีพุทธศักราช 2547 ร้อยละ 97.70 สินค้าที่มีมูลค่าการส่งออกมากที่สุดได้แก่ สินค้าเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค น้ำมันเชื้อเพลิง รถยนต์เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ ยา ปฏิกิริยาและเคมีภัณฑ์ สัตว์มีชีวิต วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง และเครื่องใช้ไฟฟ้าตามลำดับ

ส่วนการพิจารณาการนำเข้าพบว่าประเทศไทยมีอัตราการนำเข้าสูงขึ้นมากอย่างต่อเนื่องเช่นกันโดยพบว่าเป็นปีพุทธศักราช 2546 มีมูลค่าการนำเข้า 1,087.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีพุทธศักราช 2545 ร้อยละ 135.37 ซึ่งสาเหตุสำคัญที่การนำเข้าเพิ่มสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าตามนโยบายของรัฐบาล ส่วนในปีพุทธศักราช 2548 มีมูลค่า 1,068.7 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีพุทธศักราช 2547 ร้อยละ 13.98 สินค้าที่มีมูลค่าการนำเข้ามากที่สุดได้แก่ สินค้าเกษตร ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ สินค้าอุปโภคบริโภค เคมีภัณฑ์ เครื่องจักร-อุปกรณ์ สิ่งมีชีวิต อุปกรณ์ก่อสร้าง ยารักษาโรค และเครื่องใช้ไฟฟ้า-อุปกรณ์ ตามลำดับ ส่วนการพิจารณาในภาพรวมการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้คาดว่า

แนวโน้มทั้งในด้านการส่งออกและการนำเข้าจะ
ยังคงมีมูลค่าสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

(สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2542 - 2548)
ดังแสดงรูปที่ 1

(หน่วย : ล้านบาท)

รูปที่ 1 แสดงมูลค่าการส่งออกและการนำเข้าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านศุลกากร
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายในปีพุทธศักราช 2542 – 2548

ที่มา : สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 6 (เชียงราย) และด่านศุลกากรเชียงแสน จ.เชียงราย)

เมื่อประเทศไทยมีข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศจีน และนโยบายที่จะพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศแล้วย่อมส่งผลให้ประเทศไทยมีแนวโน้มในการเพิ่มศักยภาพในการส่งออกมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศจีนตอนใต้ในอนาคตจะมีทิศทางที่ดีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ปัจจุบันก็พบว่าผู้ประกอบการไทยที่ลงทุนในประเทศจีน

ยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ระบบกฎหมายเกี่ยวกับการลงทุนต่างประเทศในจีน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ภาษา เทคโนโลยี กฎระเบียบ นโยบายส่งเสริมการลงทุน เสถียรภาพทางการเมืองในจีน เงินตราต่างประเทศ และการตรวจสอบสินค้า (สุรกิจ จุฑาเทศ, 2547; องอาจ สุขุมาลวรรณ, 2546) โดยการค้าด้านอำเภอเชียงแสนพบปัญหาเรื่องสินค้าไม่สามารถขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงไปมา

ได้ตลอดทั้งปี เรือไทยไม่สามารถวิ่งในแม่น้ำโขงไปถึงจีนได้ และพิธีการนำเข้า-ส่งออกมีขั้นตอนมาก (นิสิต พันธมิตร, 2542)

ดังนั้นจังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าและขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงกับประเทศจีนตอนใต้ และเป็นประตูการค้าสู่อนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงตอนบน การศึกษารูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการไทย ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งอันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้เพื่อรองรับรูปแบบการค้าชายแดนซึ่งจะขยายตัวมากขึ้นในอนาคต

โจทย์การวิจัย

ทิศทางและการพัฒนาการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศจีนตอนใต้ในอนาคตเป็นอย่างไร

คำถามการวิจัย

1. ผู้ประกอบการไทยมีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีนตอนใต้อย่างไร
2. ผู้ประกอบการไทยมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรเกี่ยวกับการติดต่อค้าขายกับประเทศจีนตอนใต้
3. จะมีแนวทางการพัฒนาการค้าอย่างไรจึงจะเป็นการพัฒนาและส่งผลต่อประสิทธิภาพการค้าชายแดนได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการไทยที่ติดต่อค้าขายกับประเทศจีนตอนใต้
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ ด้านการส่งออก และการนำเข้าสินค้า โดยมุ่งศึกษาผู้ประกอบการการค้าชายแดนที่ผ่านกระบวนการศุลกากร จากด้านการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ ผู้ประกอบการด้านการส่งออกและนำเข้าสินค้านี้ระหว่างการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ และผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

3. ขอบเขตด้านสถานที่ศึกษา

การวิจัยนี้กำหนดสถานที่ศึกษาเฉพาะด้านการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านการนำเข้า 50 ราย ผู้ประกอบการส่งออก 50 ราย ที่นำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านกระบวนการศุลกากร จากด้านการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดน 10 ราย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (non-probability sampling) แบบเจาะจง (purposive sampling) และใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling)

เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ทำการสำรวจ (survey research) โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านการนำเข้า และผู้ประกอบการด้านการส่งออก ที่นำเข้าและส่งออกสินค้าจากประเทศจีนตอนใต้ผ่านกระบวนการศุลกากรจากด้านการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้อง (key informant) ต่อการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย

วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และวิเคราะห์เชิง

คุณภาพในเชิงเนื้อหา (content analysis) จากการสัมภาษณ์ เพื่อประมวลเป็นแนวทางในการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้

แนวคิดและทฤษฎี

Franklin R. Root (1994:11,13) ได้แสดงความเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศระดับภูมิภาคในแต่ละประเทศจะส่งผลให้เกิดความสามารถในการขยายตัวในอุตสาหกรรมการผลิต มีการผลิตสินค้าและบริการที่แต่ละภูมิภาคมีความได้เปรียบในการผลิตจากทรัพยากรทางธรรมชาติ แรงงาน เงินทุน การจัดการ และเทคโนโลยี โดยการค้าระหว่างประเทศระดับภูมิภาคจะมีความสัมพันธ์กับการค้าระหว่างประเทศ และมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกันในอนาคตที่จะมีผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

จากทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ตามทัศนะของ Douglass C. North ในประเด็นทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาค ที่มีความเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาคเจริญเติบโตตามความคิดของนอร์ธคือสินค้าออก (exportable commodities) หรือ export base ที่จะทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า การประหยัดจากภายนอก (external economies) เกิดองค์การด้านตลาดเพื่อการระบายสินค้า ให้เครดิต การอบรมแรงงาน และในที่สุดเกิดอุตสาหกรรมที่เป็นส่วนประกอบของฐานการส่งออก (complementary industries) ที่จะส่งผลให้มีการปรับปรุงวิธีการผลิตให้มี

ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (พรพิมล สันติมนิรัตน์, 2542) และแนวคิดทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศของ Heckscher – Ohlin ที่อธิบายถึงสาเหตุและผลของการค้าระหว่างประเทศ โดยชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างของปริมาณปัจจัยและทรัพยากรการผลิตในแต่ละประเทศมีอยู่ (Factor Endowments) เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ ฉะนั้นประเทศต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะได้ประโยชน์เปรียบเทียบจากการผลิตสินค้า ซึ่งใช้ปัจจัยและทรัพยากรการผลิตที่ประเทศนั้นมีอยู่อย่างหนาแน่น (Factor abundant) ทฤษฎีของ Heckscher – Ohlin จึงมีความลึกและสมบูรณ์กว่าทฤษฎีของ Douglass C. North เพราะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางเศรษฐกิจกับการค้าระหว่างประเทศด้วย ยิ่งกว่านั้น Heckscher – Ohlin ยังได้ให้แนวความคิดในเรื่องผลของการค้าระหว่างประเทศว่า การค้าระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะทำให้ราคาเปรียบเทียบของปัจจัยการผลิตเท่ากัน (Factor-Price Equalization) ในทุกประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากระบบการค้าเสรีมีแนวโน้มทำให้การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตเป็นไปอย่างเสรี (Wifred J. Ethieier, Elhanan Helpman, and J.Peter Neary, 1993)

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาการลงทุนไทยในจีน โดยฐิติวรรณ ศรีเจริญ (2541) ศึกษาปัจจัยที่กำหนดการลงทุนของไทยในจีนภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรและภาคบริการ

ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2521 พบว่า ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนในจีนของธุรกิจไทยสามารถอธิบายโดยทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศที่กำหนดการลงทุนทางตรงในประเทศ สรุปได้ 3 ประการคือ *ประการแรก* ปัจจัยด้านความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประเภทพบในกรณีการลงทุนของธุรกิจอาหารสัตว์ ธุรกิจพลังงาน ธุรกิจเบียร์ ธุรกิจอะไหล่และการประกอบรถยนต์และธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ ใช้ความได้เปรียบจากการมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการในสาขาธุรกิจนั้น *ประการที่สอง* ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนที่พบในธุรกิจแปรรูปน้ำมันรำข้าวเป็นปัจจัยด้านความได้เปรียบในการทำให้เป็นประโยชน์แก่องค์การด้วยตนเอง *ประการที่สาม* ปัจจัยด้านความได้เปรียบเฉพาะในแหล่งที่ตั้ง โดยเฉพาะปัจจัยด้านทรัพยากร พบในธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ ธุรกิจเมลามีน ปัจจัยด้านขนาดและอัตราการเติบโตของตลาดประเทศจีนเป็นปัจจัยสำคัญกรณีการลงทุนของธุรกิจปิโตรเลียม ธุรกิจอะไหล่และประกอบรถยนต์ ธุรกิจเบียร์ธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค ธุรกิจแปรรูปน้ำมันละหุ่งและการส่งออกข้าวหอมมะลิ ธุรกิจธนาคารและธุรกิจค้าปลีก ส่วนปัจจัยด้านนโยบายรัฐบาลพบในธุรกิจพลังงานลักษณะการลงทุนในจีนเป็นลักษณะการร่วมมือทางธุรกิจตามสัญญาและลักษณะการร่วมทุน ได้รับความนิยจากผู้ลงทุนเป็นอย่างมาก สำหรับโอกาสการลงทุนภาคอุตสาหกรรมของไทยในจีนมีแนวโน้ม

เพิ่มสูงขึ้นแต่อัตราความเสี่ยงก็สูงมากเช่นกัน ภาคเกษตรมีโอกาสดการลงทุนสูงมากเพราะไทยมีความชำนาญ ส่วนโอกาสการลงทุนในภาคบริการมีไม่มาก มีการแข่งขันและความเสี่ยงสูง

ขณะที่ ดวงกมล สุนทรจันทร์ (2544) ศึกษาผลกระทบต่อไทยเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก โดยประเมินผลกระทบเป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงแรกได้ศึกษาผลกระทบระยะสั้นเมื่อจีนใช้อัตรานำเข้าอัตราแรกในวันที่เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก และช่วงที่สองเป็นการประเมินผลกระทบในระยะยาว เมื่อจีนใช้อัตราภาษีนำเข้าอัตราสุดท้าย พบว่า การวิเคราะห์ทั้งสองช่วงให้ผลที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เมื่อจีนเปิดเสรีทางการค้าและอัตราภาษีนำเข้าทำให้เศรษฐกิจไทยหดตัวอย่างต่อเนื่องเนื่องจากการย้ายฐานการผลิตไปที่จีนเพิ่มมากขึ้น เพราะต้นทุนการผลิตของจีนต่ำลง ผลตอบแทนสูงขึ้น จูงใจให้นักลงทุนไปลงทุนเพิ่มขึ้น ในระยะยาวมูลค่าการส่งออกของไทยลดลงร้อยละ 0.1 โดยมูลค่าการส่งออกไปยังประเทศจีนจะขยายตัวเพียงประเทศเดียวเท่านั้น ส่วนการค้ากับประเทศอื่นๆ จะลดลง สำหรับผลกระทบต่อภาคการผลิต ภาคการผลิตที่ได้รับประโยชน์สูงสุด คือ ข้าวแปรรูปและน้ำตาล ขณะที่ภาคการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะสิ่งทอ เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์จากหนัง ปริมาณผลผลิตจะลดลง สินค้าอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงานจะได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าสินค้า

เกษตร ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาการค้าชายแดนของนิสิต พันธมิตร (2542) ที่ศึกษาปัญหาการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย, เชียงใหม่, น่าน และแม่ฮ่องสอน เพื่อเปรียบเทียบมูลค่าการค้าในระบบและนอกระบบของด่านการค้าต่างๆ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน พบว่ามีมูลค่าการค้านอกระบบสูง เพราะพิธีการนำเข้าและส่งออกมีขั้นตอนมากและยุ่งยากซับซ้อน ประกอบกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของชายแดนมีหลายหน่วยงานมากเกินไป ใช้กฎและระเบียบต่างฉบับกัน โดยเฉพาะด้านอำเภอเชียงแสนพบปัญหา ได้แก่ ยังไม่มีท่าเทียบเรือ, เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองมีความเข้มงวด และใช้กฎระเบียบที่มีอยู่หาประโยชน์ส่วนตัว, เรือสินค้าไม่สามารถขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงไปมาระหว่างประเทศจีนได้ตลอดปี, เรือไทยไม่สามารถวิ่งในแม่น้ำโขงไปถึงจีนได้ เพราะต้องผ่านน่านน้ำของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากยังไม่ได้ทำความตกลงกันระหว่างพม่าในระดับพหุภาคี, พิธีการนำเข้า-ส่งออกมีขั้นตอนมาก

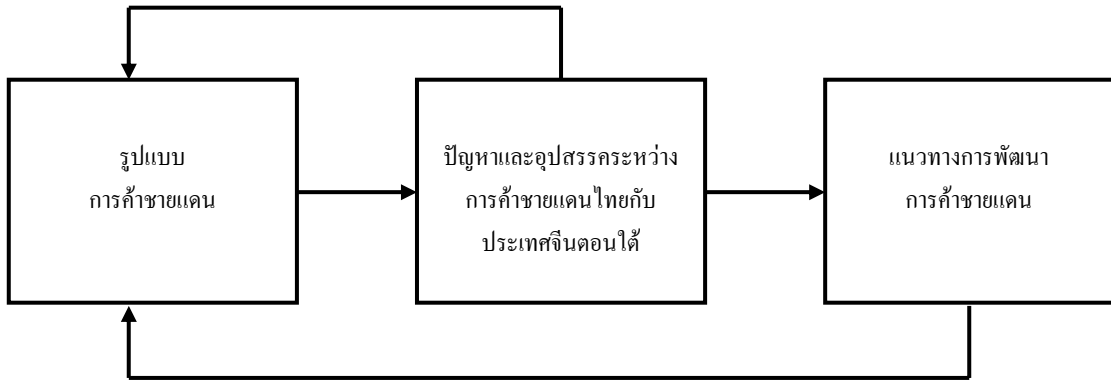
เช่นเดียวกับประคอง รักขังค์ (2537) ศึกษาอุปสรรคการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลที่ศึกษาได้แก่ข้อมูลปฐมภูมิของหกจังหวัดภาคเหนือตอนบน (ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา และน่าน) พบว่าอุปสรรคทางการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเกิดจาก

2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัญหาที่เกิดจากประเทศไทยพบว่าผู้ประกอบการร้านค้ามีปัญหาด้านกฎหมายร้อยละ 90.43 ด้านอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราร้อยละ 88.70 และด้านพิธีศุลกากรร้อยละ 78.26 และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบว่ามีปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งร้อยละ 96.0 ด้านกฎหมายร้อยละ 92.0 และด้านอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราร้อยละ 80.0 2) ปัญหาที่เกิดจากประเทศคู่ค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจพบว่าผู้ประกอบการร้านค้ามีปัญหาด้านกฎระเบียบต่างๆ ร้อยละ 93.04 ด้านกฎหมายร้อยละ 89.57 และด้านความมั่นคงร้อยละ 83.48 และเจ้าหน้าที่ภาครัฐพบว่ามีปัญหาด้านกฎหมายร้อยละ 100.0 ด้านคมนาคมขนส่งร้อยละ 96.0 และด้านพิธีการศุลกากรร้อยละ 88.0

นอกจากนี้ปัญหา คูอาริยะกุล (2543) ยังได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนในจังหวัดน่าน โดยศึกษาผลกระทบทางด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวภายหลังการเปิดด่านการค้าถาวรที่ห้วยโก๋นกลับพบว่าผลด้านการค้า และโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดน่านส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม การค้าส่ง ค้าปลีก และภาคบริการเป็นหลัก หลังการเปิดด่านการค้า ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดเพิ่มขึ้นต่อเนื่องมีการค้าชายแดนกับลาวเพิ่มขึ้นและได้เปรียบดุลการค้าทุกปี

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีข้างต้นจึงสรุปได้ว่านักวิชาการหลายท่านมีทัศนะที่ต่างกันออกไป โดยการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาภูมิภาคที่ส่งผลให้รายได้บุคคลมีค่าสูงขึ้น และปัจจัยที่ทำให้ภูมิภาคมีความเจริญเติบโตคือมีการส่งสินค้าออก และมีความเห็นว่าการค้าเสรีเป็นนโยบายที่ดีที่สุดในการค้าระหว่างประเทศ ส่วนประเทศใดที่มีทรัพยากรการผลิตหนาแน่นจะได้รับประโยชน์เปรียบเทียบกับการผลิตสินค้า จากผลงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นการศึกษาถึงผลกระทบและปัญหาการค้าชายแดนที่ค่อนข้างจะพบปัญหาที่สอดคล้องกัน ในขณะที่ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาถึงรูปแบบการค้าชายแดน อุปสรรคของผู้ประกอบการทั้งในภาคการส่งออกและการนำเข้าสินค้าจากประเทศจีนตอนใต้ ตลอดจนการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนดังกล่าว ดังนั้นเมื่อการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาภาคและประเทศ โดยการส่งออกสินค้าจะสามารถสร้างความเจริญเติบโตให้กับประเทศได้ในระยะยาว ประเด็นการศึกษารูปแบบการค้า ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านศุลกากร อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายจึงเป็นเรื่องสำคัญที่น่าจะทำการศึกษาอย่างยิ่ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นผลการศึกษาในด้านการส่งออกที่ศึกษาถึงรูปแบบการค้า และปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนด้านการส่งออกสินค้าไปประเทศจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านศุลกากร อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ส่วนที่สองเป็นการศึกษาด้านการนำเข้าที่ศึกษาถึงรูปแบบการค้า และปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนด้านการนำเข้าสินค้าจากจีนตอนใต้มาประเทศไทยที่ผ่านด่านศุลกากร อ.เชียงแสน จ.เชียงราย และส่วนที่สามเป็นแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ ดังจะได้เสนอข้อมูลตามลำดับ

ส่วนแรก ผลการศึกษาในด้านการส่งออก ประกอบด้วยรูปแบบการค้าชายแดน และปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนด้านการ

ส่งออกสินค้าไปประเทศจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านศุลกากร อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

รูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการค้าชายแดนที่ส่งออกสินค้าไปยังประเทศจีนตอนใต้พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นบริษัทจำกัด มีระยะเวลาประกอบธุรกิจค้าชายแดนมาประมาณ 4 – 6 ปี โดยสินค้าที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทสินค้าอุปโภคและบริโภค ถ้าโยบแห้ง และยางพารา มีวิธีการขายสินค้าส่วนใหญ่เป็นการขายส่งให้กับผู้ประกอบการจีนที่มีความไว้วางใจกันมานานโดยจะขายในราคาค้นทุนตามที่ได้ตกลงกันไว้ ซึ่งที่ผ่านมามีผู้ประกอบการของไทยส่วนใหญ่ล้วนมีความพึงพอใจในราคาสินค้าที่ส่งออกสำหรับการดำเนินการขนส่งสินค้าจากประเทศไทย ณ ด่านศุลกากรอำเภอเชียงแสน จังหวัด

เชียงราย พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะมอบหมายให้พนักงานซึ่งเป็นตัวแทนของบริษัท หรือชิปปิงเป็นผู้ดำเนินการทางด้านพิธีการศุลกากร มีมูลค่าโดยเฉลี่ยของสินค้าที่ส่งออกในแต่ละครั้งจะอยู่ที่ประมาณ 100,000 – 300,000 บาท ในแต่ละเดือนจะมีความถี่ในการส่งออกประมาณ 1 – 5 ครั้ง ต่อเดือน มีปริมาณของน้ำหนักโดยเฉลี่ยของสินค้าที่บรรทุกเรือในแต่ละครั้งประมาณ 1 – 5 ตัน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาการขนส่งสินค้าทั้งสิ้นประมาณ 2 – 3 วัน สินค้าจึงจะถึง ณ ท่าเรือจีนโดยการขนส่งสินค้าจะใช้เรือขนส่งของจีนเพราะคนจีนจะมีความเชี่ยวชาญในการล่องเรือมากกว่าเนื่องจากระดับน้ำในแม่น้ำโขงเขี้ยว มีเกาะแก่งมาก และคนไทยไม่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการล่องเรือ สำหรับการชำระเงินค่าสินค้าพบว่านิยมชำระค่าสินค้าผ่านธนาคารมากที่สุด รองลงมาชำระเป็นเงินสด และใช้เงินบาทในการชำระค่าสินค้า โดยผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดนมีความเห็นว่าโครงสร้างสินค้าที่ส่งออกจากไทยไปจีนตอนใต้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับก่อนความตกลงเขตการค้าเสรีจากเดิมที่จังหวัดเชียงรายมีมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรไปจีนมากที่สุดแต่ปัจจุบันกลับพบว่ามูลค่าการส่งออกสินค้าการเกษตรลดลงเนื่องจากราคาสินค้าการเกษตร และสินค้าอุปโภคบริโภคของไทยมีราคาปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น

สำหรับปัญหาด้านการส่งออกสินค้าไปประเทศจีนตอนใต้ในด้านพิธีการศุลกากรของไทยพบประเด็นที่มีปัญหามากที่สุดคือขั้นตอนในการตรวจสอบสารพิษตกค้าง ด้านสินค้าพบปัญหาการลอกเลียนแบบสินค้าไทย และการปลอมปนสินค้าไทยโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่พบว่ามี การปลอมปนและลอกเลียนแบบมากที่สุด ทำให้ผู้ประกอบการค้าข้าวได้รับผลกระทบ ด้านราคาพบปัญหาการแข่งขันราคาสินค้าในประเทศจีน ด้านการขนส่งและการกระจายสินค้าพบปัญหาปริมาณระดับน้ำในแม่น้ำโขง ด้านการส่งเสริมการตลาดพบปัญหาเรื่องการส่งเสริมการขายกับคนกลางในจีน ด้านการสื่อสารพบปัญหาการติดต่อสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ และด้านอื่นๆ พบปัญหาเรื่องการเก็บภาษีภายในประเทศจีน นอกจากนั้นผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ปัญหาต้นทุนสินค้าไทยมีต้นทุนสูงเมื่อเปรียบเทียบกับจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนค่าขนส่งเพราะเมื่อสินค้าไทยขนส่งไปจีนจะต้องเสียค่าจ้างกรรมกรยกขนสินค้า ค่ารถบรรทุก ค่าธรรมเนียมบำรุงท่าเรือ และอื่นๆ ขณะที่จีนเมื่อขนส่งสินค้ามาไทยจะมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่า ปัญหาการพึ่งพาเรือจีนที่ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาขนส่งที่แน่นอนได้ ปัญหาการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษีของจีน เช่น ระเบียบมาตรฐานสินค้า การเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีและการจัดเก็บภาษีสินค้า

ในประเทศ การจำกัดการนำเข้า ปัญหามาตรฐานสินค้าการเกษตรของไทยที่ยังไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการมีสารพิษตกค้างในผักและผลไม้ และปัญหาผู้ประกอบการไทยไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดในประเทศจีน

เมื่อพิจารณาปัญหาแยกตามประเภทของสินค้าที่ส่งออกพบว่าส่วนใหญ่ผลไม้สดมี

ปัญหาในด้านพิธีการศุลกากร ราคาสินค้า และการส่งเสริมการตลาดในประเทศจีน ลำไยอบแห้ง พบปัญหาด้านสินค้า เช่น คุณภาพ การยอมรับ ภาพลักษณ์ ฯลฯ และสินค้าอุปโภคและบริโภค พบปัญหาด้านการขนส่งและการกระจายสินค้า ดังแสดงตารางที่ 1

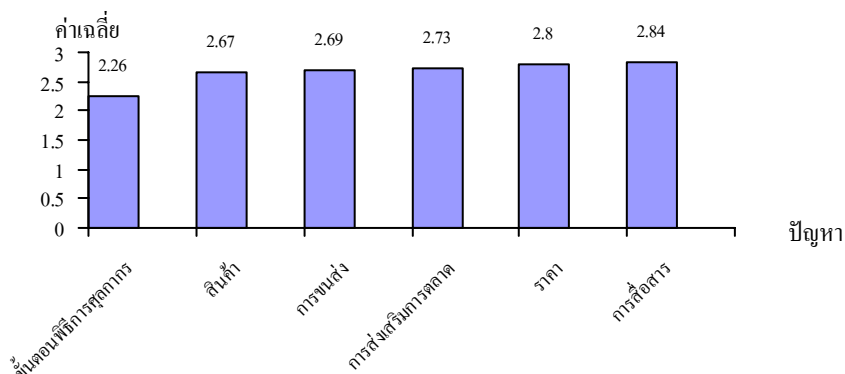
ตารางที่ 1 แสดงปัญหาการส่งออกจำแนกตามประเภทสินค้า

ปัญหาการส่งออก	$\bar{X}$	S.D.	Sig.
1. ด้านพิธีการศุลกากรพบในผลไม้สด	2.61	.71	.201
2. ด้านสินค้า เช่น คุณภาพ การยอมรับ ภาพลักษณ์ ฯลฯ พบในลำไยอบแห้ง	2.75	.66	.462
3. ด้านราคาสินค้าพบในผลไม้สด	3.31	.50	.029*
4. ด้านการขนส่งและกระจายสินค้าพบในสินค้าอุปโภคและบริโภค	2.95	.56	.005**
5. ด้านการส่งเสริมการตลาดพบในผลไม้สด	3.36	1.01	.047*

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

แต่หากพิจารณาในภาพรวมของปัญหาในการส่งออกจะพบปัญหาในการติดต่อสื่อสาร ราคา และการส่งเสริมการตลาด เป็นปัญหามากที่สุดตามลำดับ ดังแสดงรูปที่ 3

รูปที่ 3 แสดงสถิติปัญหาการส่งออกพิจารณาเมื่อในภาพรวม

ส่วนที่สอง ผลการศึกษาในด้านการนำเข้า ประกอบด้วยรูปแบบการค้าชายแดน และปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนด้านการนำเข้าสินค้าเงินมาประเทศไทยที่ผ่านด่านศุลกากร อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

รูปแบบการค้าของผู้ประกอบการการค้าชายแดนที่นำเข้าสินค้าเงินมาประเทศไทยพบว่า ส่วนใหญ่ดำเนินกิจการในประเภทของห้างหุ้นส่วนจำกัด มีลักษณะเป็นพ่อค้าส่งคือรับสินค้ามาแล้วจะดำเนินการ ขายเป็นส่งให้กับพ่อค้ารายย่อยในประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจมาประมาณ 4 – 6 ปี สินค้าที่นำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทอุปโภคและบริโภค และสินค้าการเกษตรได้แก่ ผักสด กระเทียม และแอปเปิ้ลสด การดำเนินการด้านพิธีการศุลกากรของผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะมอบหมายให้ตัวแทนของบริษัทหรือชิปปิ้ง เป็นผู้ดำเนินการทางด้านพิธีการศุลกากรเช่นเดียวกับผู้ประกอบการส่งออก มีมูลค่าโดยเฉลี่ยในการนำเข้าสินค้าในแต่ละครั้งจะอยู่ที่ประมาณ 300,000 – 600,000 บาท ซึ่งในแต่ละเดือนจะมีความถี่ในการนำเข้าประมาณ 1 – 5 ครั้ง ต่อเดือน ปริมาณของน้ำหนักโดยเฉลี่ยของสินค้าที่บรรทุกเรือในแต่ละครั้งมีน้ำหนักประมาณ 1 – 5 ตันใช้ระยะเวลาการขนส่งประมาณ 2 – 3 วัน โดยการชำระเงินค่าสินค้านิยมชำระผ่านธนาคารมากที่สุด รองลงมาชำระเงินสด และมีส่วนน้อยที่จะชำระเงินเชื่อ หรือใช้วิธีแลกสินค้า สำหรับราคา

สินค้าที่ซื้อพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในราคาสินค้าที่นำเข้าเช่นกัน ส่วนสกุลเงินที่ใช้ชำระค่าสินค้าของผู้ประกอบการนำเข้าจะใช้เวลาหยวนชำระค่าสินค้า

สำหรับปัญหาด้านการนำเข้าสินค้าเงินมาประเทศไทยในด้านพิธีการศุลกากรพบประเด็นที่มีปัญหามากที่สุดคือความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการตรวจเช็คสินค้า ด้านสินค้าพบปัญหาเรื่องระดับความรุนแรงของการแข่งขันสินค้าภายในประเทศ ด้านราคาพบปัญหาเรื่องการแข่งขันด้านราคาสินค้า ด้านการขนส่งและกระจายสินค้าพบปัญหาเรื่องต้นทุนการขนส่งสินค้าภายในประเทศและคนกลางทางการตลาด ส่วนการส่งเสริมการตลาดพบปัญหาการส่งเสริมการขายสินค้า สำหรับด้านการสื่อสารพบปัญหาด้านการสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ ส่วนด้านอื่นๆ พบปัญหาด้านมาตรฐานและระบบการชำระเงินของจีน ขณะที่ผู้ที่มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้าชายแดนมีความเห็นว่าขั้นตอนการนำเข้ายังมีขั้นตอนมากและต้องใช้เวลาในการตรวจปล่อยสินค้าทำให้สินค้าการเกษตรบางส่วนมีการเน่าเสียเมื่อขนส่งไปยังปลายทาง ปัญหาด้านการเดินเรือในช่วงหน้าแล้งทำให้ไม่สามารถบรรทุกสินค้าในปริมาณมากได้เพราะระดับน้ำมีความตื้นเขิน มีเกาะแก่งโขดหินซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินเรือ

เมื่อพิจารณาปัญหาแยกตามประเภทของสินค้าที่นำเข้าพบว่าส่วนใหญ่ประมงและปศุสัตว์

มีปัญหาด้านพิธีการศุลกากร การขนส่งและการ
กระจายสินค้า และการส่งเสริมการตลาด ไม้และ
ไม้แปรรูปมีปัญหาด้านสินค้า และการส่งเสริม
การตลาด ส่วนแร่ธาตุมีปัญหาด้านราคา และการ
ส่งเสริมการตลาดเช่นกัน ดังแสดงตารางที่ 2

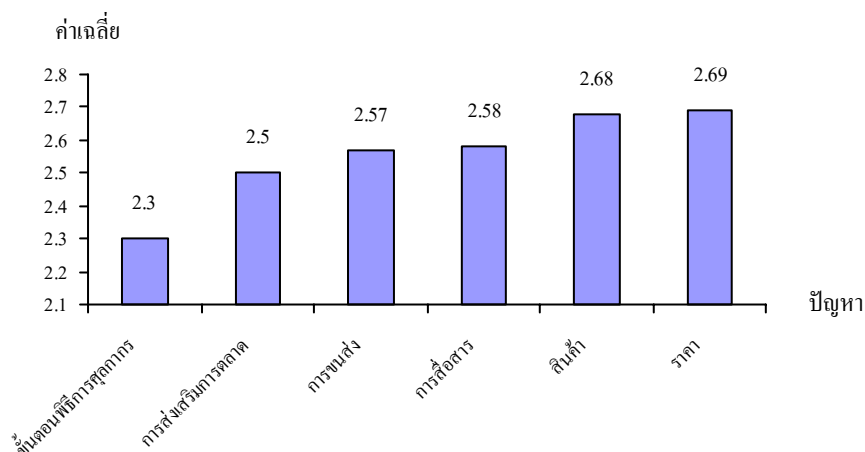
ตารางที่ 2 แสดงปัญหาการนำเข้าจำแนกตามประเภทสินค้า

ปัญหาการนำเข้า	$\bar{X}$	S.D.	Sig.
1. ด้านพิธีการศุลกากรพบในประมงและปศุสัตว์	3.50	1.64	.017*
2. ด้านสินค้า เช่น คุณภาพ การยอมรับ ภาพลักษณ์ ฯลฯ พบในไม้และไม้แปรรูป	3.90	1.31	.014*
3. ด้านราคาสินค้าพบในแร่ธาตุ	3.85	1.61	.025*
4. ด้านการขนส่งและการกระจายสินค้าพบในประมง และปศุสัตว์	4.10	1.27	.004**
5. ด้านการส่งเสริมการตลาดพบใน			
- ไม้และไม้แปรรูป	4.00	1.00	.002**
- ประมงและปศุสัตว์	4.00	1.41	.015*
- แร่ธาตุ	4.00	1.41	.015*

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

แต่หากพิจารณาในภาพรวมของปัญหาในด้านการนำเข้าจะพบปัญหาในด้านราคา ด้านสินค้า
และการติดต่อสื่อสาร เป็นปัญหามากที่สุดตามลำดับ ดังแสดงรูปที่ 4

รูปที่ 4 แสดงสถิติปัญหาการนำเข้าเมื่อพิจารณาในภาพรวม

ส่วนที่สาม ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ จากการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบประเด็นแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ มีดังนี้

1. ภาครัฐควรเสริมสร้างความสัมพันธ์การเจรจาความร่วมมือในการพัฒนาการค้าชายแดนกับประเทศจีน เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนการจัดข้อปัญหาต่างๆ เช่น การกีดกันทางการค้าที่มีไข่มุกรบบการคมนาคมขนส่ง เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามความข้อตกลง เขตการค้าเสรี และนโยบายการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางในการค้า การลงทุน และการพัฒนาภูมิภาคอินโดจีน

2. ภาครัฐควรปรับปรุงระเบียบขั้นตอนพิธีการศุลกากรให้มีความทันสมัย ลดขั้นตอนให้น้อยลง ลดการดำเนินการด้านเอกสาร ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้มีความสะดวกรวดเร็ว และมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

3. ภาครัฐควรเร่งการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกเชื่อมโยงแนวทางการพัฒนาระบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน ตลอดจนการบริหารจัดการท่าเรือให้เกิดความรวดเร็วและเป็นไปตามหลักสากล

4. หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งออก และการนำเข้าควรพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว เอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการการค้าชายแดนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการส่งออก

5. ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการค้าไทย - จีนตอนใต้ (ยูเนี่ยน) เพื่อให้ความรู้และเสนอแนะแนวทางแก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจที่ต้องการทำธุรกิจการค้าในจีน การศึกษาข้อมูลการตลาด การจัดจำหน่าย กฎระเบียบทางการค้า และการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ใช้เพื่อการส่งเสริมการส่งออกของไทย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการลงทุนสำหรับผู้ประกอบการและผู้สนใจทั่วไป

6. ผู้ประกอบการควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น การศึกษากฎระเบียบขั้นตอนพิธีการศุลกากร กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์และการวางแผนการตลาดในประเทศจีน การใช้ภาษาหรือการมีผู้ชำนาญการทางด้านภาษา ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคู่ค้าเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวก

7. ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสำนักงานการค้าต่างประเทศในจังหวัดเชียงรายเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน

8. ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายให้เป็นลักษณะการท่องเที่ยวระหว่างชายแดนควบคู่ไปกับการพัฒนาการค้าชายแดน โดยการเพิ่มศักยภาพการใช้แม่น้ำโขงเพื่อการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้นเนื่องจากจังหวัดเชียงรายมีพรมแดนเชื่อมระหว่างประเทศพม่า ลาว และประเทศจีนตอนใต้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศจีนตอนใต้ เป็นจังหวัดชายแดนที่มีที่ตั้งอันเหมาะสมที่จะเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่จังหวัดชายแดนแห่งอื่นๆ ในการประกอบการค้ากับประเทศคู่ค้าที่มีที่ตั้งอยู่รายรอบ ข้อค้นพบจากการศึกษารูปแบบการค้าชายแดนของผู้ประกอบการไทยทั้งด้านการส่งออกและการนำเข้ามีรูปแบบการค้าที่มีความคล้ายคลึงกันโดยส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจมาประมาณ 4 – 6 ปีดำเนินการขายในลักษณะขายส่งโดยมีตัวแทนหรือชิปปิงเป็นผู้ดำเนินการด้านพิธีการศุลกากรและนิยมชำระค่าสินค้าผ่านธนาคาร สำหรับสินค้าที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคและบริโภค ถ้าโยบแห้ง และยางพารา ขณะที่สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคและบริโภค และสินค้าการเกษตร ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ยังคงพบปัญหาในด้านการส่งออก ที่พบว่าขั้นตอนในการ

ตรวจสอบสารพิษตกค้างมีระยะเวลานานและมีความซับซ้อน, การลอกเลียนแบบสินค้าไทย, การแข่งขันด้านราคาสินค้าในประเทศจีน, ระดับลำนํ้าในแม่น้ำโขงที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือในฤดูแล้ง, การส่งเสริมการขายกับพ่อค้าคนกลางในจีน, การติดต่อสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ และการเก็บภาษีในประเทศจีน โดยสินค้าที่มักพบปัญหามากที่สุดคือผลไม้สดพบปัญหาด้านพิธีการศุลกากร ราคาส่ง และการส่งเสริมการตลาดในประเทศจีน ถ้าโยบแห้งพบปัญหาคุณภาพสินค้า และสินค้าอุปโภคและบริโภคพบปัญหาด้านการขนส่งและการกระจายสินค้า

ในขณะที่การนำเข้าสินค้าจากจีนตอนใต้มายังประเทศไทยพบปัญหาด้านความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการตรวจเช็คสินค้า, ระดับการแข่งขันสินค้าภายในประเทศโดยเฉพาะการแข่งขันด้านราคาสินค้า, ต้นทุนการขนส่งสินค้า, การส่งเสริมการขาย, การสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ และด้านอื่นๆ พบปัญหาด้านมาตรฐานและระบบการชำระเงินของจีน โดยสินค้าประมงและปศุสัตว์มักพบปัญหาด้านพิธีการศุลกากร การขนส่ง และการกระจายสินค้าไม้และไม้แปรรูปพบปัญหาในด้านสินค้า และการส่งเสริมการตลาด ส่วนแร่ธาตุพบปัญหาด้านราคาส่งและการส่งเสริมการตลาดเช่นกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ นิสิต พันธมิตร, 2542; องอาจ สุขุมาลวรรณ, 2546 และสุรกิจ จุฑาเทศ, 2547

โดยปัญหาดังกล่าวยังเป็นปัญหาที่ต้องรอการแก้ไขจากภาครัฐทั้งในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ การพัฒนาการค้าชายแดนกับจีน การปรับปรุงพิธีการศุลกากรให้มีความทันสมัย การพัฒนาท่าเรือน้ำลึก และการจัดซื้อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันผู้ประกอบการเองต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น การศึกษากฎระเบียบพิธีการศุลกากร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การศึกษาการตลาดในประเทศจีน การปรับปรุงมาตรฐานสินค้า การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ การเตรียมความพร้อมด้านภาษา และการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคู่ค้าเพื่อไม่ให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบ หรือการเสียโอกาสทางการค้ากับจีน ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการค้าชายแดนจากการศึกษาครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการค้าชายแดนที่กำลังขยายตัวออกไปอย่างไม่หยุดยั้งในภูมิภาคที่

เรียกกันว่าหกเหลี่ยมเศรษฐกิจที่จะเพิ่มขีดความสามารถทางการค้าและการก้าวไปสู่การแข่งขันในเวทีการค้าโลกในที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนด้านการส่งออกและการนำเข้าเพื่อพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับประเทศจีนตอนใต้ที่มุ่งศึกษาเฉพาะด้านการค้าด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่มีการขนส่งทางเรือเท่านั้น ซึ่งยังมีได้ศึกษาถึงด้านการค้าด้านอำเภอเชียงของ และอำเภอแม่สาย ที่เป็นเส้นทางทางบกหรือเส้นทาง R3a และ R3b เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาจังหวัดเชียงราย และการส่งเสริมให้จังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์กลางทางการค้าในอนุภูมิภาคอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- จิตติวรรณ ศรีเจริญ. (2541). **ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนของไทยในจีน**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงกมล สุนทรจันทร์. (2544). **การศึกษาผลกระทบต่อไทยเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกโดยใช้แบบจำลอง GTAP**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิสิต พันธมิตร. (2542). **ปัญหาการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน**. เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัญชา คูอาริยะกุล. (2543). **ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนในจังหวัดน่าน**. การค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประคอง รักษ์วงศ์. (2543). **อุปสรรคการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรพิมล สันติมนิรัตน์, (2542). **เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรกิจ จุฑาเทศ. (2547). **เปิดเส้นทางการค้า-ลงทุน 6 เหลี่ยมเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ : อินฟอร์มีเดีย บุคส์.

สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. (2545). **สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย ปี 2545**. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์.

สุรกิจ จุฑาเทศ.. (2547). **สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย ปี 2547**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์.

สุรกิจ จุฑาเทศ. (2548). **สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย ปี 2548**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. (2542). **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2542**. เชียงราย : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. (2543). **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2543**. เชียงราย : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. (2544). **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2544**. เชียงราย : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย.

สำนักงานศุลกากรภาคที่ 3. (2549). **คู่มือการปฏิบัติงานด้านศุลกากรเชียงแสน วันที่ 10 กรกฎาคม 2549**. สำนักงานศุลกากรภาคที่ 3.

องอาจ สุขุมลววรรณ. (2546). **การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้: กรณีศึกษาอำเภอแม่สาย และ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Franklin R. Root. (1994). **International Trade and Investment**. (7th ed). United States of America: South-Western Publishing Co.

Wifred J. Ethier, Elhanan Helpman, and J.Peter Neary. (1993). **Theory, policy and dynamics in international trade**. Cambride: Great Britain at the University Press.

หลักฐานและวิธีการทางประวัติศาสตร์ Historical Sources and Historical Method

*ธีระ นุชเปี่ยม

Theera Nuchpiam

บทคัดย่อ

อดีตเป็นเรื่องราวที่นักวิชาการหลากหลายสาขา รวมทั้งประชาชนทั่วไป สนใจ ศึกษาค้นคว้าตามแนวทางและความต้องการของตน จึงมีคำถามว่า นักประวัติศาสตร์มี แนวทางและวิธีการศึกษาที่เรียกได้ว่าเป็น “วิธีการทางประวัติศาสตร์” ที่ทำให้นัก ประวัติศาสตร์แตกต่างจากนักวิชาการสาขาอื่นๆ หรือนุคคลทั่วไปหรือไม่ แม้ว่าคำตอบ ปัญหานี้จะเป็นการยืนยันว่านักประวัติศาสตร์มี “วิธีการทางประวัติศาสตร์” ที่เป็นแนวทาง ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีต แต่ปัจจุบันการที่ขอบเขตความสนใจ ของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ขยายกว้างออกไปอย่างมาก จนมีแนวทางและวิธีการศึกษา ที่หลากหลาย ทำให้ประวัติศาสตร์แยกออกจากสาขาวิชาอื่นๆ โดยเฉพาะในด้าน สังคมศาสตร์ได้ยากขึ้นทุกที อย่างไรก็ตาม วิธีการทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ การใช้หลักฐานในการศึกษาค้นคว้า ยังถือได้ว่าเป็นแนวทางหลักของนักประวัติศาสตร์ ซึ่ง ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอดีตไม่ว่าจะอยู่ในสาขาวิชาใด จำเป็นต้องยึดมั่น และ วิธีการที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เองที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัย ไม่ว่าจะได้โดยนักวิชาการด้านใด

Abstract

The past is a subject matter that attracts the interest of not only historians but also academics in other disciplines as well as many members of the general public. A question thus arises: Is there a “historical method” that generally distinguishes the historians from academics in other disciplines? Most historians would certainly assert that they follow a historical method in their inquiry, though given the expansion of the scope of historical study itself, and the resulting need for various research methods and techniques, history has become increasingly indistinguishable from other social science disciplines. However, the inalienable nature of historical study is that it is source-based, and it is the specific method relating to the use of historical sources that provides historians, as well as academics in other disciplines interested in studying the past human society, with both a useful tool and an intellectual grounding for their scholarly inquiry.

คำสำคัญ : วิธีการทางประวัติศาสตร์ , ประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์

Keywords : Historical Method , History and Social Science

บทนำ

วิชาการสาขาต่างๆ นอกจากจะมุ่งศึกษาปรากฏการณ์เฉพาะที่อยู่ในขอบเขตความสนใจแล้ว ยังมีแนวทางและ “วิธีการศึกษา” เฉพาะของสาขาวิชานั้นๆ ด้วย ความเป็น “ศาสตร์” ของวิชาการสาขาต่างๆ บางครั้งขึ้นอยู่กับวิธีการศึกษาอันเป็นแนวทางเฉพาะของตน มากกว่าปรากฏการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นความสนใจด้วยซ้ำ เพราะบางครั้งอาจจะศึกษาเรื่องเดียวกัน แต่มีมุมมองทางวิชาการและวิธีการศึกษาต่างกันไปตามแนวคิดและวิธีการเฉพาะของสาขานั้นๆ เช่น นักรัฐศาสตร์อาจจะสนใจศึกษาพฤติกรรมการ “ซื้อเสียง” จากมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับระบบ “ห้วคะแนน” และเครือข่ายการจัดตั้งในระบบการเลือกตั้ง ในขณะที่นักสังคมวิทยาอาจจะสนใจปรากฏการณ์เดียวกันนี้ในแง่ของอิทธิพลของเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในโครงสร้างทางสังคมของไทย

เรื่องราวและปรากฏการณ์ที่ดูจะเป็นความสนใจร่วมกันมากที่สุดของนักวิชาการสาขาต่างๆ ในด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก็คือเหตุการณ์และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั่นเอง นักวิชาการสาขาต่างๆ ในด้านนี้สามารถจะเลือกสรรเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตเรื่องใดก็ได้ (หากไม่มีปัญหาด้านการขาดข้อมูล

หลักฐาน) มาศึกษาวิเคราะห์ตามแนวคิดและวิธีการเฉพาะของสาขาวิชาของตน ทั้งนี้เพราะการศึกษาเรื่องราวทางสังคมแทบจะทุกด้าน ตั้งแต่เรื่องของท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางการเมือง (เช่น พรรคการเมือง) สถาบันทางสังคม (เช่น ระบบการศึกษา) องค์กรทางเศรษฐกิจ (เช่น ธนาคาร) องค์กรในระบบราชการ (เช่น กระทรวงทบวงกรมต่างๆ) ไปจนถึงแบบแผนทางวัฒนธรรมและความคิด ก็มักจะเกี่ยวข้องไปถึงเรื่องราวอันเป็น “ที่มาที่ไป” หรือประวัติความเป็นมาของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ดังนั้น แม้กระทั่งในกรณีที่ความสนใจหลักไม่ได้อยู่ที่การศึกษาเรื่องราวอันเป็นภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ แต่เพื่อความสมบูรณ์ของเรื่องราวที่ศึกษา ก็มักจำเป็นต้องมีการค้นคว้าเรื่องราวประวัติความเป็นมาต่างๆ ด้วย

นักวิชาการสาขาต่างๆ ที่ศึกษาเรื่องราวเหล่านี้จำเป็นจะต้องมี “ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง” ของนักประวัติศาสตร์หรือไม่ หรืออย่างน้อยควรมีความคุ้นเคยกับแนวทางและวิธีการของนักประวัติศาสตร์บ้างหรือไม่ เพียงใด และหากมีความจำเป็นเช่นนั้น แนวทางและวิธีการของนักประวัติศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างไร กล่าวคือ ประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาวิชาที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการสาขา

*ปรับปรุงจากเอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง “วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อการวิจัย” จัดโดยฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2551 ณ ห้องประชุมสมภพ โหตระกิตย์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ผู้เขียนได้รับประโยชน์อย่างมากจากข้อคิดเห็นต่างๆ ของผู้เข้าร่วมฟังการบรรยาย และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ ที่นี้

หนึ่ง มีแนวทางและวิธีการเฉพาะที่บ่งบอกถึงความเป็น “วิชาประวัติศาสตร์” หรือไม่ และหากนักประวัติศาสตร์มีแนวทางและวิธีการเฉพาะเช่นนั้น นักวิชาการสาขาอื่นๆ ที่ศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตจำเป็นจะต้องใช้แนวทางและวิธีการของนักประวัติศาสตร์โดยตรงหรือไม่ หรือสามารถจะอาศัยแนวทางและวิธีการเฉพาะในสาขาวิชานั้นๆ เองเท่านั้นก็ได้

ความจริงนั้น “ศาสตร์” ต่างๆ ย่อมจะต้องมีแนวทางและวิธีการศึกษาค้นคว้าที่บ่งบอกถึงการมีมาตรฐานและสถานะความเป็นสาขาวิชาเฉพาะของศาสตร์นั้นๆ ดังกล่าวแล้วแต่ด้วยเหตุที่เรื่องราวของอดีตไม่ว่าจะในลักษณะใด เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีได้เป็น “นักประวัติศาสตร์” ซึ่งรวมไปถึงไปถึงประชาชนทั่วไปด้วย เข้ามาร่วมศึกษาค้นคว้าได้เสมอ จึงจำเป็นต้องทบทวนพิจารณาประเด็นพื้นฐานเรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่เป็นรากฐานทางวิชาการของสาขาวิชานี้ ที่จะทำให้การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอดีตไม่ว่าจะโดยผู้ใดมีมาตรฐานอันเป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ในวงวิชาการ

วิธีการทางประวัติศาสตร์

เมื่อพูดถึง “วิธีการศึกษา” ก็เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการว่า มีความหมายรวมไปถึงแนวคิดและแนวทางการศึกษาค้นคว้า

ตลอดจนเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เช่น เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะเป็นวิธีการเชิงคุณภาพ หรือวิธีการเชิงปริมาณ ก็ได้ ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” (historical method) ก็มีความหมายรวมไปถึงแนวทางและวิธีการศึกษาของนักประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดี ในกรณีของประวัติศาสตร์นั้น มีความสับสนตั้งแต่คำว่า “ประวัติศาสตร์” ซึ่งหมายถึงทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น “ประวัติศาสตร์อยุธยา” อันได้แก่เรื่องราวของอาณาจักรไทยแห่งนี้ ที่ดำรงอยู่ในช่วง พ.ศ. ๑๘๕๓-๒๓๑๐ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในอดีตของมนุษย์ โดยทั่วไปนั้นเราจะคุ้นเคยกับประวัติศาสตร์ในแง่ที่เป็นเรื่องราวที่เรียบเรียงขึ้นหรือเล่าขานสืบต่อกันมา เช่น เรื่องราวที่เราเรียกว่า “ประวัติศาสตร์อยุธยา” แต่มักจะมีได้ใส่ใจมากกว่า เรื่องราวนั้นมีที่มาอย่างไร ใครเป็นผู้เรียบเรียงขึ้น หรือเล่าขานสืบต่อกันมาอย่างไร ที่จริงนั้น รูปแบบการนำเสนอเรื่องราวในอดีตมีความหลากหลายยิ่ง เพราะมีตั้งแต่เรื่องเล่าประเภท “พื้นความหลัง” โดยบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดำเนินและพงศาวดาร ไปจนถึงผลงานค้นคว้าและเรียบเรียงเรื่องราวในอดีต ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่มีได้เป็นผลงานการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์

พัฒนาการของประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นวิชาการสาขาหนึ่งก็เกิดจากความต้องการที่จะให้ความรู้เรื่องอดีตมีความชัดเจนและเชื่อถือได้เป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องการจะแยก “ความรู้ทางประวัติศาสตร์” (historical knowledge) ออกจากตำนาน เรื่องเล่าขาน หรือแม้กระทั่งคำร่ำลือซึ่งมักจะมียุติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความมุ่งหวังต้องการต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง พัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งจึงได้แก่การพัฒนาแนวทางและวิธีการการศึกษาค้นคว้าที่จะทำให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้านั้นเป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน เทียงตรง และเชื่อถือได้

กระนั้นก็ตาม แม้ทุกวันนี้สถานะความเป็นวิชาการแขนงหนึ่งของประวัติศาสตร์จะมีได้เป็นที่สงสัยอีกต่อไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีคำถามว่าประวัติศาสตร์มีแนวทางหรือวิธีการเฉพาะของตนโดยเอกเทศหรือไม่ สาเหตุส่วนหนึ่งก็เพราะประวัติศาสตร์ยังเป็น “พื้นที่” สำหรับใครก็ได้ที่สนใจจะเข้ามาศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอดีต เมื่อนักวิชาการสาขาอื่น (หรือประชาชนทั่วไปก็ได้) สนใจศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น เมื่อนักรัฐศาสตร์ศึกษาเหตุการณ์ “การปฏิวัติ 2475” เราจะบอกได้อย่างไรว่า การศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ในเรื่องนี้ แตกต่างจากการศึกษาค้นคว้าในเรื่องเดียวกันของนักรัฐศาสตร์หรือคนอื่นๆ อย่างไร

ปัญหาเรื่องสถานะความเป็นสาขาวิชาของประวัติศาสตร์จึงมี 2 ด้านด้วยกัน ด้านหนึ่งนั้นเกี่ยวข้องกับการมีวิธีการศึกษาค้นคว้าที่จะทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์มีความหนักแน่นในทางวิชาการ (rigour) รวมทั้งมีเที่ยงตรง (integrity) และความน่าเชื่อถือ (reliability) อีกด้านหนึ่งนั้นประวัติศาสตร์เผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ (หรือบางกรณีก็เรียกว่าเป็นการ “รุกราน”) และคาบเกี่ยวกันในทางวิชาการ ที่นอกจากจะทำให้สถานะของประวัติศาสตร์ไม่ชัดเจนเท่าที่ควรแล้วยังอาจถูกมองว่า วิชาประวัติศาสตร์มีความหนักแน่นทางวิชาการเพียงพอหรือไม่ เพราะไม่ว่าใครจะเป็น “นักประวัติศาสตร์” ได้

นักประวัติศาสตร์แต่ละคนอาจจะตอบปัญหาโดยเฉพาะในประเด็นหลังนี้ต่างกันไป แต่ก็มีแนวคิดหลักประการหนึ่ง ซึ่งยึดถือโดยนักประวัติศาสตร์กลุ่มที่อาจเรียกได้ว่าอยู่ใน “กระแสหลัก” แนวคิดดังกล่าวนี้คือ ประวัติศาสตร์ประกอบด้วยเหตุการณ์เฉพาะต่างๆ ที่ไม่เกิดขึ้นซ้ำอีก ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์จึงมุ่งไปที่การทำความเข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นๆ เป็นสำคัญโดยไม่ได้มุ่งหวังว่า ผลการศึกษาค้นคว้าจะนำไปสู่ข้อสรุปทั่วไปหรือนัยทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้หรือไม่ นั่นคือนักประวัติศาสตร์สนใจเหตุการณ์เช่น “การปฏิวัติ 2475” ในแง่ที่เป็นเหตุการณ์เฉพาะเหตุการณ์หนึ่ง มีอะไรเกิดขึ้นที่เราเรียกว่าเป็น “การปฏิวัติ 2475” โดย

มิได้สนใจว่า เหตุการณ์นี้เหมือนหรือแตกต่าง หรือจะช่วยให้เราเข้าใจกรณีอื่นๆ ที่เราเรียกว่า “การปฏิวัติ” เช่นกันอย่างไร

ในทางวิชาการนั้น นอกจากจะต้องตอบคำถามว่า “อะไร” (มีอะไรเกิดขึ้นที่เรียกว่า “การปฏิวัติ 2475”) แล้ว ที่สำคัญก็คือจะต้อง “อธิบาย” (explain) ก็จะต้องตอบคำถามว่า “ทำไม” (ทำไมเหตุการณ์นี้จึงเกิดขึ้น) ด้วย ในทางปรัชญามีปัญหาที่ถกเถียงกันมากเกี่ยวกับการอธิบาย นักคิดในแนวทางปฏิฐานนิยม (positivism) เช่น Carl G Hempel ได้กำหนดตัวแบบพื้นฐานในการอธิบายทางวิทยาศาสตร์ (scientific explanation) ที่เรียกว่าการอธิบายโดยอ้างอิงกฎ (Deductive-Nomological Model)¹ กล่าวคือ การอธิบายในทางวิทยาศาสตร์มีสาระสำคัญอยู่ที่การระบุว่า ปรากฏการณ์เฉพาะต่างๆ ที่เกิดขึ้นอธิบายได้โดยการอ้างอิงเชิงเหตุผลในทางตรรกวิทยาไปถึงกฎ (law) ทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ มีการเสนอความคิดที่จะให้มีการใช้การอธิบายในรูปแบบนี้ในการอธิบายในทางประวัติศาสตร์ด้วย² จนนำไปสู่การ

ถกเถียงอย่างมากในวงการนักปรัชญาประวัติศาสตร์และปรัชญาสังคมศาสตร์³

นักประวัติศาสตร์ที่ต่อต้านแนวทางนี้ เห็นว่า ประวัติศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์เฉพาะต่างๆ ที่ไม่เกิดขึ้นซ้ำอีก ดังได้กล่าวแล้ว ก็สามารถจะอธิบายได้ แต่การอธิบายในทางประวัติศาสตร์ (historical explanation) ซึ่งเป็นการอธิบายเหตุการณ์เฉพาะต่างๆ ดังกล่าว จะต้องอธิบายในลักษณะที่ให้รายละเอียดของเหตุการณ์มากกว่าที่จะไปอ้างอิง “กฎ” ที่ว่าด้วยการเกิดขึ้นของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง การอธิบายในทางประวัติศาสตร์จึงออกมาในรูปแบบของ “การเล่าเรื่อง” (narrating) หรือ “เรื่องเล่า” (narrative) ที่ระบุถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล และมีหลักฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ ที่นำไปสู่ (หรือก่อให้เกิด) เหตุการณ์ที่เราต้องการจะอธิบาย⁴ เช่น “การปฏิวัติ 2475”

หากนำแนวทางเช่นนี้มาเปรียบเทียบกับแนวทางของนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไป เราก็จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน นักสังคมศาสตร์

¹Carl G Hempel, *Philosophy of Natural Science* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1966)

²Carl G Hempel, “The Function of General Laws in History”, *Philosophy*, 39, 1942

³Patrick Gardiner (ed), *Theories of History* (New York: Free Press, 1952) และ Patrick Gardiner, *The Nature of Historical Explanation* (Oxford: Oxford University Press, 1959)

⁴นักปรัชญาประวัติศาสตร์บางคนเรียกว่าวิธีการนี้ว่า “colligation” อันได้แก่การนำเอาสิ่งต่างๆ มาเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน W H Walsh, *An Introduction to Philosophy of History*, Third and revised edition (London: Hutchinson’s University Library, 1976)

เช่น นักรัฐศาสตร์หรือนักสังคมวิทยา มิได้สนใจกรณีเฉพาะกรณีใดกรณีหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ความสนใจที่จะ “อธิบาย” เหตุการณ์เฉพาะ เช่น “การปฏิวัติ 2475” จึงเป็นการอธิบายในแง่ที่ว่า “เหตุการณ์เฉพาะ” นี้สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีใดหรือไม่ หรือบ่งบอกแนวทางการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ประเภทเดียวกันนี้ อย่างไร เช่น มีปัจจัยอะไรบ้าง (เศรษฐกิจ การเมือง สังคม จิตวิทยาสังคม ฯลฯ) ที่เป็นสาเหตุพื้นฐานนอกเหนือไปจากปัจจัยที่เป็นกรณีเฉพาะที่นำไปสู่เหตุการณ์นี้หรือไม่

หากเราขอรับความคิดในแนวนี้นักประวัติศาสตร์ วิธีการศึกษาที่สามารถจะถือได้ว่าเป็นแนวทางเฉพาะของประวัติศาสตร์จึงได้แก่การศึกษาในลักษณะของการเล่าเรื่อง และนำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าออกมาในลักษณะของ “เรื่องเล่า” ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตสำคัญอีกบางประการเกี่ยวกับเรื่องนี้ ที่ทำให้ความคิดเกี่ยวกับการมีแนวทางเฉพาะของสาขาวิชาประวัติศาสตร์ในแง่นี้มีปัญหาอย่างมาก

ข้อพิจารณาประการแรกคือ แม้ว่านักประวัติศาสตร์ส่วนมากจะมุ่งศึกษาค้นคว้าไปในแนวทางนี้ แต่ลักษณะการ “เล่าเรื่อง” สามารถจะ

มีความแตกต่างกันได้อย่างมาก ความแตกต่างสำคัญมิใช่เป็นเรื่องของการตีความหลักฐานข้อมูลไปในแนวทางต่างกัน (ทำให้ประวัติศาสตร์เรื่องเดียวกันอาจมีได้หลาย “สำนวน” หรือหลาย “versions”) แต่ที่สำคัญคือความแตกต่างในแง่ของ “วิธีการเล่าเรื่อง” เลยทีเดียว

นักประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งเชื่อว่า จากข้อมูลหลักฐานที่มีอยู่ เราสามารถจะ “ร้อยฟืน” อดีตกลับขึ้นมาได้อย่างน้อยบางส่วน เฉกเช่นเมื่อมีการบูรณะซากโบราณสถานที่ปรักหักพังขึ้นมาใหม่ ซึ่งแม้จะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามรูปทรงดั้งเดิม แต่การบูรณะร้อยฟืนซากปรักหักพังขึ้นนั้นก็มียูรูปแบบหรือร่องรอยที่ทำให้เราสามารถจินตนาการถึงรูปทรงในอดีตได้ การเล่าเรื่องในลักษณะที่เป็นการร้อยฟืนอดีตก็เช่นเดียวกัน แม้จะไม่สมบูรณ์ทั้งหมด แต่ก็ยังทำให้เราเห็น “ภาพอดีต” บางส่วนได้ ประวัติศาสตร์ในแนวทางนี้เรียกว่า “แนวฟืนอดีต” (reconstruction)

อย่างไรก็ดี นักประวัติศาสตร์อีกส่วนหนึ่งกลับเห็นว่า อดีตเป็นเรื่องที่ผ่านเลยไปแล้ว และไม่มีทางที่จะ “ร้อยฟืน” กลับขึ้นมาใหม่ได้อีก สิ่งที่เราทำได้คือ “สร้าง” อดีตขึ้นมาใหม่จากร่องรอยหลักฐานที่มีอยู่ และประวัติศาสตร์ที่สร้างอดีตขึ้นมาเช่นนี้ย่อมจะสะท้อนความคิดและ

⁵ผลงานสำคัญที่ยังถือเป็นงาน “classic” เกี่ยวกับการต่อต้านอำนาจรัฐในรูปแบบต่างๆ คือ Ted Gurr, *Why Men Rebel* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1970)

ค่านิยมของยุคสมัยที่มีการสร้างด้วย เช่น การให้ความสำคัญเฉพาะบางเรื่อง แต่ละเลยเรื่องอื่นๆ อดีตและปัจจุบันจึงไม่อาจตัดขาดจากกันได้ แต่จะมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่เปรียบเทียบ “บทสนทนา” (dialogue) ระหว่างกันตลอดเวลา การเล่าเรื่องราวในอดีตในแนวทางนี้เรียกว่า “แนวสร้างอดีต” (construction)⁶

นอกจาก 2 แนวทางนี้แล้ว ยังมีนักประวัติศาสตร์อีกบางส่วนที่เห็นว่า อดีตมิใช่สิ่งที่จรรี้อฟื้นหรือสร้างขึ้นใหม่ตามแนวทางที่กล่าวแล้วได้ ความเป็นจริงในอดีต (historical reality) เป็นสิ่งที่เราไม่อาจรู้ได้ แม้จะมีร่องรอยหลักฐานของอดีตหลงเหลืออยู่ แต่ก็เพียง “มวล” (mass) ที่มีได้มีรูปทรงหรือความหมายในตัวเอง นักประวัติศาสตร์เองต่างหากที่นำ “วัตถุดิบ” ที่เป็นเพียงมวลดังกล่าวนี้มา “ประกอบสร้าง” ขึ้นเป็นเรื่องเป็นราว โดยที่ “ความหมาย” ของสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นนี้ก็อยู่ในสภาพเลื่อนไหลไปตามบริบททางความคิด ค่านิยม อุดมการณ์และ “อำนาจ” ในสังคม โดยไม่อาจมีข้อยุติ หรือไม่อาจยืนยันยืนยันความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูก “ผัดผ่อน” (defer)

ออกไปโดยไม่มีที่สิ้นสุดได้ กระบวนการสร้างหรือเล่าเรื่องราวในอดีตจึงมิได้แตกต่างจากกระบวนการสร้าง “เรื่องแต่ง” (fiction) ประวัติศาสตร์ในแนวทางนี้เรียกกันว่า “แนวรื้อสร้างอดีต” (deconstruction)⁷

ข้อพิจารณาอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ความคิดที่ว่า ประวัติศาสตร์มีแนวทางเฉพาะของตนเองในลักษณะที่กล่าวข้างต้นเป็นปัญหาอย่างมาก คือ ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์จำนวนมาก มิได้มุ่งไปในแนวทางการ “เล่าเรื่อง” เท่านั้น แต่ยอมรับทั้งแนวทางและวิธีการหลากหลายในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวที่เป็นความสนใจ ทำให้ผู้ที่เรียกตนเองว่าเป็น “นักประวัติศาสตร์” ในทางปฏิบัติแล้วมีความแตกต่างจากนักสังคมศาสตร์สาขาอื่นๆ (ในปัจจุบันมีนักประวัติศาสตร์จำนวนมากขึ้นเห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นสังคมศาสตร์สาขาหนึ่งด้วย) น้อยลงทุกที ข้อพิจารณาประการนี้มีประเด็นปัญหาที่ตามมาอีกอย่างน้อย 2 ประการ

ประการหนึ่งนั้น การที่นักประวัติศาสตร์สามารถใช้แนวทางและวิธีการหลากหลายย่อมหมายถึงการที่ นักประวัติศาสตร์ไม่จำเป็นต้องมี

⁶ในวงการประวัติศาสตร์การถกเถียงระหว่าง 2 แนวทางนี้สะท้อนอยู่ในการโต้เถียงระหว่าง Geoffrey Elton ผู้เขียน *The Practice of History* (London: Fontana Press, 1967) และ E H Carr ซึ่งแนวคิดหลักของเขาปรากฏในคำบรรยายที่รวมอยู่ในหนังสือ *What Is History?* (Penguin Books, 1964)

⁷แนวทางนี้ได้รับอิทธิพลจากบรรยาการทางความคิดและอารมณ์ของ “หลังสมัยใหม่” (postmodernism) โปรดดู Alan Munslow, *Deconstructing History* (London and New York: Routledge, 1997) ส่วนที่เป็นภาษาไทย โปรดดู ธีระ นุชเปี่ยม “Postmodernist History วิฤตหรือความก้าวหน้าของประวัติศาสตร์?” *จุลสารไทยคดีศึกษา* ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2545)

“วิธีการทางประวัติศาสตร์” ที่มีลักษณะเฉพาะของตนใช้หรือไม่ หากนักประวัติศาสตร์สนใจศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การโยกย้ายถิ่นฐาน นักประวัติศาสตร์ก็อาจต้องมีความรู้ความเข้าใจทางทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการที่ก่อให้เกิดแรง “push” และ “pull” ที่ช่วยอธิบายการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร และอาจต้องใช้วิธีการทางสถิติในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย หรือนักประวัติศาสตร์ที่สนใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอดีตก็อาจจะต้องมีความคุ้นเคยกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคม (social order) ความเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัวและชุมชน หรือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น ปัญหาเช่นนี้เองที่ทำให้เราจะแยกพิจารณาเรื่องของ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” เป็นการเฉพาะจากเรื่องของแนวทางเฉพาะของประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวแล้ว

อีกประการหนึ่ง ในการค้นคว้าเรื่องราวหรือปรากฏการณ์เฉพาะดังเช่นกรณีตัวอย่างข้างต้น แม้ว่านักประวัติศาสตร์จะมีความมุ่งหมายเพียงต้องการอธิบายกรณีเฉพาะนั้นๆ เท่านั้นก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ดูจะเลี่ยงไม่ได้ที่นักประวัติศาสตร์จะต้องการทำความเข้าใจในเชิงทฤษฎี หรือในแง่ของรูปแบบพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ เพราะความเข้าใจในแง่นี้อาจจะช่วยให้ความเข้าใจกรณีเฉพาะชัดเจนขึ้น หรือ

ในทางกลับกัน ความเข้าใจกรณีเฉพาะที่ศึกษาสามารถจะให้ความกระจ่างแก่กรณีอื่นๆ ได้เช่นกัน ประเด็นเรื่องนี้ที่จริงแล้วก็เกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษากรณี (case study) นั่นเอง แต่ก็สร้างความสะดวก

ในการศึกษากรณีเฉพาะนั้น ไม่ว่าจะใช้แนวคิดทางทฤษฎีใดมาช่วยทำความเข้าใจหรือไม่ก็ตาม ย่อมจะมีนัยที่เลยไปจากกรณีเฉพาะนั้นๆ ด้วย หรือที่จริงแล้วเราอาจกล่าวได้เลยว่าการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวหรือเหตุการณ์เฉพาะในอดีตไม่ว่าจะด้วยแนวทางหรือวิธีการใด (รวมทั้งในการ “เล่าเรื่อง” ในแนวทางดั้งเดิม) ย่อมจะมีได้มีคุณค่าความหมายเพียงช่วยให้เราเข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์เฉพาะนั้นโดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังมีคุณค่าความหมายตั้งแต่การเป็น “อุทาหรณ์” หรือ “บทเรียน” ไปจนถึงการบ่งชี้แบบแผนหรือรูปแบบทางพฤติกรรมบางอย่างด้วย นอกจากนั้นในทางกลับกัน การที่นักประวัติศาสตร์จะศึกษาเรื่องราวเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่มีความคิดที่อย่างน้อยกำหนดไว้เป็น “ประเด็น” ในการชี้แนวทางการค้นคว้า ในทางปฏิบัติแล้วคงเป็นไปได้ ในแง่นี้นักประวัติศาสตร์ก็คงไม่ต่างจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สืบสวนคดีอาชญากรรมที่ต้อง “ตั้งประเด็น” ไว้ล่วงหน้าเพื่อชี้นำการสอบสวน ประเด็นที่ตั้งไว้ย่อมเปลี่ยนได้หากข้อมูลที่ได้มาจากการค้นคว้าหรือสืบสวนในเบื้องต้นไม่สอดคล้องกัน

ดังนั้น แม้จะเราจะยอมความคิดที่ว่า นัก

ประวัติศาสตร์ต้องการเพียงแต่จะเล่าเรื่องราว รายละเอียดของเหตุการณ์เพื่อจะรู้ว่า “อะไรเกิดขึ้น” ในอดีตเป็นสำคัญเท่านั้น แต่การยอมรับ เช่นนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า ผลการศึกษาค้นคว้า ของนักประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเฉพาะกรณีนั้น เท่านั้น โดยไม่มีนัยต่อกรณีอื่นๆ ประเภท เดียวกันเลย ด้วยเหตุนี้ในที่สุดแล้ว นัก ประวัติศาสตร์แม้จะมีแนวทางเฉพาะของตนเอง แต่ก็คงจะมีได้แตกต่างจากนักวิชาการด้านอื่นๆ ที่สนใจศึกษาอดีตเช่นเดียวกันโดยสิ้นเชิง

ทางออกประการหนึ่งสำหรับปัญหา เช่นนี้ คือ ด้านหนึ่งนั้น เราต้องยอมรับว่ามี แนวทางการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่เหตุการณ์หรือ เรื่องราวเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของบุคคล สถาบัน หรือปรากฏการณ์ทางสังคมและ วัฒนธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม แต่ใน ขณะเดียวกัน เราก็ต้องยอมรับเช่นกันว่า การศึกษาค้นคว้าที่มุ่งไปในแนวทางนั้น มิได้มี ความหมายหรือให้ความเข้าใจเพียงแค่ว่า “อะไร เกิดขึ้น” ที่เกี่ยวกับเรื่องราวนั้นๆ เท่านั้น แต่มี ความนัยเชื่อมโยงไปถึงกรณีอื่นๆ หรือในกรณี ทั่วไปด้วย การศึกษาในแนวทางนี้อาจเรียกว่า “แนวประวัติศาสตร์” (historical approach) ซึ่ง ได้รับการยอมรับว่า เป็นแนวทางอย่างหนึ่งใน การวิจัยโดยนักวิชาการที่สนใจเรื่องราวของอดีต โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นนักประวัติศาสตร์ เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้นคว้าเรื่องราว ของอดีตไม่ว่าจะโดยนักประวัติศาสตร์หรือใครก็ตาม (รวมทั้งนักประวัติศาสตร์ที่สนใจศึกษาอดีต จากแนวคิดและวิธีการของสาขาวิชาอื่นๆ) จะต้อง อาศัย “วิธีการทางประวัติศาสตร์” ที่เป็นรากฐาน ของการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ วิธีการ ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงนี้ คือสิ่งที่ จะช่วยให้ การศึกษาอดีตในทุกลักษณะและแนวทางนำไปสู่ ความรู้เรื่องอดีตในด้านนั้นๆ มีความหนักแน่น เทียงตรง และน่าเชื่อถือ ตามที่ได้กล่าวแล้วใน ตอนต้น กล่าวคือ การศึกษาเรื่องราวหรือ เหตุการณ์ในอดีตไม่ว่าจะในรูปแบบหรือแนวทาง ใด หากไม่ยึดมั่นในจารีตของวิธีการดังกล่าวนี้ ก็ ไม่อาจจะยอมรับได้ว่าเป็นการศึกษาเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือหรือมีคุณค่าในทาง วิชาการ สาระสำคัญของวิธีการนี้สรุปได้สั้นๆ ดังนี้

การยึดถือหลักฐาน (source-based)

การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต้องอาศัย หลักฐาน ไม่มีนักประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการที่ ค้นคว้าเรื่องราวในอดีตคนใดทำงานได้โดยไม่มี หลักฐาน ซึ่งมีตั้งแต่ร่องรอยของอดีตที่ยัง หลงเหลืออยู่ อันได้แก่หลักฐานทางโบราณคดี และศิลปะ ไปจนถึงข้อมูลประเภทบันทึกเรื่องราว ต่างๆ เช่น จารึก จดหมายเหตุ พงศาวดาร และ ตำนาน ที่มีผู้จัดทำหรือรวบรวมไว้ทั้งในยุคสมัย นั้นๆ และในภายหลัง รวมทั้งผลงานการศึกษา

ค้นคว้าโดยนักวิชาการที่มีการนำมาอ้างอิง นอกจากนั้น เมื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ขยายขอบเขตความสนใจออกไป หลักฐาน สำหรับการศึกษาค้นคว้าก็มีหลากหลายขึ้น โดยมีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะร่องรอยหรือบันทึก เรื่องราวที่กล่าวแล้วเท่านั้น

ความน่าเชื่อถือของหลักฐาน
(reliability) หลักฐานที่จะนำมาใช้ในการศึกษา ค้นคว้าจะต้องมีความน่าเชื่อถือ การจะเลือก นำเอาหลักฐานประเภทใด ขึ้นไหน มาเป็นข้อมูล หลักฐานสำหรับการค้นคว้า ขึ้นอยู่กับว่า หลักฐานนั้นๆ มีความน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่ง หมายความว่าเราจะต้องมีวิธีการประเมินซึ่ง นำหนักความน่าเชื่อถือของหลักฐานข้อมูลต่าง นักประวัติศาสตร์แบ่งประเภทหลักฐานอย่าง กว้างๆ ออกเป็น 2 ชนิด คือ หลักฐานชั้นต้น (primary sources) ซึ่งโดยทั่วไปมักจะถือว่าได้แก่ หลักฐานร่วมสมัย (เช่น จารึกหรือบันทึกคำบอก เล่าของคนร่วมสมัย) และหลักฐานชั้นรอง (secondary sources) คือหลักฐานที่มีการบันทึก รวบรวม หรือ “ชำระ” ในเวลาต่อมา และผลงาน การศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

นักประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับ เอกสารชั้นต้นมาก เพราะถือว่าเป็นหลักฐานร่วม สมัย หรืออย่างน้อยใกล้เคียงกับช่วงสมัยที่นัก ประวัติศาสตร์กำลังศึกษาค้นคว้า และในบรรดา หลักฐานชั้นต้น หลักฐานประเภทศิลาจารึกและ หลักฐานทางโบราณคดีและศิลปะก็มักจะถือว่ามี

น้ำหนักความน่าเชื่อถือมากที่สุด สาเหตุส่วนหนึ่ง ก็เพราะเป็นหลักฐานที่มีความคงทน ไม่มีความ คลาดเคลื่อนหรือบิดเบือนจากการคัดลอกต่อๆ มา ในภายหลังเช่นหลักฐานประเภทเอกสาร เช่น จดหมายเหตุหรือพระราชพงศาวดาร ดังนั้น อย่าง น้อยความแม่นยำในแง่ของข้อมูลพื้นฐาน เช่น สักราช ชื่อบุคคล หรือสถานที่ จึงน่าจะมีความที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในการประเมินความ น่าเชื่อถือ นักประวัติศาสตร์จะต้องดูที่ปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น ภูมิหลังหรือที่มาของหลักฐานนั้น หลักฐานต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีภูมิหลังความเป็นมา โดยเฉพาะภูมิหลังที่เกี่ยวกับเจตนารมณ์และ สภาพแวดล้อมทางการเมือง วัฒนธรรม และอื่นๆ ของผู้จัดทำหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ หลักฐาน ดังนั้น เราจะต้องคำนึงว่าผู้เขียนหรือ ผู้จัดทำหลักฐานคือใคร มีความเกี่ยวข้องอย่างไร มีเจตนารมณ์ใดหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมใดใน ขณะนั้น เพื่อจะได้ประเมินความน่าเชื่อถือของ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่นำมาใช้ได้ อย่าง ถูกต้อง นอกจากนั้น เราอาจจะใช้วิธีการ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานชั้นหนึ่ง กับหลักฐานอื่นๆ เช่น ดูความสอดคล้องระหว่าง หลักฐานประเภทบันทึกกับหลักฐานทาง โบราณคดี หรือตรวจสอบหลักฐานไทยกับ จดหมายเหตุของชาวต่างชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ดี หลักฐานแต่ละประเภท เช่น ที่เป็นลายลักษณ์และ มุขปาฐะ อาจจะต้องอาศัยเกณฑ์การประเมินความ น่าเชื่อถือแตกต่างกันไป

การใช้หลักฐาน นอกจากหลักฐานจะต้องมีความน่าเชื่อถือแล้ว การนำหลักฐานมาใช้ก็มีความสำคัญมาก แน่นนอน จริยธรรมขั้นพื้นฐานทางวิชาการคือ จะต้องไม่บิดเบือนหลักฐาน แต่ในทางปฏิบัติการเลือกใช้หลักฐานใด หรือไม่เลือกใช้หลักฐานใด ก็เป็นเรื่องอัตวิสัยโดยแท้ ทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงอิทธิพลจากอคติ ค่านิยม อุดมการณ์ หรือจุดยืนทางความคิดทางวิชาการ แต่อย่างน้อยหากไม่มีการบิดเบือนอย่างจงใจ⁸ ก็ถือว่ายอมรับได้ในทางวิชาการ นอกจากนั้น ในการนำเอาหลักฐานใดมาใช้ก็ตาม เราจะต้องมีความระมัดระวังและไม่ตกทักตีความตัวหนังสือที่ปรากฏเท่านั้นแม้กระทั่งในหลักฐานชั้นต้นประเภทศิลาจารึก เพราะล้วนแล้วแต่มีภูมิหลังหรือเจตนารมณ์อันเป็นที่มาของหลักฐานนั้นๆ แม้กระทั่งข้อมูลพื้นฐาน เช่น ศักราช ก็จะถูกบันทึกตามจาริตและคติความเชื่อในขณะนั้น

ตัวอย่างสำคัญของเรื่องนี้ คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกสารโบราณของไทยบางชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาที่เรียกว่า “ฉบับพิสดาร” (มีเนื้อหารายละเอียด) ส่วนใหญ่มีการ “ชำระ” และเรียบเรียงขึ้นใหม่ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง ทำ

ให้เนื้อหาในพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาสะท้อนการวินิจฉัยเชิงคุณค่า (value judgement) ของราชสำนักซึ่งเป็นผู้ดำริริเริ่มให้มีการชำระดังกล่าวขึ้น ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบพระราชพงสาวดาร “ฉบับพิสดาร” ต่างๆ กับบางส่วนของพระราชพงสาวดารที่เข้าใจกันว่าทำขึ้นในสมัยอยุธยาตลอดจนเอกสารประวัติศาสตร์อยุธยาชิ้นอื่นๆ เพื่อจะตรวจสอบส่วนที่คาดว่าถูก “ชำระ” หรือดัดแปลงแก้ไขโดยราชสำนักรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะในแง่ของการขยายความเดิมเกินความเป็นจริง การเน้น การตัดทอนโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การสอดแทรก หรือการเพิ่มเติม เป็นต้น ข้อสรุปสำคัญประการหนึ่งจากการศึกษาเรื่องนี้ คือ การชำระพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาในสมัยรัชกาลที่ 1 ก็เพื่อคติเตือน “ราชวงศ์บ้านพลูหลวง” ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของสมัยอยุธยา และเพื่อยึดถือเอาค่านิยมศาสนาพุทธเป็นหัวใจหลักในการปกครอง⁹

หลักฐานที่ผ่านการชำระเรียบเรียงขึ้นใหม่มีย่อมจะยังมีคุณค่าในฐานะของการเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อยู่อย่างแน่นอน ปัญหาสำคัญอยู่ที่การนำมาใช้โดยนัก

⁸การศึกษาเรื่องราวของค่ายกักกันและการเข่นฆ่าชาวยิวระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (Holocaust) ที่ถือเป็นอาชญากรรมร้ายแรงของพวกนาซี โดยนักวิชาการแนว “หลังสมัยใหม่” บางคนเห็นได้ชัดว่า มีการบิดเบือนที่สะท้อนอิทธิพลทางความคิด anti-Semitism

⁹โยเนะ โอะ อิชิอิ “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ ‘พระราชพงสาวดาร’” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ) *ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาจากเอกสารไทยและต่างประเทศ* (นครปฐม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528): 22

ประวัติศาสตร์ ที่จะต้องรับรู้เกี่ยวกับภูมิหลัง ความเป็นมาของหลักฐานเช่นนี้และนำมาใช้ อย่างระมัดระวัง นอกจากนั้น หลักฐานประเภทนี้ อาจจะนำมาใช้ในลักษณะของการเป็น “หลักฐานชั้นต้น” นั่นคือ มิได้นำมาใช้เป็น หลักฐานเกี่ยวกับเรื่องราวที่ผ่านมาของสมัย ยุทธยา และใช้เป็นหลักฐานที่บ่งชี้โลกทัศน์และ หลักคิด ใน การ การ ปก ครอบ ของ สมัย รัตนโกสินทร์ เช่น ในเรื่องการยึดถือเอาค่านิยม ศาสนาพุทธเป็นหัวใจหลักของการปกครอง ดังกล่าวแล้ว

การตีความ (interpretation) หลักฐาน ต่างๆ มักจะมีได้มีความหมายด้วยตัวของมันเอง เรื่องราวของอดีตที่เป็นผลจากการศึกษาค้นคว้า ไม่ว่าจะในลักษณะของการรื้อฟื้นหรือสร้าง ขึ้นมาตามแนวทางที่กล่าวแล้วก็ตาม เป็น “เรื่องราว” (หรือ “เรื่องเล่า”) ที่มาจากการตีความ และเรียบเรียงขึ้นโดยผู้ศึกษาค้นคว้าเป็นสำคัญ นักประวัติศาสตร์จะยึดถือหลักการง่ายๆ ว่าต้อง ไม่ตีความเกินกว่าหลักฐาน อย่างไรก็ดี ในทาง ปฏิบัติ นักประวัติศาสตร์มักต้องอาศัยการ สันนิษฐานจากร่องรอยหลักฐานที่มีอยู่เพื่อให้ เห็นสภาพที่เชื่อว่าอาจจะใกล้เคียงกับความเป็น จริงในอดีต แต่เส้นแบ่งระหว่างการสันนิษฐาน อย่างมีเหตุผล (reasoned guess) เช่นนี้กับการคาดเดาที่มีลักษณะเป็นการคิดเอาเอง (speculation) ก็ ยากที่จะกำหนด การเลือกกระหว่างการยึด หลักฐานอย่างเคร่งครัด (ที่อาจจะทำให้ไม่ได้

“เรื่องราว” อะไรเลย) และการตีความที่อาจจะไกล ไปจากหลักฐาน (over-interpretation) จนเป็นการ คาดเดา ก็อาจจะยากมาก

ความหลากหลายของประวัติศาสตร์

ปัจจุบันการศึกษาเรื่องราวของอดีตมี ความหลากหลายหลากหลายอย่างมาก เพราะถือว่าทุก ลักษณะของสังคมมนุษย์ในอดีต รวมทั้งบุคคลที่ ไม่ว่าจะเป็นคนชั้นสูงหรือ “คนเล็กๆ” (small man) ในสังคม เป็นเรื่องราวที่จะให้มีการศึกษา ในทางประวัติศาสตร์ได้ทั้งสิ้น จนมีคำกล่าวว่า “ไม่มีอะไรที่ไม่มีเรื่องราวที่จะเล่า” ผลสำคัญที่ ตามมาในแง่ของการวิจัยคือ มีความหลากหลาย อย่างมากทั้งในแนวทางและวิธีการศึกษาค้นคว้า เรื่องราวของอดีต แม้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ จะมีรากฐานอยู่ที่หลักฐาน แต่หลักฐานก็มีได้ จำกัดอยู่ที่การศึกษาค้นคว้าในหอบจดหมายเหตุ เป็นหลักอีกต่อไป

ประวัติศาสตร์แนวดั้งเดิม (traditional history) เราอาจจะเรียกการค้นคว้าเรื่องราวใน อดีตที่เป็นกรณีเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา เรื่องราวของชาติ บุคคลบางคน เหตุการณ์หรือ ปรัชญาการณั้ด้านใดด้านหนึ่งก็ตาม ว่าเป็น การศึกษาในทางดั้งเดิม การศึกษาประวัติศาสตร์ ในแนวทางนี้ ที่เรียกว่า “แนวประวัติศาสตร์” ดังที่ กล่าวแล้ว ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยที่ นักวิชาการสาขาอื่นๆ ก็สามารถจะนำไปใช้เพื่อ ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวที่ตนสนใจได้ แนวทางนี้

ปัจจุบันได้รับความสนใจน้อยลงเพราะนักวิชาการด้านต่างๆ มักจะมีจารีตทางวิชาการเฉพาะของตนเองและไม่ยอมรับว่า “แนวประวัติศาสตร์” ก็เป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (local history)

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมิได้มีนัยของการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นในเชิงพื้นที่เท่านั้น หากแต่บ่งบอกถึงพัฒนาการของโลกปัจจุบันที่ว่าจุดเน้นมิได้อยู่ “ชาติ” หรือความเป็นชาติเท่านั้น เพราะยังมีท้องถิ่น ชุมชน หรือภูมิภาคต่างๆ ในภายสังคมชาตินั้นที่มี “ตัวตน” ทางความคิด วัฒนธรรม สิทธิ และอื่นๆ ด้วย

ประวัติศาสตร์ประชาชน (people's

history or “history from below”) นอกจากการศึกษาเรื่องราวของอดีตจะหันมาให้ความสนใจเรื่องราวของท้องถิ่น ชุมชนหรือภูมิภาคต่างๆ ภายในชาติแล้ว ยังเริ่มสนใจเรื่องราวของ “คนเล็กๆ” หรือคนทั่วไป รวมทั้งคน “ชายขอบ” หลากหลาย นอกเหนือไปจากชนชั้นนำในสังคมที่เป็นจุดสนใจเดิมด้วย นัยสำคัญของการศึกษาเรื่องราวของประชาชนหรือ “คนเล็กๆ” ก็คือ เป็นการสะท้อนความเป็น “ประชาธิปไตย” ของประวัติศาสตร์ กล่าวคือ คนเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีความเป็นมาในอดีตเท่านั้น แต่ต้องการจะเข้ามามีสิทธิมีส่วนในการ “สร้าง” ประวัติศาสตร์ของตนเองอีกด้วย

ประวัติศาสตร์ความคิดของประชาชน

(history of mentalities) ประวัติศาสตร์ในแนวนี้นี้มีชื่อเรียกอย่างอื่น เช่น ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history) ซึ่งมีใช้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในความหมายดั้งเดิมของการศึกษาพัฒนาการของแบบแผนทางวัฒนธรรมและความก้าวหน้าเชิงสร้างสรรค์ด้านต่างๆ ของสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่มีความหมายอย่างเดียวกับ “histoire des mentalités” ของสำนัก *Annales* ของฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์แนวนี้เห็นว่า ประชาชนคนธรรมดาามีโลกทัศน์และความคิดของเขาเอง มิใช่แต่เพียงเป็นฝ่ายรับความคิดและแบบแผนทางวัฒนธรรมที่กำหนดมาจากเบื้องบนเท่านั้น เป็นความพยายามที่จะเข้าใจว่า ประชาชนคนธรรมดาจะคิดอย่างไร เข้าใจโลกและความเป็นจริงอย่างไร และสะท้อนวิธีคิดเช่นนั้นออกมาในลักษณะใด

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างแนวทางการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอดีตที่ขยายขอบเขตกว้างออกไปจากแนวทางดั้งเดิมมาก ทำให้ “วิธีการ” ในการศึกษาเรื่องราวเหล่านี้มีความหลากหลายไปด้วยแน่นอน ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นๆ นักวิชาการจะต้องยึดจารีตของ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” ดังที่ได้กล่าวแล้ว แต่ประเด็นเรื่อง “หลักฐาน” ซึ่งรวมไปถึงการได้มาซึ่งหลักฐานต่างๆ การประเมินความน่าเชื่อถือ ตลอดจนการวิเคราะห์และตีความหลักฐาน มี

ความหลากหลายและยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นด้วย
คำบอกเล่าของผู้คน วรรณกรรมและนิทาน
พื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก แผ่นเขียนซีในโบสถ์
หรือศาลเจ้า ฯลฯ สามารถจะนำมาใช้เป็น
หลักฐานในการศึกษาค้นคว้าได้ทั้งสิ้น

พรมแดนการศึกษาคิดเปิดกว้างอย่าง
ที่เคยเป็นมาก่อน โดยที่แนวโน้มปัจจุบันคือการ

หยิบเอาเรื่องราวในชีวิตประจำวันมาเป็นประเด็น
ในการศึกษาค้นคว้า หากจะลองสำรวจหิ้งหนังสือ
ประวัติศาสตร์ในร้านขายหนังสือปัจจุบัน เราจะ
เห็นชื่อเรื่องหลากหลายที่สะท้อนแนวโน้ม
ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เช่น

“Clean: History of personal hygiene & purity”

“A History of Radio Four”

“Choice: The story of birth contraception”

“Warm and Smug: The history of the bed”

“Wood: Craft, culture, history”

“Black Gold: A dark history of coffee”

“Meals to Come: A history of the future of food”

“Food in World History”

“Salt: A world history”

“Uncommon Grounds: The history of coffee and how it transformed our world”

“Oak: The frame of civilization”

“Southeast Asian Lives: Personal narratives and historical experiences”

จิตวิญญาณของความต้องการเป็น “ที่หนึ่งในโลก” ของญี่ปุ่น The Spiritual Mind to be Number One in the World of Japan

* วรินทร์ ววงษ์
Warintorn Wuwongse

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอปัญหาว่าทำไมญี่ปุ่นจึงต้องการเป็นที่หนึ่งในโลกและญี่ปุ่นใช้นโยบายอะไรในการผลักดันให้เป็นจริง ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมาก การที่ญี่ปุ่นจะอยู่รอดได้ในสังคมมีทางเดียวคือการพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าให้แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ ที่สำคัญคือจิตวิญญาณของญี่ปุ่นเป็นจิตวิญญาณของการแข่งขันในระดับโลกสินค้าที่ผลิตจึงต้องเป็นที่หนึ่งในโลกเสมอ รัฐบาลญี่ปุ่นมองเห็นว่าการศึกษาคือกุญแจสำคัญที่จะทำให้การรับรู้วิทยาการสมัยใหม่เป็นไปได้ง่ายขึ้น นโยบายของญี่ปุ่นที่เริ่มจากการไล่ตามประเทศตะวันตกได้มีการขยับตัวเป็นต้องหนีการไล่ล่าจากประเทศในแถบเอเชียด้วยกัน ญี่ปุ่นจึงทุ่มเทการลงทุนที่จะต้องพัฒนาคนโดยผ่านกระบวนการศึกษา ญี่ปุ่นถือว่า การลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างคนให้มีคุณภาพและนำคนเหล่านี้ไปสร้างเศรษฐกิจของชาติ การพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าแข่งกับนานาประเทศทั่วโลกได้นั้นญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณสมบัติใน 2 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีความเข้มงวดต่อตนเอง (คุณภาพด้านการเป็นมนุษย์ที่พึงประสงค์ในสังคม)
2. เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในระดับสูง (คุณภาพด้านองค์ความรู้)

Abstract

This paper will introduce why Japan wants to be number one in the world and what policies are implemented to achieve this. Japan is a country with few natural resources. In order to survive, Japan must develop its technology to produce products in order to compete with the rest of the world. The Japanese fighting spirit plays an important role. Therefore, Japanese products must always be number one in the world. The government views that education plays a key role in order to learn easier in advanced knowledge. Japanese policies began from catching up with the western countries and now running away from the eastern countries who are trying to catch up with Japan. Therefore, Japan invests in creating quality people through education. Japan has emphasized the importance of education in order to develop human resources and use these people to drive the country's economy. In order to achieve their goal of being number one, basically, Japanese people are expected to have the 2 qualities: high standard of self discipline and knowledge as well.

คำสำคัญ : นโยบายการศึกษาของญี่ปุ่น, การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่น

Keywords : Japanese Education Policy, The way of Japanese
Education and Socialization

นอกจากนี้ในปัจจุบันมีคนญี่ปุ่น 1.8% ถือครองทรัพย์สิน 18.5% ของทรัพย์สินในประเทศ
ทั้งหมด (Diamond Weekly 30 สิงหาคม 2008 : 34)

1. สังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน

นับย้อนหลังไปประมาณ 30 ปีที่แล้ว คือประมาณ ปี ค.ศ.1975 ในยุคนั้นญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรืองมากทั้งทางด้านเทคโนโลยี และคุณภาพชีวิตของผู้คน ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความหวังในชีวิต หัวหน้าครอบครัวทำงานหนักกลับถึงบ้านดึกดื่น ฝ่ายภรรยา ก็ทำหน้าที่แม่บ้านได้อย่างเต็มที่ไปพร้อมๆ กับการดูแลบุตรในเรื่องการศึกษา ดังนั้น ถ้าบ้านใดที่หัวหน้าครอบครัวกลับถึงบ้าน 5-6 โมงเย็น แสดงว่าหัวหน้าครอบครัวบ้านนั้น ไม่มีอนาคตในที่ทำงาน จากความมั่นคงทางเศรษฐกิจส่งผลให้แต่ละครอบครัวสามารถกำหนดชีวิตในอนาคตได้ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อที่อยู่อาศัยของคนเป็นต้น และจากความเจริญของงานทางเศรษฐกิจทำให้ทุกคนมีรายได้เป็นของตนเอง คดีปล้นชิงทรัพย์ แทบไม่ปรากฏ จัดเป็นสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกถึงกับมีการกล่าวขานกันว่าสังคมญี่ปุ่น ในยุคนั้นคือประเทศแห่งสังคมนิยมอย่างแท้จริง เพราะผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชนชั้นกลางที่มีฐานะมีอันจะกิน คนจนมีเพียงเล็กน้อยและคนรวยก็มีจำนวนไม่มาก

ปี ค.ศ. 1945 เป็นปีที่สิ้นสุดสงครามโลก ครั้งที่สองหลังจากนั้นญี่ปุ่นค่อยๆ พ้นตัวและเมื่อเข้าปลายทศวรรษที่ 1950 เศรษฐกิจของญี่ปุ่น

เข้าสู่ยุคขาขึ้นหรือยุคทอง แต่เมื่อเข้าปี 1990 ความหายนะทางเศรษฐกิจได้มาเยือน ญี่ปุ่นอยู่ในสภาพเศรษฐกิจฟองสบู่แตกต่อเนื่องยาวนานถึง 14 ปี จึงค่อยผงกหัวขึ้นอีกครั้ง แต่ไม่ได้หมายความว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะเจริญรุ่งเรืองดังในอดีต จากรายงานของ NHK ระบุว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ.1995 มีคนญี่ปุ่นอดตายโดยเฉลี่ยปีละ 60-90 คน โดยเฉพาะในช่วง ปี ค.ศ.2002-2007 มีคนญี่ปุ่นอดตาย 361 คน หมายความว่าใน 5 วัน มีคนอดตาย 1 คน (NHK 2008)

อันที่จริงรัฐบาลญี่ปุ่นมีระบบประกันสังคมช่วยเหลือให้ค่าเลี้ยงดูสำหรับผู้ที่ยังตนเองไม่ได้ระบบสวัสดิการเกี่ยวกับการช่วยเหลือคือจะให้เงิน 700 ดอลลาร์ (23,000 บาท) ต่อเดือน แต่ผู้ที่จะเข้าสู่ระบบต้องเปิดเผยทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดว่ามีหรือไม่จริงรวมทั้งต้องให้แพทย์ตรวจร่างกาย ถ้าสุขภาพสมบูรณ์จะไม่ได้รับการช่วยเหลือ พวกเขาจะถูกผลักดันให้ไปทำงานหาเลี้ยงชีพเอง มีบางรายที่แพทย์ลงความเห็นว่าเป็นโรคดับ แต่ก็ยังถูกแนะนำให้ไปทำงาน นโยบายของรัฐบาลคือให้แต่ละคนพยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด การที่จะเข้าสู่ระบบสวัสดิการเช่นนี้จึงไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะจะมีกฎเกณฑ์และขั้นตอนมาก เมื่อถูกผลักดันให้ไปหางานแต่หางานไม่ได้จึงเครียดและกดดันและคนกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มที่อดตายนั้นหมายความว่า การสร้างกฎเกณฑ์มากเท่าไรก็ยิ่งทำให้มีคนอดตายมากเท่านั้น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดยั้ง แม้เศรษฐกิจจะล่มสลาย แต่ญี่ปุ่นไม่เคยหยุดยั้งในการพัฒนาด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นนักผลิตสินค้าตัวฉกาจ โดยเฉพาะของที่ใช้นในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด ของใช้ในครัวเรือน และญี่ปุ่นมักจะเป็นมืออาชีพในการผลิตของที่มีขนาดเล็กให้เข้ากับพื้นที่ใช้สอยในบ้านที่มีจำกัด อาจกล่าวได้ว่าตราบนานเท่าที่ญี่ปุ่นยังมีลมหายใจ ญี่ปุ่นก็จะไม่หยุดการพัฒนาสินค้าชนิดใหม่ๆ

ในด้านการคมนาคมโดยเฉพาะเส้นทางรถไฟ ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาเครือข่ายเส้นทางรถไฟเป็นเส้นใยแมงมุมไปทั่วทุกจุดของประเทศ ทำให้ผู้คนได้รับความสะดวกสบายในการเดินทาง ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงโตเกียว ไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใดของกรุงโตเกียว สามารถเดินทางไปถึงที่หมายได้ในเวลาไม่เกินหนึ่งชั่วโมง และด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีผู้โดยสารรถไฟสามารถสอดตัวรถไฟที่เครื่องตรวจตัวได้มากกว่าหนึ่งใบ และสามารถใส่จากด้านใดของตัวก็ได้ ใส่กลับหน้าหลังได้ทั้งสิ้นไม่จำเป็นต้องสอดใส่ตามลูกศรชี้บนหน้าตัวอีกต่อไป ในสถานีรถไฟมีการสร้างบันไดเลื่อนเพิ่มมากขึ้นแม้แต่สถานีเล็กๆ ก็จะพบเห็นบันไดเลื่อนหรือมีการปรับปรุงห้องสุขาตามสถานีรถไฟให้ทันสมัยและสะอาดมากขึ้น

2. จิตวิญญาณของคนญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยต้นเมจิคือปี ค.ศ.1868 ญี่ปุ่นต้องตะลึงถึงความเจริญทั้งทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นตั้งเป้าหมายไว้ว่า ญี่ปุ่นจะต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตกให้ได้ ด้วยเหตุที่คนญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่มีความพยายามและความมุ่งมั่นในระดับสูงอยู่ในจิตวิญญาณ ญี่ปุ่นจึงสามารถบรรลุถึงปณิธานที่ตั้งไว้ จิตวิญญาณแห่งความพยายามและความมุ่งมั่นไม่ใช่จิตวิญญาณระดับท้องถิ่นแต่เป็นจิตวิญญาณระดับชาติ ดังนั้น เมื่อญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายของญี่ปุ่นคือสินค้าที่ผลิตนั้นต้องใช้ได้ในระดับโลก ผลพวงแห่งจิตวิญญาณคือสินค้านั้นสามารถเข้าสู่ตลาดการแข่งขันระดับโลกได้ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ทั้งนี้ผู้เขียนใคร่ขอยกตัวอย่างจิตวิญญาณในการผลิตสินค้า 2 ตัวอย่าง ซึ่งผู้เขียนได้ข้อมูลจากสารคดี Project X ของรายการ HHK เมื่อเดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม ปี พ.ศ.2544 ตามลำดับดังนี้

การผลิตหม้อหุงข้าวไฟฟ้า

ในปี ค.ศ.1951 ประเทศญี่ปุ่นได้นำเข้าเครื่องใช้ไฟฟ้าจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านเรือน เช่น เครื่องดูดฝุ่น

เครื่องซักผ้า เป็นต้น มินามิเป็นเจ้าของโรงกลึง เขามีคนงานที่อยู่ในความดูแล 100 คน ต่อมา โรงงานประสบกับภาวะการณ์ขาดทุน เจ้าหนี้เริ่ม มาทวงหนี้ หลังจากนั้นมีคนมาขอซื้อโรงงาน มินามิได้บอกหน้ามาของงานยามาตะผู้ซึ่งใน ขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นพนักงานฝ่ายขายของ บริษัทโตชิบา ยามาตะได้เสนองานให้ชิ้นหนึ่งคือ การผลิตหม้อหุงข้าวไฟฟ้า ซึ่งในขณะนั้นบริษัท มิซึบุชิพยายามทำอยู่แต่ไม่สำเร็จ ยามาตะเคย เสนอที่บริษัทโตชิบาก็ไม่มีใครเห็นด้วย ที่จริง หม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่ใช้ในเวลานั้นมีบางบริษัททำ อยู่แต่ไม่มีบริษัทไหน สามารถทำให้หม้อหุงข้าว ตัดไฟอัตโนมัติได้เมื่อข้าวสุก มินามิตัดสินใจรับ งานชิ้นนี้มาทำทันที เขาเริ่มงานใหม่นี้ที่บ้าน เขา พบว่าหม้อหุงข้าวไฟฟ้าในเวลานั้นใช้เวลา 20 นาที ในการทำให้ข้าวสุก งานของเขาที่จะต้องทำ อย่่างไรเพื่อให้หม้อหุงข้าวตัดไฟอัตโนมัติ มินามิ ทดลองหุงข้าวช้าแล้วช้าอีกจนข้าวหมด เผอิญ สมัยที่เขาอยู่การซื้อขายข้าวสารจะใช้ระบบปัน ส่วนเขาจำเป็นต้องใช้ข้าวสารในการทดลอง เมื่อ ไม่มีทางเลือกเขาถึงแอบไปซื้อที่ตลาดมืดซึ่ง แนนอนเขาถูกตำรวจจับหลายครั้ง มินามิมียุคร 6 คน จากบ้านที่เคยมีเสียงหัวเราะกลับค่อยๆ เริ่ม เงียบหาย บรรยากาศภายในบ้านมีแต่ความเครียด ภรรยาของเขาคือ ฟูมิโกะ เธอช่วยสามีเต็มที่ใน การทดลองต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้คอยวัดอุณหภูมิ เมื่อข้าวสุกแล้วจดบันทึก ฟูมิโกะต้องคอยจด บันทึกทั้งวันทั้งคืน ขณะที่งานยังไม่ประสบ

ความสำเร็จ ยามาตะได้มาปรากฏตัวที่บ้านและ แจ้งว่า เขาสามารถหาสวิทช์ที่ตัดไฟได้แล้ว บรรยากาศในบ้านจึงเริ่มตึกตักอีกครั้ง กระนั้นก็ ตามปัญหาใหม่ได้เกิดขึ้นกล่าวคือ หม้อหุงข้าว ไฟฟ้าอัตโนมัตินี้จะต้องใช้ได้ตั้งแต่สอโกโกโดถึง คิวชู แต่พอนำหม้อไปทดลองในที่หนาวเย็น อุณหภูมิของหม้อไม่ถึง 100 องศา ทำให้ข้าวไม่ เดือด ฟูมิโกะตระการตากับการทดลองนี้มาก จนกระทั่งป่วยเป็นโรคไต ลูกทั้ง 6 คนจึงเข้ามา ช่วยแม่เพราะแม่ไม่ยอมหยุดการทดลอง แม้จด รายละเอียดในเรื่องเวลามาก มีการบันทึกคำนวณ เวลาเป็นนาที มินามิได้ปรับทุกข์กับยามาตะว่า ความร้อนในหม้อหุงข้าวหาย บ้านกำลังจะถูกยึด ยามาตะเสนอว่าที่สอโกโกโดเขาใช้หม้อแบบหนึ่ง ที่เก็บความร้อนได้ดี เมื่อมินามิทำตามที่ยามาตะ แนะนำ ผลปรากฏว่าในปี ค.ศ.1955 เขาทำได้ สำเร็จ วันแห่งความสำเร็จ มินามิเป็นผู้หุงข้าวให้ ลูกรับประทานด้วยหม้อหุงข้าวไฟฟ้าอัตโนมัติที่ พวกเขาร่วมมือร่วมใจกันผลิตขึ้นมา

ยามาตะได้นำหม้อหุงข้าวไฟฟ้าไป โฆษณาขายที่สอโกโกโดโดยเจาะไปที่กลุ่มแม่บ้าน เขาสาธิตการหุงข้าวและแสดงให้เห็นว่าข้าวในหม้อ ไม่ไหม้ และแม่บ้านจะมีเวลาว่างให้กับตนเองอีก มากในตอนเช้า การที่ยามาตะเน้นคำว่าไม่ไหม้ เพราะในสมัยก่อน ถ้าผู้หญิงคนไหนหุงข้าวไหม้ จะหมดคุณสมบัติการเป็นภรรยาทันที

หม้อหุงข้าวไฟฟ้าอัตโนมัตินี้ถือเป็น หม้อรุ่นบุกเบิกรุ่นแรกของโลกที่สามารถตัดไฟ

อัตโนมัติได้เมื่อข้าวสุก ราคาขายครั้งแรก
ประมาณเศษหนึ่งส่วนสามของเงินเดือน
พนักงานบริษัท ซึ่งเป็นราคาที่สูง จะอย่างไรก็
ตามผู้คนนิยมใช้กันมากขึ้นๆ โรงงานเดิมของมิ
นามิได้ฟื้นคืนชีพอีกครั้ง หลังจากนั้นอีก 4 ปี คือ
ปี ค.ศ.1959 ฟูมิโกะได้เสียชีวิตลง เธออุทิศตน
ให้กับหม้อหุงข้าว อุทิศชีวิตให้กับสามีและ
ครอบครัวอย่างมากสิ้น จดหมายจากทั่วทุกทิศ
หลังไหลมากล่าวคำขอบคุณว่า "ชีวิตฉันในตอน
เช้าสบายขึ้นมาก" หม้อหุงข้าวไฟฟ้าแบบ
อัตโนมัติใบแรกของโลก ณ ปัจจุบันได้ถูกเก็บ
รักษาเป็นอย่างดีโดยลูกๆ ของมินามิ และฟูมิโกะ

การผลิตนาฬิกาควอท

ที่เมือง ทสึวะ จังหวัดนางาโนะ ในอดีต
เป็นแหล่งผลิตไหมที่สำคัญของญี่ปุ่น เมื่อเกิด
สงครามโลกครั้งที่ 2 โรงงานต่างๆ ได้ปิดตัวลง
คนงานหญิงจึงตกงานกันมาก ยามาสะกิ อิ
สะโอะ วัย 38 ปี (ค.ศ.1942) ได้ปรึกษากันในหมู่
เพื่อนที่ขายของตามร้านต่างๆ ว่าจะผลิตอะไรดี
ยามาสะกิเกิดความคิดขึ้นมว่าเธออยากจะทำให้
ญี่ปุ่นเป็นเจ้าแห่งนาฬิกา หรืออีกนัยหนึ่ง "สวิส
แห่งตะวันออก" ให้ได้ ในสมัยนั้นถ้านาฬิกาเดิน
ผิดพลาด 3 นาทีต่อวันถือเป็นเรื่องปกติ เขาจึงมี
ความมุ่งมั่นที่จะผลิตนาฬิกาที่มีความเที่ยงตรง
มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขาจึงได้ตั้งโรงงานผลิต
นาฬิกามีพนักงาน 22 คน ปี ค.ศ.1946 เมื่อ
สงครามสิ้นสุด โรงงานเขาสามารถผลิตนาฬิกาที่

เดินผิดพลาด 2 นาทีต่อวัน กระนั้นก็ตามเขามักจะ
ได้รับการดูถูกว่า เป็นนาฬิกาบ้านนอก ยามาสะกิ
ตั้งปณิธานไว้ว่า เขาจะผลิตนาฬิกาที่เที่ยงตรง
ที่สุดในโลกให้ได้ หลังจากนั้นอีก 10 ปี โรงงาน
เขามีพนักงานเพิ่มเป็น 900 คน เขาสามารถทำ
นาฬิกาที่เดินผิดพลาดเพียง 20 วินาทีต่อวัน แต่
นาฬิกาที่เขาทำได้นั้นยังเป็นนาฬิกาที่ต้องใช้ไข
ลาน ในช่วงเวลาเดียวกันที่ประเทศสหรัฐอเมริกา
สามารถผลิตนาฬิกาแบบใช้ถ่านที่มีความแตกต่าง
ในเรื่องเวลาเพียง 2 วินาทีต่อวัน ทำให้นาฬิกาขาย
ดีมาก นอกจากนี้ที่สหรัฐอเมริกายังสามารถผลิต
นาฬิกาควอทที่มีความแตกต่างในเรื่องเวลาเพียง
0.01 วินาทีต่อวันแต่นาฬิกาดังกล่าวเป็นตั้งโต๊ะ
สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้จุดประกายให้ยามาสะกิ
ทะเยอทะยานที่จะผลิตนาฬิกา ควอทบ้าง แต่เขา
ตั้งเป้าไว้สูงกว่านั้นคือ เขาจะผลิตในรูปนาฬิกา
ข้อมือที่มีความเที่ยงตรงที่สุด ซึ่งเขาต้องการ
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ ยามาสะกิเริ่ม
เดินทางเข้าเมืองโตเกียว โดยมุ่งไปที่มหาวิทยาลัย
มีชื่อต่างๆ ในโตเกียว เพื่อเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา
ขอให้ช่วยแนะนำให้นักศึกษาที่กำลังจะจบไป
ทำงานที่โรงงานของเขาแต่ก็ได้รับการปฏิเสธ
อาจารย์เหล่านั้นอ้างว่าลูกศิษย์ของตนมีบริษัท
ใหญ่ที่มั่นคงเข้ามาติดต่อขอตัวกันเรียบร้อยแล้ว
คงไม่มีใครอยากไปทำงานตามโรงงานบ้านนอก
ยามาสะกิไม่ละความพยายาม เขายังเที่ยวตระเวน
กัมหัวจรดพื้นกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอ
นักศึกษา จนพนักงานบริษัททนเห็นภาพนี้ไม่ไหว

ถึงกับเอ่ยปากว่ายามาสะกิมีตำแหน่งเป็นถึงเจ้าของกิจการทำไมจึงต้องทำถึงขนาดนี้ ยามาสะกิกลับตอบว่า ถ้าเป็นศีรษะของผมเองผมจะก้มหัวสักกี่ครั้งก็ได้ ในที่สุดยามาสะกิได้มาที่มหาวิทยาลัยชิซุโอกะ และมาก้มหัวจรดพื้นกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอนักศึกษาอีกเช่นเคย ครั้งแรกอาจารย์โอคาเบะจะปฏิเสธแต่เมื่อเห็นความตั้งใจจริงของยามาสะกิจึงเกิดความเชื่อมั่นว่า ถ้าส่งลูกศิษย์ไปช่วยคงไม่ผิดหวัง ยามาสะกิจึงได้นักศึกษามาช่วยพัฒนานาฬิกาข้อมือของเขา การพัฒนาดำเนินมาเรื่อยๆ แต่ในขณะที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ยามาสะกิได้เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็งในกระเพาะอาหารในวันเพียง 58 ปี ปี ค.ศ.1963 บริษัทผลิตนาฬิกาหือโรเล็กซ์ของสวิสได้ประกาศตัวออกมาว่าสามารถผลิตนาฬิกาข้อมือควอตซ์ได้เป็นผลสำเร็จ ข่าวนี้อิงเป็นตัวเร่งให้ทางทีมงานยิ่งต้องเร่งผลิตนาฬิกาออกมาให้ได้แม้ยามาสะกิจะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม ในท้ายที่สุดปี ค.ศ. 1969 พวกเขาประสบผลสำเร็จในการผลิตนาฬิกาข้อมือควอตซ์ที่เดินเที่ยงตรงที่สุดในโลกได้สำเร็จเป็นพวกแรก คือจะมีความแตกต่างในเรื่องเวลาเพียง 0.2 วินาทีต่อวัน ข่าวนี้อีกถูกกระจายไปทั่วโลกถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่น เมืองทสูกะที่ผู้คนเคยดูถูกว่าเป็นเมืองบ้านนอกมาบัดนี้คำสบประมาทได้หายไปอย่างสิ้นเชิง

สองตัวอย่างที่ยกขึ้นมากล่าวข้างต้นเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณแห่งความมุ่งมั่น และ

พยายามที่จะพัฒนาความคิดความสามารถให้เท่าเทียมตะวันตก หลายครั้งที่ต้องเอาชีวิตครั้งหนึ่งมาทุ่มเทให้กับงานที่มุ่งมั่นจะทำให้สำเร็จ ตัวอย่างของผลงานสองชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นไม่ใช่เป็นนักเลียนแบบอย่างเดียวแต่เขาสามารถพัฒนาให้ดีกว่าของที่เลียนแบบ ผู้คนอีกหลายล้านคนทั่วโลกพลอยได้รับความสะดวกสบายจากผลงานที่พวกเขาคิดค้นไว้ (วรินทร์ ววงษ์ พ.ศ.2546 หน้า 94-98)

3. ทำไมญี่ปุ่นจึงต้องการเป็นที่หนึ่งในโลก

จากการที่ญี่ปุ่นมีประชากรถึง 125 ล้านคน ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นเป็นภูเขาและที่ราบสูง ญี่ปุ่นจึงมีพื้นที่สำหรับเกษตรกรรมน้อย ดังนั้นถ้าญี่ปุ่นไม่ทำอะไรคงอดตายกันหมด ญี่ปุ่นจึงหันมาพัฒนาด้านอุตสาหกรรม กล่าวในทางรูปธรรมคือ การผลิตสินค้า การที่จะทำให้ประเทศอยู่รอดนั้นจะต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและขายได้ในระดับโลกที่สำคัญคือจิตวิญญาณของญี่ปุ่นเป็นจิตวิญญาณของการแข่งขันในระดับโลก สินค้าที่ผลิตจึงต้องเป็นที่หนึ่งในโลกเสมอ

การที่ญี่ปุ่นผงาดอยู่บนเวทีโลกได้ก็เพราะญี่ปุ่นเป็นยอดนักผลิตสินค้าออกสู่ตลาดโลก จากสินค้าที่ไม่มีคุณภาพในอดีตญี่ปุ่นสามารถพัฒนามาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้ในปัจจุบัน แต่เมื่อสินค้าจากจีนและเกาหลีสามารถตีตลาดสินค้าญี่ปุ่นได้มาก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ เหตุการณ์เหล่านี้ได้

สร้างความวิตกให้แก่เกษตรกรชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ญี่ปุ่นจึงพยายามเลิกการผลิตสินค้าประเภทจำนวนมากเปลี่ยนมาเป็นการผลิต สินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีในระดับสูง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เน้นกลุ่มเป้าหมายลูกค้าใหม่เพื่อให้ผู้รอดจากการวิ่งไล่ตามของจีน เกาหลีหรือประเทศอื่นๆได้

ญี่ปุ่นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการพัฒนายานขนส่งอวกาศเชิงพาณิชย์แต่ประสบความล้มเหลวมาตลอดจนสหรัฐอเมริกา สบประมาทว่าญี่ปุ่นไม่มีทางทำได้สำเร็จ แต่ญี่ปุ่นก็อดทนและไม่ยอมแพ้งั้นในที่สุดก็สามารถยิงจรวดขึ้นสู่ท้องฟ้าและประสบความสำเร็จในการปล่อยดาวเทียมของตนขึ้นสู่อวกาศได้ในปี ค.ศ.2005 ญี่ปุ่นตั้งปณิธานไว้เสมอว่าจักต้องพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงให้ทัดเทียมสหรัฐอเมริกาให้ได้

ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นมีแนวโน้มจะผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงและราคาแพง หรือต้องการแข่งขันเทคโนโลยีด้านอวกาศกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นเท่าใด ความจำเป็นในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ญี่ปุ่นจึงได้เริ่มปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งที่ 3 ในยุค ค.ศ.1980 เป็นต้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะดังกล่าว และเพื่อลดบรรยากาศการแข่งขันทางการศึกษาไปด้วย แต่ญี่ปุ่นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ญี่ปุ่นจึงได้ปฏิรูปหลักสูตรครั้งใหญ่และประกาศใช้ในปี

ค.ศ.2002 โดยมีความหวังว่าจะสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว มีการกล่าวกันว่าการปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นในท้ายที่สุดก็คือการปฏิรูปการผลิตสินค้านั่นเอง

แม้ว่าญี่ปุ่นได้ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในช่วงปี ค.ศ.1990-2004 แต่ญี่ปุ่นไม่เคยหยุดยั้งการพัฒนาเทคโนโลยีในปี ค.ศ.2010 ทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจะนำรถยนต์ที่ใช้พลังงานจากไฟฟ้าออกจำหน่ายทั่วโลก ญี่ปุ่นสามารถสร้างโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ที่มีความปลอดภัยสูงเพราะญี่ปุ่นมี know-how ในการเชื่อมวัสดุให้สนิทปราศจากรอยร้าว ในอนาคตอันใกล้หลายประเทศคงต้องพึ่งพลังงานไฟฟ้าจากนิวเคลียร์ เนื่องจากการขาดแคลนน้ำมันซึ่งญี่ปุ่นสามารถให้บริการด้านนี้ได้ เพราะในปี ค.ศ.2006 ประเทศญี่ปุ่นมีโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ดำเนินการ และกำลังก่อสร้างหรืออยู่ในแผน รวมทั้งสิ้น 63 แห่ง เป็นอันดับที่ 3 ของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส (Judai News 2006 : 57) ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นกำลังพัฒนาเทคโนโลยีในการนำพลังงานจากแสงอาทิตย์เพื่อนำกลับมาใช้บนโลก โดยวิธีสร้างสถานีในอวกาศเพื่อผลิตเซลล์พลังแสงอาทิตย์ หนึ่งสถานีอวกาศสามารถผลิตพลังงานได้เท่ากับโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์หนึ่งโรง นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีคำขวัญของตนใหม่คือ New Japan = Moon Plan ซึ่งปัจจุบันญี่ปุ่นได้ลงทุนส่งนักบินอวกาศของตนเข้าร่วมเดินทางไปยังสถานีอวกาศนานาชาติอยู่เสมอ บริษัทอิตาชิ

ของญี่ปุ่นสามารถผลิตโทรทัศน์จอแบนหนา 3.5 เซนติเมตร บริษัทซาร์ป ผลิตได้หนา 2 เซนติเมตร ในขณะที่บริษัทไฟโอเนียร์ สามารถผลิตจอแบนได้ 9 มิลลิเมตรมีน้ำหนัก 18 กิโลกรัม (NHK 2008) ทำให้แวนบนผนังได้จากที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อยของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ไม่เคยหยุดของญี่ปุ่น ผู้ที่ติดตามข่าวความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นจะพบว่าในแต่ละวันจะมีการนำเสนอเรื่องของเทคโนโลยีใหม่ๆ ออกสู่สายตาตลอดเวลา

อนึ่ง ปัจจุบัน ญี่ปุ่น ผลิตอาหารภายในประเทศได้เองเพียง 39% (ค.ศ.2006) ของความต้องการในประเทศทั้งหมดซึ่งอยู่ในระดับต่ำสุดของประเทศที่พัฒนาด้วยกัน รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าภายในปี พ.ศ.2010 ญี่ปุ่นจะผลิตอาหารในประเทศให้ได้ 45% ของความต้องการทั้งหมด (วรินทร์ ววงส์ 2549 : 20) กระนั้นก็ตามในสภาพปัจจุบันญี่ปุ่นยังคงต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งของความต้องการในประเทศ

ข้าวโคชิฮิการิเป็นพันธุ์ข้าวของญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียง แต่มา ณ ปัจจุบัน ประเทศจีน ได้หวันหรือสหรัฐอเมริกา ก็สามารถผลิตได้เช่นกันและสามารถขายในราคาที่ถูกลงกว่าของญี่ปุ่นมาก ยกตัวอย่างเช่น ข้าวโคชิฮิการิของจีนขาย กิโลกรัมละ 243 เยน (ประมาณ 73 บาท) ในขณะที่ข้าวโคชิฮิการิของญี่ปุ่นที่วางขายในซูเปอร์มาเก็ตในได้หวันขาย กิโลกรัมละ 1,600 เยน

(ประมาณ 480 บาท) แม้ญี่ปุ่นไม่สามารถผลิตอาหารแข่งกับประเทศอื่นในด้านปริมาณได้ แต่ญี่ปุ่นสามารถใช้เทคโนโลยีระดับสูงผลิตอาหารให้มีคุณภาพได้ เช่น แอปเปิล สตรอเบอรี่ เมลลอน ของญี่ปุ่นเป็นผลไม้ที่ติดอันดับโลกว่าอร่อยที่สุด รสชาติดีที่สุดปลอดภัยจากสารพิษมากที่สุด หรือแม้กระทั่งดอกไม้เช่นกล้วยไม้ กุหลาบก็ตามญี่ปุ่นใช้เทคโนโลยีในระดับสูงผสมพันธุ์เพื่อให้ได้สีสันที่แปลกใหม่และคงทนสามารถส่งไปขายยังต่างประเทศได้ (NHK 2008)

4. ญี่ปุ่นสร้างเทคโนโลยีได้อย่างไร

คำตอบที่ตรงประเด็นที่สุดคือ การสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ โดยใช้ระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็นเครื่องมือ

ตั้งแต่ยุค 2000 เป็นต้นมามีคำหนึ่งที่ได้รับการกล่าวขานมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมญี่ปุ่น คำๆ นั้นคือ โมโนซุกุหริ ซึ่งแปลเป็นไทยได้ว่าการผลิตของ ซึ่งก็หมายถึงการผลิตสินค้านั่นเอง อันที่จริงญี่ปุ่นเป็นนักผลิตสินค้าที่ขอดีเยี่ยมมาทุกยุคทุกสมัย แต่ที่ญี่ปุ่นมาเน้นย้ำมากขึ้นนั้นเป็นเพราะสำนึกว่าในท้ายที่สุดญี่ปุ่นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านการผลิตของให้มากขึ้น ไม่ใช่เรียนเพียงเพื่อแข่งขันเข้าสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงอย่างไร้จุดหมาย โดยญี่ปุ่นได้กล่าวว่าถ้ามีการพัฒนาฝีมือการผลิตให้ดีธุรกิจก็จะเจริญรุ่งเรือง การลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่าง

หนึ่ง และต้องผลิตสินค้าที่ประเทศอย่างจีนหรือ เกาหลียังทำไม่ได้

ญี่ปุ่นมักจะเปรียบเทียบด้านเทคโนโลยี กับสหรัฐอเมริกาเสมอ โดยญี่ปุ่นได้เปรียบเทียบ การใช้เครื่องจักรระหว่าง 2 ประเทศ ปรากฏว่า ในปี ค.ศ.2003 ญี่ปุ่นจะใช้งานเครื่องจักรใน โรงงานอุตสาหกรรมการผลิตประมาณ 12.2 ปีก็ จะเปลี่ยนเครื่องจักรใหม่ในขณะที่อเมริกาใช้ 8 ปี เพราะมีเครื่องจักรใหม่ที่มีเทคโนโลยีล้ำหน้ากว่า เข้ามาแทนที่ งบประมาณสำหรับการวิจัยใน ภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดนั้นปรากฏว่าในปี ค.ศ.2001 สหรัฐอเมริกาใช้งบเป็น 2.19 เท่าของ ญี่ปุ่น

เมื่อแบ่งโลกของอุตสาหกรรมอย่าง คร่าวๆจะได้ดังนี้คือ อุตสาหกรรมการผลิต การ บริการ การก่อสร้าง สาธารณูปโภค และอื่นๆ เช่น การเกษตร เหมืองแร่ ใน โลกของ อุตสาหกรรมเหล่านี้ปรากฏว่าประเทศในกลุ่ม พัฒนาจะทุ่มงบประมาณการวิจัยไปที่ อุตสาหกรรมการผลิตมากที่สุด ดังตัวเลขที่ ปรากฏในปี ค.ศ.1999 ดังนี้

ญี่ปุ่นทุ่มงบวิจัยด้านการผลิต 89.6% ของงานวิจัยในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด ในขณะที่ สหรัฐอเมริกาทุ่มงบวิจัยด้านการผลิต 64.2% อังกฤษ 79.6% ฝรั่งเศส 85.7% เยอรมนี 90.9%

อนึ่งญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา

เครื่องบินด้วย กล่าวคือบริษัทแอร์บัส ที่ผลิต เครื่องบินรุ่น A 380 มีประเทศในกลุ่มอียูเข้าร่วม ในการพัฒนา ในขณะที่บริษัทของญี่ปุ่น 18 บริษัทก็มีส่วนร่วมในการวางโครงการผลิต เช่นกัน หรือบริษัทโบอิงของสหรัฐอเมริกาก็ ไม่ใช่สหรัฐผลิตแต่เพียงประเทศเดียวมีญี่ปุ่นและ ประเทศกลุ่มยุโรปเข้าร่วมด้วย ยกตัวอย่างเช่น เครื่องบินโดยสารโบอิง 7E7 (ค.ศ.2004) มีญี่ปุ่น อิตาลีเข้าร่วม ส่วนแบ่งของงานที่ญี่ปุ่นได้รับมีถึง 35% ซึ่งเมื่อย้อนอดีตแล้วปรากฏว่าปี ค.ศ.1978 โบอิง 767 ญี่ปุ่นได้รับส่วนแบ่งงาน 15% ปี ค.ศ.1990 โบอิง 777 ญี่ปุ่นได้รับส่วนแบ่งงาน 21% ญี่ปุ่นมองว่าเป็นเพราะบริษัทโบอิงประเมิน ความสามารถในการเทคโนโลยีของญี่ปุ่นไว้สูงมาก จากการที่ให้ญี่ปุ่นจัดทำลำตัวเครื่องบินที่ถูก กำหนดมาเรียบร้อยแล้ว ค่อยๆเปลี่ยนมาเป็น ร่วมกันออกแบบตั้งแต่เริ่มต้น

ในอุตสาหกรรมการผลิตญี่ปุ่นได้สำรวจ คุณภาพของคนญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับคุณภาพของคน ในแถบเอเชียซึ่งกระทรวงแรงงานของญี่ปุ่นได้สำรวจ ไว้ในปี 2004 ดังนี้

	ญี่ปุ่น	เอเชีย	ระดับเดียวกัน
- ระดับความรู้พื้นฐาน	82.5	6.7	10.8
- ความเชี่ยวชาญระดับสูง	93.4	1.1	5.5
- ความสามารถในการรักษาคุณภาพสินค้า	87.8	2.2	10
- ความสามารถในการจัดการงานได้หลายอย่าง	80.3	9.5	10.2
- ความสามารถในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น	80.2	6.2	13.6
- ความสามารถในการวางแผนงาน	79.8	5.0	15.2
- เทคนิคการผลิต	79.1	5.3	15.6
- รู้วิธีใช้เครื่องจักรใหม่ๆ	74.5	5.5	19.9

(หน่วยเป็น %)

(Monotsukuri Hakusho 2004 : 382)

5. ภาพทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกคาดหวัง
ในสายการผลิตของญี่ปุ่น

ในอดีตมนุษย์ใช้ฝีมือในการผลิตสินค้า เมื่อเข้าสู่ยุค 1980 โลกของการผลิตต้องการผู้ชำนาญการที่มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ และปัจจุบันต้องการผู้ที่มีความสามารถหลากหลายในคนๆ เดียวกันซึ่งในทางรูปธรรมสรุปได้ดังนี้คือ

ด้านเทคนิค : ความสามารถรอบด้าน รวมทั้งการรู้จักวางแผนงานการปรับปรุงสินค้า และใช้คอมพิวเตอร์เป็น

ด้านคุณลักษณะ คุณสมบัติ : เป็นที่ต้องการของตลาด มีความสามารถในการจับกระแสข้อมูล ออกแบบเป็น มีความสามารถในการนำเสนอเพื่อไปสู่การพัฒนา มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ กลยุทธ์การขาย พัฒนาสินค้าใหม่

ด้านบทบาท : ความสามารถในการควบคุมดูแลพัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

6. นโยบายส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น

ณ ปัจจุบัน ญี่ปุ่นส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยใน 4 เรื่องโดยให้เป็นงานวิจัยร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรม การวิจัยดังกล่าวคือ

1. Lift science
2. Information and communications technology
3. Nano technology
4. Environment

รัฐบาลญี่ปุ่นยังส่งเสริมให้นำผลงานมาใช้ประโยชน์โดยผ่านกระบวนการของ Technology Licensing Organization(TLO) ซึ่งมีอยู่ 36 แห่ง ปรากฏว่าในปี ค.ศ.2003 TLO ออกสิทธิบัตรให้งาน

ในประเทศญี่ปุ่น 5,057 เรื่อง และออกให้งานจากต่างประเทศ 1,256 เรื่อง และเมื่อ TLO เสนอให้ภาคธุรกิจนำผลงานไปใช้ ปรากฏว่าทางภาคธุรกิจยอมรับไปใช้ 1,236 เรื่อง นอกจากนี้มีการอนุญาตให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐไปทำงานในบริษัทเอกชน มีการจัดตั้ง Center of Excellence programme (COE) (วรินทร์ ววงค์ 2549 : 69 อ้างอิงจาก Toyama Atsuko2004 : 145 - 164)

จำนวนนักศึกษา สายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์

ในปี ค.ศ.2000 มีตัวเลขชี้ว่าในกลุ่มประเทศพัฒนาด้วยกันมีนักศึกษาที่จบในสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์จำนวนเท่าใดซึ่งปรากฏเป็นดังนี้คือ

สหรัฐอเมริกา	240,000	คน
ญี่ปุ่น	140,000	คน
อังกฤษ	77,000	คน
ฝรั่งเศส	30,000	คน
เยอรมนี	28,000	คน

(สำหรับเยอรมนีเป็นข้อมูลของปี1998)

จะพบว่าสหรัฐอเมริกาผลิตนักศึกษาสายนี้มากที่สุด แต่ถ้าวัดเปรียบเทียบผู้ที่จบสายนี้ 1 คนต่อจำนวนประชากรในวัย 18 ปี ซึ่งเป็นอายุที่เริ่มเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยพบว่าประเทศอังกฤษผลิตคนในด้านนี้มากที่สุดดังข้อมูลเปรียบเทียบ ดังนี้

อังกฤษ	1:8	คน
ญี่ปุ่น	1:10	คน
อเมริกา	1:16	คน
ฝรั่งเศส	1:25	คน
เยอรมนี	1:32	คน

(วรินทร์ ววงค์ 2549 : 178 - 181)

7. การพัฒนาคนให้มีคุณภาพของญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยต้นเมจิ คือปี ค.ศ.1868 ญี่ปุ่นต้องตะลึงถึงความเจริญทั้งทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นตั้งเป้าหมายว่าญี่ปุ่นจะต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตกให้ได้ ช่วงนั้นญี่ปุ่นสวมวิญญาณของการแข่งขันไว้เต็มเปี่ยม สมัยเมจิจึงเป็นยุคของการไล่ตามประเทศตะวันตกในแทบจะทุกเรื่อง

การประกาศแผนระบบการศึกษาสมัยใหม่ ในปี ค.ศ.1872 เป็นผลมาจากรัฐบาลมองเห็นว่า การศึกษาคือกุญแจสำคัญที่จะปฏิรูปความสำนึกคนในชาติ และการศึกษาสามารถทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ร่ำรวยมีอำนาจมีเอกราช การศึกษาจะทำให้การรับความรู้วิทยาการสมัยใหม่เป็นไปได้ง่ายขึ้น (วรินทร์ ววงค์ 2546 หน้า 54) ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นคือ ตั้งแต่ยุคเมจิเป็นต้นมาญี่ปุ่นมีนโยบายของการลอกเลียนแบบวิทยาการจากตะวันตกดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาในระดับที่ผู้คนในประเทศสามารถรับความรู้วิทยาการ

สมัยใหม่จากตะวันตกให้เป็นไปได้ง่ายขึ้นนั่นเอง หลังจากนั้นญี่ปุ่นได้ทำการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศเป็นลำดับจนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจเติบโตในระดับสูงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จิตวิญญาณแห่งความพยายามและความมุ่งมั่นของคนญี่ปุ่นไม่ใช่จิตวิญญาณระดับท้องถิ่นแต่เป็นจิตวิญญาณระดับชาติ ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายของญี่ปุ่นคือสินค้าที่ผลิตนั้นต้องขายได้ในระดับโลก ซึ่งสินค้าของญี่ปุ่นก็สามารถเข้าสู่ตลาดการแข่งขันระดับโลกได้สำเร็จและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปประเทศในแถบเอเชีย เช่น จีน เกาหลี อินเดียก็ได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศเช่นกัน และเป็นคู่แข่งที่น่าเกรงขามสำหรับญี่ปุ่น ดังนั้นนโยบายของญี่ปุ่นที่เริ่มจากการไล่ตามประเทศตะวันตกได้มีการขยับตัวเป็นต้องหนีการไล่ล่าจากประเทศในแถบเอเชียด้วยกัน ญี่ปุ่นไม่มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรมากมาย การที่ญี่ปุ่นจะอยู่รอดได้ในสังคมโลกมีทางเดียวคือการพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูง เพื่อผลิตสินค้าที่ประเทศอย่างจีนหรือเกาหลียังทำไม่ได้ด้วยเหตุนี้ ญี่ปุ่นจึงทุ่มเทการลงทุนที่จะต้องพัฒนาคนโดยผ่านกระบวนการศึกษาญี่ปุ่นถือว่า การลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างคนให้มีคุณภาพและนำคนเหล่านี้ไปสร้างเศรษฐกิจของชาติ ประเทศที่ญี่ปุ่นต้องการ

แข่งขันมากที่สุดคือ สหรัฐอเมริกาเพราะแม้ในปัจจุบันญี่ปุ่นก็ยังสู้เทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกาไม่ได้ เมื่อดูจากงบประมาณในการวิจัยเพื่อการแข่งขันที่รัฐบาลญี่ปุ่นตั้งไว้ต่อปีประมาณ 129,500 ล้านบาท ก็ยังเป็นเพียง 1 ใน 10 ของสหรัฐอเมริกา

ดังนั้นในสภาพปัจจุบันของญี่ปุ่นจึงอยู่ในสองจุดยืนของการแข่งขันคือ การไล่ตามเทคโนโลยีของประเทศตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกาในขณะเดียวกันก็พยายามหนีการไล่ตามการผลิตสินค้าของประเทศในแถบเอเชียอย่างจีนและเกาหลีได้ ญี่ปุ่นได้ทุ่มงบวิจัยด้านการผลิตมากซึ่งเมื่อดูงบวิจัยด้านการผลิตปรากฏว่าญี่ปุ่นทุ่มงบในด้านนี้ถึง 89.6% ของงบวิจัยในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด (วรินทร์ วรูทส์ 2549 หน้า 178)

การพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าแข่งกับประเทศทั่วโลกได้นั้นญี่ปุ่นได้แสดงจุดยืนว่ามีความจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณสมบัติใน 2 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีความเข้มงวดต่อตนเอง (คุณภาพด้านการเป็นมนุษย์ที่พึงประสงค์)
2. เป็นผู้ที่มียอดความรู้ในระดับสูง (คุณภาพด้านองค์ความรู้)

8. โรงเรียนสร้างทรัพยากรมนุษย์อย่างไร

ญี่ปุ่นตระหนักอยู่เสมอว่า การศึกษาคือตัวกำหนดอนาคตของชาติ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็น

รัฐบาลยุคใดสมัยใดญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญ เอาใจใส่ต่อการศึกษาของชาติอย่างยิ่งยวด หลังจากเปิดประเทศในสมัยคันเมจิ (ค.ศ.1868-ค.ศ.1912) ญี่ปุ่นกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ความเจริญของชาติตะวันตกเพื่อนำมาพัฒนาประเทศ โดยญี่ปุ่นใช้ระบบการคัดเลือกส่งคนเก่งไปเรียนรู้ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จดังเป็นที่ประจักษ์กันดี

สิ่งที่ญี่ปุ่นตระหนักลำดับถัดมาคือ การจะรับหรือสร้างเทคโนโลยีระดับสูงได้นั้นต้องอาศัยแรงงานที่มีฝีมือในระดับสูง ญี่ปุ่นจึงเร่งพัฒนาการศึกษาระดับโรงเรียนโดยเน้นความเข้มข้นของเนื้อหาไปพร้อมกับการอบรมบ่มนิสัยให้เด็กเข้มงวดต่อตนเองในทุกเรื่องทั้งในเรื่องความสะอาด ความตรงต่อเวลา การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และการมีเป้าหมายในชีวิต สิ่งเหล่านี้จะพบเห็นได้เสมอในโรงเรียนญี่ปุ่น นโยบายสร้างเด็ก 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการ และด้านการอบรมบ่มนิสินั้น จะทำคู่ขนานกันไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้น เด็กญี่ปุ่นจะได้รับการหล่อหลอมอย่างเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 12 ปีในระบบโรงเรียนประกอบกับสิ่งเหล่านี้ที่ญี่ปุ่นสอนในโรงเรียนกับสิ่งที่สังคมสอนเป็นเรื่องเดียวกัน รูปแบบการหล่อหลอมเช่นนี้จึงเป็นไปได้ดีในสังคมญี่ปุ่น ความเข้มงวดในการหล่อหลอมคนแบบญี่ปุ่นนั้นจะเน้นการพัฒนาคนไปสู่มีอาชีพที่ปฏิบัติกิจการใดก็ตามจะ

สามารถปฏิบัติด้วยความรวดเร็วและผิดพลาดน้อยที่สุด (วรินทร ววงศ์, 2549 หน้า 55-56)

ญี่ปุ่นมองว่ายุคต่อจากนี้ไปจะเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นยุคที่ประสบความยากลำบาก การคาดการณ์อนาคตได้ยากขึ้นจึงต้องมีการเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ญี่ปุ่นได้มองภาพของสังคมที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญหรือจะต้องเผชิญในอนาคตไว้ดังนี้

สงครามเย็นสิ้นสุด การคมนาคมสะดวกขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลจะทำให้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระดับนานาชาติเพิ่มมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งการแข่งขันในระดับนานาชาติก็จะรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศสูงขึ้นตามไปด้วย

การมีอินเทอร์เน็ตจะทำให้วิถีของสังคมและเศรษฐกิจระดับโลกเปลี่ยนไปอย่างใหญ่หลวง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ด้วยอย่างแน่นอน

ความก้าวหน้าในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในด้านต่างๆ เช่น พันธุกรรมศาสตร์ ความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาอวกาศ ทำให้ความเป็นไปได้ของมนุษย์เปิดกว้างขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็จะทำให้มนุษย์เพิ่มความสับสนไม่เชื่อถือในวิทยาศาสตร์

สังคมที่มีการผลิตสูง การบริโภคสูง การทิ้งขยะสูง ประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมของโลกเปลี่ยน เกิดภาวะเรือนกระจก ชั้นโอโซนถูก

ทำลาย ผืนแผ่นดินแห้งแล้ง ป่าไม้เมืองร้อนลดลง
ปัญหาฝนกรด สิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อพื้นฐาน
การดำรงชีวิตของมนุษยชาติทั้งมวล

จากที่กล่าวมานี้คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้
ญี่ปุ่นต้องเร่งสร้างเด็กในวันนี้ ให้มีความสามารถ
ในการรองรับสิ่งที่จะเกิดในอนาคตให้ได้ สิ่งที่
ญี่ปุ่นเน้นมากในการศึกษาของเด็กคือ

1. คิดค้นปัญหาด้วยตนเอง
2. เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

3. คิดได้ด้วยตนเอง

4. ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

5. ดำเนินการได้ด้วยตนเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะพบว่าจิต
วิญญาณของความต้องการเป็น "ที่หนึ่งในโลก"
ของญี่ปุ่นนั้นไม่เคยเปลี่ยนและจะทวีความ
ต้องการมากยิ่งขึ้น คนญี่ปุ่นไม่ค่อยมีความเชื่อใน
อดีตชาติ สังคมญี่ปุ่นจึงอยู่กับปัจจุบันและอนาคต
เสมอ

บรรณานุกรม

วรินทร์ ววงศ์. 2546 การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. โครงการ
สนับสนุนการเขียนตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์ (จัดจำหน่ายโดยดวง
กลมสมัย).

วรินทร์ ววงศ์ 2549 นโยบายการศึกษาของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาคนยุค 2000. โครงการสนับสนุนการ
เขียนตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (จัด
จำหน่ายโดยดวงกลมสมัย).

Japan Almanac. 2002. Japan : Asahi Shimbun.

週刊ダイヤモンド 2008年8月30日第96巻33号30特大号.

ものづくり白書 2004 経済産業省・厚生労働省・文部科学省編.

重大ニュース2006 日能研

遠山敦子 2004 こう変わる学校こう変わる大学 講談社

ข้างเท้าหน้า – ข้างเท้าหลัง : ข้อเสนอจาก
หลักฐานเชิงประจักษ์ **

Cháang táo nâa - Cháang táo lǎng : A Proposal
from the Empirical Evidence

*กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ
Kittisak Jermsittiparsert

บทคัดย่อ

การให้ความหมายของสำนวนข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ในปัจจุบัน ตั้งอยู่บน
ตรรกะที่ว่า ข้างก้าวเท้าหน้าก่อนเท้าหลังเสมอ นำมาซึ่งการตีความว่าข้างเท้าหน้าหรือผู้ชาย
หมายถึงผู้นำ และข้างเท้าหลังหรือผู้หญิง หมายถึงผู้ตาม บทความชิ้นนี้ มุ่งเสนอข้อสังเกต
บางประการจากหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยโต้แย้งตรรกะที่ใช้อธิบายความหมายของ
สำนวนข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ในปัจจุบัน และเสนอคำอธิบายตลอดจนความหมายของ
สำนวนข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ที่ควรจะเป็น ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ข้างมิได้ก้าวเท้า
หน้าก่อนเท้าหลัง ตรงกันข้าม ในความเป็นจริง ข้างก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้าเสมอ ฉะนั้น
เท้าหน้าหรือผู้ชาย จึงมีอาจที่จะหมายถึงผู้นำ และเท้าหลังหรือผู้หญิง จึงมิใช่หมายถึงผู้ตาม
หากแต่น่าที่จะเป็นการประนีประนอมระหว่างเท้าหน้าที่อยู่ข้างหน้าแต่ก้าวทีหลัง กับเท้า
หลังที่อยู่ข้างหลังแต่ก้าวก่อน

*นิสิตปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์ หมวดวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

E-mail : finn_ramon@hotmail.com

**ปรับปรุงจากบทความของผู้เขียน เรื่อง “ข้างเท้าหน้า-ข้างเท้าหลัง: ข้อเสนอจากหลักฐานเชิงประจักษ์” บทความเผยแพร่ในการ
สัมมนาเครือข่ายวิชาการวิจัย สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2551 เรื่อง “มนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์: พลังปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ” โดย คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ร่วมกับ
คณะกรรมการเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วันที่ 12 ธันวาคม 2551 ณ มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร

Abstract

The definition of “Cháng táo nâa - Cháng táo lǎng” at the present time has been interpreted as gender discrimination in that the fore legs of the elephant have taken a step first, whereas the hind legs have moved later. Metaphorically male is the fore legs, while female is the hind legs of the elephant. The former represents leaders, whereas the latter represents followers. This article aims to approach and scrutinize the maxim’s interpretation and give a real meaning as an empirical evident proposal. Logically, the mentioned maxim “Cháng táo nâa - Cháng táo lǎng” has been argued by empirical evident approaches. There have been plenty of arguments to contradict the previous maxim’s interpretation in this article. The study has revealed that, as an elephant takes its step, the hind legs firstly move and the fore legs move later. Thus, male represented by the fore legs may not be leaders; on the other hand, female represented by the hind legs may not be followers. It should be a compromise between male and female’s significance of roles to be interpreted as the fore and hind legs of the elephant.

คำสำคัญ : สำนวน, ช้างเท้าหน้า, ช้างเท้าหลัง, ก้าวเมีย

Keywords : Proverb, Cháng táo nâa, Cháng táo lǎng, Henpecked

บทนำ

คำพูดของคนเรานั้น หากแบ่งอย่างกว้างๆ ก็พอที่จะกล่าวได้ว่ามีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ คำพูดตามธรรมดาทั่วไปซึ่งมีความหมายตรงๆ เมื่อกล่าวออกไปแล้วก็สามารถที่จะสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจได้ทันที และคำพูดที่มีความหมายโดยอ้อม หรือมีนัยแฝงที่ลึกซึ้งเกินกว่าความหมายตามธรรมดาเช่น คำพูดในลักษณะแรก เมื่อกล่าวออกไปแล้วผู้ฟังจะต้องขบคิด พินิจพิจารณาจึงจะสามารถเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ได้ คำพูดในลักษณะหลังนี้เรียกกันว่า “สำนวน” (เอกรัตน์ อุดมพร และสิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา, 2550: คำนำ)

หนังสือ “สำนวนไทย” ของขุนวิจิตรมาตรา (2543: 1) อธิบายถึงที่มาของสำนวนว่ามีมากมายหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งจากธรรมชาติ การกระทำ สิ่งแวดล้อม แบบแผนประเพณี ทัศนคติ การละเล่น เรื่องแปลกๆ ที่ปรากฏขึ้น นิยาย นิทาน ตลอดจนตำนานพงศาวดาร หรือกระทั่งประวัติศาสตร์ โดยสำนวนที่มีที่มาจากธรรมชาตินั้น ส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากการนำลักษณะหรือพฤติกรรมของ “สัตว์” โดยธรรมชาติมาใช้เพื่อเปรียบเทียบหรือเปรียบเปรยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (สมชาย ลำเนียงงาม, 2549: 61)

ทั้งนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่า “ช้าง” ถือเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อกล่าวเปรียบเทียบกับคนหรือพฤติกรรมของคนในรูปของสำนวน

อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านได้เคยทำการรวบรวมไว้บ้างแล้ว อาทิ อาจารย์สมชาย ลำเนียงงาม (2549) โดยรวบรวมสำนวนที่มีคำว่าช้างประกอบอยู่ด้วยจากหนังสือ “สำนวนไทย” ของขุนวิจิตรมาตรา ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5 (2543) และหนังสือ “สำนวนไทย” ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ไว้ได้ถึง 20 สำนวน โดยที่หนึ่งในจำนวนนั้นคือ “ช้างเท้าหน้า” หรือจะเรียกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นว่า “ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง” ซึ่งผู้เขียนเกิดความสนใจและมีข้อถกเถียงบางประการอันเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นผลโดยตรงจากการตีความสำนวนที่ว่านี้ อันเป็นที่มาและจุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาของผู้เขียนครั้งนี้

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ที่มาและความหมายในปัจจุบัน

เป็นที่เข้าใจตรงกันโดยทั่วไปว่า สำนวน “ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง” เป็นสำนวนที่นำลักษณะบางประการของช้างมาเป็นอุปมาอุปไมย (Metaphor) (สมชาย ลำเนียงงาม, 2549: 72) เพื่อเปรียบเปรย และสะท้อนให้เห็นถึงสถานะบทบาท ตลอดจนหน้าที่ของเพศชายและเพศหญิงในบริบทของครอบครัว อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของสังคมไทย

ในเบื้องต้น ผู้เขียนไม่ทราบเป็นที่แน่ชัดว่าการใช้อุปมาอุปไมยที่นำเท้าหน้าและเท้าหลังของช้าง มาเปรียบเปรยกับความเป็นผู้ชายและผู้หญิง

ตามลำดับนี้ เริ่มมีใช้กันมาตั้งแต่เมื่อใดสมัยใด แต่เท่าที่พอจะพบเจอนั้น ก็เห็นปรากฏมีอยู่ในวรรณกรรมชิ้นสำคัญของไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา

๑ ข่ายแจกเท้าหน้าคช

หญิงเล่ห์เชิงหลังยาม

การกจคิดงามตาม

เมียมิ่งเหมือนด้ายร้อย

เคียงความ เทียบแะ

กลาดเคลื่อน

สุดแต่ ผัวนา

สอเคล้า ตามเข็ม ฯ

โคลงโลกนิติ

โคลงบทนี้คงเป็นสิ่งที่ยืนยันความมีตัวตนของสำนวน “ข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง” ในสังคมไทยได้พอสมควร อย่างน้อยที่สุดก็ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ได้มีการตรวจชำระวรรณกรรมชิ้นนี้ขึ้น ซึ่งหากจะกล่าวสืบย้อนให้ไปไกลกว่านี้ ผู้เขียนเชื่อว่าแนวความคิดเรื่องความเป็นข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ของผู้ชายและผู้หญิงไทยนั้น น่าที่จะถูกถ่ายทอดมาอย่างยาวนานแล้วในสังคมไทย ด้วยวิถีของวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ จากปากต่อปากของคนรุ่นต่อรุ่น จนกระทั่งวัฒนธรรมการเขียนเรื่องมาจนกระทั่งการพิมพ์เริ่มแพร่หลายและเข้ามาเป็นที่นิยมแทนที่ ทำให้การอธิบายเรื่องราวต่างๆ รวมถึงสำนวน “ข้างเท้าหน้า-ข้างเท้าหลัง” ได้แปรเปลี่ยนมาถ่ายทอดในรูปของตัวหนังสือซึ่งจับต้องได้แทน ส่งผลให้

ซึ่งถูกชำระขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2374 คือ “โคลงโลกนิติ” โดยกล่าวไว้ว่า

หนังสือจำพวก “พจนานุกรม” หรือ “สำนวนไทย”ทั้งหลาย จึงเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งในการบัญญัติความหมายและให้อธิบายนิยามของสำนวนนี้ไปในทิศทางที่ผู้เรียบเรียงเข้าใจหรือปรารถนาให้เป็น อาทิ หนังสือ “๒,๐๐๐ สำนวนไทย” ของ เอกรัตนอุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา (2550: 57) ซึ่งอธิบายความหมายของสำนวน ข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ไว้ว่า ผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตาม เช่น ชีวิตครอบครัวมันต้องมีระเบียบ มีหัวมีหาง ให้ผู้ชายเป็นข้างเท้าหน้า แล้วผู้หญิงเป็นข้างเท้าหลัง อย่างนี้ครอบครัวจึงจะเรียบร้อย

ในทำนองเดียวกัน พจนานุกรม ไทย - อังกฤษ (ออนไลน์) ซึ่งเปิดให้บริการค้นคว้าที่ www.thai2english.com¹ ก็ให้ความหมายของ

¹พจนานุกรมดังกล่าว พัฒนาโปรแกรมแปลภาษามาจากโปรแกรม “Lexitron” ที่พัฒนาขึ้นโดย ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC)

สำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ใกล้เคียงๆ กันว่า

ช้างเท้าหน้า [cháang táo nâa] [N] leader; husband Syn. สามี, ผู้นำ lit., the fore legs of the elephant (Thai2english.com, 2008a)

ช้างเท้าหลัง [cháang táo lǎng] [N] follower; wife Syn. ภรรยา, ผู้ตาม lit., the hind legs of the elephant (Thai2english.com, 2008b)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าทั้งหนังสือของ เอก รัตน์ และ สิทธิโรจน์ รวมถึงเว็บไซต์ Thai2english.com จะได้ให้ความหมายและยกตัวอย่างที่พอจะเข้าใจของสำนวน “ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง” ไว้พอสมควรแล้ว แต่ก็ยังมิได้มีการอธิบายถึงลักษณะ หรือจุดที่ทำให้หน้าเท้าหน้าและเท้าหลังของช้าง มาเปรียบแบบอุปลักษณ์กับความ เป็นผู้นำของผู้ชาย และความเป็นผู้ตามของผู้หญิง ตามลำดับ เลยแม้แต่เน้อย

ช่องโหว่ข้างต้นได้ถูกเติมเต็มโดยหนังสือ “สำนวนไทย” ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 98-99) ซึ่งให้คำอธิบายที่ชัดเจนไว้ว่า

“ช้างเท้าหน้า” หมายถึง มีความสำคัญเพราะเป็นผู้นำ โดยเปรียบสามีมเหมือนเท้าหน้าของช้างซึ่งออกก้าวเดินก่อนเท้าหลัง และ อาจารย์สมชาย (2549: 72) จึงมาขยายความต่อว่า สำนวน “ช้างเท้าหน้า” เป็นการนำเท้าหน้าของช้างมาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึงผู้นำ ทั้งนี้โดยนำคุณสมบัติที่เป็นที่รู้จักกันดีของเท้าหน้าของช้างที่ก้าวเดินก่อนเท้าหลังมาเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของบุคคลที่เป็นผู้นำ

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ประเด็นสิทธิสตรีไทย

เนื่องจากสำนวน “ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง” นี้ เกี่ยวพันอยู่กับการอธิบายเรื่องความเป็นผู้นำ - ผู้ตาม ของผู้ชายและผู้หญิง จึงมักที่จะถูกนักสิทธิสตรีนำไปใช้เพื่ออธิบายลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในสังคมไทยอยู่เสมอๆ โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกัน หรือการมีมาตรฐานซ้อน (Double standard) (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรารวรรณ, 2545: 45) ในโครงสร้างของสังคม โดยกล่าวยืนยันแย้งขึ้นกันว่าสังคมไทยนั้นเป็น “สังคมบุรุษนิยม” (Patriarchal)

²สุรภีพรรณ ฉัตรการณ. (2550: 245-246) อธิบายว่า สังคมบุรุษนิยม หรือ สังคมปิตาธิปไตยนั้น เป็นสังคมที่บุรุษครองความเป็นใหญ่ โดยวิตรอนสิทธิเสรีภาพของสตรี ไม่ยอมรับศักยภาพของสตรี และปิดกั้นความสามารถในการสร้างสรรค์ของสตรี ซึ่งในสังคมเช่นนี้ บุรุษจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย แม้กระทั่งในครอบครัว บุรุษผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ที่ออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงภรรยาและบุตร ส่วนสตรีมีหน้าที่อยู่เฝ้าเรือนคอยปรนนิบัติสามี อบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นแม่บ้าน และเป็นแม่ครัว และเนื่องจากความเชื่อของสังคมประเภทนี้ สตรีจึงถูกกำหนดให้เป็นผู้ตาม รับคำสั่ง และปฏิบัติตามคำสั่ง ไร้อำนาจทั้งในครอบครัวและในชุมชน

(Pongsapich, 1997: 3) อันนำมาซึ่งการก่อตัวเกิดขึ้นของขบวนการสิทธิสตรี โดยเฉพาะในช่วงหลังปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมสำหรับผู้หญิง ในฐานะกลุ่มผู้หญิงที่ต้องการการพัฒนาและค้นคว้าสิ่งใหม่ๆ (นุมนวล ยัพรราช, 2549: 103)

เพื่อให้มองเห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะสถาบันทางวิชาการระดับสูงซึ่งแสดงตนว่าให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางเพศ โดยจัดตั้งโครงการสตรีและเยาวชนศึกษาขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 และนำสำนวน “ข้างเท่าหน้า - ข้างเท่าหลัง” มาใช้เป็นชื่อหนังสือเล่มหนึ่งของโครงการฯ ที่ว่า “เท่าหลังอย่างก้าว” (2542) โดยได้อธิบายถึงที่มาของชื่อนี้ไว้ด้วยว่า (สินธิ์ สิทธิรักษ์, 2542: (9))

“เท่าหลังอย่างก้าว มาจากวลี “ข้างเท่าหลัง” ซึ่งเป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยเรา หยิบเอา “รหัสทางวัฒนธรรม” นี้มาใช้ ไม่ใช่โดยการน้อมยอมตามความหมายดั้งเดิมที่กำหนดสถานภาพของผู้หญิงในฐานะ “ผู้ตาม” แต่เพื่อสะท้อนถึง “กระบวนการยึดกุมและสร้างความหมายใหม่” ให้กับรหัสทางวัฒนธรรมดังกล่าว”

ในลักษณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่ทำให้ความสนใจในประเด็นดังกล่าว และจัดตั้งศูนย์สตรีศึกษาขึ้นเช่นเดียวกัน เมื่อปี พ.ศ.2536 ซึ่งสำนวน “ข้างเท่าหน้า - ข้างเท่าหลัง” ก็ได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อเปรียบเปรยกับความเป็นชายและความเป็นหญิง ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่อีกครั้ง ผ่านชื่อรายการวิทยุของศูนย์ฯ รายการ “ไม่ใช่ข้างเท่าหลัง” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ FM 93.25 MHz. ทุกวันศุกร์ เวลา 05.30 - 06.00 น. และทางเว็บไซต์ <http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/radiolist.html> (ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550) โดยนัยหนึ่งนั้น นับได้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในความมีตัวตนของวัฒนธรรมในสังคมไทย ที่จัดวางให้ผู้หญิงเป็นข้างเท่าหลัง ผ่านการพยายามปฏิเสธความเป็นข้างเท่าหลังของชื่อรายการดังกล่าว

ข้างเท่าหน้าออกก้าวเดินนำก่อน: ปฐมเหตุความเข้าใจผิด

ผลจากการศึกษาการตีความสำนวนที่มีคำว่า “ข้าง” ประกอบอยู่ รวมถึงสำนวน “ข้างเท่าหน้า” โดย อาจารย์สมชาย ซึ่งศึกษานักเรียนหญิงระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ

จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 30 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 30 คนตีความสำนวน “ช้างเท้าหน้า” ว่าหมายถึง “เป็นผู้นำ” ทั้งสิ้น (สมชาย สำเนียงงาม, 2549: 80)

อาจารย์สมชาย อธิบายถึงเหตุที่ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 30 คน ตีความตรงกันเช่นนี้ว่า เนื่องจากทั้งความหมายของช้าง และรู้จักสำนวน โดยสำนวนที่ใช้ “อวัยวะของช้าง” เป็นอุปลักษณณ์นั้น อาจใช้คุณสมบัติเด่นที่เป็นที่รู้จักกันดีมาตีความหมายอุปลักษณณ์ และคนรุ่นใหม่ก็ยังคงคิดถึงความหมายนี้อยู่ ซึ่งในกรณีสำนวน “ช้างเท้าหน้า” อาจารย์สมชาย กล่าวว่า ผู้ใช้สำนวนแต่เดิมเลือกใช้คุณสมบัติเด่นของ “ช้างเท้าหน้า” กล่าวคือ “ออกก้าวเดินนำก่อน” มาเป็นความหมายอุปลักษณณ์ และคนรุ่นใหม่ทุกคนก็ยังคงคิดถึงคุณสมบัติเด่นดังกล่าวได้ตรงกับผู้ที่ใช้สำนวนนี้มาแต่เดิม จึงทำให้ตีความหมายสำนวนดังกล่าวได้ตรงกัน (สมชาย สำเนียงงาม, 2549: 80)

ทั้งนี้ ผู้เขียนเองได้มีโอกาสดูภาพจากอาจารย์โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ ตั้งแต่ศึกษาอยู่ใน

ระดับปริญญาตรีแล้วว่า แท้ที่จริงแล้ว “ช้างมิได้ก้าวเท้าหน้าเดินก่อนเท้าหลัง” ในทางกลับกัน “ช้างก้าวเท้าหลังก่อนที่จะก้าวเท้าหน้าเสมอ” ประกอบกับ เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะมิติของบทบาทความเป็นผู้นำ - ผู้ตาม ของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวไทย ก็ยังนำมาซึ่งความน่าสงสัย ตลอดจนข้อขัดแย้งที่ว่า จริงหรือที่ช้างเท้าหน้า (ผู้ชาย) จะหมายถึงการเป็นผู้นำ และช้างเท้าหลัง (ผู้หญิง) จะเป็นเพียงผู้ตาม ดังที่เข้าใจกันอยู่อย่างดาษดื่น ดังเช่นในปัจจุบัน

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ความจริงที่ไม่ได้รับความสนใจ

ความจริงประการหนึ่งอันเป็นต้นเรื่องและนับเป็นหัวใจสำคัญของบทความชิ้นนี้ก็คือ การพิสูจน์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันว่า “ช้างก้าวเท้าหลังก่อน แล้วจึงก้าวเท้าหน้าเสมอ” ดังที่แสดงให้เห็นในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การก้าวเท้าเดินของช้าง (เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา และจากบนลงล่าง)

ที่มา ผู้เขียน บันทึกภาพเมื่อ วันที่ 5 พฤษภาคม 2551 ณ สวนสัตว์ดุสิต (เขาดินวนา) กรุงเทพมหานคร

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า โดยปกติ ช้าง มักยืนในลักษณะขาหน้าและขาหลังด้านขวามือ เหลื่อมไปข้างหน้าของขาหน้าและขาหลังด้านซ้ายมือเล็กน้อย ซึ่งเมื่อช้างเริ่มที่จะก้าวออกเดิน จะเริ่มจากการก้าวเท้าหลังด้านซ้ายมือไปข้างหน้า ตามด้วยการก้าวเท้าหน้าด้านเดียวกันออกไป แล้วจึงค่อยก้าวเท้าหลังและเท้าหน้าด้านขวามือ ตามลำดับ เป็นจังหวะเช่นนี้ สลับกันไป

ทั้งนี้ นอกจากการกล่าวในชั้นเรียนแล้ว อาจารย์โกวิท (2549: 6) ยังเคยเสนอเรื่องทำนองนี้ลงในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพุธที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2549 เพื่อเผยแพร่ข้อเท็จจริงที่ว่า เวลาก้าวเดินนั้น ช้างจะก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้า

เสมอ และเสนอข้อสรุปว่าแท้จริงแล้ว “ผู้หญิงต่างหากที่เป็นผู้นำโดยผู้ชายเป็นผู้ตาม” โดยอธิบายถึงนัยดังกล่าวของสำนวน ด้วยเหตุผลทางด้านกฎหมาย (มังรายศาสตร์) ตลอดจนระบบสังคมไพร่ในอดีต อันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และสถานะของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวไทย ทั้งนี้ บทความเรื่องดังกล่าวได้ถูกอ่านเสนอผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 รายการ “ผู้หญิงถึงผู้หญิง” ในเช้าวันเดียวกันนั้นอีกด้วย ซึ่งแม้จะมีผู้อ่านและผู้รับชมรับฟังเป็นจำนวนมาก แต่ผลในทางปฏิบัติก็กลับมิได้สร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง หรือแม้แต่เพียงสร้างความสนใจในการจะพิสูจน์สิ่งที่

ได้อ่านหรือรับชมรับฟังมา ว่ามีความเป็นจริง ถูกต้องหรือไม่เพียงไร อย่างเท่าที่ควรจะเป็น³

ต้นไม้พิษ ย่อมออกลูกมาเป็นพิษ

ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ตรรกะที่ใช้ เพื่ออธิบายความหมายของสำนวน “ข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง” ที่ได้รับการยอมรับกันอยู่ใน ปัจจุบัน คือการที่ข้างก้าวเท้าหน้าก่อนก้าวเท้า หลังเสมอ ฉะนั้นข้างเท้าหน้าหรือผู้ชาย จึงเปรียบเสมือนผู้นำที่ก้าวนำ และข้างเท้าหลังหรือ ผู้หญิง จึงเปรียบเสมือนผู้ตามที่คอยก้าวตาม ซึ่ง ส่งผลตามมาให้เกิดคำอธิบายลักษณะของ สังคมไทยว่าเป็น “สังคมบุรุษนิยม”

ทั้งนี้ จากภาพที่ 1 ย่อมแสดงให้เห็นอย่าง ชัดแจ้งแล้วว่า ตรรกะชุดดังกล่าว มีสาระสำคัญที่ ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงอย่าง หน้ามือ - หลังมือ ที่เดียว ซึ่งเมื่อตรรกะอันเป็น รากฐานของคำอธิบายชุดเดิมถูกกลับหัวกลับหาง เสียใหม่แล้ว คำอธิบายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก

ตรรกะชุดดังกล่าวก็ย่อมต้องได้รับผลกระทบ กระเทือน ตลอดจนต้องการคำอธิบายชุดใหม่ที่ ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งกว่ามาเพื่อทดแทน

ทำไมต้องเป็นข้าง (เท้าหน้า - เท้าหลัง)

ผู้เขียนพยายามแสวงหาคำอธิบายสักชุด เพื่อเผยให้เห็นตรรกะและนัยที่ถูกอำพรางไว้ของ ความเป็นข้างเท้าหน้า และข้างเท้าหลัง โดยย้อน ไปยังจุดเริ่มต้นของสำนวนและตั้งคำถามข้อแรก ว่า “ทำไมต้องเป็นข้าง” ทั้งๆ ที่ยังมีสัตว์สี่เท้าอีก เป็นจำนวนมากที่ก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้า เช่นเดียวกัน

อาจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ (2537: 229) เคยอธิบายถึงสาเหตุที่มีการนำเอาข้างมา กล่าวอ้างในสุภาษิตและคำพังเพยมากกว่าสัตว์อื่นใดทั้งสิ้นไว้ว่า เนื่องจากข้างมีความสำคัญต่อชีวิต ของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งผลจากการศึกษา ก็ พบว่าแต่เดิมป่าในประเทศไทยนั้นอุดมสมบูรณ์ ไปด้วยข้าง โดยที่ข้างป่าจะมีอยู่ทั่วไปในแถบทุก

³ผู้เขียนมองว่าเหตุการณ์ทำนองนี้ อาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญ (ที่ค่อนข้างไปทางไม่ดี) อีกประการหนึ่งของสังคมไทย ที่ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง อาทิ เมื่อคราว คร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ตีพิมพ์ผลงานชิ้นสำคัญเรื่อง “การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี” เมื่อปี พ.ศ.2529 ซึ่งประสบความสำเร็จขายหมดอย่างรวดเร็วจนต้องพิมพ์เพิ่มอีกในเวลาอันสั้น ในขณะที่เดียวกันก็ ประสบกับความล้มเหลว และสร้างความเจ็บปวดใจให้ คร.นิธิ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในคำนำ ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2550: (๘)-(๙))

“หากทว่าหนังสือเล่มนี้ไม่มีผลกระทบอะไรแก่ใครเลย มีผู้เขียนบทความหรือหนังสือที่เกี่ยวข้องไปถึงเรื่องในสมัยพระเจ้าตากสินอีกมากหลังจากที่หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ออกมาแล้ว แต่ไม่มีงานของผู้ใดอ้างถึงหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อปฏิเสธหรือเพื่อยืนยันข้อมูลหรือการตีความ ของหนังสือเล่มนี้เลย อะไรที่พูดกันมาในรอบ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาอย่างไร ทุกคนก็ยังพูดเหมือนเก่าทุกอย่าง ประหนึ่งว่าหนังสือเล่มนี้ไม่เคยปรากฏขึ้นในโลกนี้...

จังหวัดที่มีป่าสูง ดังที่ เฮอร์เมียส ฟาน ฟลิต หรือที่คนไทยรู้จักในชื่อ วัน วลิต ได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ.2179 ว่าในประเทศสยามนั้นมีช้างเป็นจำนวนมาก เฉพาะที่เป็นของพระเจ้าแผ่นดินก็มีมากถึงว่า 3,000 เชือก และในพื้นที่รอบๆ กรุงศรีอยุธยาก็มีช้างที่ฝึกแล้วอยู่ทั่วไปอีกราว 400 ถึง 500 เชือก (กรมศิลปากร, 2547 : 43) จนกล่าวได้ว่าช้างคือสัญลักษณ์หนึ่งของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวต่างประเทศเรียกประเทศไทยว่าเป็นดินแดนแห่งช้าง (เผือก) เช่น หนังสือเรื่อง “The land of the white elephant” (1837) ซึ่งแต่งโดย Frank Vincent หรือหนังสือเรื่อง “Siam, the land of the white elephant as it was and is” (1873) โดย George B. Bacon (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, 2537: 2,7)

นอกจากนี้ ราชทูตชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับอยุธยาในสมัยพระนารายณ์มหาราช ชื่อ มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ (2548: 130, 142) ยังได้บันทึกไว้ราว พ.ศ.2231 ว่า ช้างถือเป็นสัตว์พาหนะชนิดหนึ่งของชาวสยามที่ได้รับอนุญาตให้ใช้กันได้ทั่วไป โดยการล่าช้างนั้นถือเป็นเสรีภาพที่เปิดให้แก่คนทุกคน ซึ่งช้างจะเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ที่สามารถล่ามันได้ หรือไม่ก็หาซื้อมา อันแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของช้างในประเทศไทย ว่ามี

อยู่มากมายจนสามารถปล่อยเสรีให้คนทุกคนสามารถจับมาไว้ใช้ส่วนตัว รวมถึงนำไปซื้อขายกันได้ ทั้งนี้ ยังแสดงถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกันระหว่างช้างกับคนในสังคม จนทำให้ชาวสยามพูดถึงช้างราวกับว่าช้างนั้นเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่าช้างมีความรู้สึกนึกคิดก่อปรด้วยเหตุผล อันสมบูรณ์อย่างยิ่ง ยังขาดอยู่แต่เพียงที่มันพูดไม่ได้เท่านั้น (ลาลูแบร์, 2548: 149)

ช้างเท้าหน้า – ช้างเท้าหลัง : ตรรกะและนัยแฝง

ผู้เขียนชี้แจงในเบื้องต้นแล้วว่า มิเห็นด้วยกับการให้ความหมายสำนวน “ช้างเท้าหน้า – ช้างเท้าหลัง” ดังที่เข้าใจกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน ที่ว่าผู้ชายเป็นผู้นำ และผู้หญิงเป็นผู้ตาม แม้กระนั้น การสรุปว่า ผู้หญิงต่างหากที่เป็นผู้นำโดยผู้ชายเป็นผู้ตาม ก็มีใช้สิ่งที่ผู้เขียนกำลังจะเสนอ เนื่องจากผู้เขียนเชื่อว่าสำนวนนี้ น่าจะมีความหมายอะไรที่ลึกซึ้ง และอำพรางนัยบางประการไว้ เช่นเดียวกับที่ ไมเคิล ไรท์ (2532: 89) ได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมที่อวดศักดิ์ศรีบุรุษมาก บุรุษมักจะบูชาแม่และกลัวเมียมากกว่า ในสังคมเสรีนิยม ในสังคมเหล่านี้สตรีน่าจะมีอำนาจมากกว่าที่ปรากฏ

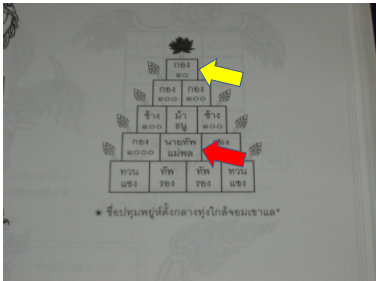
เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน ณ ที่นี้ ผู้เขียนขอใช้ความหมายของ “อำนาจ” (Power) ดังที่

“หนังสือเล่มนี้สร้างความเจ็บปวด อาจมีผู้ซื้อและอ่านอีกมาก แต่ก็คงไม่ปรากฏในงานศึกษาของผู้อื่น มากไปกว่า ภาระของบรรณานุกรม ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ไม่ซึมเข้าไปทำทาสสำนักของผู้อ่านที่ห่อหุ้มไว้ด้วยดาซาแห่งความทรงจำซึ่งรับสืบทอดมาในรอบ ๑๐๐ ปีนี้”

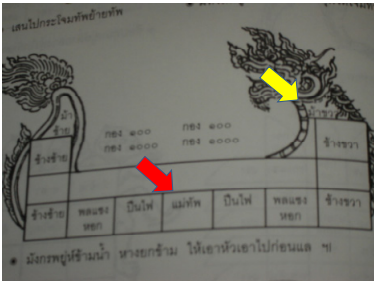
Max Weber (1978 อ้างใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2550: 196) ได้เคยกล่าวไว้ว่าหมายถึง **ความเป็นไปได้**ที่บุคคลจะทำให้เจตนารมณ์ของตนบรรลุผลได้เมื่อเขาสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ไม่ว่าจะมีการต่อต้านหรือไม่ โดยไม่จำกัดว่าความเป็นได้ดังกล่าวจะมีสาเหตุหรือรากฐานมาจากอะไร⁴ ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

เริ่มจากการที่ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตในเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง “ความสำคัญ” หรือ “อำนาจ” กับ “ตำแหน่งแห่งที่” เนื่องจากที่ผู้เขียนได้พิสูจน์ไปแล้วว่าช้างมิได้

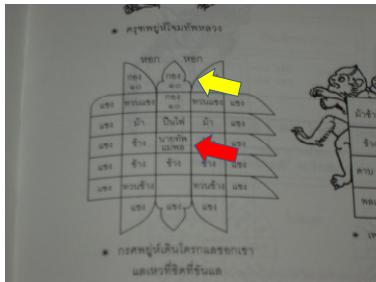
ก้าวเท้าหน้าก่อนที่จะก้าวเท้าหลังแต่ประการใด ซึ่งก็จะยังคงพอเหลือช่องทางการโต้เถียงที่ผู้เขียนเองก็คงปฏิเสธไปไม่ได้เช่นกันว่า อย่างไรก็ตาม เฝ้าน้ำของช้างนั้นก็มิได้ตำแหน่งแห่งที่อยู่ที่ช้างหน้าของเท้าหลังเสมอ หากแต่ผู้เขียนเองก็พอที่จะยกตัวอย่างลักษณะของการจัดทัพตามพิชัยสงครามโบราณของไทย เพื่อให้เห็นถึงการจัดความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งแห่งที่กับความสำคัญของบุคคล หน้าที่ และตำแหน่งในกองทัพ ดังภาพที่ 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ

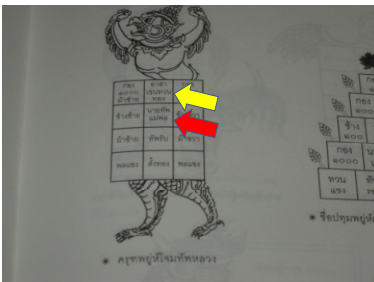
ภาพที่ 2 ปทุมพยุห์
ที่มา <http://203.144.244.156/showthread.php?p=1326107>

ภาพที่ 3 มังกรพยุห์
ที่มา <http://203.144.244.156/showthread.php?p=1326107>

ภาพที่ 4 กรศพยุห์
ที่มา <http://203.144.244.156/showthread.php?p=1326107>

ภาพที่ 5 ครุฑพยุห์
ที่มา <http://203.144.244.156/showthread.php?p=1326107>

⁴Power is the probability that one actor within a social relationship will be in a position to carry out his [or her] own will despite resistance, regardless of the basis on which this probability rests.

จากภาพข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายหรือความรู้สึก (Sense) ส่วนหนึ่งของคนไทย ซึ่งมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ว่า เรามักที่จะมีได้จำกัดคำว่า “ข้างหน้า” ให้หมายถึง “สำคัญ” หรือ “มีอำนาจ” เพราะวัฒนธรรมของไทยนั้น มิได้สั่งสอนให้สมาชิกในสังคม “บู๊ล้างผลาญ” ชนิด “ยอมหักไม่ยอมงอ” แต่มักที่จะสอนไปในแนวทางที่ว่า “รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง” รวมถึง “ควรกลัวจึงกล้า” เพราะ “กล้านัก มักบั่น” (ธรรมศาสตร์ มนตรี และ อนุกิจวิฑูร, 2467: 190) เวลาจะทำอะไรจึงให้ถือคติที่ว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด” เมื่อนำแนววัฒนธรรมเช่นนี้มาพิจารณาลักษณะการจัดทัพตามตำราพิชัยสงครามที่ยกมาก็พอจะเห็นได้ว่า ไม่มีการจัดทัพในลักษณะใดเลย ทั้งที่ตั้งทัพอยู่กับที่ เคลื่อนทัพ และยกทัพเข้าสู้รบ ที่จะกำหนดให้ “แม่ทัพ” หรือ “นายทัพ” (ลูกศรีสีแดง) อยู่ในตำแหน่งหน้าสุด และเป็นผู้เดินออกนำกองทัพอย่างสง่าผ่าเผย ตรงกันข้าม กลับไปกำหนดให้ “กองอาสา” หรือ “ทหารเลว” (ลูกศรีเหลือง) เป็นกองหน้าเดินนำ ซึ่งจะว่าไปแล้วก็เปรียบเสมือนเบี่ยงที่กองทัพทั้ง 2 ฝ่ายพร้อมที่จะส่งไปตายก่อนที่จะ “ตัวจริง” อย่าง “แม่ทัพ” หรือ “นายทัพ” ซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางวางแผนการรบอยู่เบื้องหลังจะออกมาประจัญบานกันเอง ซึ่งหากปรับแนวคิดเช่นนี้เพื่อเชื่อมโยงกับความเป็นทำหน้าที่และตำแหน่งของข้างด้วยใจเป็นธรรมแล้ว ก็คงจะสรุปได้ไม่ต่างกันนักว่า

ทำหน้าที่นั้นก็ทำหน้าที่เสี่ยงอันตราย ทรยศทางให้เท่าหลังด้วยคุณกัน

ทั้งนี้ทั้งนั้น หากย้อนกลับไปพิจารณาหัดดูถึงลักษณะการเดินของข้างอีกครั้ง ก็จะพบอีกว่าการที่ทำหน้าที่ซึ่งอยู่ด้านหน้าและทำหน้าที่ทรยศทางให้เท่าหลังนั้นก้าวออกไป ก็เป็นไปด้วยเท่าหลังได้เตะก้าวเท่าออกมาผลักดันให้เท่าหน้านั้นต้องก้าวเดิน เสมือนหนึ่ง “แม่ทัพ” หรือ “นายทัพ” ที่ออกคำสั่งให้ “กองอาสา” หรือ “ทหารเลว” ก้าวเดินไปข้างหน้า ซึ่งตรรกะและนัยเช่นนี้ ก็คงพอที่จะเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เห็นได้ว่า “ผู้กุมอำนาจ” นั้นมิได้มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ในตำแหน่งข้างหน้าเสมอไป ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งข้างหลัง ก็อาจจะเป็นผู้ที่มีอำนาจขนาดที่จะสามารถชี้เป็นชี้ตายให้แก่ผู้ที่อยู่ข้างหน้าได้ไม่ยากนัก

ย้อนกลับมาพิจารณาถึงครอบครัวในสังคมไทย อาจารย์โกวิท (2549: 6) ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ปัญหาในครอบครัวไทยจริงๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาระหว่างแม่ยายกับลูกเขยแทบทั้งสิ้น เนื่องจากรูปแบบของครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) (เนื่องน้อย บุญยเนตร, 2535: 143) โดยสืบเชื้อสกุลทางผู้หญิงเป็นหลัก เพราะผู้หญิงเป็นผู้ผลิตแรงงานซ้ำ (Reproduction) โดยการมีลูกทดแทนแรงงานเดิม ภายหลังการแต่งงาน ฝ่ายชายจึงต้องมาย้ายออกจากบ้านของตนเองไปอยู่กับครอบครัวของผู้หญิง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2551: 35) นัก

มานุษยวิทยาเรียกการจัดที่อยู่อาศัยแบบนี้ว่า แบบ “มาตุพงศ์” (Matrilocal Residence or Uxorilocal Residence) กล่าวคือ นิยมให้ผู้ชายย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงภายหลังการแต่งงาน ซึ่งการอยู่อาศัยท่ามกลางญาติมิตรพี่น้องของฝ่ายหญิงเช่นนี้ ย่อมทำให้ผู้หญิงมีปราการป้องกันการทำตามอำเภอใจของสามีได้พอสมควร เนื่องจากมีสมิครพรรคพวกคอยสนับสนุนเป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือยามต้องการ บทบาทหน้าที่หลักของผู้หญิงชาวบ้าน จึงเน้นไปที่ภาระของการเป็นแม่ มากกว่าการปรนนิบัติเอาอกเอาใจสามีดังเช่นผู้หญิงชั้นสูง

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาโครงสร้างสังคมไทยในอดีต พบว่าบทบาทฐานะทางสังคมของผู้หญิง โดยเฉพาะหญิงชาวบ้านนั้น มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบทบาททางการผลิตและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและเป็นผู้ผลิตของสังคมอย่างแท้จริง เนื่องจากในขณะนั้น ผู้ชายมีภาระหน้าที่ที่จะต้องรับใช้บ้านเมืองในฐานะ “ไพร่” ยามปรกติต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปรับใช้มูลนาย หรือที่เรียกว่าการเข้าเดือนออกเดือน โดยมิได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด ทั้งยังต้องตระเตรียมหาอาหารเพื่อไปกินเอง กระทั่งอาจถูกเกณฑ์ไปทัพเป็นเวลาแรมเดือนแรมปียามเมื่อเกิดศึกสงครามขึ้น ทำให้ชาวบ้านผู้ชายโดยทั่วไปจึงไม่มีความเหมาะสมหรือสามารถเพียงพอที่จะทำงานเป็นขึ้นเป็นอันเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวด้วยตนเองได้

การดังกล่าวจึงตกไปเป็นของผู้หญิงในบ้านโดยปริยาย กล่าวคือ ต้องเป็นทั้งแรงงานหลักในไร่นา และต่อสู้ดิ้นรนทำการค้า เพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว (ยศ สันตสมบัติ, 2535: 155) ซึ่ง Whitehead (1981) และ Kabeer (1994) (อ้างใน เยาวนิจ กิตติธรรกุล 2543: 397) ได้เคยอธิบายเกี่ยวกับเรื่องทำนองนี้ไว้ว่าการแบ่งงานกันทำนี้มีใช่เป็นเพียงการระบุหน้าที่ซึ่งผู้ชายและผู้หญิงกระทำตามกรอบวัฒนธรรมที่สังคมกำหนดไว้เท่านั้น หากยังเป็นการกำหนดเงื่อนไขให้แต่ละฝ่ายยืนยันความชอบธรรมในการถือครองทรัพยากรของครัวเรือน และการบริโภคผลผลิตอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของระบบครอบครัวเครือญาติ ตลอดจนการที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ฐานะทางสังคมของผู้หญิงชาวบ้านในอดีตค่อนข้างที่จะมีความทัดเทียม หรืออาจจะสูงกว่าผู้ชายเสียด้วยซ้ำ (ยศ สันตสมบัติ, 2535: 155)

ทั้งนี้ การแบ่งงานกันทำนับตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันระหว่างผู้ชายและผู้หญิงของสังคมไทยนั้น ยังเป็นการแบ่งพื้นที่ของอำนาจและความชอบธรรมของความเป็นช้างเท้าหน้าของผู้ชาย และความเป็นช้างเท้าหลังของผู้หญิงรูปแบบหนึ่งด้วย โดยพื้นที่ของผู้ชายมักเป็นพื้นที่ภายนอกบ้าน/หน้าบ้าน หรือพื้นที่สาธารณะ (Public space) และพื้นที่ของผู้หญิงมักเป็นพื้นที่ภายในบ้าน/หลังบ้าน หรือพื้นที่ส่วนตัว (Private

space) ซึ่งหากอธิบายตามแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) ตามอย่างฝรั่งอย่างตรงไปตรงมา (ที่ๆ) เช่นเดียวกับที่มักทำกันในปัจจุบัน ก็อาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงไทยถูกกดขี่ข่มเหง ให้มิได้รับโอกาสก้าวเข้าสู่อำนาจในพื้นที่สาธารณะ ถูกทำให้ต้องพึ่งพิงผู้ชาย โดนกักให้อยู่แต่เพียงภายในพื้นที่ส่วนตัวเท่านั้น

ทั้งนี้ แม้จะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว แต่การแบ่งดังกล่าวก็มิได้ขาดจากกันอย่างชัดเจน อำนาจของผู้หญิงในสังคมไทยยังคงทับซ้อนและส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ชาย (แทบจะทุกชนชั้น) ในพื้นที่สาธารณะเสมอ ดังที่ปรากฏในผลจากการเสวนากลุ่มย่อย เรื่อง **“บทบาทและอิทธิพลของภริยานายกรัฐมนตรีไทยต่อการเมืองและสังคมในรอบ 70 ปี (พ.ศ.2475-2545)”** ณ โรงแรมโพธิ์ศรีชั้น กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้เข้าร่วมเสวนาได้ตั้งข้อสังเกตร่วมกันไว้ประการหนึ่ง ความว่า (พรรณประภา อินทวิθυνันท์, 2550: 218)

ต้อง มี ผู้ ห ญ ิง ค น ห นึ่ง ที่ มี
ความหมายและมีความสำคัญในฐานะ
เป็นคู่คิด ผู้ชายคนหนึ่งถึงจะเปล่ง
ศักยภาพยิ่งใหญ่ออกมาได้ ผู้หญิง
สามารถทำให้ผู้ชายเชื่อหรือมีแรงใจได้
ถ้าผู้หญิงคนนั้นรู้ว่าควรจะหนักเบา
ควรจะทำเมื่อไร ฉลาดกว่า
เมื่อไร...

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงในสังคมไทยอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เวลาอยู่นอกบ้าน ผู้ชายไม่ว่าจะมีตำแหน่งหน้าที่การงานใหญ่โตเพียงใด อาจจะกร่าง หรือทำตัวคูดันอย่างเสีย แต่เมื่อกลับเข้าบ้าน ก็คงจะเป็นได้เพียงลูกแมวเซื่องๆ เท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นที่รับรู้กันว่าผู้ชายไทยส่วนใหญ่ นั้น **“กลัวเมีย”** (ไรท์ 2532: 89; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2549: 6) และความจริงเช่นว่านี้ก็ดำรงอยู่และถูกผันให้เป็นเรื่องขำขัน (Joke) เพื่อกลบเกลื่อนความหตุใจของผู้ชายที่ต้องรักษาหน้าตาของตนในพื้นที่สาธารณะอยู่เสมอๆ จนมีคำกล่าวที่ว่า **“ผู้ชายที่กลัวเมียนั้นเจริญทุกคน”** ซึ่งก็มักที่จะได้รับคำแก้ตัวคล้ายๆ กันว่า **“ไม่ได้กลัว แต่เกรงใจ”** อันแสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งอำนาจของผู้หญิงนั้นสามารถทำงานได้จริงในทางปฏิบัติ ส่งผลให้ความเป็นช้างเท้าหลังมีความเกี่ยวพันถึงอำนาจซึ่งครอบคลุมทั้งพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง และในหลายๆ ครั้งที่สามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานของผู้ชาย แม้ในขณะที่ผู้ชายอยู่ในพื้นที่สาธารณะก็ตาม

ภาพที่ 6 กสวเมีย

ที่มา <http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4368&page=4&keyword=>

เหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าส่วนหนึ่ง อาจจะมีพื้นฐานมาจากการที่สังคมไทยมีธรรมเนียมปฏิบัติที่มักจะให้ผู้หญิงเป็นผู้จัดการเรื่องเงินๆ ทองๆ ของบ้านมาตั้งแต่อดีต อำนาจการตัดสินใจใดๆ จึงตกมาอยู่ในมือผู้หญิงทั้งสิ้น ดังที่ปรากฏในจดหมายเหตุของชาวจีนที่พรรณนาเกี่ยวกับกรุงสยาม ตอนหนึ่งว่า (พระเจนจินอักษร, 2476: 10 อ้างใน บุญยงค์ เกศเทศ, 2532: 22)

“...การใช้จ่ายเงินทองสุดแล้วแต่ ผู้หญิง ด้วยผู้หญิงมีสติปัญญา ผู้ชายที่เป็นสามีก็ต้องเชื่อฟัง”

ถ้ากล่าวข้างต้นมิได้ล่องลอย หรือเป็นเพียงคำพูดที่กล่าวกันเล่นสนุกๆ หากแต่สามารถยกตัวอย่างให้เห็นได้จริง อาทิ กรณีของอดีต

นายกรัฐมนตรีของไทย นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่ได้รับการยกย่องจากมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 1467 (2551ข: 10) ให้ควมตำแหน่ง “นายกสมาคมเกรงใจเมีย” ไปพร้อมกันในขณะนั้น โดยอ้างถึงคำพูดของนายสมชายเองที่ว่า

“แรกๆ เขาว่าผมเสียดัง ว่าผมคู่กับผมมันนิสัยคนได้ พุดอะไรชอบพุดดั่งๆ แต่เดี๋ยวนี้ดูผมสิ ถูกดูประจำเลย”

ทั้งนี้ อำนาจในทางปฏิบัติของ “หลังบ้าน” อย่าง คุณเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ปรากฏให้เห็นเด่นชัด แม้ว่าจะประกาศตัวตั้งแต่แรกที่ นายสมชาย เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ว่าเธอขอเป็นเพียง “แม่บ้าน” เท่านั้น แต่ดูเหมือนว่าเธอก็ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่เพียงเตรียมกับข้าว หรือดูแลบ้านเฉยๆ ได้ เพราะถนนทุกสายที่มุ่งหน้าสู่

บ้านใหญ่ในหมู่บ้านเบเวอร์ลีฮิลล์ ถนนแจ้งวัฒนะ ไม่ได้หยุดอยู่ที่ตัว นายสมชาย แต่อย่างใด ทุกคน ล้วนทะลุผ่านไปหา คุณเขาวภา ด้วยกันทั้งสิ้น เพราะต่างรู้ว่าใครเป็น “ตัวจริง - เสียจริง” (มติชนสุดสัปดาห์, 2551ก: 9)

นอกจากนี้ ภาพของนายสมชาย ที่ปรากฏต่อสาธารณชนอยู่บ่อยครั้ง คือ ภาพชาย ร้างเล็กกำลังหิ้วตระกร้าผลไม้ ไวน์ ฯลฯ เดิน ต้อๆ ตาม “เจ้าแม่วังบัวบาน” ไปยังงานเลี้ยง ของชนชั้นนำ ในขณะที่ภาพซึ่งพบเห็นเฉพาะคน ในครอบครัว คือ ภาพ “ปลัดปักกวาดบ้าน” เท่านั้น (มติชนสุดสัปดาห์, 2551ข: 10)

นอกจาก นายสมชายแล้ว ความสัมพันธ์ ในครอบครัวของผู้ชายอดีตผู้นำอย่าง พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นั้น ก็มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน นัก กล่าวคือ คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ในฐานะ ผู้หญิง หรือช่างเท้าหลัง ก็ได้รับสมญาว่า “แม่ทัพ หลังม่าน” เนื่องจากคุณหญิงพจมาน สามารถ บริหารกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคไทยรักไทยได้ อย่างลงตัว ทั้งๆ ที่ตามคำอธิบายของนักสตรีนิยม ฝรั่ง พื้นที่แห่งอำนาจของคุณหญิงพจมาน (รวมถึงผู้หญิงทั่วไป) น่าจะอยู่เฉพาะในพื้นที่ ส่วนตัวหรือในบ้านเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง ของสังคมไทย ผู้หญิงกลับสามารถมีอำนาจหรือ อิทธิพลส่งผลต่อสิ่งที่เกิดขึ้น หรือกิจกรรมใน พื้นที่สาธารณะได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คงพอที่จะอธิบาย ได้ชัดเจนจากคำกล่าวของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ที่

กล่าวถึง คุณหญิงพจมาน ไว้ว่า (พรรณประภา อินทรวินัยนันท์, 2550: 190-192)

คุณอ้อทำหน้าที่กระจกเงาชั้นเยี่ยม มาให้ผมเกือบ 30 ปีแล้ว โดยรู้จักใช้นั้น ให้เกิดคุณ เดิมความแกร่งถมความพร่องให้ ผมได้ และรู้ด้วยว่าควรปฏิบัติเช่นไรจึงจะ “พอดี” ไม่โอเวอร์ ไม่เคยก้าวก่ายจนเลย ขอบเขตของการเป็นผู้สนับสนุน...

ผมยอมรับเลยว่า ผมทำอะไรต้อง ได้รับการสนับสนุนจากภรรยา ทำการค้า ภรรยาก็ช่วยสร้าง ทำการเมืองภรรยาก็ต้อง เสริม... ใครจะว่าผมกลัวเมีย พกเมียไปทุก แห่ง ฯลฯ ผมไม่เคยสนใจ เพราะเราเคยยืน หักคร่อมลำบากสร้างครอบครัวมา ด้วยกัน... ผมยกย่องภรรยาเสมอว่า ถ้าไม่มี ผู้หญิงชื่อพจมานคนนี้มีมาเคียงข้าง ความ เจริญก้าวหน้าใดๆ ในทุกด้านของผมคงมา ไม่ถึงครึ่งทางของวันนี้ หรืออาจไม่ถึง 1 ใน 4 ด้วยซ้ำไป...

จากข้อความข้างต้น พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ยอมรับโดยคุณุฎีว่า คุณหญิงพจมาน มีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งในการสนับสนุนและผลักดันให้ตน ประสบความสำเร็จอย่างไม่น้อย คอย “ช่วยเหลือ” และ “ควบคุม” โดยที่ตนไม่เคยรู้สึกว่าคุณหญิง พจมานจะเข้ามาก้าวก่ายจนเกินขอบเขตของการ “สนับสนุน”

จุดนี้เอง ที่ผู้เขียนพยายามจะชี้ให้เห็น ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในสังคมไทย ที่แฝงอยู่ในสำนวน “ช้างเท้าหน้า-ช้างเท้าหลัง” ว่ามีนัยที่จะหมายถึง การเป็น “ผู้นำ” หรือ “ผู้ตาม” อย่างเด็ดขาดและเอาเป็นเอาตาย หากแต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า วัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในสำนวนไทยหลายๆ สำนวน มีลักษณะของการประนีประนอม และที่สำคัญคือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวด้วย ดังความว่า

ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร โบราณว่า
น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อหังคาร
เราก็จิต คิดดูแล เขาก็จิต
คิดปลูกไม้ตรีปลูกกว่าปลูกพาล

ทั้งนี้ วลีที่ว่า “ชายข้าวเปลือก” และ “หญิงข้าวสาร” นั้น อาจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (Pramoj, 1978: 43) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ เรื่อง “Interpretative Translations of Thai Poets” ว่า หมายถึง ผู้ชายเป็นคนออกไปทำนาปลูกข้าว และเมื่อได้ข้าวเปลือกมาแล้ว ผู้หญิงก็มีหน้าที่ดำเป็นข้าวสาร ต่างฝ่ายต่างช่วยกัน ผู้ชายรับงานหนักคืองานปลูกข้าว ส่วนผู้หญิงก็ช่วยดูแลงานบ้าน หาข้าวหาปลาไว้ให้ผู้ชายเมื่อเลิกงานกลับมา ซึ่งสำนวนที่ว่านี้ยังมีนัยที่สำคัญเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิใช่การพึ่งพาอาศัยของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ดังปรากฏให้เห็นได้

จาก สำนวน “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” โดยที่การพึ่งพาของเสือนี้ก็มิใช่การเอาประโยชน์จากป่าของเสือแต่ฝ่ายเดียว หากแต่ยังมีสำนวนที่ว่า “เสือพึ่งเพราะป่า ป่ารกเพราะเสือยัง” ซึ่งยืนยันถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของทั้งสองฝ่ายอย่างชัดเจน

เมื่อย้อนกลับเปรียบ นายสมชาย และ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ในฐานะผู้ชาย ให้เป็นช้างเท้าหน้า และเปรียบ คุณเยาวภา และ คุณหญิงพจมาน ในฐานะผู้หญิง ให้เป็นช้างเท้าหลัง ก็พอที่จะอธิบายถึงตรรกะและนัยที่ถูกต้องอย่างไว้ในสำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ได้ว่าตั้งอยู่บนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเป็นความพยายามในการอำพรางความจริงที่ว่า สังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวของไทยนั้น ถูกขับเคลื่อนและผลักดันโดยผู้หญิง หรือเท้าหลังของช้างเป็นหลัก ซึ่งเท้าหลังของช้างที่ก้าวก่อนนี้เป็นไปเพื่อผลักดันให้เท้าหน้าของช้างเดินไปข้างหน้า มิได้หมายถึงการที่จะรุกคืบแข่งหน้าหรือท้าทายเท้าหน้าที่ก้าวทีหลัง อันมีนัยถึงความพยายามประนีประนอมของผู้ที่ก้าวก่อนแต่อยู่ข้างหลัง กับผู้ที่ก้าวทีหลังแต่อยู่ข้างหน้า เพื่อสร้างความสงบสุขของสังคม และครอบครัว เพราะทั้งเท้าหน้าและเท้าหลังต่างมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นเท้าหน้าและเท้าหลังของตน เมื่อใดที่ขัดแย้งไม่ประสานกัน หรือขาดส่วนใดส่วนหนึ่ง ช้างก็คงมีอาจที่จะเดินไปข้างหน้าได้

สรุป

นับเนื่องจากหลักฐานเชิงประจักษ์ดังกล่าว คงสามารถยืนยันถึงอุปลักษณะที่ถูกต้องของสำนวน “ข้างเท่าหน้า - ข้างเท่าหลัง” ได้อย่างชัดเจน ผนวกกับเหตุผลดังที่ผู้เขียนได้พยายามเสนอและอธิบายไว้แล้วนั้น น่าจะพอแสดงให้เห็นถึงการประนีประนอม หรือการไว้หน้ากันระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวของสังคมไทย ด้วยสาเหตุและเพื่อจุดประสงค์นานัปการซึ่งมีอาจจะสามารถอธิบายโดยละเอียดในพื้นที่อันจำกัดของบทความขนาดสั้นชิ้นนี้ได้เพียงพอ

เหนือสิ่งอื่นใด บทความชิ้นนี้ คงเป็นได้เพียงข้อเสนอเล็กๆ ซึ่งอาจจะมิใช่ข้อสรุปที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือควรยึดถืออย่างตายตัวเกี่ยวกับสำนวนไทยสำนวนนี้ หากแต่เป็นเพียงการพยายามเปิดพื้นที่ให้เห็นว่าอย่างน้อยที่สุด ความรู้ที่ถูกบรรจุอยู่ในคำรับตำราอันน่าเชื่อถือ

ซึ่งเราๆ ท่านๆ ถูกกรอกหูให้คิดว่าถูกต้องจริงแท้ โดยไม่ควรจะไปเสียเวลาพิสูจน์อีกแต่อย่างใด อาจจะเป็นเพียงข้อความที่หาความจริงมิได้เอาเสียเลย หากแต่ยังกลายมาเป็นพื้นฐานของการอธิบายด้วยทฤษฎีอันสวดยหรูบนฐานความเข้าใจที่ผิดๆ อยู่บ่อยครั้งอย่างน่าเสียดาย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และพรำสอนให้ลูกศิษย์ทุกคนรู้จักสังเกต และสงสัยต่อความรู้และสิ่งรอบตัวอยู่เสมอๆ แม้กระทั่งการก้าวเท้าเดินของข้าง ซึ่งผู้อื่นคงเห็นเป็นเรื่องขำขันหาความสำคัญมิได้ แต่กระนั้นท่านก็สามารถนำมาชี้แจงเพื่อแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องผิดพลาดของความรู้ที่ถูกเชื่อว่าถูกต้องดีแล้วในสังคมปัจจุบันอย่างพิสดาร

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) **สำนวนไทย** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ลาดพร้าว
- กรมศิลปากร (2547) **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต)** กรุงเทพมหานคร: ไซดิงส์ ปรีนดิง
- กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ชราวรรณ (2545) “ขบวนการทางสังคม บนมติดการเมืองเรืองเพศ และร่างกายผู้หญิง” ใน ศาสก์ พงษ์ไพจิตร และคณะ **วิถีชีวิต วิถีผู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย** กรุงเทพมหานคร: ตรัสวิน
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2549) “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” **มติชน** (6 ธ.ค.) หน้า 6
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2551) **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย** พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา และ อนุกิจวิธูร, พระยา (2467) **ธรรมจริยา เล่ม 2** พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร: อักษรนิติ
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550). **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2550) **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม: แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และสาระสำคัญ ด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์** กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท
- นุมนอล ชัยพรราช (2549) “พัฒนาการทางการเมืองของขบวนการสิทธิสตรีไทย” ใน **ใจ อึ๊งภากรณ์ และคณะ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย** กรุงเทพมหานคร: ประชาธิปไตยแรงงาน
- เนื่องน้อย บุญเนตร (2535) “ครอบครัว” ใน **สุวรรณา สถาอนันท์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร (บรรณาธิการ) คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย** กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญยงค์ เกศเทศ (2532) **สถานภาพสตรีไทย** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- พรรณประภา อินทวิทย์นันท์ (2550) **บทบาทและอิทธิพลกริยานายกรัฐมนตรีไทย ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองไทยในรอบ 70 ปี (2475-2550)** กรุงเทพมหานคร: บ้านพิทักษ์อักษร
- มติชนสุดสัปดาห์ (2551ก, 26 กันยายน-2 ตุลาคม) “จะถูก จะแพง ขอ ‘แดง’ ไว้ก่อน” **มติชนสุดสัปดาห์**, 28, 1467. หน้า 9
- มติชนสุดสัปดาห์ (2551ข, 26 กันยายน-2 ตุลาคม) “นายกสมาคม ‘เกรงใจเมีย’ สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ชีวิตนี้พลีเพื่อ ‘น้องแดง’” **มติชนสุดสัปดาห์**, 28, 1467. หน้า 10
- มูลนิธิภาพยนตร์ไทย (2551) **กลัวเมีย สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2551** จาก <http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4368&page=4&keyword=>

ยศ สันตสมบัติ (2535) “แม่” ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร (บรรณาธิการ) คำ:
ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยศ สันตสมบัติ (2544) มนุษย์กับวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ไรท์, ไมเคิล (2532) “สตรีนิยม หรือพลีเจ้าแม่” ศิลปวัฒนธรรม, 10, 12, หน้า 88-91

มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ (2548) จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม พิมพ์ครั้งที่ 2 แปลโดย
สันต์ ท. โกมลบุตร นนทบุรี : ศรีปัญญา

วิจิตรมาตรา, ชุน (2543) ล้านวนไทย พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร: ภาษาและวัฒนธรรม
ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2550) รายการวิทยุ “ไม่ใช่ข้างเท้าหลัง”
สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2551 จาก <http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/radiolist.html>

สมเกียรติ วันทะนะ (2550) “อำนาจ” สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 33, 2, หน้า 196-207

สมชาย สำเนียงงาม (2549) “ข้าง” ใน ล้านวนไทย: การศึกษาความหมาย” ใน บาหยัน อัมสำราญ
(บรรณาธิการ) ภาษาและวรรณกรรมสาร ฉบับภาษาและวรรณกรรมกับสังคม นครปฐม: คณะ
อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สินธิ์ สิทธิรักษ์ (บรรณาธิการ) (2542) เท้าหลังอย่างก้าว กรุงเทพมหานคร: โครงการสตรีและเยาวชน
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (2537) ข้างไทย กรุงเทพมหานคร: มติชน

สุรภีพรรณ นิตราภรณ์ (2550) อาหาร อารมณ์ และอำนาจของสตรีในวรรณกรรมร้อยแก้วตะวันตกร่วม
สมัย กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

เอกรัตน์ อุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา (2550) ๒,๐๐๐ ล้านวนไทย กรุงเทพมหานคร:
พัฒนาศึกษา

AsiaSoft Official Webboard (2008) “Page 19” Retrieved August 17, 2008 from

<http://203.144.244.156/showthread.php?p=1326107>

Pongsapich, Amara (1997) “Feminism Theories and Praxis: Women’s Social Movement in Thailand”
In Somsasdi, Virada and Theobald, Sally (Eds.) **Women, Gender Relations and Develop-
ment in Thai Society** Chiang Mai : Women’s Studies Center, Faculty of Social Sciences,
Chiang Mai University

Pramoj, Seni 1978 **Interpretative Translations of Thai Poets** Bangkok: Thai Watana Panich.

Thai2english.com (2008a) “ข้างเท้าหน้า” Retrieved August 17, 2008 from [http://](http://www.thai2english.com/dictionary/20828.html)

www.thai2english.com/dictionary/20828.html

Thai2english.com (2008b) “ข้างเท้าหลัง” Retrieved August 17, 2008 from [http://](http://www.thai2english.com/dictionary/20954.html)

www.thai2english.com/dictionary/20954.html

ความสวยบนส้นสูง : อัตลักษณ์ของผู้หญิงแห่งสมัย

The Beauty on High-heeled Shoes: The Identity of Women in Trend

*จิตาภา สุขพลำ
Chitapha Sookplam

บทคัดย่อ

การบริโภครองเท้าส้นสูงของผู้หญิงมี 3 ระดับคือ 1. บริโภคเพราะความชื่นชอบในระดับปกติทั่วไป 2. บริโภคด้วยความชื่นชอบอย่างมาก 3. บริโภคด้วยความคลั่งไคล้ไหลหลง โดยต้องการที่จะสื่อสารอัตลักษณ์ในการสวมใส่ออกมาในลักษณะต่าง ๆ คือ ใส่ส้นสูงเพื่อเพิ่มความสูง เพื่อความสง่างามเสริมบุคลิกภาพและความมั่นใจ เพื่อความทันสมัยหรือนำสมัย เพื่อความเซ็กซี่ แฟงเสน่ห์แห่งความเข้ายวน เพื่อความเป็นมืออาชีพหรือสาวทำงาน เพื่อความเป็นหญิงที่แตกต่างจากชาย และเพื่อจำแนกชนชั้นทางสังคม โดยมีองค์ประกอบ ในเรื่องเรื่องเวลาและพื้นที่หรือกาลเทศะ เรื่องของชนชั้น รายได้หรือสถานะทางเศรษฐกิจ เรื่องของบทบาทหน้าที่ รัชของผู้สวมใส่ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ในการแต่งกาย ลักษณะส่วนบุคคล และบริบทอื่นๆ ของวาทกรรมความงาม เป็นองค์ประกอบในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่ใส่ส้นสูง

*นักศึกษานิพนธ์เอก หลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Abstracts

There are three levels of cause of consuming of women who are dressed in high-heeled shoes including: an actually favorite, a highly favorite, and a fascinated favorite. All causes, however, are to communicate many types of objectives of wearing identity that consisted of (1) for adding the height, (2) for adding personality's magnificence and self-confidence, (3) for being modernity and fashionableness, (4) for being completely sexy with high attractiveness and personal magnetism, (5) for being professionals and working women, (6) for being women are different to men, (7) for being stratified social classes. These factors are in contexts of spaces and times, social class, income or economic status of women who are dressed in high-heeled shoes. In addition, roles, functions, ages, objectives, personal characteristics, and beauty's discourses are also factors. Finally, their identity has been constructed from these factors.

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ , ส้นสูง, ผู้หญิง ,ความสวย

Keywords : Identity, High-heeled, Women, Beauty

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ในสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ ได้มีการกำหนดบทบาทระหว่างหญิงชายไว้ชัดเจน เป็นชายต้องทำอะไร เป็นหญิงต้องสนใจอะไร และสิ่งที่ผู้หญิงได้รับการกำหนดบทบาทและตอกย้ำบทบาทมาโดยตลอดตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ก็คือ การเป็นแม่ การเป็นเมีย การเป็นผู้ช่วยวนและสนองคามารมณ์แก่เพศชาย ดังนั้นพื้นที่ที่ผู้หญิงควรให้ความสนใจก็คืองานบ้าน งานครัว การเลี้ยงลูก และการดูแลตัวเองให้ดูดี เพื่อให้เจริญหูเจริญตาและเจริญใจแก่ผู้เป็นสามีที่มีบทบาทหน้าที่นอกบ้าน บทบาทเช่นนี้จะถูกถ่ายทอดปลูกฝังแก่สมาชิกใหม่ของครอบครัวและสังคมอย่างต่อเนื่อง

ที่กล่าวว่า ผู้หญิงกับความงามนั้นเป็นของคู่กัน ก็เป็นวาทกรรมที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคมทุกสังคม อันเนื่องแต่บทบาทที่ได้รับนั่นเอง แต่เดิมหญิงในแต่ละสังคมอาจมีวาทกรรมอธิบายความงามแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ วาทกรรมได้ประกอบสร้างภาพความงามที่เป็นสากลขึ้น โดยมีสื่อรูปแบบต่าง ๆ เป็นกระบอกเสียงหลักช่วยแพร่กระจายวาทกรรมเหล่านี้ออกไป มีการจัดประกวดความงามระดับสากล เช่นการประกวดนางสาวจักรวาล หรือการประกวดนางงามโลก เป็นต้น กระแสความงามแบบสากลจึงถูกบอกเล่าแพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก และผลิตซ้ำตอกย้ำ

จนเป็นกติกากความงามแบบสากลที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

แฟชั่นในการแต่งกายมีส่วนประกอบตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ซึ่งผู้หญิงที่รักสวยรักงามจะต้องให้ความสนใจในทุกส่วน ไม่เว้นแม้กระทั่งรองเท้า รองเท้าส้นสูงจึงกลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งในการแต่งกายของผู้หญิง

ผู้หญิงทั่วโลกให้ความสำคัญกับรองเท้าอย่างมาก มีรองเท้าส้นสูงหลากหลายรูปแบบ และหลากหลายระดับความสูงผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการ ทำให้เกิดธุรกิจการผลิต การจำหน่าย และการบริโภครองเท้าส้นสูงขนานใหญ่แพร่ไปทั่วทุกมุมโลก ผู้หญิงที่ใส่ใจในแฟชั่นและการแต่งกายมีการเลือกสรรรองเท้าที่หลากหลาย เพื่อสวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป

หลายครั้งหลายโอกาสที่ผู้หญิงต้องเจ็บปวดทรมาน จากผลของการสวมใส่รองเท้าส้นสูง อาจมีการบ่นบ้าง แต่พวกเขาก็ไม่เคยคิดจะเลิกใส่

รองเท้า แม้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแต่งกายชิ้นเล็ก ๆ แต่ก็สามารถบ่งบอกถึง ฐานะรสนิยม และสถานภาพของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญ รองเท้า ถึงจะถูกสวมใส่ในจุดที่ต่ำที่สุดของร่างกายแต่ก็สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของผู้สวมใส่ได้

ปัญหานำการศึกษา

ผู้หญิงที่อดทนทรมาณร่างกายของตนเองโดยการสวมใส่รองเท้าส้นสูงนั้น ต้องการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อทราบถึงอัตลักษณ์ และการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงจากการสวมใส่รองเท้าส้นสูง

วิธีการในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้หญิงที่สวมใส่รองเท้าส้นสูง และศึกษาจากข้อมูลที่ปรากฏทางอินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรองเท้าส้นสูง และกระทู้ต่างๆ ที่มีผู้เข้ามาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสวมใส่รองเท้าส้นสูงของผู้หญิง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือผู้หญิงที่นิยมสวมใส่รองเท้าส้นสูงทั่วไป

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ก. - ผู้หญิงที่นิยมส้นสูง จากการสัมภาษณ์

15 คน

- ผู้หญิงที่นิยมส้นสูง ที่แสดงความเห็นทางอินเทอร์เน็ต

ข. กลุ่มผู้สังเกตการณ์ ได้แก่

- ทักตะจากผู้ชายที่ให้สัมภาษณ์ 3 คน และจากที่ แสดงทัศนะไว้ในอินเทอร์เน็ต

- ผู้หญิงที่ไม่ใส่ส้นสูง จากการสัมภาษณ์ 3 คน และจากทัศนะที่แสดงไว้ทางอินเทอร์เน็ต

- จากแพทย์ 1 คน และข้อมูลทางการแพทย์เกี่ยวกับส้นสูงในอินเทอร์เน็ต

สรุปแหล่งที่มาของข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้		
แหล่งข้อมูล	การสัมภาษณ์(จำนวน)	อินเทอร์เน็ต
ผู้หญิงผู้นิยมส้นสูง	15	✓
ผู้หญิงที่ไม่ใส่ส้นสูง	3	✓
ผู้ชาย	3	✓
ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ/แพทย์	1	✓

เครื่องมือในการศึกษาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลเพื่อการศึกษาในในครั้งนี้มาจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นข้อมูลหลักในการอธิบายผลการศึกษา

2. ข้อมูลจากเว็บไซต์ ที่พูดถึงรองเท้าส้นสูงในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ความรู้เกี่ยวกับรองเท้าส้นสูง โทษของรองเท้าส้นสูง ข้อดีของรองเท้าส้นสูง และความคิดเห็นของสตรีเกี่ยวกับรองเท้าส้นสูง(ซึ่งอาศัยเป็นข้อมูลประกอบการอธิบายให้สมบูรณ์มากขึ้น) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามที่พบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รับทั้งจากการสัมภาษณ์และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จะถูกนำมาจัดประเภทและจัดหมวดหมู่เพื่ออธิบายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

โครงสร้างทางสังคม ซึ่งได้แก่ อายุ อายุงาน หน้าที่การงานหรือสถานภาพ รายได้ และการศึกษา

พฤติกรรมการบริโภครองเท้าส้นสูง เช่น จำนวนรองเท้า ระยะเริ่มใส่ส้นสูง ราคารองเท้า รูปแบบรองเท้า การซื้อรองเท้าแต่ละปี

อัตลักษณ์หรือความหมาย จากการสวมใส่รองเท้าส้นสูง ที่ผู้ให้สัมภาษณ์และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตระบุความคิดเห็นของตนในลักษณะต่าง ๆ เมื่อตนสวมใส่รองเท้าส้นสูงในแต่ละแบบหรือแต่ละโอกาส

ผลการศึกษา

ก. ลักษณะทั่วไปของผู้หญิงที่ใส่ส้นสูงจากการศึกษา

ผู้หญิงใส่ส้นสูงที่ให้สัมภาษณ์ มีจำนวนทั้งหมด 15 คน มีอายุสูงสุดคือ 48 ปี ต่ำสุด 20 ปี เป็นคนที่ทำงานแล้ว 11 คนและเป็นนิสิต 4 คน คนที่ทำงานแล้วมีรายได้ต่อเดือนสูงสุด 85000 บาท ต่ำสุดคือ 8500 บาท ผู้ตอบมีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาโท จำนวน 8 คน ระดับปริญญาตรี 3 คน และกำลังศึกษาระดับปริญญาตรี 4 คน ผู้ที่ทำงานแล้วมีอายุงานตั้งแต่ 1 ปี ถึง 25 ปี

ข. การบริโภครองเท้าส้นสูงของผู้หญิง

สำหรับข้อมูลการบริโภคส้นสูงของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยภาพรวมมีลักษณะดังนี้ คือ ผู้ที่มีรองเท้าส้นสูงจำนวนมากที่สุดระบุว่าตนมีส้นสูงจำนวนมากจนนับไม่ถ้วน ต่ำสุดคือ 3 คู่ บางคนเริ่มต้นใส่ส้นสูงตั้งแต่ ม.2 แต่ส่วนใหญ่เริ่มเมื่อเรียนมหาวิทยาลัย และบางคนเริ่มใส่ตอนเริ่มทำงานหลังเรียนจบมหาวิทยาลัย ราคาส้นสูงมีตั้งแต่ 80 บาทขึ้นไปจนถึง 4000 บาท ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่บอกว่าซื้อส้นสูงตามโอกาส หรือ

แล้วแต่ว่าตนเจอคู่ที่ชอบหรือไม่ โดยส่วนใหญ่ บอกว่าถ้าเจอคู่ที่ชอบแล้วก็จะซื้อเลย ดังข้อมูล จากคำบอกเล่าต่อไปนี้

“ของเรา มีรองเท้าส้นสูง มากมาย นับ ไม่ถ้วน รองเท้าส้นสูงมันมีให้เลือกหลายแบบ หลายสไตล์ หลายสี ถูกใจเมื่อไหร่ก็ซื้อ..ซื้อเยอะ ไม่อยากคำนวณเป็นราคา เคียวเครียด เยอะจน แฟนบอกว่าสร้างบ้านให้เก็บรองเท้า ไม่ก็กิน รองเท้าแทนข้าวไปเลย แต่ก็ยังไม่สำนึกนะ ก็ รองเท้ากับผู้หญิงเป็นของคู่กันนี่นา..ขอบอกว่ามี หลายแบบ หลายสี ความสูงก็ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ เสื้อผ้ามากกว่า มีรองเท้าให้เลือกใส่ให้เข้ากับ ทุกชุด”

“ของเราน่าจะมากกว่า 50 คู่นะ ไม่มีการ ตั้งงบเอาไว้หรอก ถ้าเจอสวยก็ซื้อเลย”

จากข้อมูลพบว่า การบริโภครองเท้าส้น สูงของผู้หญิงนั้น มีหลายระดับ คือ

1. บริโภคเพราะความชื่นชอบในระดับ ปกติธรรมดาหรือบริโภคตามหน้าที่ คือจำนวน รองเท้าอาจจะไม่มาก แต่ก็มีความหลากหลาย ให้ เลือกใช้ตามโอกาส หรือตามลักษณะและรูปแบบ ของชุดหรือเสื้อผ้าที่สวมใส่ ส้นสูงจึงทำหน้าที่ แสดงความรู้ในกาละเทศะของผู้สวมใส่ กลุ่มนี้จะ เป็นกลุ่มที่ใช้รองเท้าย่างรอบคอบและรู้คุณค่า ซึ่งรองเท้าทุกคู่จะมีโอกาสถูกใช้อย่างทั่วถึงและ เท่าเทียม อีกกลุ่มหนึ่งก็คือกลุ่มที่ยังไม่มีรายได้ เป็นของตนเอง ซึ่งยังไม่มีอำนาจในการซื้อมากนัก ทำให้ต้องใช้เท้าที่จำเป็น หากมีรายได้เป็น

ของตนเองก็อาจแสดงออกในการบริโภคเป็น ลักษณะอื่น

2. บริโภคด้วยความชื่นชอบอย่างมาก คือ กลุ่มที่มีรองเท้าตั้งแต่ 20 คู่ขึ้นไปถึง 50 คู่ ซึ่ง จำนวนรองเท้าที่มีนั้นย่อมมากกว่าโอกาสแห่งการ สวมใส่ นั่นหมายความว่า ในโอกาสหรือ กาลเทศะลักษณะหนึ่ง ๆ จะมีรองเท้าให้เลือกใส่ หลายคู่แน่นอนว่ารองเท้าได้ทำหน้าที่แสดงออก ถึงกาลเทศะแห่งการสวมใส่ แต่การสวมใส่แต่ละ ครั้งจะถูกให้ความหมายที่ลึกซึ้งมากขึ้น เพราะผู้ ใส่จะพิถีพิถันในการเลือกเพื่อสวมใส่ส้นสูงแต่ละ คู่มากกว่า ดังนั้นจึงทำให้มีรองเท้าบางคู่ถูกหยิบ มาสวมใสบ่อยกว่าบางคู่ ในขณะที่บางคู่อาจมี โอกาสได้รับใช้เจ้าของเพียงครั้งเดียว หรือจะถูก ใช้ก็ต่อเมื่อมีงานที่สำคัญมากๆ เท่านั้น

3. กลุ่มที่บริโภคด้วยความคลั่งไคล้ไหล หลง คือกลุ่มที่มีส้นสูงมากกว่า 50 คู่ขึ้นไป จนถึง นับไม่ถ้วน กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความชื่นชอบต่อ รองเท้าเป็นพิเศษ ถ้าพบรองเท้าที่ถูกใจเป็นต้อง ซื้อมาเก็บไว้ กลายเป็นของสะสมที่มีค่าในคลัง รองเท้าที่มีอยู่ อาจมีบางคู่ที่ไม่เคยถูกนำมาใช้เลย เพราะอาจจะซื้อมาเนื่องจากสวยถูกใจมาก แต่หา โอกาสที่เหมาะสมกับความสวยของมันเพื่อจะพามัน ออกไปงานไม่ได้ หรือสวยแต่ไม่ได้เหมาะกับ ตนเองก็มีเอาไว้ให้ตนเองได้ชื่นชม หรือบางทีก็มี จำนวนมากจนจำไม่ได้ว่าคู่ไหนใช้ไปแล้วหรือยัง ไม่ได้ใช้บ้าง กลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง หรือไม่เช่นนั้นก็อาจใช้เงินในอนาคตมาซื้อก่อน

แล้วค่อยผ่อนบัตรเครดิตใช้ไปตามหลัง โดยทั่วไปของกลุ่มนี้ถ้าเจอที่สวยถูกใจแล้วมักตัดสินใจซื้อทันที

ก. การสื่อสารอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่สวมใส่รองเท้าส้นสูง

การที่ผู้หญิงสวมใส่รองเท้าส้นสูง ได้สื่อสารอัตลักษณ์และความหมายด้านต่าง ๆ ออกมาดังต่อไปนี้

1. ใส่ส้นสูง : เพื่อเพิ่มความสูง

ความสูงหรือเตี้ยไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต แต่เพราะวาทกรรมความงามของผู้หญิงในยุคปัจจุบันที่ตอกย้ำว่าผู้หญิงที่สวยงามนั้นจะต้องมีลักษณะผอม สูงระหง เพราะภาพจากเวทีการประกวดความสวยเวทีต่างๆ ผู้เข้าประกวดมักจะมีความสูงไม่น้อยกว่า 165 เซนติเมตร ซึ่งก็ถือว่าเป็นเกณฑ์ที่สูงกว่าหญิงไทยโดยทั่วไปอยู่แล้ว ยิ่งถ้าหากเป็นนางแบบซึ่งเป็นตัวแทนของแฟชั่นและความงามแล้วก็ยิ่งต้องมีความสูงมากยิ่งขึ้น ทำให้หญิงไทยที่มีความสูงไม่มาก ต้องแสวงหาเครื่องมือมาช่วยเพิ่มความสูงให้ตนเอง โดยการหารองเท้าส้นสูงมาสวมใส่นั่นเอง

“เรามั่นคนตัวไม่สูงก็ต้องใส่ส้นสูงเพื่อจะได้ดูสูงขึ้น ยิ่งเป็นคนตัวใหญ่ก็ยิ่งดูเตี้ย ใส่ส้นสูงแล้วก็ทำให้เราดูดีขึ้น ก็ช่วยให้เรามั่นใจมากขึ้น”

“ก็อยากดูสูงขึ้น เวลาใส่แล้วรู้สึกว่าคุณดี ดูหุ่นดีขึ้น มั่นใจมากขึ้น”

“ชอบใส่ ประมาณ 5-6 นิ้ว จริงแล้วชอบใส่สูงๆ นะ เพราะรู้สึกว่าการช่วยเสริมบุคลิก แต่ต้องเลือกแบบที่เดินสะดวกหน่อย ใส่แล้วรู้สึกว่าตัวเองไม่โหลด”

2. ใส่ส้นสูง : เพื่อความสง่างาม เสริมบุคลิกภาพ และความมั่นใจ

สืบเนื่องมาจากความสูง การที่ร่างกายสูง ผู้หญิงระบุว่าจะทำให้ตนเองดูสง่างาม ซึ่งจะทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น ความสง่างามทำให้ดูเป็นที่น่าเชื่อถือ หรือทำให้ดึงดูดสายตา และน่าชื่นชมมากขึ้น ดังนั้นในการแต่งกายไม่ว่าจะชุดทำงานหรือออกงาน ชุดที่หรูหรา ใบหน้าที่บรรจง

ทรงผมที่ประณีตต้องมีรองเท้าที่หรูเริ่ดเข้าชุดกับกระเป๋าก็จะทำให้ผู้หญิงดูเลิศจนสง่างามเป็นที่นิยมชมชื่น ในความงามตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า บอกความเป็นผู้มีรสนิยมในการแต่งกาย ความความรู้

ในการแต่งกายได้ ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นใจในการปรากฏกายต่อหน้าธารกำนัลของผู้หญิงที่สวมใส่

“เวลาใส่แล้วมันก็ทำให้ผู้หญิงอย่างเราดูสวยสง่า มั่นใจสุดๆ”

“เรารู้ว่ามันทำให้เราดูสวยสง่าขึ้น รู้สึกมั่นใจขึ้นเยอะ”

“สาวสวยแบบเราๆ พอใส่ส้นสูงปั๊บ! ..เป็นผู้หญิงสูงสง่า..ให้คุณเดินสวยสง่าขึ้น คุณงุ่มง่ามน้อยลง และรู้สึกมั่นใจกว่าเดิม”

แต่อย่างไรก็ตามความสง่างามนั้นต้องมาจากท่วงท่าลีลาที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดี หากใส่ส้นสูงแล้วเดินกระชองกระแ่งหรือขาเบะจะกลายเป็นความน่าเกลียดและน่าสมเพชทันที

“ผมว่าผู้หญิงใส่ส้นสูงก็ดูสง่าดี แต่เคยเห็นผู้หญิงใส่ส้นสูงแล้วเดินขาเบะ น่าเกลียดมาก”

3. ใส่ส้นสูง : เพื่อความทันสมัยหรือนำสมัย

รองเท้าบอกความทันสมัยของผู้สวมใส่แบบใดที่กำลังเป็นกำลังมาแรง แบบใดที่ดาราเกาหลี่ หรือดาราฮอลลีวู้ดกำลังนิยมอยู่ โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่น ที่มักตามกระแสแฟชั่น มักจะนิยมรองเท้าที่มีความทันสมัย ทั้งในแง่ของรูปแบบและสีล้น ดังเช่นรองเท้าส้นสูงแบบไร้ส้นกำลังได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่แฟชั่นนิสต้าหรือผู้หญิงที่นิยมแฟชั่นนำสมัย ซึ่งผู้หญิงที่นำสมัยยกย่องว่าหากได้ชื่อว่าเป็นผู้นำแฟชั่นในกลุ่มย่อมเป็นที่กล่าวขานถึง และสร้างความมั่นใจในความโดดเด่นแก่ผู้สวมใส่

“ใส่แบบที่วัยรุ่นหน่อย ต้องอินเทรนด์ เช่นหัวแหลม ส้นเล็กๆ แต่ก็แล้วแต่โอกาส”

“ก็ต้องเดินหน่อยกะ แบบเทรนต์เกาหลี่อะไรจ้ะ มันถึงจะมั่นใจ ดูเร่ดี”

4. ส้นสูง : เพื่อความเซ็กซี่ แฟงเสน่ห์แห่งความเย้ายวน

รองเท้าส้นสูงแบบลำลองหรือสำหรับงานกลางคืนที่มีส่วนเปลือยเพื่อโชว์รูปร่างเท้า หรือมีวัสดุใสเห็นรูปร่างเท้า มีลวดลายประดับทำให้ผู้สวมใส่รู้สึกว่าคุณเซ็กซี่ ที่เท้า โดยเฉพาะคนที่รูปร่างเท้าสวย ผิวขาว หลังเท้าอูม จะมีความรู้สึกว่าคุณใส่รองเท้าส้นสูงแล้วเท้าดูสวยมากขึ้น ก็อยากจะดึงดูดสายตาให้มามองที่เท้าของตนด้วย โดยการสวมใส่รองเท้าที่อาจจะมีสีล้นสะดุดตา และรูปแบบที่สวยงาม แปลกหรือเก๋ โดยเฉพาะแบบที่มีโอกาสได้โชว์เท้าของตนเองด้วย บางคนบอกว่าตนเองมีเท้าสวยและรู้สึกภูมิใจมากกว่าใบหน้าก็มี ดังนั้นการใส่ส้นสูงที่ช่วยเพิ่มความดูดีแก่เท้าจึงเป็นสิ่งที่พวกเธอให้ความสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็ต้องยกเว้นสาวๆ ที่บอกว่าเท้าตนเองไม่สวย ก็ไม่อยากจะโชว์ แต่อยากใส่รองเท้าที่มีรูปแบบช่วยพรางให้เท้าดูดีขึ้น หรือช่วยปกปิดส่วนบกพร่องของตนเองเอาไว้

“เวลาใส่ชุดทำงานแล้วใส่ส้นสูงจะรู้สึกได้ว่าใส่ส้นเดีย โดยเฉพาชุดที่เป็นกระโปรง และที่สำคัญการที่เราไม่ลองที่เรียวงามอยู่แล้วจะดูดีมาก ..อาจจะพอชดเชยกับใบหน้าได้บ้าง ”

“ที่ชอบใส่ก็เป็นรองเท้าส้นสูงลิแอง ส้นเปิด ที่ใช้ไปเรียนเป็นประจำ กันนี้มันให้ความรู้สึกรู้สึกว่า สวมใส่สบาย ไม่เมื่อย ทำให้เท้าดูขาวขึ้น เซ็กซี่เล็กๆ”

“คนที่มิเท่าเร็ว อวบ นูน ได้รูป เวลาที่จะเลือกซื้อรองเท้าจะค่อนข้างได้เปรียบ เพราะเป็นรูปเท้าที่ได้สัดส่วนสามารถรองเท้าใส่ง่าย และใส่แบบไหนก็ดูสวย”

5. สันสูง : เพื่อความเป็นมืออาชีพหรือสาวทำงาน(Working Woman)

รองเท้าบอกความเป็นงานเป็นการและความเหมาะสมกับกาลเทศะ ผู้หญิงจะมั่นใจหากตนได้แต่งกายอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อสะท้อนความเป็นมืออาชีพของตน ผ่านเครื่องแต่งกาย ซึ่งรวมถึงรองเท้าของเธอด้วย เพราะดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ารองเท้าต้องเข้ากันกับชุดที่สวมใส่ ถ้าเป็นชุดทำงาน รองเท้าก็ต้องสอดคล้องกัน

“เราทำงานแบบนี้ และอยู่ในตำแหน่งแบบนี้ (หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์) ก็ต้องการทั้งความดูดี และความน่าเชื่อถือ รองเท้าก็เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เรานอกจากดูสวยแล้วก็ต้องดูระมัดระวัง พร้อมจะทำงาน ด้วยความมั่นใจชุดที่ดูดี รองเท้าที่เข้ากันทำให้คนเห็นเราเกิดความประทับใจในบุคลิกภาพ เชื่อมั่นในตัวเรา ซึ่งจะส่งผลมาถึงงานของเราด้วย จะทำให้ได้รับความร่วมมือดีขึ้น”

“เป็นผู้หญิงนอกจากต้องเก่งแล้วก็ต้องสวยด้วย ชุดที่ใส่และรองเท้าจะสะท้อนบุคลิกความมั่นใจของสาวทำงานให้ชัดขึ้น เก่งแต่ไม่สวยคนก็มักจะไม่ว่า”

“ใส่รองเท้าต้องดูกาลเทศะ เช่นในงานประชุมหรืองานที่เป็นทางการ รองเท้าไม่ควรจะ

มีรูปแบบเชิ้กชีสุคๆ หรือสีสันจัดจ้านจนคนต้องมองรองเท้าก่อนดูหน้า.. หรือแบบเปลือยเท้า แต่ควรจะเป็นแบบหุ้มส้นเรียบร้อย เพื่อบอกความเป็นมืออาชีพได้”

6. สันสูง : เพื่อความเป็นหญิงที่แตกต่างจากชาย

เป็นหญิงก็ต้องทำตัวให้เป็นหญิง ซึ่งต้องแตกต่างจากชาย รองเท้าเป็นตัวบ่งชี้อีกหนึ่งตัวที่แยกระหว่างหญิงและชายได้ โดยเฉพาะสันสูงคือบรรทัดบอกความเป็นหญิงที่ชัดเจนที่สุด เมื่อถอดรองเท้าไว้ที่ใดก็ตาม ผู้พบเห็นย่อมรู้ได้ว่าผู้สวมใส่เป็นเพศใด

“ตอนใส่สันสูงเดินกับแฟน หรือตอนมีเคท รู้สึกดี มั่นใจ.รู้สึกที่ตัวเองเป็นผู้หญิงดี....เหมือนอายุลดลงอีกเล็กน้อย เพราะถ้าแก่แล้วจะใส่ไม่ได้..”

“เวลาใส่สันสูง ยิ่งถ้ามีหนุ่ม ๆ มอง จะรู้สึกว่าตัวเอง มีเสน่ห์ น่าสนใจ มีความเป็นผู้หญิงสูง”

“ตั้งแต่เราเห็นคนอื่นใส่แล้วสวย ใส่แล้วดูดี เราเป็นผู้หญิงเราก็ต้องอยากดูดี อยากสวย เราก็เลยใส่บ้าง”

“เราเป็นผู้หญิงก็ต้องแต่งกายให้เรียบร้อยดูดี สันสูงก็เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงดูดี มีสง่าราศีเพิ่มขึ้น รองเท้าสันสูงยังงี้ก็คงอยู่กับผู้หญิงไปอีกราวนาน”

7. ใส่สั้นสูง : เพื่อจำแนกชนชั้นทางสังคม

การใส่สั้นสูงสามารถจำแนกชนชั้นหรือฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ได้ เพราะสั้นสูงนั้นมีหลากหลายแบบ หลายยี่ห้อ หลายราคาให้หญิงสาวที่มีกำลังซื้อแตกต่างกันได้เลือกซื้อเพื่อสวมใส่แสดงอัตลักษณ์ของตนเกี่ยวกับความมีระดับ (Class) ว่าอยู่ในระดับไหนได้ เพราะรองเท้าบางยี่ห้อที่เรียกกันว่ารองเท้าแบรนด์เนมต่างๆ นั้น ราคาถึงหลักหมื่นหลักแสนคนที่มีรายได้น้อยคงไม่สามารถซื้อหามาใส่ได้ คนที่มีรายได้ปานกลางก็อาจหาซื้อแบรนด์ที่มีราคาลดหล่นลงมา ในขณะที่คนรายได้น้อยแต่อยากสวยก็อาจจะหารองเท้ามือสองหรือรองเท้าราคาถูก ย่อมเยาว์ที่ผลิตด้วยวัสดุเกรดคุณภาพพอใช้ได้มาใช้แทน เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าแม่สาว ๆ จะเฝ้าอยู่บนสั้นสูงที่มีความสูงไม่แตกต่างกัน แต่มูลค่าทางสัญลักษณ์ที่ต้องแลกซื้อมานั้นมีราคาแตกต่างกัน ซึ่งบางครั้งก็เลยทำให้เกิดสินค้าเลียนแบบ เพื่อที่สาว ๆ รายได้น้อยจะได้คู่สวยไฮโซโซว์ได้อย่างที่ต้องการ

“รองเท้าสั้นสูงสีน้ำตาลดำประดับคริสตัล ดูหรูมาก ๆ ค่ะ ใส่เวลาไปงานที่ดูไฮโซหน่อย”.

“ชอบรองเท้าสั้นสูงมีสายรัดส้น สีขาว ดูคุณหนูมากๆ มีเพชร4เม็ด”

“รองเท้าที่ชอบใส่ เป็นแบบสีชมพูหวาน ผูกโบว์สวยด้านหลัง ความสูงประมาณ 4

นิ้ว ดีไซน์สวย ไฮโซ ดูดี ดึงดูดความสนใจจากคนรอบข้างได้ ถึงแม้ว่าจะต้องก้มลงไปมองก็เถอะ”

8. ใส่สั้นสูง : เพื่อความสวย ที่ต้องอดทน

การใส่สั้นสูงไม่ใช่ภาวะของการเดินการยืนที่เป็นปกติ จึงทำให้ผู้สวมใส่ต้องเกร็งข้อเท้าและน่องรวมทั้งคัดหลัง เพื่อทรงตัวให้สมดุล โดยเฉพาะรองเท้าที่มีสั้นสูงมากๆ ซึ่งจะทำให้ผู้สวมใส่ทรมานจากอาการปวดเมื่อย และบางครั้งก็ทรมานจากอาการบาดเจ็บเนื่องจากถูกรองเท้ากัด แต่ผู้หญิงทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เมื่ออยากสวยก็ต้องอดทน เพราะสั้นสูงคือสัญลักษณ์ของความสวยที่เธอเลือกแล้ว

“โคตรรองเท้ากัดบ่อย ส้นเท้าด้านไปหมด ใส่คู่ใหม่เมื่อไหร่ โดนกัดทุกคู่ รองเท้าแต่ละมันยังกัดเลย ประสาอะไรกับสั้นสูง..ว่าจะเลิกใส่มันซะ แต่ก็ทำใจทิ้งไม่ได้ ทนใส่ไปพอมันมันหน่อย เดี่ยวมันก็เลิกปวด เลิกกัด”

“รองเท้ากัดเป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะตอนวันรับปริญญา เดินมาก ต้องอดทนอึดสู้ตลอด”

9. สั้นสูง : ความสวยมาก่อน สุขภาพเอาไว้ทีหลัง

จากข้อมูลทางการแพทย์ระบุว่า การสวมใส่สั้นสูงเป็นอันตรายต่อสุขภาพ อย่างมาก บางสำนักกล่าวว่าอาจนำไปสู่ความวิปลาสทางจิตได้ ผู้หญิงส่วนใหญ่รู้ถึงอันตราย แต่รู้แบบผิวเผิน เพราะเลือกที่จะรู้ว่าใส่อย่างไรจึงจะสวยมีมากกว่า และหากจะเป็นอะไรภายหลังก็ไม่สำคัญที่สำคัญ

ตอนนี้ต้องสวยไว้ก่อน เรื่องของอนาคตเอาไว้
ค่อยคิดทีหลัง

“ก็เคยทราบนะเกี่ยวกับโทษของการใส่
ส้นสูง เยอะแยะ ทั้งสุขภาพหลัง ขา เท้า ฯลฯ แต่
ถ้าไม่ใส่แล้วมันไม่มีความมั่นใจหงะ ยังไงความ
สวยก็คงต้องมาก่อน”

“ทำไงได้ อยากสวย เพราะเวลาใส่แล้ว
มันทำให้เราดูสง่างาม และทำให้เรารู้สึกหลังตรง
เวลาใส่มัน ถึงรู้ว่ามันอันตรายก็ ไม่เคยคิดจะเลิกใส่
คิดแต่ว่าอยากจะได้อีกเยอะ ๆ”

“ก็รู้นะว่ามีอันตราย แต่ตอนนี้ยังอยาก
สวยอยู่ เอาไว้อายุมากแล้วค่อยว่ากันอีกที”

ง. องค์ประกอบในการประกอบสร้าง อัตลักษณ์

1. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับเวลาและพื้นที่

การสวมใส่รองเท้าส้นสูงของผู้หญิงนั้น
ไม่ใช่ว่าจะสวมใส่แบบเดียวในทุกที่หรือทุก
สถานการณ์ แต่จะใส่แปรเปลี่ยนไปตามโอกาส
และสถานที่ ที่เรียกกันว่า “กาลเทศะ” โดยที่เวลา
และสถานที่ในการสวมใส่รองเท้าส้นสูงของ
ผู้หญิงนั้นจำแนกได้คร่าวๆ ดังนี้ คือ

1) เวลาทำงาน ส่วนใหญ่จะเน้นการ
สวมใส่แบบที่ดูสง่างาม ดูตามั่นน้าเชื่อถือ หรือ
ที่เรียกว่าสไตส์สาวทำงาน หรือ Working
Woman ซึ่งต้องเน้นความน่าเชื่อถือและเรียบร้อย
มากกว่าแบบอื่น โดยปกติมักเป็นแบบรองเท้าหุ้ม
ส้นหรือที่เรียกว่าคัทชู ซึ่งจริงๆ แล้วมีที่มาจากคำ

ว่า casual shoes ที่แปลว่ารองเท้าใส่สบาย “ถ้าเป็น
รองเท้าที่ใส่ไปทำงาน สมัครงาน หรือติดต่อ
ราชการ ควรเป็นรองเท้าที่ปิดหุ้มส้น เพราะแลดู
สุภาพเรียบร้อย มากกว่ารองเท้าที่โชว์เท้าเปลือย”

2) เวลาออกงานหรือเวลาเข้าสังคม มัก
ต้องการความงามสง่า และหรูหรา หรืออาจเชิ่ชี่
ซึ่งการแต่งกายตั้งแต่เสื้อผ้า หน้า ผม กระเป๋า มา
จนถึงรองเท้าจะต้องเข้าชุดและดูมีรสนิยม ผู้แต่ง
จะต้องมีความรู้ในเรื่องการแต่งกายอย่างดี
ไม่เช่นนั้นก็อาจโคดเค่น แต่เค่นด้านด้อย ส่วน
ใหญ่สาว ๆ ที่จะไปงานเลี้ยงก็จะต้องดูระดับของ
งานด้วย เพื่อที่จะแต่งกายให้เหมาะสม เป็น
ช่วงเวลาของการประชันความงามของสาว ๆ อย่าง
แท้จริง เพราะชุดอื่นในโอกาสอื่นๆ นั้น จะมี
บริบทอื่นเบี่ยงเบนความสนใจ การแต่งกายอาจ
เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง แต่การแต่งกายเข้า
งานสังคม เป็นการแต่งเพื่อไปให้คนชมหรือดี
เป็นสำคัญ ดังนั้นทั้งตัวตั้งแต่หัวจรดเท้าต้องดูดี
รวมถึงรองเท้าก็ต้องเหมาะสมกับชุดที่ใส่ และ
โอกาสที่ไปด้วย

3) เวลาไปเที่ยวหรือพักผ่อน ไปช้อปปิ้ง
สามารถเลือกใส่ส้นสูงได้ตามความชอบ ส่วน
ใหญ่ก็จะเน้นการใส่สบาย “ถ้าเป็นวันสบายๆ เช่น
ไปเที่ยวพักผ่อนหรือเดินช้อปปิ้ง อาจจะเลือก
รองเท้าแบบส้นแบนติดพื้น หรือส้นสูง
พอประมาณ หรือแบบเปลือยเท้าก็ได้ เพราะจะ
ช่วยให้เดินสบายได้ทั้งวัน โดยไม่รู้สึกเมื่อยเท้า”

4) เวลาส่วนตัว หรือเวลาอยู่บ้าน เป็น

ช่วงเวลาที่มีผู้หญิงส่วนใหญ่ถูกปลดปล่อย

จากวาทกรรมความงาม เพราะส่วนใหญ่แล้วเลือกที่จะใส่สั้นเตี้ย ลากรองเท้าแตะ ใส่รองเท้าอยู่กับบ้าน หรือไม่ใส่รองเท้าเลย เพราะไม่ต้องแสดงความสวยให้ใครชื่นชมแล้วนั่นเอง แต่ก็มีอีกหลายคนที่ยืนยันว่าแม้ที่บ้านก็ต้องใส่สั้นสูง เพราะความเคยชิน “อยู่บ้านก็ใส่สั้นสูงนะ เพราะใส่สั้นเตี้ยแล้วเหมือนจะหางยหลัง”

2. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับชนชั้นและสถานะทางเศรษฐกิจ

คนที่มีความฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็จะเลือกซื้อหารองเท้าสั้นสูงที่เป็นแบรนด์เนม มักเป็นแบรนด์จากต่างประเทศ ซึ่งมีคุณภาพสูงและมีราคาสูง อีกทั้งรูปแบบก็มีสไตล์ที่โดดเด่น คนที่มีฐานะรองลงมาก็จะซื้อหารองเท้าที่มีแบรนด์ระดับต่ำกว่า ซึ่งอาจเป็นแบรนด์ในประเทศ ส่วนคนที่รายได้ได้น้อยก็อาจซื้อของเลียนแบบ หรือรองเท้าแฟชั่นที่อาจไม่เน้นแบรนด์ แต่มีราคาข้อมเยากว่า

“ยังเป็นนิสิตอยู่ก็ซื้อรองเท้าตามตลาดนัดซึ่งจะมีรองเท้าแฟชั่นแบบเกาหลีต่างๆ บางทีก็มีรองเท้ามือสองสวยๆ ก็ตามกำลังทรัพย์แหละคะ”

“เจอถูกใจเมื่อไรก็ซื้อ ทำใจได้ละ ก็เป็นสิ่งที่เราชอบ ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้ใคร อาจถูกคนอื่นแะบั้งแต่ก็ไม่สนใจ..”

“คู่แพงสุดนี่ 3500 บาท กัดฟันซื้อเลย

เพราะชอบมาก รูดบัตรซื้อมาแล้ว ไม่มีกินค่อยว่ากันอีกที..”

3. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับบทบาท

บทบาทในหน้าที่การงานทำให้เกิดความคาดหวังว่าบุคคลคนนั้นจะแสดงตนให้สอดคล้องกับบทบาทที่มี ซึ่งก็หมายรวมถึงการแต่งกายที่เหมาะสมกับบทบาทนั้นๆ ด้วย เช่น รองเท้าแบบที่ครูควรใส่ รองเท้าของสาวทำงาน รองเท้าแบบที่นักวิ่งใส่ รองเท้าแบบที่นางแบบใส่ รองเท้าของนักเดิน รองเท้าสำหรับงานเลี้ยงกลางคืน ฯลฯ “เราทำงานแบบนี้ และอยู่ในตำแหน่งแบบนี้ (หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์) ก็ต้องการทั้งความดูดี และความน่าเชื่อถือ รองเท้าก็เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เรานอกจากดูสวยแล้วก็ต้องดูระมัดระวัง พร้อมจะทำงาน...ถ้าไปงานเลี้ยงตามโรงแรมก็จะใส่อีกแบบให้ดูหรูหราให้เกียรติกับงานเขา”

4. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับวัย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บทบาทนั้นสำคัญ การแต่งกายและเลือกใส่รองเท้าก็ต้องให้เหมาะสม อายุหรือวัยของผู้ที่สวมรองเท้าสั้นสูงก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน คนส่วนใหญ่ก็มักจะคาดหวังที่จะได้เห็นการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับวัยของตน ไม่เช่นนั้นก็อาจถูกค่อนขอด อาทิ แต่งตัวไม่ดูวัย วัยกลับ แต่งตัวไม่ดูสง่าเหมาะสมเลย แอ๊บแแบ้ว ฯลฯ “วัยรุ่นก็เน้นสีสั้นหน่อย ถ้าสีทึมๆ แบบสั้นคันๆ เคี้ยวเพื่อนล้อว่าอู๋ป้า ตอนนี่ก็ต้องเทรนด์เกาหลีละคะ”

5. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการแต่งกายหรือการสวมใส่รองเท้าก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การเลือกซื้อรองเท้ามีความแตกต่างกันออกไป เช่น ต้องการตนเองดูเป็นมืออาชีพ ดูเป็นสาวเปรี้ยว เป็นสาวหวาน หรือเป็นสาวเซ็กซี่ ฯลฯ การเลือกรองเท้าก็มักจะเลือกแบบและสีให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการแสดงตนตามแบบนั้นๆ

“แล้วแต่อารมณ์ในการแต่งตัว ซึ่งรองเท้าก็จะมีแตกต่างกันตามรูปแบบของรองเท้า เช่น รูปแบบเรียบแต่ดูดีใส่แล้วรู้สึกมั่นใจ แบบเท่ๆ ใส่แล้วจะรู้สึกกระฉับกระเฉงหรือถ้าเป็นรูปแบบสวยๆ สีหวานๆ ใส่แล้วจะดูหญิงๆ ทั้งนี้ขึ้นกับโอกาสและอารมณ์ขณะนั้นด้วยว่าวันนี้จะแต่งชุดแนวไหน ต้องการให้ตัวเองมีภาพอย่างไร”

“ต้องดูสถานที่ๆจะไปด้วย ถ้าเป็นสถานที่ราชการก็ต้องใส่สุภาพอย่างสีดำ..... แต่ถ้าใส่ไปเที่ยวก็จะfree style เลย โดยส่วนใหญ่จะเลือกสีและแบบที่เหมาะสมกับชุดที่จะใส่ หรือบางอารมณ์ก็จะใส่ให้ตรงกับสีของวัน หรือเทศกาลต่างๆ”

6. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล

การสวมใส่ส้นสูงให้สายนั้นผู้ใส่ต้องคำนึงถึงรูปร่างเท้า และสีผิวของตนเองด้วย ว่าใส่

แบบไหนถึงจะทำให้ดูดีขึ้น หรือดูสวยขึ้น ดังเช่น

“คนที่มีเท้าเรียว อวบ นูน ใ้รูป เวลาที่จะเลือกซื้อรองเท้าจะค่อนข้างได้เปรียบ เพราะเป็นรูปเท้าที่ได้สัดส่วนสามารถรองเท้าได้ง่ายและใส่แบบไหนก็ดูสวย.. ตรงข้ามกับคนที่มีเท้าลักษณะแบนราบ ควรเลือกรองเท้าที่มีลวดลายบริเวณด้านหน้าค่อนข้างกว้าง เพื่อช่วยบดบังส่วนที่เป็นจุดอ่อนของคุณ ส่วนรองเท้าแบบเปลือยไม่ค่อยเหมาะกับคนที่มีเท้าลักษณะ แบนราบสักเท่าไร เพราะเวลาที่ใส่แล้ว รองเท้าจะดูหลวมๆ ไม่เต็ม”

7. อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับบริบทอื่นๆของวาทกรรมความงาม

รองเท้าไม่ได้สวมใส่แล้วสวยได้โดยลำพัง แต่ต้องมาควบคู่กับการเลือกเครื่องแต่งกายและองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นกระเป๋า เข็มขัด การแต่งหน้า สีเล็บ ฯลฯ โดยเฉพาะชุดที่ใส่ถือว่าสำคัญมาก เป็นครุฑนี้สำคัญที่จะนำสู่การเลือกรองเท้า

“เลือกสีและแบบต้องเข้ากับชุดที่ใส่ เช่นชุดที่เป็นกระโปรงสั้นรองเท้าควรจะเรียวกเล็ก ชุดกางเกงสั้นเป็นแบบทึบก็ได้”

“อยู่ที่เสื้อผ้าที่ใส่อยู่ ณ ขณะนั้น ถ้าแต่งตัวสวย แคไปตลาดก็ใส่รองเท้าส้นสูงนะ แต่ถ้าแต่งตัวกะโปโลอยู่บ้านใส่ส้นสูงออกไปข้างนอกก็แปลกๆ อยู่ ..ไปงานแต่ง ปาร์ตี้ แต่งตัวสวยๆ ให้ใส่ผ้าใบก็คงไม่เหมาะสม”

อภิปรายผลการศึกษา

การบริโภคชั้นสูงของผู้หญิง

จากการศึกษา พบว่า การบริโภคของเหล่า
ชั้นสูงของผู้หญิงนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับคือ

1. บริโภคเพราะความชื่นชอบปกติ
ธรรมดา
2. บริโภคด้วยความชื่นชอบอย่างมาก
3. กลุ่มที่บริโภคด้วยความคลั่งไคล้ไหล
หลง

การบริโภคของแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะ
แตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังตั้งอยู่บนบรรทัดฐาน
เดียวกัน คือคำอธิบายบทบาทและหน้าที่ของชั้น
สูง จากความรู้เกี่ยวกับชั้นสูงที่ถูกประกอบสร้าง
และขำเคือนในการนำเสนออย่างกว้างขวาง
เพื่อให้ผู้หญิงรู้ว่า จะใช้รองเท้าให้เหมาะกับ
ตนเอง เหมาะกับกาลเทศะอย่างไร ดังนั้นการใส่
ชั้นสูงจะสามารถสื่อสารตัวตนของผู้ใช้ออกมา
อย่างไรตามที

วาทกรรมความงามและวาทกรรมจาก
การบริโภคได้วางกรอบเอาไว้ ซึ่งวาทกรรมการ
บริโภคทำให้เกิดอำนาจจำแนก ต่างๆ ได้แก่

1. ชนชั้นหรือรายได้ เพราะรองเท้าชั้น
สูงแต่ละแบบแต่ละยี่ห้อราคาไม่เท่ากัน และถูก
จัดระดับ (Class) ในสังคมไม่เท่ากัน ทำให้ผู้สวม
ใส่ถูกให้ค่าหรือให้ระดับไม่เท่ากันตามไปด้วย
2. ความเหมาะสมแห่งกาลเทศะ วา
ทกรรมได้บอกให้รู้ว่าคนที่แต่งตัวเป็น ควรจะ
เลือกใช้รองเท้าชั้นสูงให้เหมาะสมกับ กาลเทศะ

อย่างไร จะแต่งตัวไปไหน หากการแต่งตัวไม่
สอดคล้องก็อาจกลายเป็นลิเกหลงโรงไป ซึ่งใน
การเลือกใช้รองเท้าก็สามารถบ่งบอกความรู้
มารยาทหรือกาลเทศะของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี

จากข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับงานของ
นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย (2547 : 15) ที่กล่าวว่า

เมื่อการบริโภคกลายเป็นอีกฐานรากหนึ่ง
ซึ่งพ่วงชีวิตของผู้คนในปัจจุบันไว้ แบบแผนหรือ
ชุดของการบริโภค (consumption scheme) จึง
กลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมา สำหรับบางคน บาง
กลุ่มแล้ว แบบแผน การบริโภคก็เป็นที่ไปอย่าง
หลวม ๆ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงดำเนินไปตามแบบแผน
หรือชุด ความหมายบางอย่างที่ เชื่อมโยงกับเรื่อง
เล่าเรื่อง “ฉันเป็นใคร” หรือ “ฉันมีรสนิยมแบบ
ไหน”

การสวมใส่รองเท้าของผู้หญิง เป็นการ
บริโภคเชิงสัญลักษณ์ ที่ใส่เพื่อให้คนมอง เพื่อ
แสดงอัตลักษณ์ของตนออกมา สอดคล้องกับ
แนวคิดเรื่องการแอบอิงมองดูของ Jean Baudril-
lard ที่กล่าวว่า การแอบอิงมองดูได้กลายเป็นการ
บริโภคขั้นสูงสุดในยุคหลังสมัยใหม่ คุณค่าใน
การใช้งาน (use value) เริ่มลดความสำคัญลง ทุก
คนหันมาให้ความสนใจในการบริโภคคุณค่า
ทางสัญลักษณ์ (Sign Value) กันมากขึ้น คนในยุค
หลังสมัยใหม่จะบริโภคความงามและศิลปะที่
ปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันผ่านการจ้องมอง
ซึ่งลักษณะนี้สอดคล้องกับที่ Guy Debord กล่าว
ว่า ภาพจะกลายเป็นรูปแบบสุดท้ายของการทำ

สินค้าให้เป็นรูปธรรม ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ ทุกคนล้วนมีเรื่องราวของตัวเอง ดังนั้นพวกเขาจึงเชื่อมโยงสิ่งที่เห็นเข้ากับเรื่องราวของพวกเขา และเรื่องราวที่เขาเชื่อจะทำให้ตัวของเขารู้สึกพึงพอใจ

และสอดคล้องกับแนวคิดของ Muley (1975/1989 : อ้างถึงในชูศรี งามประเสริฐ, 2541) ที่กล่าวว่าในโลกที่มีการจัดลำดับชั้น ความพึงพอใจในการจ้องมองจะถูกแบ่งออกเป็น ผู้กระทำ/ผู้ชาย (active / male) ผู้ถูกกระทำ/ผู้หญิง (passive/female) การจ้องมองของผู้ชายมักกำหนดว่าต้องจ้องมองรูปร่างของผู้หญิง บทบาทของผู้หญิงมักเป็นพวกที่ชอบการเปิดเผยหรืออวดร่างกายของตัวเอง (Exhibitionist) ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายถูกมองหรือไม่ก็เป็นฝ่ายถูกนำมาแสดง การปรากฏตัวของผู้หญิงถูกตีรหัสว่าเป็นภาพที่มีพลังและมีความเข้ายวนทางเพศ ดังนั้นภาพของผู้หญิงจึงเป็นภาพที่แฝงความหมายว่าเป็นภาพที่ต้องมอง ผู้หญิงอยู่ในฐานะวัตถุทางเพศ เป็นจุดเด่นของภาพทางเพศ ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีภาพให้จ้องมองและพวกเขากำลังเล่นกับความปรารถนาของผู้ชาย

ที่น่าสนใจก็คือ ปัจจุบันการแต่งกายและสวมเสื้อผ้า หรือรองเท้าของผู้หญิงนั้นไม่ได้มุ่งทำให้เพศชายพึงพอใจอย่างเดียว แต่จะแต่งเพื่อให้ผู้หญิงด้วยกันเองนี้แหละร่วมชื่นชม เพราะผู้หญิงจะจับจ้องและสนใจสิ่งที่เป็นความสวยงามมากกว่าผู้ชายด้วยซ้ำไป

สิ้นสุด : ความรู้และอำนาจของผู้หญิง

ฟูโกต์ กล่าวว่า วาทกรรม เป็นเรื่องของอำนาจ และความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในสังคม การผลิตวาทกรรมนั้นจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งแหล่งที่สร้างกฎเกณฑ์เหล่านี้ที่สำคัญในสังคมนั้นก็คือ “อำนาจ” (Power) โดยภาพรวมแล้วเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมมักจะมองว่า “อำนาจ” กับ “ความรู้” นั้นเป็นเรื่องที่แทบจะไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย เนื่องจากความรู้ควรเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง และความจริง เป็นสิ่งที่ปลอดจากคุณค่า อคติและความลำเอียงใดๆ ในขณะที่อำนาจ เป็นเรื่องของ คุณค่า อคติ และความลำเอียง

การที่ผู้หญิงมีความรู้ในเรื่องรองเท้า ก็เป็นการสร้างอำนาจให้ผู้หญิงได้เช่นเดียวกัน เพราะเรื่องของความสวยความงามก็ถือได้ว่าเป็นปริณทลของหญิงที่ผู้ชายไม่อาจล่งล้ำเข้ามาได้ง่ายๆ

ดังนั้นจึงเป็นความรู้ของผู้หญิงที่ผู้ชายไม่รู้ สามารถสร้างอำนาจหรือความเหนือกว่าให้แก่ผู้หญิงที่ผู้ชายต้องให้การยอมรับ เพราะโดยสังคมทุกวันนี้ ความเท่าเทียมทางเพศเริ่มมีมากขึ้น ผู้ชายบางคนก็มองว่าเรื่องที่ผู้หญิงรู้นั้นไร้สาระ ก็จะถูกวาทกรรมได้ตอบอย่างเผ็ดร้อนจากผู้หญิงกลับไปให้ได้ยินได้ฟังอยู่บ่อยๆ เช่น “เรื่องของผู้หญิงเขาจะคุยกัน ผู้ชายไม่เกี่ยว” หรือ “ไม่รู้อะไรก็ฟังฟังเอาไว้ชะบ้างสิเผื่อจะเป็นคนน่ารักน้อยลง”

วาทกรรมว่าด้วยความงาม และว่าด้วยเรื่องของสันสูงเป็นเรื่องของผู้หญิงที่ผู้หญิงสามารถพูดถึงได้ ผู้หญิงแทบทุกคนสามารถพูดคุยเกี่ยวกับแฟชั่นรองเท้าได้แทบจะทุกที่ยามอยู่ในกลุ่มเพื่อนได้อย่างออกรส ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ แต่ถ้าหากผู้ชายเกิดอยากจะสนทนาว่าด้วยแฟชั่นสันสูงอย่างลึกซึ้ง นอกเหนือจากที่ควรจะทำ คือชื่นชมหรือวิจารณ์ผู้หญิงที่สวมใส่ก็อาจจะถูกมองด้วยสายตาแปลกๆ ได้ ดังนั้นจึงนับได้ว่าวาทกรรมความงาม คือความรู้และเวทีแห่งอำนาจของผู้หญิงอย่างแท้จริง ในฐานะวาทกรรมของผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ ภาวปฏิบัติการณ์ของวาทกรรม จะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของสิ่งที่พูด สิ่งที่ศึกษาว่าจะพูดอย่างไร พูดเรื่องอะไร ใครเป็นผู้พูด จึงจะได้รับความหมายสื่อสารกันรู้เรื่องและเป็นที่ยอมรับในสังคม ภาวปฏิบัติการณ์ของวาทกรรมยังสถาปนาผู้พูดให้มีอำนาจหรือความชอบธรรมในการพูดเรื่องนั้นๆ อีกด้วย แต่ต้องพูดตามหรือภายใต้กฎเกณฑ์ของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้นๆ

วาทกรรมความงามกับการใส่สันสูงของผู้หญิง

ความสวยความงามเป็นของคู่กันกับผู้หญิง เป็นวาทกรรมที่เป็นที่ยอมรับในสังคมโดยทั่วไป ผู้หญิงแทบทุกคนอยากให้ตนเองดูสวย ดูดีทุกส่วน ซึ่งไม่ว่าแม้แต่ความงามอันเนื่องมาจากรองเท้า เพราะผู้หญิงที่ใส่สันสูงต่างระบุว่าต้องการให้ตนเองดูสวยขึ้น สง่างามขึ้น ซึ่ง

ความงามนั้นนอกจากจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเองแล้ว ก็ยังจะช่วยสร้างความชื่นชใจให้แก่บุคคลอื่นที่ได้เห็นด้วย

ผู้หญิงทุกคนสามารถบอกได้ว่ารองเท้าแบบใดใช้ในสถานการณ์ใด แบบไหนเหมาะกับตนเอง ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นความรู้ที่ทุกคนใส่ใจให้การเรียนรู้เป็นอย่างดี โดยที่การเรียนรู้นี้อาจมาจากทิศทางต่าง ๆ ในสังคม เช่น การสอนหรือบอกเล่าของแม่ ของเพื่อน ของรุ่นพี่ จากถ้อยคำโฆษณาเกี่ยวกับความงามและรองเท้า จากผู้เชี่ยวชาญด้านบุคลิกภาพ และแม้แต่จากห้องเรียนอย่างเช่นวิชาการพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งความรู้ด้านความงามที่รวมถึงรองเท้าทั้งสิ้น

ความงามถูกทำให้เป็นวาทกรรมในฐานะที่เป็นความรู้ที่สร้างพื้นที่ใหม่ให้กับผู้หญิงเพื่อผู้หญิงจะได้เปลี่ยนอัตลักษณ์และสภาพความเป็นอยู่ให้แตกต่างไปจากเดิม สังคมโลกยอมรับว่าความงามเกี่ยวข้องกับความเป็นหญิงและเป็นระบอบแห่งความจริง เพื่อสร้างความชื่นชใจ ความเพลิดเพลินใจ ความสุข ให้กับตัวตนและผู้ที่ได้พบเห็น สังคมสร้างความงามให้เป็นทั้งเอกลักษณ์และพันธะให้ผู้หญิงรับรู้และมีจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อสร้างความหมายและตีความว่า ผู้หญิงกับความงามนั้นเป็นของคู่กัน วาทกรรมความงามได้กำหนดปริมาตรแห่งความสนใจของผู้หญิงให้สนใจเฉพาะร่างกายของตนเท่านั้น ความงามจากสันสูงที่ได้ศึกษานี้แม้ว่าจะพูดถึงความงาม

เฉพาะส่วน แต่ก็สัมพันธ์เชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ จนแยกจากกันไม่ออก ซึ่งโดยรวมเรียกว่าแฟชัน การแต่งกาย โดยที่ความงามนี้จะไปสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ชายได้เป็นอย่างดี และเมื่อวิเคราะห์ให้ลึกลงไปอีกก็จะเห็นว่า สิ่งเหล่านี้อยู่ภายใต้บริบทของสังคมที่มีความไม่เท่าเทียมในเรื่องเพศ นั่นก็คือสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ โดยที่ผู้หญิงนั้นเป็นเพียงประชาชนชั้นสองที่จะถูกกำหนดบทบาทโดยเพศชาย ซึ่งก็หนีไม่พ้นการสถาปนาบทบาทความเป็นแม่ เป็นเมีย และวัตถุทางเพศที่คอยตอบสนองบริการให้ความพึงพอใจแก่ฝ่ายชายเป็นสำคัญ

สิ่งที่ผู้หญิงระบุว่าตนเองเป็นผู้เลือก ดูผิวเผินก็เหมือนได้เลือกด้วยตนเองแต่แท้ที่จริงแล้วเธอถูกบังคับจากวาทกรรมความงามต่างหาก หากเลือกได้ คงไม่มีใครอยากทรมานกับความเจ็บปวด เธอเหล่านี้เพียงพยายามประพฤติดนเป็นผู้หญิงที่ดี ตามที่สังคมได้วางกรอบเอาไว้ และตอกย้ำหรือผลิตซ้ำกรอบเหล่านี้จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังงอที่ผู้หญิงต้องทำ หากไม่ทำก็จะไม่เป็นผู้หญิงที่น่าปรารถนา เป็นคนชายขอบ จะมีสักกี่คนที่กล้าที่จะยืนหยัดสวนกระแสแห่งวาทกรรมนี้ เพราะเท่าที่พบก็คือแม้จะต้องตายก็ยอมตาย แต่ไม่ยอมหากไม่สวย หรือถึงจะเจ็บปวดแต่ก็ยอมทนเพื่อความสวย ช่วยไม่ได้ไม่มีใครบังคับเราอยากสวยเอง

ซึ่ง ซูซาน บราวน์มิลเลอร์ (Susan Brownmiller) กล่าวว่า เหตุผลหลักที่ผู้หญิง

จำนวนมากไม่เต็มใจที่จะสละแฟชั่นและเครื่องสำอางเพราะพวกเธอได้ถูกฝังหัวเรื่องการเน้นเรื่องความสวยในสังคมชายเป็นใหญ่มาตั้งแต่เด็ก ผู้หญิงเชื่อว่าพวกเธอต้องพยายามอย่างน้อยที่สุดก็สวยแบบที่คนทั่วไปยอมรับมิฉะนั้นเธอจะถูกตราหน้าว่าไม่ใช่ผู้หญิงและไม่เป็นที่ปรารถนา ผู้หญิงถูกอุตสาหกรรมความสวยบอกเล่าบอกเล่าว่าผลิตภัณฑ์ของพวกเธอเป็นวิธีที่จะบรรลุถึงมาตรฐานทั่วไปของผู้หญิงที่ประกันการยอมรับจากสังคมได้

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลดา จันทรเต็ม (2546) ที่ศึกษาถึงการให้ความหมายและการสร้างวาทกรรมความงามของกลุ่มธุรกิจเสริมความงามและกลุ่มสตรีนิยมของไทย และพบว่ากลุ่มธุรกิจเสริมความงาม ซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าของกิจการ แสดงวาทกรรมที่สอดคล้องและสนับสนุนกับความหมายเรื่องความงามที่ว่าผู้หญิงทุกคนต้องคำนึงถึงเรื่องความงามเป็นสำคัญ และการจัดการกับร่างกายให้ดูดีเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุขผลสะท้อนของวาทกรรมของกลุ่มธุรกิจเสริมความงาม และกลุ่มสตรีนิยมก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสื่อสารเรื่องความงามพบว่า ในลักษณะของการผลิตซ้ำความหมาย ความเชื่อ จนเกิดค่านิยมในเรื่องความงามที่มีการเน้นเรื่องความงามจากมาตรฐานของภาคธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมความงาม ตามความหมายของกลุ่มสตรีนิยมด้วย

และจากผลการศึกษาจะเห็นว่าผู้หญิงทั้งหมดตระหนักว่าเป็นผู้หญิงก็ต้องสวย ความสวยเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับผู้หญิง ในบางสถานการณ์ถ้าจำเป็นต้องเลือก ก็ต้องเลือกความสวยไว้ก่อน แม้จะเจ็บปวดก็ต้องอดทน หรือหากว่ามีอันตรายก็ต้องยอม เพราะความสวยนั้นต้องมาก่อน

อัตลักษณ์จากการสวมใส่รองเท้าส้นสูงของผู้หญิง

การที่ผู้หญิงใส่ส้นสูง ได้ระบุว่าทำให้ตนเองเป็นคนเช่นไร มีลักษณะอย่างไร ไม่ว่าจะทำให้ดูสูงระหงขึ้น ดูสง่างามขึ้น ดูเซ็กซี่ ดูไฮโซ หรือดูเป็นผู้หญิงมากขึ้น ล้วนแต่เป็นความพยายามในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตนทั้งสิ้น ซึ่งกระบวนการในการใส่ความหมายหรือสัญลักษณ์นี้เข้าไป อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผู้ที่พบเห็นหรือมองอยู่ก็ได้ เพราะเป็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตนจากการบริโภคนิสัย ที่มีกระบวนการทางวาทกรรมการบริโภคกำกับอยู่ชิ้นหนึ่งแล้ว

สอดคล้องกับความคิดของ Hall ที่กล่าวว่าอัตลักษณ์เป็นคำถามที่เกี่ยวกับการใช้ข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรมในกระบวนการที่อัตลักษณ์ “กลายเป็น” มากกว่าที่ “เป็นอยู่” แม้ว่าอัตลักษณ์จะเป็นสิ่งที่เราคิดว่าเราเป็นใคร หรือเราคิดว่าเรามาจากไหน และเรากำลังจะไปไหน อัตลักษณ์มักเป็นเรื่องราวที่เล่าถึงกระบวนการที่เราเป็นตัวตนในทุกวันนี้ได้อย่างไร ในความหมายนี้ Hall เชื่อว่าอัตลักษณ์เป็นเรื่องของรากเหง้า

พื้นฐานดั้งเดิม (roots) น้อยลง แต่กลายเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีทางในการกลายเป็นตัวตนมากขึ้น เป็นปฏิบัติการการกลายเป็นปัจเจกชน (individuation) ผ่านการบริโภคสิ่งของและความหมายต่าง ๆ เพื่อประกอบสร้างเป็นเรื่องราวหรือเรื่องเล่าของตนเอง (narrative of oneself) นั่นเอง

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงบนรองเท้าส้นสูง ล้วนแต่เป็นไปเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเองและคนอื่น ซึ่งอัตลักษณ์อันน่าพึงพอใจของผู้หญิงนั้น ก็ล้วนแต่มาจากการกำหนดของวาทกรรมความงามในสังคมทั้งสิ้น สอดคล้องกับที่ปริดา เณลิเมฬา กอนันตกุล (2541) ได้กล่าวว่าในปัจจุบันคนมีแนวโน้มจะมองร่างกายในฐานะหน่วย (Entity) ซึ่งอยู่ในกระบวนการของการกำลังกลายเป็นบางสิ่งบางอย่าง (The process of becoming) ซึ่งหมายถึงร่างกายมิใช่สิ่งที่สร้างมาสำเร็จเรียบร้อยแล้ว แต่อยู่ในภาวะของการที่กำลังเปลี่ยนไปเป็นสิ่งอื่น ไม่มีวันจบสิ้น คนจึงมองว่าร่างกายเป็นเสมือนโครงการที่จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หรือที่เรียกว่า The body project เพื่อให้ร่างกายบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนา และเป็นการสื่อถึงความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกชนที่เป็นเจ้าของร่างกายแต่ละร่าง

แต่อย่างไรก็ตาม การระบุถึงอัตลักษณ์จากการใส่ส้นสูงของผู้หญิงแต่ละคน หรือแต่ละโอกาส ดูเหมือนจะทำให้แต่ละคนนั้นมีความเป็น

ตัวของตัวเองที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ แต่แท้ที่จริงแล้วความต่างต่างนั้น คือกฎเกณฑ์ที่วาทกรรมความงามได้จำแนกและนำเสนอเป็นความรู้ที่ผู้หญิงควรรู้เอาไว้แล้ว ผู้หญิงแค่เลือกจากตัวเลือกที่มีอยู่แล้วเท่านั้น ไม่ได้มีอิสระในการเลือกแสดงอัตลักษณ์อย่างทีคิด ดังนั้นการที่ผู้หญิงบอกว่าใส่สั้นสูงแบบใดแล้วทำให้ตนเองดูสง่างาม ดูเซ็กซี่ หรือดูเป็นมืออาชีพ ก็ล้วนแต่มาจากวาทกรรมความงามในสังคมที่มีอยู่ได้บอกเอาไว้แล้วทั้งสิ้น อันหมายถึงการมีอัตลักษณ์ร่วมในแต่ละกลุ่มนั่นเอง

บทสรุป

การสวมใส่รองเท้าส้นสูงของผู้หญิงนั้นดูเหมือนจะเป็นความงามที่ผู้หญิงส่วนใหญ่เต็มใจที่จะเจ็บปวด เพื่อให้ตนเองสวยไปอีกนาน และทราบใดที่สังคมบริโภคนิยมยังดำเนินอยู่ วาทกรรมความงามก็จะถูกผลิตซ้ำและตอกย้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อผลทางการตลาดที่จะชักจูงให้บรรดาผู้หญิงที่รักความสวยงามบริโภคสินค้าเพื่อความงามเหล่านั้นอย่างไม่มีวันจบสิ้น โดยเฉพาะความงามสากลในยุคโลกาภิวัตน์ที่ผู้หญิงจะต้องสวยสูงสง่า รองเท้าส้นสูงก็จะยังคงเป็นปัจจัยเสริมความงามที่สำคัญไปอีกตราบนานเท่านาน

แต่อย่างไรก็ตามรองเท้าส้นสูงนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งความสวยงามเฉพาะผู้หญิงที่อยู่ในเมืองเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งจำเป็นต่อความสวยของผู้หญิงที่อยู่ตามชนบทหรือตามท้องไร่ท้องนาแต่อย่างใด เพราะหากใครใส่ส้นสูงก็คงไม่เหมาะต่อสภาพการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าขบขัน ดังเนื้อหาเพลงลูกทุ่งที่กล่าวว่า *“คนในกรุงนุ่งยาวสวมรองเท้าสูงจั่ง คงจะพลั้งลั้กัน ลงไปเดินบ้านฉันไม่ถึงทันสามวา ตกคันทาตาลอย”* เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

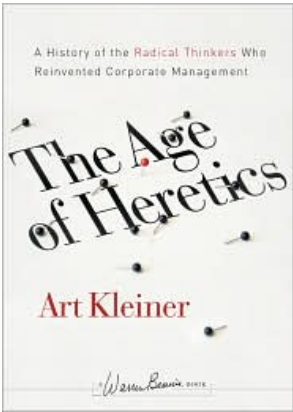
1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยเวลาอันจำกัด และขอบเขตที่จำกัด เฉพาะผู้หญิงที่เป็นชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่ง หากมีการศึกษากับชนชั้นอื่น ๆ โดยเฉพาะชนชั้นสูงหรือขยายกลุ่มออกไปสู่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับความงามโดยตรง อาทิ นางแบบ หรือดารา อาจได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจแตกต่างออกไป
2. การศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมความงามในส่วนอื่นๆ ของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นความสาว ความขาว ความผอม ความหอม และความเซ็กซี่ เข้ายวนที่ผู้หญิงต้องทำ จะช่วยให้เห็นภาพการตกเป็นจำเลยหรือตกเป็นทาสวาทกรรมความงาม

บรรณานุกรม

- ชลลดา จันทรเต็ม.(2547). วาทกรรมและการสื่อความหมายของวัฒนธรรมความงามระหว่างกลุ่มธุรกิจเสริมความงามและกลุ่มสตรีนิยมของไทย. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร.(2543). วาทกรรมการพัฒนา.กรุงเทพฯ : วิทยา. ชุศรี งามประเสริฐ.(2541). การแอบมองและจ้องดูที่ปรากฏในภาพยนตร์. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันท์วัฒน์ ฉัตรอุทัย. (2549). เหลียวหน้าแลหลังวัฒนธรรมป๊อป. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปริตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล.(2541). เฝยร้าง – พรางกาย : ทดลองมองร่างกายใน ศาสนา ปรัชญา การเมืองประวัติศาสตร์และมนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล.(2546). อัตลักษณ์ : การทบทวน ทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Book Review :
 “The Age of Heretics : A History of the Radical Thinkers
 Who Reinvented Corporate Management”
 By Art Kleiner

*ภูเบศร์ สมุทรจักร
 Bhubate Samutachak

องค์กรจะพัฒนาและทันต่อยุคสมัยได้ ก็ต่อเมื่อองค์กรเปิดรับแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ๆ แต่สำหรับคนที่เคยนำเสนอความแปลกใหม่เหล่านี้จะรู้ดีว่าต้องผ่านอุปสรรคนานับประการ โดยเฉพาะจากกลุ่มแนวคิดเดิมที่มีอำนาจอยู่ในมือ กว่าที่แนวคิดใหม่จะได้รับการยอมรับและยอมให้ทดลอง แม้หลายครั้งที่แนวคิดเหล่านี้พิสูจน์ตัวเองว่าเป็นทางออกที่ทำให้องค์กรรอดพ้นจากวิกฤต หรือรุ่งเรืองขึ้นมาได้

แต่ก็มีอีกหลายครั้งที่แนวคิดใหม่ๆ เหล่านี้ไม่ได้รับการยอมรับ ถูกกลบเกลื่อนหายไป ในประวัติศาสตร์ คนที่เป็นต้นคิดอาจถึงกับเอาตัวไม่รอด และถูกตราหน้าว่าเป็น “คนนอกกริต”

Art Kleiner เลือกใช้คำว่า “Heretics” หรือนอกกริตเพื่อบรรยายถึงนักคิดที่เสนอแนวคิดสวนทางกับแนวคิด หรือแนวทางปฏิบัติเดิม แม้จะฟังดูใกล้เคียงกับคำว่า “นอกกรอบ” หรือ “Out of the box” แต่จากเนื้อหาทำให้ทราบว่ คิดนอก

*ผู้ช่วยรองอธิการบดี และผู้อำนวยการฝ่ายแผนงาน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐกิจระหว่างประเทศ

รึตนั้น เสี่ยงและท้าทายกว่าการคิดนอกรอบอย่างมาก เพราะต้องท้าทายความคิดเดิม และกลุ่มอำนาจเดิม อีกทั้งยังต้องรับผิดชอบกับผลที่จะเกิดขึ้นหากสิ่งดังที่จะทำ และในอดีตความเสี่ยงของพวกนอกรีตทั้งหลาย อาจถึงแก่ชีวิตได้

ในหนังสือ The Age of Heretics ความยาว 383 หน้า Art Kleiner รวบรวมนักคิดนอกรีต โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการองค์กร ในยุค 1950s, 60s, และ 70s ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเน้นหนักไปในด้านการสอบสวนประวัติศาสตร์การบริหารจัดการ ไม่ใช่หนังสือเชิงทำนายทิศทางในอนาคต หรือการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน

The Age of Heretics แบ่งออกเป็น 9 บท โดยบทแรกกล่าวถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร โดยรวมตั้งแต่ ค.ศ.1945 จนถึงปัจจุบัน จากนั้นในแต่ละบทจะกล่าวถึงแนวความคิดและแนวปฏิบัติแบบนอกรีตในแต่ละด้าน

ตัวอย่างนักคิดนอกรีตที่ Art Kleiner นำมารวบรวมไว้ได้แก่ Kurt Lewin ผู้ร่วมก่อตั้ง National Training Laboratories (NTL) สถาบันให้คำปรึกษาด้านการพัฒนาองค์กรที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่ง Lewin ไม่เห็นด้วยกับการให้คำปรึกษาโดยการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ หรือสัมภาษณ์ โดยผู้ให้คำปรึกษาไม่เคยเข้าไปทำงานอยู่ในองค์กรนั้น แต่ให้คำปรึกษาโดยการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ

หรือสัมภาษณ์ โดยผู้ให้คำปรึกษาไม่เคยเข้าไปทำงานอยู่ในองค์กรนั้น แต่ Lewin ให้นักวิจัยฝังตัวเข้าไปทำงานในองค์กรและร่วมงานกับผู้บริหารขององค์กร ซึ่งแนวทางนี้ได้กลายเป็นแนวทางการให้คำแนะนำการพัฒนาองค์กรที่แพร่หลายในเวลาต่อมา

Eric Trist ผู้เปลี่ยนระบบการทำงานแบบสายพานซึ่งได้รับการยอมรับในยุค 1950s ว่าเป็นวิธีการทำงานที่สร้างผลผลิตได้สูงสุด มาเป็นระบบการทำงานเป็นทีม มีการสร้างชุมชน (Community) ภายในโรงงาน คำนึงถึงสภาพความเป็นมนุษย์ของพนักงาน ทำให้เกิดระบบ “Sociotechnical systems” ซึ่งเป็นแนวทางในการปรับลักษณะการทำงานของบริษัทชั้นนำหลายแห่งในยุคนี้ เช่น Procter & Gamble, DuPont และ Volvo

Kleiner ยังกล่าวถึงการเปลี่ยนแนวทางการวางแผนกลยุทธ์ของบริษัท Royal/Dutch Shell ในประเทศอังกฤษจากวิธีการเดิมซึ่งใช้การคำนวณตัวเลขสร้างสูตรพยากรณ์มาเป็นการใช้วิธี “Scenario Planning” ทำให้ Royal/Dutch Shell ซึ่งแต่เดิมเป็นบริษัทน้ำมันที่เล็กและสถานการณ์แย่ที่สุดในบรรดา 7 บริษัทน้ำมันชั้นนำของโลก มาเป็นอันดับหนึ่งในเวลาต่อมา

ในแต่ละบท Klein เริ่มต้นด้วยคำคมที่สวนทางกับความคิดเดิมๆ ชวนให้ทบทวนความคิดที่เคยเชื่อ เช่น “Business is always per-

sonal” หรือ “Awareness must be cultivated, because the future cannot be predicted or planned in a mechanistic manner.”

The Age of Heretics นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักวิชาการด้านการบริหารจัดการในแง่ของการเข้าใจพัฒนาการและความเป็นมาของ

แนวคิดการบริหารองค์กร ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในยุคต่างๆ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารโดยทั่วไปที่กำลังต้องการเปลี่ยนแปลงองค์กรด้วยความคิดใหม่ๆ แต่กลัวว่าใครๆ จะหาว่า “นอกรีต!”

ใบสมัครสมาชิกวารสาร “สุทธิปริทัศน์”

ชื่อ-นามสกุล.....
สถานที่ทำงาน.....

ประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกวารสาร “สุทธิปริทัศน์” ☐ 1 ปี ☐ 2 ปี ☐ 3 ปี
สถานที่ส่งวารสาร

สถานที่ติดต่อ

โทรศัพท์

- สถานภาพสมาชิก ☐ สมาชิกใหม่
☐ สมาชิกเก่า
- อัตราค่าสมาชิก ☐ 1 ปี จำนวน 3 ฉบับ เป็นเงิน 200 บาท
☐ 2 ปี จำนวน 6 ฉบับ เป็นเงิน 400 บาท
☐ 3 ปี จำนวน 10 ฉบับ เป็นเงิน 600 บาท
- ชำระค่าสมาชิกโดย ธนาคาร
เช็คธนาคาร.....
เลขที่.....
อื่น ๆ (ระบุ).....จำนวน.....บาท

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
()

ธนาคารส่งจ่าย “มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต” (ปทจ.หลักสี่)

เจ้าหน้าที่ของ
บรรณาธิการวารสารสุทธิปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
110/1-4 ถนนประชาชื่น เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

แนวทางการจัดเตรียมบทความ (Manuscript) สำหรับขอตีพิมพ์ในวารสารสุทธิปริทัศน์

วารสารสุทธิปริทัศน์เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ซึ่งตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัยจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ราย 4 เดือน ปีละ 3 ฉบับ ประจำเดือนเมษายน สิงหาคม และธันวาคม ของทุกปี

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารสุทธิปริทัศน์มุ่งเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่บทความวิชาการและผลงานวิจัยที่มีคุณภาพในสาขาวิชาต่างๆ อาทิเช่น บริหารธุรกิจ การท่องเที่ยวและโรงแรม เทคโนโลยีสารสนเทศ กฎหมาย วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และการจัดการศึกษา เป็นต้น

- ♦ บทความวิชาการหรือบทความวิจัยที่ส่งมาขอตีพิมพ์ต้องไม่อยู่ในระหว่างขอตีพิมพ์หรือเคยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อนในวารสารอื่นๆ
- ♦ บทความวิชาการ มุ่งเน้นบทความที่เสนอแนวความคิดทฤษฎีใหม่หรือบทความที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจหรือกระตุ้นการวิจัยต่อเนื่องในหัวข้อวิชาการที่สำคัญต่างๆ
- ♦ บทความวิจัย มุ่งเน้นงานวิจัยที่ช่วยทดสอบทฤษฎีหรือผลงานวิจัยที่ช่วยขยายความในแง่มุมสำคัญต่างๆ ของทฤษฎีเหล่านั้นเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ หรือสามารถนำไปทำวิจัยต่อเนื่องได้
- ♦ วารสารยินดีตีพิมพ์งานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยหรือวิธีทดลองทดสอบในหลากหลายรูปแบบที่ช่วยสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญหรือที่มีผลกระทบต่อสังคมวิชาการในวงกว้าง

ข้อกำหนดในการส่งบทความสำหรับผู้เขียน

- ♦ บทความสามารถจัดทำเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในกรณีที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ บทความดังกล่าวต้องผ่านการตรวจการใช้ไวยากรณ์อย่างถูกต้องมาแล้ว
- ♦ ในการจัดทำบทความผู้เขียนจะต้องจัดทำบทความในรูปแบบที่ทางวารสารสุทธิปริทัศน์กำหนดไว้ โดยที่ท่านสามารถดาวน์โหลดรูปแบบและส่งบทความได้ทางเว็บไซต์ของวารสาร www.dpu.ac.th
- ♦ การส่งบทความทางไปรษณีย์ ขอให้ท่านส่งต้นฉบับในรูปแบบของ Microsoft Word จำนวนไม่เกิน 20 หน้า (พร้อมรูปตารางที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง) จำนวน 3 ชุด และบันทึกลงแผ่นดิสก์ 1 ชุด ส่งมาที่

กองบรรณาธิการวารสารสุทธิปริทัศน์ 110/1-4 ถ.ประชาชื่น เขตหลักสี่

กรุงเทพมหานคร 10210 โทรศัพท์ 02-9547300 ต่อ 445 หรือ 690

- ♦ หากผู้เขียนต้องการส่งบทความทางอีเมลล์สามารถส่งได้ที่ dpujournal@hotmail.com โดยแนบไฟล์บทความที่ระบุ หัวเรื่อง ชื่อผู้แต่ง และที่อยู่ติดต่อได้ซึ่งรวมถึงอีเมลล์ เบอร์โทรศัพท์และบทคัดย่อ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) คำสำคัญ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และประวัติของผู้เขียนโดยสังเขป รวมถึงบทความ ข้อความ ตาราง รูปภาพ แผนภูมิและเอกสารอ้างอิง
- ♦ เมื่อบทความได้รับการตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับวารสารฉบับที่บทความนั้นตีพิมพ์ 1 ฉบับ

*สามารถติดตามรายละเอียดและดาวน์โหลดรูปแบบต่างๆ ได้ที่ www.dpu.ac.th